

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA KULLANILAN
GÖRSELLERİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ**

MURAT TAŞKIN

**SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

DOÇ. DR. MEHMET AÇIKALIN

TEZ DANIŞMANI

İSTANBUL – 2017

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA KULLANILAN
GÖRSELLERİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ**

MURAT TAŞKIN

**SOSYAL BİLİMLER VE TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

DOÇ. DR. MEHMET AÇIKALIN

TEZ DANIŞMANI

İSTANBUL-2017

2501130964 öğrenci numaralı Murat TAŞKIN tarafından hazırlanan bu çalışma 07/12/2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Jürisi

Doç. Dr. Mehmet AÇIKALIN (Danışman)
İstanbul Üniversitesi
HAYEF

Prof. Dr. Yücel KABAPINAR
Marmara Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi

Doç. Dr. Nihat Gürel KAHVECİ
İstanbul Üniversitesi
HAYEF

ÖNSÖZ

İnsanların çevrelerini ilk önce görerek algılamaları görsellerin insan yaşamındaki yerini göstermesi bakımından önemlidir. İnsan yaşamında önemli bir yere sahip olan görsellerin öğrenciler için temel bilgi kaynağı olan ders kitaplarındaki durumunun da incelenip irdelenmesi gerekmektedir. Çünkü günümüzde ders kitaplarının neredeyse yarsını görseller oluşturmaktadır. Bu görsellerin nitelikli bir şekilde hazırlanması öğrencilerin bilgi edinme sürecinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Özellikle Sosyal Bilgiler dersi görsellerin kullanımı için önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu yüzden Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin mevcut durumunun ortaya konulması gerekmektedir. Bu durumu belirlemede ise işin içinde yer alan öğretmenlerin görüşleri önem kazanmaktadır. İşte bu nedenle İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi yüksek lisans tez çalışması olarak hazırlanan bu tezde ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görsellerin Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda görsel tasarım ilkelerine uygunluğunun değerlendirilmesiyle alana katkı sağlamak amaçlanmıştır. Araştırma, anket ve görüşme uygulamalarını şeklinde karma yöntem olarak desenlenmiştir.

Çalışma konusunun belirlenmesinde ve çalışmanın hazırlanması sürecinin her aşamasında bilgilerini, tecrübelerini ve değerli zamanlarını esirgemeyerek bana her fırsatta rehberlik eden değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Mehmet Açıkalin'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca üzerimde emeği olan değerli hocam Prof. Dr. İbrahim Güler'i özlem ve rahmetle anıyorum. Gene, çalışmam sürecinde gönüllü olarak anket çalışmama ve görüşme uygulamama katılan tüm Sosyal Bilgiler öğretmeni meslektaşlarıma teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamdaki eksik noktaların ortaya çıkarılması ve geri dönütleriyle daha nitelikli bir çalışmanın ortaya çıkmasına katkı sağlayan tez jürisi değerli hocalarım Prof. Dr. Yücel Kabapınar ve Doç. Dr. Nihat Gürel Kahveci'ye de teşekkürü borç bilirim.

Murat TAŞKIN

ÖZET

ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA KULLANILAN GÖRSELLERİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

Ders kitaplarının eğitim – öğretim ortamında kullanılan vazgeçilmez kaynaklardan biri olduğu bilinmektedir. Bu denli öneme sahip olan ders kitaplarının nitelikli bir şekilde hazırlanması oldukça önem taşımaktadır. Bu hazırlanma sürecinde dikkat edilmesi gereken unsurların başında görseller gelmektedir. Ders kitaplarında kullanılan görsellerin içerikteki mesajı etkili ve verimli bir şekilde iletme, karmaşık konuları basitleştirme, bilginin daha uzun süre hatırlanmasını kolaylaştırma, içerikteki bilgileri doğrulama vb. önemli işlevleri vardır. Özellikle Sosyal Bilgiler ders kitaplarında içeriğin etkili bir şekilde sunulmasında görsellerin katkısı daha da öne çıkmaktadır. Bu yüzden Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin niteliğinin mevcut durumunun ortaya konulması gerekmektedir.

Bu çalışmada İstanbul ilinde 2015-2016 eğitim-öğretim yılında okutulan ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan görsellerin eğitim-öğretim açısından niteliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada betimsel yöntem ve doküman incelemesi birlikte kullanılmıştır. Çalışmada kullanılmak için ilgili literatür taranarak ve uzmanlar yardımıyla anket ve görüşme formu geliştirildi. Anket, İstanbul ilindeki Bağcılar, Esenler ve Fatih ilçelerinde çalışan 150 sosyal bilgiler öğretmenine uygulandı. Anket çalışması aşaması bittikten sonra 30 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile anket aracılığıyla belirlenen bir olumlu ve bir olumsuz görsel üzerine görüşme yapılmıştır. Anket çalışmasından ve görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda sosyal bilgiler ders kitaplarındaki görseller “anlam”, “biçim ve içerik” ve “gerçekçilik” yönünden değerlendirilmiştir.

Katılımcılar ilgili ders kitaplarındaki görselleri 5 ve 6. sınıf düzeylerinde “biçim ve içerik yönünden”, 7. sınıf düzeyinde ise “anlam yönünden” diğer alanlara göre daha zayıf bulmuşlardır. Katılımcıların büyük bir kesimi incelenen ders kitaplarındaki görsellerin öğrenciyi düşündürücü bir özelliğe sahip olmadığını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcıların yarısı görsellerin boyutlandırılmasını yeterli bulmamıştır. Benzer şekilde katılımcıların yarısına yakını görsellerin güncellikten uzak olduğunu ortaya koymuştur. Sosyal Bilgiler gibi görselliğin özellikle büyük öneme sahip olduğu bir ders için 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarındaki görsellerin eğitim-öğretim için gereken niteliklerden uzak olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Ders kitapları, Sosyal bilgiler, Sosyal bilgiler eğitimi, Sosyal bilgiler dersi, Ders kitaplarında görseller, Görsel kullanımı, Öğretmen görüşleri

ABSTRACT

THE EXAMINATION OF VISUALS IN THE MIDDLE SCHOOL SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS ACCORDING TO TEACHER'S VIEWS

It is known that textbooks are one of the indispensable sources used in education and teaching environment. Thus, it is very important that the textbooks, as fundamental teaching sources, are prepared in a qualified manner. Visuals are one of the most important elements in the textbooks. The visuals used in the textbooks have important functions such as simplifying complex themes, verification the information and conveying the message within the content of the textbook. Visuals may also, help students to remember information in the textbooks for longer period. Especially, the visuals in the textbooks are important in terms of presenting the content of the course more effectively. Therefore, it is important to investigate the quality of the visuals in social studies textbooks.

The purpose of the study was to investigate the quality of the visuals in the middle school social studies textbooks. The textbooks analyzed in the study were 5th, 6th and 7th grade social studies textbooks used in Istanbul in the 2015-2016 academic year. Descriptive and document analysis methodologies were used together in the study. A survey and an interview form to be used in the study were developed by searching the relevant literature and with the help of experts. The survey was applied to 150 social studies teachers working in Bagcilar, Esenler and Fatih districts in Istanbul. 30 social studies teachers were interviewed about the best and the worst selected visuals based on the survey responses. The data obtained from the survey and the interview sessions analyzed and evaluated based on visuals' meaningfulness, form and content, and reality for each grade levels.

The participants found the visuals in the 7th grade textbook to be less qualified in terms of meaningfulness and 5th and 6th grade levels textbooks to be less qualified in terms of form and content compared to the other evaluation criteria. The vast majority of the participants pointed out that the visuals in the textbooks examined did not have a quality to encourage students to think. Besides half of the participants did not find dimensions of the visuals in the textbooks satisfactory. Similarly almost half of the participants thought the visuals in the textbooks out of date. In conclusion, while visuals are important aspect of school subject such as social studies, this study showed that visuals in the textbooks (5th, 6th and 7th grades) were far from the satisfactory qualities necessary for teaching and learning.

Keywords: Textbooks, Social studies, Social studies education, Social studies course, Visuals in textbooks, Using visuals, Teacher's views

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLOLAR LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER TABLOSU	xiv
BÖLÜM I : GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Alt Soruları.....	4
1.3. Araştırmanın Amacı	5
1.4. Araştırmanın Önemi.....	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.6. Araştırmanın Sayıtları	6
BÖLÜM II: KAVRAMSAL ÇERÇEVE / ALANYAZIN VE İLGİLİ	
ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1. Ders Kitabı ve Ders Kitabının Eğitimdeki Yeri.....	7
2.1.1. Ders Kitabı	7
2.1.1.1. Ders Kitaplarının Faydaları	11
2.1.1.2. Ders Kitaplarının Öğrenciye Faydaları.....	13
2.1.1.3. Ders Kitaplarının Öğretmene Faydaları.....	14
2.1.2. Ders Kitabının Eğitimdeki Yeri.....	15
2.2. Görseller ve Ders Kitaplarında Görsel Kullanmanın Önemi	17
2.2.1. Görseller.....	17
2.2.2. Ders Kitaplarında Görsel Kullanımı	19
2.2.3. Ders Kitaplarında Kullanılan Görseller	25
2.2.3.1. Fotoğraf.....	26
2.2.3.2. Resimler	28
2.2.3.3. Çizimler	29
2.2.3.4. Haritalar	30
2.2.3.5. Şemalar	31
2.2.3.6. Kavram Haritası	32

2.2.3.7. Grafikler.....	33
2.2.3.8. Tablo.....	34
2.2.3.9. Tarih Şeritleri.....	35
2.3. Ders Kitaplarında Görsel Kullanımında Görsel Tasarım İlkeleri ...	36
2.3.1. Görselin Kullanımında Biçimle İlgili İlkeler.....	36
2.3.1.1. Çizgi.....	36
2.3.1.2. Şekil-Form.....	36
2.3.1.3. Alan (Boşluk).....	37
2.3.1.4. Doku.....	38
2.3.1.5. Renk.....	38
2.3.2. Görsel Kullanımında Yerleşmeyle İlgili İlkeler.....	39
2.3.2.1. Denge.....	39
2.3.2.2. Orantılama – Ölçeklendirme.....	40
2.3.2.3. Bütünlük.....	41
2.3.2.4. Devamlılık.....	41
2.3.2.5. Vurgu.....	41
2.3.2.6. Ahenk/ Uyum.....	42
2.4. Görsel Kullanımında Önemli Noktalar.....	42
2.4.1. Anlamsal Bakımdan Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar.....	43
2.4.2. Biçimsel ve Yerleşimsel Bakımdan Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar.....	45
2.5. İlgili Araştırmalar.....	49
2.5.1. Sosyal Bilgiler Alanına Yönelik Yapılan Çalışmalar	49
2.5.2. Diğer Alanlara Yönelik Yapılan Çalışmalar.....	54
BÖLÜM III: YÖNTEM.....	59
3.1. Araştırma Modeli.....	59
3.2. Çalışma Grubu.....	60
3.3. Araştırma Evren ve Örneklemi.....	61
3.4. Araştırma Verilerinin Toplanması ve Analizi.....	61
3.4.1. Verilerin Toplanması.....	61
3.4.2. Verilerin Analizi.....	62
3.4.3. Güvenirlik ve Geçerlilik.....	64
BÖLÜM IV: ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMLARI.....	66

4.1. 5. Sınıf Anket Çalışması ve Görüşme Sonuçları.....	71
4.1.1. Anlam Yönünden Veriler ve Bulgular	75
4.1.1.1. Görsellerin İçerikle Uyumu	78
4.1.1.2. Görsellerin İçeriği Açıklaması.....	81
4.1.1.3. Görsellerin İçeriği Desteklemesi	83
4.1.1.4. Görsellerin İçeriği Somutlaştırması.....	85
4.1.1.5. Görsellerin İçeriğin Ana Fikrine Dikkat Çekmesi	89
4.1.1.6. Görsellerin Öğrenciyi Düşündürücü Nitelikte Olması.....	91
4.1.2. Biçim ve İçerik Yönünden Veriler ve Bulgular	94
4.1.2.1. Görsellerdeki Renk Uyumu	98
4.1.2.2. Görsellerdeki Boyutlandırma.....	101
4.1.2.3. Görsellerdeki Bütün Öğelerin İçerikle İlgili Olması	103
4.1.2.4. Görsellerin Kolay Algılanması	105
4.1.2.5. Görsellerin Sayfa Üzerinde Dikkat Çekmesi	107
4.1.2.6. Görsellerdeki Öğeler Arasındaki Uyum	109
4.1.2.7. Görsellerin Sayfa Üzerine Dengeli Dağıtılması.....	111
4.1.2.8. Sayfa Üzerindeki Öğelerin Birbirini Tamamlaması.....	113
4.1.2.9. Görsellerin Baskısının Açık, Net ve Temiz Olması.....	114
4.1.3. Gerçekçilik Yönünden Veriler ve Bulgular	117
4.1.3.1. Görsellerdeki Öğelerin Gerçeğine Uygun Olması.....	118
4.1.3.2. Görsellerde Verilen Bilgilerin Doğruluğu ..	120
4.1.3.3. Görsellerdeki Bilgilerin Güncel Olması	123
4.1.3.4. Görsellerdeki Bilgilerin / Öğelerin Doğru Yerleştirilmesi	124
4.2. 6. Sınıf Anket Çalışması ve Görüşme Sonuçları.....	127
4.2.1. Anlam Yönünden Veriler ve Bulgular	131

4.2.1.1. Görsellerin İçerikle Uyumu	133
4.2.1.2. Görsellerin İçeriği Açıklaması.....	136
4.2.1.3. Görsellerin İçeriği Desteklemesi	139
4.2.1.4. Görsellerin İçeriği Somutlaştırması	142
4.2.1.5. Görsellerin İçeriğin Ana Fikrine Dikkat Çekmesi	145
4.2.1.6. Görsellerin Öğrenciyi Düşündürücü Nitelikte Olması.....	148
4.2.2. Biçim ve İçerik Yönünden Veriler ve Bulgular	151
4.2.2.1. Görsellerdeki Renk Uyumu	153
4.2.2.2. Görsellerdeki Boyutlandırma.....	156
4.2.2.3. Görsellerdeki Bütün Öğelerin İçerikle İlgili Olması	159
4.2.2.4. Görsellerin Kolay Algılanması	162
4.2.2.5. Görsellerin Sayfa Üzerinde Dikkat Çekmesi	164
4.2.2.6. Görsellerdeki Öğeler Arasındaki Uyum	167
4.2.2.7. Görsellerin Sayfa Üzerine Dengeli Dağıtılması.....	170
4.2.2.8. Sayfa Üzerindeki Öğelerin Birbirini Tamamlaması.....	171
4.2.2.9. Görsellerin Baskısının Açık, Net ve Temiz Olması.....	173
4.2.3. Gerçekçilik Yönünden Veriler ve Bulgular	175
4.2.3.1. Görsellerdeki Öğelerin Gerçeğine Uygun Olması.....	177
4.2.3.2. Görsellerde Verilen Bilgilerin Doğruluğu ..	180
4.2.3.3. Görsellerdeki Bilgilerin Güncel Olması	182
4.2.3.4. Görsellerdeki Bilgilerin / Öğelerin Doğru Yerleştirilmesi	184
4.3. 7. Sınıf Anket Çalışması ve Görüşme Sonuçları.....	187
4.3.1. Anlam Yönünden Veriler ve Bulgular	191
4.3.1.1. Görsellerin İçerikle Uyumu	193
4.3.1.2. Görsellerin İçeriği Açıklaması.....	196

4.3.1.3. Görsellerin İçeriği Desteklemesi	198
4.3.1.4. Görsellerin İçeriği Somutlaştırması	201
4.3.1.5. Görsellerin İçeriğin Ana Fikrine Dikkat Çekmesi	203
4.3.1.6. Görsellerin Öğrenciyi Düşündürücü Nitelikte Olması.....	206
4.3.2. Biçim ve İçerik Yönünden Veriler ve Bulgular	209
4.3.2.1. Görsellerdeki Renk Uyumu	211
4.3.2.2. Görsellerdeki Boyutlandırma.....	214
4.3.2.3. Görsellerdeki Bütün Öğelerin İçerikle İlgili Olması	216
4.3.2.4. Görsellerin Kolay Algılanması	219
4.3.2.5. Görsellerin Sayfa Üzerinde Dikkat Çekmesi	221
4.3.2.6. Görsellerdeki Öğeler Arasındaki Uyum	223
4.3.2.7. Görsellerin Sayfa Üzerine Dengeli Dağıtılması.....	226
4.3.2.8. Sayfa Üzerindeki Öğelerin Birbirini Tamamlaması.....	228
4.3.2.9. Görsellerin Baskısının Açık, Net ve Temiz Olması.....	230
4.3.3. Gerçekçilik Yönünden Veriler ve Bulgular	232
4.3.3.1. Görsellerdeki Öğelerin Gerçeğine Uygun Olması.....	234
4.3.3.2. Görsellerde Verilen Bilgilerin Doğruluğu ..	236
4.3.3.3. Görsellerdeki Bilgilerin Güncel Olması	238
4.3.3.4. Görsellerdeki Bilgilerin / Öğelerin Doğru Yerleştirilmesi	240

BÖLÜM V: ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE SONUÇLAR

DOĞRULTUSUNDA ÖNERİLER..... 243

5.1. Araştırma Sonuçları..... 243

5.2. Öneriler..... 257

KAYNAKLAR 260

EKLER..... 269

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3-1: İlçeler Bazında Anket Uygulanan Okul ve Öğretmen Sayısı İlçe Adı....	60
Tablo 3-2: İlçe Bazında Görüşme Yapılan Okul ve Öğretmen Sayısı	60
Tablo 3-3: Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Özellikleri	63
Tablo 4-1: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Görsel Çeşitleri ve Kullanım Sıklıkları.....	67
Tablo 4-2: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Görsel Çeşitleri ve Kullanım Sıklıkları.....	68
Tablo 4-3: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Görsel Çeşitleri ve Kullanım Sıklıkları.....	69
Tablo 4-4: Anket Çalışmasına Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet ve Hizmet Süresi Dağılımı.....	71
Tablo 4-5: Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet, Kıdem, Görüşmeye Katıldıkları Sınıf Düzeyi ile Görüşme Tarihleri ve Süreleri	72
Tablo 4-6: Görsellerin Anlam Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları.....	76
Tablo 4-7: Görsellerin Biçim ve İçerik Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları.....	94
Tablo 4-8: Görsellerin Gerçeklik Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları.....	117
Tablo 4-9: Anket Çalışmasına Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet ve Hizmet Süresi Dağılımı.....	127
Tablo 4-10:Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet, Kıdem, Görüşmeye Katıldıkları Sınıf Düzeyi ile Görüşme Tarihleri ve Süreleri	128
Tablo 4-11:Görsellerin Anlam Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları.....	131
Tablo 4-12:Görsellerin Biçim ve İçerik Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları.....	152
Tablo 4-13:Görsellerin Gerçeklik Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları.....	176
Tablo 4-14:Anket Çalışmasına Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet ve Hizmet Süresi Dağılımı.....	187

Tablo 4-15:Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet, Kıdem, Görüşmeye Katıldıkları Sınıf Düzeyi ile Görüşme Tarihleri ve Süreleri	188
Tablo 4-16:Görsellerin Anlam Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları.....	192
Tablo 4-17:Görsellerin Biçim ve İçerik Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları.....	210
Tablo 4-18: Görsellerin Gerçeklik Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları.....	233

ŞEKİLLER TABLOSU

Şekil 4-1: Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Tarafından 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Olumlu Bulunan Görselin Olduğu Sayfa	73
Şekil 4-2: Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Tarafından 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Olumsuz Bulunan Görselin Olduğu Sayfa	74
Şekil 4-3: Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Tarafından 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Olumlu Bulunan Görselin Olduğu Sayfa	129
Şekil 4-4: Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Tarafından 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Olumsuz Bulunan Görselin Olduğu Sayfa	130
Şekil 4-5: Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Tarafından 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Olumlu Bulunan Görselin Olduğu Sayfa	189
Şekil 4-6: Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Tarafından 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Olumsuz Bulunan Görselin Olduğu sayfa.....	190

BÖLÜM I : GİRİŞ

Bu bölümde yapılan araştırmanın problemi, alt soruları, önemi, amacı, sayıltıları ve sınırlılıkları ele alınmaktadır.

1.1. Araştırmanın Problemi

Ders kitapları eğitim – öğretim sürecinde en çok kullanılan temel kaynak işlevi görmektedir (Ceyhan & Yiğit, 2004; Kaya, 2006). Eğitim - öğretim sürecinde yoğun olarak kullanılan ders kitapları öğretmenler için bir rehber işlevi görürken öğrenciler için de çeşitli alanlardaki bilgilere daha derli toplu ve daha kısa sürede ulaşma imkanı sağlamaktadır (Cemaloğlu, 2003; Ceyhan & Yiğit, 2004; Kaya, 2006; Demirel & Kıroğlu, 2008). Bu süreçte bu denli öneme sahip olan ders kitaplarının hazırlanması aşamasında bazı nitelikleri sağlaması gerekmektedir. Bu niteliklerden biri de ders kitaplarında kullanılan görsellerdir.

Ders kitaplarında kullanılan görsellerin önemli işlevleri olduğu bilinmektedir. Nitekim görseller; öğrenilmesi zor ve karmaşık konuları basitleştirir ve öğrencilerin bunları anlamasını kolaylaştırır (Janko & Knecht, 2013; Yaşar & Seremet, 2007), öğrencilere sunulan bilgilerin daha uzun süreli hatırlanmasına katkı sağlar (Aglin, 1986; Haring & Fry, 1979; Hayes & Readence, 1983), içeriğin anlaşılmasını kolaylaştırır (Levie & Lentz, 1982; Readence & Moore, 1981), öğrencileri düşünmeye teşvik ederek hayal dünyalarını zenginleştirir (Ceyhan & Yiğit, 2004; Levie & Lentz, 1982), öğrencilerin dikkatlerini öğrenme materyali üzerine çeker (Pingel, 2003) ve öğretimsel mesajların etkili ve verimli bir şekilde iletilmesinde etkin bir işleve sahiptir (Şahin İzmirli, Ö., Kabakçı, I., & İzmirli, S., 2009). Dolayısıyla ders kitaplarında kullanılan ve çeşitli işlevleri olan görsel öğelerin, öğretimsel değerini öne çıkartmak için dikkatli bir biçimde hazırlanmaları önem kazanmaktadır.

Eğitim - öğretim ortamında yoğun olarak kullanılan ders kitaplarının öğretimsel açıdan etkililiğini arttırmak için görsel kullanımında bazı noktalara dikkat etmek gerekmektedir. Ders kitaplarında kullanılan görseller; öncelikle içerikle uyumlu olma (Carney & Levin, 2002; Halis, 2004; Kochhar, 2009; Yaşar & Seremet,

2007; Pettersson, 2000), içeriği destekleme (Alpan, 2004; Becer, 2011; Carney & Levin, 2002), öğrenci seviyesine uygun olma (Alpan, 2004; Halis, 2004; İşler, 2003; Kochhar, 2009; Mayer & Gallini, 1990; Yaşar & Seremet, 2007), karmaşık değil, açık olma (Becer, 2011; Carney & Levin, 2002; Kochhar, 2009), içeriği somutlaştırma (Ceyhan & Yiğit, 2004; Kuzu, 2007), öğrencileri düşünmeye teşvik etme (Cruz & Thornoton, 2012; Janko & Peskova, 2013; Levie & Lentz, 1982; Schnotz, 2002; Virtuli & Santoli, 2013), baskı kalitesi yeterli olma (Becer, 2011; Demircioğlu, 2011) gibi özelliklere sahip olmalıdır. Bu özelliklere sahip olan görsellerin ders kitaplarında kendinden beklenen işlevleri yerine getireceği açıktır. .

Ders kitaplarındaki görsellerin hazırlanması aşamasında dikkate alınması gereken önemli noktalardan biri de görsel tasarım ilkelerine uygunluktur. Ders kitaplarının estetik açıdan güzel görünmelerinin sağlanması ve öğretimsel açıdan etkili olabilmesi için görsel tasarım ilkelerinin hem biçimsel hem de yerleşimsel özelliklerine gereken özen gösterilmelidir. Biçimle ilgili olan görsel tasarım ilkelerinden olan çizgi, boşluk, doku, renk; yerleşmeyle ilgili görsel tasarım ilkelerinden olan denge, orantılama – ölçeklendirme, bütünlük, devamlılık, vurgu, uyum gibi ilkeler ders kitaplarındaki görsellerin işlevlerini daha etkili yerine getirmesinde büyük etkiye sahiptir (Alpan, 2004; Becer, 2011; Ceyhan & Yiğit, 2004; Çelik, 2007; İşler, 2003; Kaptan, 2008; Seferoğlu, 2006; Uçar, 2004).

Ders kitaplarında görsellerin yaygın olarak kullanılmasına rağmen görsellerin uygun bir biçimde hazırlanmadığını veya etkili bir biçimde düzenlenmediğini görülmektedir (Boiling, Smith, Frick, & Eccarius 2007). Bu genel durumun ülkemizdeki Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan görseller için de geçerli olduğu son yıllarda yapılan az sayıdaki araştırma sonuçlarına da yansıdığını görmek mümkündür. Aşağıda bahsedilen çalışmalar incelendiğinde ülkemizdeki Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin birtakım yeterlilikleri taşımadıkları tespit edilmiştir.

Eşgi ve Dursun (2008) yaptıkları çalışmada 4 ve 5.sınıf altı adet Sosyal Bilgiler ders kitabını incelemiş ve bu kitaplardan hiçbirinin görsel tasarım ilkeleri için hazırlanan kriterlerden %50'sinden daha fazlasına sahip olmadığı sonucuna varmışlardır. Araştırmacılar 6, 7 ve 8. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının da görsel tasarım ilkeleri doğrultusunda incelenmesini önermişlerdir.

Cinkılıç (2010), 9. sınıf Tarih ders kitapları ile 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını karşılaştırdığı araştırmasının sonucunda yeni müfredat doğrultusunda hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında görsel öğelerle ilgili eksikliklerin tam olarak giderilemediğini belirtmiştir.

Şahin (2011), Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabını incelemiş ve bazı görsellerin içeriği desteklemediği, görsellerin sayfa içinde dengeli dağıtılmadığı, bazı görsellerde renklerin uygun kullanılmadığı ve bazı görsellerin boyutlarının çoğunlukla gerçeğe uygun olarak düzenlenmediği sonuçlarına ulaşmıştır. Ayrıca araştırmacı bu sonuçların desteklenmesi için diğer sınıf düzeylerindeki ders kitaplarına yönelik de araştırmaların yapılmasının nitelikli ders kitaplarının hazırlanmasına katkı sağlayabileceğini ifade etmiştir.

Gülersoy (2013) Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabını eğitsel, görsel ve dil ve anlatım yönünden incelemiş ve ders kitabının incelenen özellikler yönünden yeterli olmadığını sonucuna ulaşmıştır.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerle ilgili yapılan yukarıdaki araştırmalardan da anlaşılacağı üzere görsellerin etkili ve verimli bir şekilde kullanımında eksiklikler bulunmaktadır. Bu eksikliklerin giderilmesinde ders kitaplarındaki görseller üzerinde yapılacak araştırmalar ve araştırma sonuçları büyük öneme sahiptir. Yukarıda yer verilen Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerle ilgili araştırmalar incelendiğinde, tam olarak görseller üzerine veya bütün sınıf düzeylerindeki görseller üzerine odaklanan bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Ayrıca araştırmalarda eğitim - öğretim işinin bizzat içinde olan öğretmenlerin bu konu üzerine düşüncelerini dikkate alan yeterli bir araştırma da bulunamamıştır.

Bu araştırmada 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görseller her sınıf düzeyi için ayrı olarak incelenecektir. Bu inceleme için literatür doğrultusunda hazırlanan anket ve görüşme formu Sosyal Bilgiler öğretmenlerine uygulanarak elde edilen sonuçlar yorumlanacak ve sonuçlar doğrultusunda öneriler sunulacaktır. Araştırmadan elde edilen bulguların gelecek yıllarda hazırlanacak Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alacak görsellerin daha nitelikli olmasına katkı sağlanması beklenmektedir.

Sonuç olarak bu araştırmada, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu'nca ders kitabı olarak kabul edilen ve 2015-2016 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde ortaokullarda okutulan Sosyal Bilgiler 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında yer alan görsellerin, görsel tasarım ilkelerine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığının Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda ortaya koymak hedeflenmiştir.

1.2.Araştırma Soruları

Araştırma problemi doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılacaktır.

1. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görseller içerikle ne kadar uyumludur?
2. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görseller içeriğin açıklanmasında ve desteklenmesinde ne kadar etkilidir?
3. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görseller içeriği ne kadar somutlaştırmaktadır?
4. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görseller içeriğin ana fikrine ne kadar dikkat çekmektedir?
5. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görseller öğrenciyi düşündürücü nitelikte midir?
6. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görseller görsel tasarım ilkelerine ne kadar uygun hazırlanmıştır?
7. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görseller ders kitabının dikkat çekiciliğine ne kadar katkı sağlamaktadır?
8. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görseller öğrenci seviyesine ne kadar uygundur?
9. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görsellerin baskısının açık, net ve temiz olmasına ne kadar dikkat edilmiştir?
10. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görsellerdeki öğeler ne kadar gerçeğine uygundur?
11. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görseller ne kadar günceldir?

1.3.Araştırmanın Amacı

Yapılacak araştırmanın temel amacı, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu'nca ders kitabı olarak kabul edilen ve 2015-2016 eğitim - öğretim yılında İstanbul ilindeki devlet ortaokullarında okutulan 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan görsellerin, görsel tasarım ilkelerine göre hazırlanıp hazırlanmadığını öğretmen görüşleri doğrultusunda ortaya koymaktır.

1.4.Araştırmanın Önemi

Eğitim - öğretim ortamını düşündüğümüzde tüm teknolojik ilerlemelere karşın ders kitapları eğitimde kullanılan temel kaynak olma özelliğini sürdürdüğü bilinmektedir. Bu durum ders kitaplarını eğitim - öğretim sürecinin en önemli bilgi kaynaklarından biri konumuna getirirken aynı zamanda da eğitim sistemi içindeki en önemli öğretim materyali olarak karşımıza çıkarmaktadır (Ceyhan & Yiğit, 2004; Demirel & Kiroğlu, 2008; Kılıç, 2008; Tan, 2009).

Ders kitapları eğitim ve öğretim sürecinin vazgeçilmez materyallerinden biri olduğu için içeriğinin de dikkatle hazırlanması gerekmektedir. Özellikle ilkokul ve ortaokul ders kitapları hazırlanırken öğrencilerin seviyesine uygunluk daha da önem kazanmaktadır. Öğrencilerin bu seviyelerde somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçiş aşamasında olduklarından dolayı ders kitapları hazırlanırken bu durumun göz önünde bulundurulmasına özen gösterilmelidir (Cemaloğlu, 2003; Ceyhan & Yiğit, 2004; Kılıç, 2005; Kılıç, 2008).

Günümüzde ders kitaplarında yer alması beklenen en önemli özelliklerden biri de kullanılan görsellerdir. Ders kitaplarında kullanılan görsellerin öğrencilerin seviyesine uygun olmasının yanında bazı özelliklere de sahip olması beklenmektedir. Bu görseller, içeriği tam olarak yansıtabilmeli, anlam karmaşasına yol açmamalı, açık, anlaşılır ve estetik olmalı, içerdiği bilgiler gerçeğe uygun ve güncel olmalı, içeriği somutlaştırarak desteklemelidir. Ayrıca bu görseller gerektiği yerde kullanılmalı, hazırlanırken öğretim materyali hazırlama ve tasarım ilkelerine dikkat edilmesine de gereken önem verilmelidir (Carney & Levin, 2002; İşler, 2003; Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2007).

Bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'na ders kitabı olarak kabul edilen ve İstanbul ilindeki ortaokullarda okutulan 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan görsellerin öğretmen görüşleri doğrultusunda eğitim - öğretim açısından görsel tasarım ilkelerine göre niteliğini ortaya koymak hedeflenmektedir. Bu çalışma sonucunda elde edilen bulguların gelecek yıllarda daha nitelikli ders kitaplarının hazırlanmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. 2015 – 2016 eğitim – öğretim yılında İstanbul ilinin Bağcılar, Esenler ve Fatih ilçelerinde belirlenen devlet ortaokullarında görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri,
2. Bu okullarda 5, 6 ve 7. sınıflarda okutulan Evren Yayıncılık (5. sınıf), Yakın Çağ Yayınları (6. sınıf) ve Tuna Matbaacılık (7. sınıf) tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan görsellerle,
3. Çalışma grubuna uygulanan veri toplama araçları,
4. Çalışma grubunda yer alan katılımcıların verdikleri cevaplar,
5. Araştırma verilerinin değerlendirilmesinde kullanılacak yöntemler ile sınırlıdır.

1.6.Araştırmanın Sayıltıları

1. Araştırmacı tarafından hazırlanan anket ve görüşme formunun araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin incelenen ders kitaplarındaki görsellerin niteliğine yönelik görüşlerini belirleyecek nitelikte olduğu,
2. Araştırmaya katılan öğretmenlerin anket maddelerini ve görüşme sorularını içtenlikle ve kendi düşüncelerini ifade edecek şekilde cevapladıkları,
3. Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının ve yöntemlerinin geçerli ve amaca uygun olduğu varsayılmıştır.

BÖLÜM II: KAVRAMSAL ÇERÇEVE / ALANYAZIN VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırmayla ilgili literatür ele alınacak ve araştırmanın kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır.

2.1. Ders Kitabı ve Ders Kitabının Eğitimdeki Yeri

2.1.1. Ders Kitabı

Kitaplar, insanların hayatları boyunca yeni bilgiler kazanmalarına yardımcı olan kaynaklardır. İnsanlara yeni bilgiler kazandıran kitaplar aynı zamanda gençler içinde kendilerini geliştirebilecekleri rehber işlevi görmektedir (Demirel & Kiroğlu, 2008, s.3). Gençlerin yollarını bulmasında rehber işlevi gören bu kitapların en önemlilerinin ders kitapları olduğunu söylemek mümkündür. Bunun nedeni ise çocukların okula başlamalarından itibaren ders kitapları ile tanışmalarıdır. İlkokul sıralarında başlayan çocuk ile ders kitabı ilişkisi eğitim öğretim süreci sona erene kadar sıkı bir şekilde devam etmektedir.

Eğitim-öğretim sürecinde en çok yararlanılan öğretim materyali olan ders kitabı (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.18), bu sürecin vazgeçilmez kaynağıdır (Kılıç, 2008, s.38). Okullarda öğretimi yapılan derslere baktığımızda hemen hemen hepsinin bir ders kitabı yardımıyla öğretiminin yapıldığını görmek mümkündür. Bunun nedeni ise öğrencilerin dersleri rahatlıkla takip edebilmek, öğretmenlerin de öğretimi yapılacak konuları görebilmek için ders kitaplarını kullanmasıdır. Eğitimde böyle önemli bir konumda olan ders kitaplarının farklı araştırmacılar tarafından farklı tanımları yapılmıştır. Bu tanımlardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise ders kitabının iki farklı tanımı yapılmıştır: “Bir dersin öğretimiyle ilgili olarak hazırlanan ya da seçilen herhangi bir kitap” ve “Belirli ölçülere göre incelendikten sonra belli bir okul, sınıf ve ders için öğretmen ve öğrencilere temel kaynak olarak verilen kitap” olarak tanımları yapılmıştır (Türk Dil Kurumu [TDK]).

Toprak (1993) ders kitaplarını, “ Eğitim programlarında belirlenen amaçlar doğrultusunda; öğretim programlarındaki derslerin içeriği ile ilgili bilgileri öğrencilere sunan, pekiştirme, sınava hazırlama ve öğrenme hızlarına uygun çalışma olanağı sağlayan kullanışlı bir öğretim materyali” olarak tanımlamıştır (aktaran Demirel & Kıröglü, 2008, s.2).

Tan (2009) ders kitaplarını belli bir dersin öğretim programına uygun olarak hazırlanmış temel öğretim materyallerinden biri olarak ifade etmektedir (s. 347).

Cemaloğlu’na (2003) göre ders kitabı “ Çeşitli alanlardaki bilgilerin yer aldığı ve bu bilgilerin öğrenciler tarafından öğrenilmesine imkan tanıyan, hazırlanmasında bir takım bilimsel ilkelerden yararlanan, bir program dahilinde hazırlanan teknik bir eserdir”(s. 2).

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği’nde ders kitabı “ Her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış basılı eser” şeklinde tanımlanmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]).

Çocuklar doğdukları andan itibaren sürekli bir gelişim içerisinde oldukları bilinmektedir. Bu gelişim onların olaylara karşı bakış açılarını ve hayat becerilerini yakından etkilemektedir. Belli bir yaşa geldiklerinde okul hayatına başlayan çocuklar, ders kitaplarıyla karşılaşarak yeni bilgileri bu kaynaktan öğrenmeye başlamaktadırlar. Ayrıca çocukların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerinin gelişmesinde de öneme sahip olan ders kitapları bu yönüyle özellikle ilköğretim öğrencileri üzerinde önemli etkiye sahiptir (Kılıç, 2005, s.38). Bundan dolayı bu süreçte ders kitapları çocukların gelişiminde önemli rol oynayan öğretim materyalleri haline gelmektedir. Bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlardaki gelişimin hızlı olduğu ilköğretim gibi bir dönemde çocukların karşılaşacakları iyi hazırlanmış bir ders kitabının onların gelişimine olumlu yönde katkı sağlayacağı ortadadır.

Ders kitapları öğrencilerin neler öğreneceği, öğretmenlerin ise neler öğreteceğini etkileyen en önemli kaynak konumundadır (Kılıç, 2005, s.45; Tertemiz, Ercan, & Kayabaşı, 2011, s.34). Bu yönden bakıldığında ders kitapları öğrencilerin konu bilgisini öğrenmesine kaynaklık ederken aynı zamanda da öğretmenler için de yol gösterici bir rehber işlevi görmektedir (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.25). Öğrenciler

öğrenilmesi gereken konuları ders kitabı yardımıyla fark etmekte ve bu konularla ilgili bilgileri ders kitapları yardımıyla öğrenmektedirler. Temel bilgileri ders kitaplarından aldıktan sonra daha fazla konu üzerine bilgi edinmek isterlerse yine ders kitaplarının katkısıyla başka kaynaklara yönlendirilmektedirler (Kılıç, 2005, s.46). Bu nedenle ders kitabı eğitim – öğretim ortamlarında bilgi edinme sürecinin başlangıç noktası olarak görülmektedir. Bunun nedeni ders kitapları, öğrencilere konuları gösterir ve konular üzerine vereceği ilk bilgilerle onlarda yeni ufuklar açar. Bundan sonrası ise öğrencinin araştırma isteğine ve yeteneğine kalmıştır. Öte yandan bakıldığında öğretmenler de ders kitaplarından etkin olarak yararlanmaktadır. Derslerde hangi konuları öğreteceklerini, bu konuları hangi sıralama ile vereceklerini ders kitapları yardımıyla fark etmektedirler. Öğrencilere konu ile ilgili kazandırmaları gereken bilgi ve becerileri ders kitabından hareketle belirlemekte ve konu alanı çok geniş olan durumlarda bu alanın sınırlarını ders kitabı ile çizebilmektedirler. Öğrencilerin hangi alandaki becerilerinin geliştirilmesi gerektiğini de ders kitabı sayesinde rahatlıkla görme imkanı bulmaktadırlar. Çünkü ders kitaplarıyla öğrencilere kazandırılmak istenen belli davranışları ve becerileri öğretmenler rahatlıkla fark etmekte ve bu durumda ders kitaplarını takip ederek eğitim sürecin asıl amacı olan istenilen davranışların öğrenciler tarafından kazanılmasına çalışmaktadırlar. Kısaca öğretmenler eğitim – öğretim sürecinde öğrencilere rehberlik ederken, ders kitapları da öğretmenlere rehberlik eder.

Öğrencilere önemli katkılar sağlayan bir eğitim aracı olan ders kitapları kendi konu alanındaki bilgilere aşamalı ve doğru bir biçimde yer vererek öğrencilerin kendi başlarına öğrenmelerine imkan tanımaktadır (Duman & Çakmak, 2011, s.18). Nitekim ders kitapları yardımıyla öğrenciler öğrenilecek bilgileri belli bir sıralamayla takip etme imkanı bulmakta ve ön koşul bilgiler öğrenilerek daha kapsamlı bilgilere doğru yol almaktadır. Ayrıca öğrenciler bu şekilde süreci kendileri de rahatlıkla takip etme fırsatı yakalamaktadır. Çünkü süreçteki bilgiler ders kitaplarında aşamalı şekilde ilerlediğinden öğrenciler doğru sıralamada ilerlediğinde bilgileri rahatlıkla inşa edebilmektedir. Ders kitapları bu şekilde öğrencilerin konuları sıralı bir şekilde öğrenmesini kolaylaştırırken bir taraftan da öğrencilere konulara çalışma, gözden geçirme ve öğrendiklerini istedikleri zaman tekrar etme fırsatı sunmaktadır (Duman & Çakmak, 2011, ss.18-19; Kılıç, 2005, s.43). Böylece öğrenciler eğitim sürecindeki aksaklıklardan fazla etkilenmemektedir ve dersleri kaçırmaya kaygısı yaşamamaktadır.

Çünkü bilgileri unutsalar veya dersleri kaçırsalar bile ders kitabı yardımıyla istedikleri bilgilere rahatlıkla ulaşabilmektedir. Böylece ders kitapları uzun bir maraton olan eğitim- öğretim sürecinde öğrencilerin en önemli destekçilerinden biri olmaktadır.

Crawford (2003) çalışmasında okullarda okutulan ders kitaplarının toplumda önemli olarak düşünülen değer, bilgi ve tarihin bir yansıması olduğunu ve inançlar oluşturma sürecinde hayati öneme sahip olduğunu vurgulamıştır (s. 5). Bu kapsamda bakıldığında ders kitapları yoluyla öğrencilere toplum tarafından kabul gören değerler verilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca ders kitapları yardımıyla öğrencilerde milli bilinç oluşturularak onların ülkelerini seven yurttaşlar olarak yetişmelerine katkı sağlanmaktadır. Bu açılarından bakıldığında ders kitaplarının önemli bir amacının da öğrencileri, topluma uyum sağlayan ve toplumun milli birlik ve beraberlik içerisinde yaşaması için çalışan bireyler olarak yetiştirilmesinde önemli görevler üstlendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Herhangi bir bilgi alanında bilgiler öğrenilmeye çalışıldığında o alana yönelik sayısız eser olduğu görülmektedir. Bu kadar çok sayıda eseri bir kişinin tek başına bulması ve okuması oldukça zor görünmektedir. İşte bu noktada ders kitapları yardıma yetişmektedir. Bunun nedeni ders kitaplarının hazırlanması aşamasında ilgili konu alanına ait temel kaynaklar taranıp konuya yönelik önemli ve gerekli bilgiler alınmaktadır. Böylece konu alanı ile ilgili çok sayıda farklı kaynaklardan alınan bu bilgilere ders kitabında yer verilmektedir. Öğrenciler ders kitabı aracılığıyla tek başlarına kolaylıkla ulaşamayacakları bilgilere daha kısa sürede ve derli toplu olarak ulaşma fırsatı yakalamaktadır (Cemaloğlu, 2003, s.3). Ayrıca öğrenciler konu alanındaki bilgilere daha kısa sürede ulaşmalarından dolayı zamandan tasarruf etmektedir. Böylece farklı etkinlikler ve çalışmalar içinde öğrencilere zaman kazandırmaktadır.

Ders kitapları hazırlanırken öğrencilerin bireysel, sosyal, siyasal ve ekonomik ihtiyaçları da dikkate alınmakta ve ilgi ve ihtiyaçları çerçevesinde kendilerini geliştirmelerine olanak sağlanmaya çalışılmaktadır (Cemaloğlu, 2003, s.3; Kılıç, 2005, s.45). Öğrencilerin bireysel olarak gelişmesine katkı sağlamak için ders kitapları belirli bir pedagojik yaklaşım esas alınarak hazırlanmaktadır. Onların içinde buldukları yaşlar düşünülerek ihtiyaçları tespit edilmekte ve hazırlanan ders

kitaplarında bu ihtiyaçlara cevap verilmeye çalışılmaktadır. Bunun yanında içinde yaşadıkları toplumun genel durumu ders kitaplarında yansıtılarak öğrencilerin bu konuda bilgi sahibi olmalarına özen gösterilmektedir. Böylece içinde yaşadıkları toplumu daha iyi tanıma olanağı bulan öğrenciler topluma uyum sağlama noktasında da kendilerini geliştirme olanağı yakalamaktadır. Ayrıca ders kitapları yoluyla öğrenciler ekonomik konularda bilgi sahibi olmakta ve böylece maddi konularda daha bilinçli olabilmektedir. Ders kitaplarının öğrencileri geliştirmede sağladığı bir diğer katkı ise siyasal alandadır. Öğrenciler ders kitapları ile yaşadıkları ülkenin idari yapılanmasını ve siyasal yapısını daha iyi tanımaktadırlar. Ders kitaplarının siyasal olarak hangi haklara sahip olduklarını ve bunları nasıl kullanacaklarını öğrenme olanağı da sunması, öğrenciler için karşılaşılabilecek sorunlarda nasıl hareket etmeleri konusunda yol gösterici olmaktadır.

Ders kitaplarının en önemli işlevlerinden biri de kültürel bilgiyi yazılı hale getirmeleri ve bu bilginin kuşaklar arasındaki en önemli taşıyıcıları olmalarıdır (Cemaloğlu, 2003, s.3; Demirel ve Kılıç, 2005, s.38; Kıroğlu, 2008, s.3). Kültür bir milletin uzun zaman diliminde elde ettiği kazanımlardır. Bu kazanımların zaman içerisinde değişmesi ve kaybolması yazılı olmadığı sürece mümkündür. Bu nedenle kültürel bilgi yazılı hale getirilerek gelecek kuşaklara aktarılır. Bu aktarma işleminde en önemli görev de ders kitaplarına düşer. Çünkü ders kitapları gelecek kuşakların eğitilmesinde önemli bir yere sahiptir. Kültür de gelecek kuşaklara aktarılarak yaşatıldığına göre ders kitaplarının önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

2.1.1.1. Ders Kitaplarının Faydaları

Yapılan çeşitli araştırmalardan elde edilen bilgiler ile eğitim - öğretim sürecinin önemli bir yardımcısı olan ders kitaplarının genel olarak faydalarını belirtmek gerekirse;

1. Maliyeti düşüktür (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.19; Kılıç, 2008, s.41). Ders kitabı birçok kaynaktaki önemli bilgileri içermektedir. Böylece birden fazla kitap almak yerine tek bir kitap olarak kullanılmaktadır.

2. Öğrencilere kendi seviyelerine göre öğrenme imkanı tanıyarak öğrenmenin bireyselleşmesini sağlar (Cemaloğlu, 2003, s. 4; Ceyhan & Yiğit, 2004,

s.19; Kılıç, 2008, s.41). Sınıf ortamında konunun tüm öğrenciler tarafında öğrenilmesini beklemek imkansızdır. Çoğu öğrenci için ders kitabı bu konuda yardıma yetişmektedir. Öğrenciler evde veya kütüphanede anlamadıkları konuları tek başlarına ve kendi öğrenme hızlarına göre çalışarak öğrenmeyi kendilerine göre düzenleyebilirler.

3. Eğitimin öğrenme - öğretme ilkelerine uygun olmasına olanak sağlayarak öğretimi yapılaştırır (Cemaloğlu, 2003, s.4; Ceyhan & Yiğit, 2004, s.19; Kılıç, 2008, s.41). Ders kitabındaki konular öğrenme programlarına göre hazırlanmaktadır. Ayrıca içerik hazırlanırken öğretim ilke ve yöntemleri dikkate alınmaktadır. Böylece öğretim belirli bir temele oturtulmaktadır.

4. Öğretime yardımcı diğer materyallerle birlikte uyum içinde kullanılabilir (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.19; Kılıç, 2008, s.42). Ders kitabındaki içerik sınıf ortamındaki haritalar, küreler, sunular, tarih şeritleri, fotoğraflar vb. öğretime yardımcı materyallerle kolayca desteklenebilir.

5. Ders kitabında yer alan görseller öğretim sürecini kolaylaştırır (Cemaloğlu, 2003, s.4; Ceyhan & Yiğit, 2004, s.19; Kılıç, 2008, s.42). Görseller içerikteki bilginin somutlaştırılmasına imkan tanır. Öğrencilerin konuyla ilgili ön bilgileri yetersiz olduğunda ders kitabındaki görsel bilgilerin oluşturulmasına katkı sağlayarak içeriğin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir.

6. Öğretilecek bilgilerin etkili ve düzenli bir biçimde sunulmasını sağlar (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.19; Kılıç, 2008, s.42). Ders kitabı belirli öğretim tekniklerine göre hazırlandığından bilgiler daha etkili ve düzenli sunulmaktadır.

7. Uzmanlar tarafından etkili bir şekilde hazırlanırsa öğrenme sürecini öğrenciler için ilgi çekici hale getirir (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.19; Kılıç, 2008, s.42). Ders kitabının hazırlanması sürecine alan uzmanları, tasarımcılar, psikologlar, dil bilimciler vb. uzmanlar katılırlarsa ortaya daha güzel hazırlanmış kitaplar çıkabilir. Böylece öğrencilerin dikkati de ders kitabına çekilmiş olur.

8. Ünite sonlarına ölçme değerlendirme için sorular konulursa öğrenilen bilgilerin pekiştirilmesini ve öğrenme sürecinin kontrol edilmesini sağlar (Cemaloğlu, 2003, s.5; Ceyhan & Yiğit, 2004, s.19; Kılıç, 2008, s.42). Bu yolla

öğrenme sürecindeki eksikliklerin tespiti kolaylıkla yapılabilir. Eksik noktalar belirlendikten sonra bunlar üzerine tekrar çalışmalar yoğunlaştırılabilir.

2.1.1.2. Ders Kitaplarının Öğrenciye Faydaları

Ders kitaplarının öğrencilere faydalarına baktığımızda;

1. Öğrencilerin önceki konu ile sonraki konu arasında ilişki kurmasına imkan tanır (Duman & Çakmak, 2011; Kılıç & Seven, 2005; Kılıç, 2008). Ders kitaplarındaki konular arasında öncelik sonralık ilişkisi bulunmaktadır. Öğrenci konuları sırası ile öğrendiğinde önceki öğrendiği konu ile yeni konu arasında bağ kurabilecektir.

2. Öğrencilerin kendi başlarına konulara çalışmasına ve kendi kendine öğrenmesine fırsat verir (Cemaloğlu, 2003; Kılıç & Seven, 2005; Kılıç, 2008). Ders kitapları ile öğrenciler eksiklik hissettikleri konulara çalışarak bu eksiklikleri kapatabilirler.

3. Öğrencilerin okulda öğrendiklerini gözden geçirmelerine ve tekrar etmelerine olanak tanıyarak bilgileri hatırlamaya yardımcı olabilir (Cemaloğlu, 2003; Duman & Çakmak, 2011; Kılıç & Seven, 2005; Kılıç, 2008). Öğrenmenin tam olarak gerçekleşmesi için belirli aralıklarla düzenli tekrarlar yapılması gerekmektedir. Ders kitapları sayesinde öğrenciler, bilgilerini gözden geçirerek bilgilerin hatırlanmasını veya akılda kalmasını sağlayabilirler.

4. Öğrencilere kendi öğrenme hızlarına göre çalışma imkanı verir (Kılıç, 2008). Her öğrencinin öğrenme hızı farklıdır. Bu nedenle ders kitapları sayesinde öğrenciler kendi çalışma hızlarına göre öğrenebilirler.

5. Öğrencilerin çeşitli alanlardaki bilgiye daha kısa sürede ve derli toplu ulaşmalarını sağlar (Cemaloğlu, 2003). Örneğin Sosyal Bilgiler ders kitapları ile öğrenciler tarih, coğrafya, vatandaşlık, hukuk, ekonomi, siyaset bilimi, arkeoloji, antropoloji vb. sosyal bilimlere ait bilgileri tek bir kaynaktan bulabilmektedir.

6. Öğrencilerin zihinsel olarak gelişimine yardımcı olur (Cemaloğlu, 2003). Ders kitapları öğrencilerin yeni bilgiler edinmesine yardımcı olur. Yeni

bilgiler edinen öğrenciler bu bilgileri önceki bilgilerine ekleyerek kendilerini geliştirirler.

7. Öğrencilerin derse gelmeden önce konuya çalışmalarına olanak sağlar (Duman & Çakmak, 2011). Okuldaki dersler ders kitaplarına göre işlendiğinden öğrenciler derse gelemeden önce ilgili konuya göz atabilir ve konu hakkında genel bilgi edinebilir.

8. Öğrenciye farklı kaynaklardan toplanmış birçok aracı bir arada sunar (Kılıç & Seven, 2005). Ders kitaplarında bilginin yanında görsel materyallere de yer verilir. Böylece çok farklı kaynaklardan bilgileri ve yardımcı materyalleri ders kitaplarında bulabiliriz.

2.1.1.3. Ders Kitaplarının Öğretmene Faydaları

Ders kitaplarının öğretmene katkılarına baktığımızda ise;

1. Öğretmenlerin derste ne anlatacaklarına rehberlik eden en önemli yardımcı kaynaktır (Cemaloğlu, 2003; Ceyhan & Yiğit, 2004). Ders kitaplarında kazanımlara göre hazırlanmış içerik öğretmenlere derste nelere yer vermesi gerektiği konusunda önemli bir yol gösterici olmaktadır.

2. Öğretmenlerin ders saatini daha etkili kullanmasına yardım eder (Cemaloğlu, 2003). Öğretmen içeriği kendi içinde bazı bölümlere ayırarak dersinde ortaya çıkabilecek olan olası bir zaman sorununun önüne geçmiş olur.

3. Öğretmenlerin öğretim programına göre kazandırılması gerekenleri bir arada bütün olarak görmesini sağlar (Kılıç & Seven, 2005; Kılıç, 2008). Öğretim programında yer alan kazanımların somutlaşmış hali ders kitaplarında yer almaktadır. Öğretmen burada kazanımla ilgili nelere yer vermesi gerektiğini kolaylıkla görebilir.

4. Öğretmenlerin derslerde kullanılacak farklı öğretim materyalleri hazırlamalarına rehberlik eder (Kılıç & Seven, 2005; Kılıç, 2008). Öğretmenler içerikte yer alan bilgilere göre sınıfa harita, fotoğraf, küre vb. farklı öğretim materyalleri getirebilir.

5. Öğretmenlerin konuları eksiksiz anlatmalarını sağlar (Kılıç & Seven, 2005; Kılıç, 2008). Bir an ders kitaplarının olmadığını düşünürsek öğretmenlerin elinde kazanımlar doğrultusunda nelere yer vermeleri gerektiği konusunda somut bir şey olmayacaktır. Böyle bir durumda öğretmenler kendileri içerik hazırlayarak derste kullanacaklardır. Ancak bu durumda da konuların bazı önemli noktaları öğretmenlerin gözünden kaçabilecektir. Ders kitaplarında nelere yer verilmesi gerektiği bulunduğu öğretmenler böyle bir zorlukla karşı karşıya kalmamaktadır.

6. Öğretmenlerin öğrencilere öğrendikleri konuyu daha iyi kavramaları için verdikleri ödevler için temel kaynaktır (Ceyhan & Yiğit, 2004; Duman & Çakmak, 2011; Kılıç & Seven, 2005; Kılıç, 2008).

7. Öğretmenlerin konuları planlamasına ve plana uygun hareket etmesine kaynaklık eder (Duman & Çakmak, 2011). Öğretmenler sınıfta anlatacakları konuya ve değişik yönlerine ders kitabından göz atarlar. Oradaki içeriğe göre bir anlatım sırası yaparak ona uygun hareket ederler.

8. Öğretmenlere hem hazır ölçme değerlendirme soruları verir hem de öğretmenlerin objektif ölçme değerlendirme soruları hazırlamasına kaynaklık eder (Cemaloğlu, 2003; Kılıç, 2008; Kılıç & Seven, 2005).

2.1.2. Ders Kitabının Eğitimdeki Yeri

Eğitim sürecinin temel amaçlarından biri öğrencilerde istendik yönde davranış değişikliğidir. Bunun sağlanması için eğitim programlarında öğrencilere kazandırılması gereken hedef ve davranışlar belirlenir. Belirlenen bu hedef ve davranışlar uygun strateji, yöntem ve tekniklerle öğrencilere sunulur. Öğrencilere sunulma noktasında en önemli öğretim araçlarından biri ders kitaplarıdır. Bunun en önemli nedenlerinden biri çevresel özellikler, dersin kendinden kaynaklanan nedenler vb. faktörlerin eğitim – öğretim ortamının zenginleştirilmesini engellemesidir. Bu durum eğitimin amacına ulaşmasını engellemekte ve programların kendinden beklenilene yerine getirmesini zorlaştırmaktadır. İşte bu noktada ders kitabı devreye girerek çeşitli sebeplerden kaynaklanan eksiklikleri kısmen de olsa ortadan

kaldırmakta ve eğitim sürecinin sağlıklı bir şekilde işlemesine yardımcı olmaktadır (Kılıç & Seven, 2005, ss.17 - 18).

Ders kitabı birçok işlevi aynı anda yerine getiren bir öğretim materyalidir (Kılıç & Seven, s.19). Öğretmenlerin öğretecekleri konuları düzenli bir şekilde vermelerine ve öğrencilerin de öğrenecekleri konuları bir bütün olarak görmelerine katkı sağlayan (Cemaloğlu, 2003, s.2; Tertemiz & diğerleri, 2011, s.34) eğitim öğretim ortamındaki en önemli temel kaynak olarak öne çıkmaktadır (Kılıç, 2008, s.40). Aynı zamanda ders kitabı öğrencilerin toplumsal, siyasal ve ekonomik olarak gelişmelerine önemli katkı sağlamaktadır (Tertemiz, Ercan, & Yücebaşı, 2011, s.36; Cemaloğlu, 2003, s.2).

Ders kitapları öğretim programlarındaki kazanımların gerçekleşmesinde önemli bir yere sahiptir (Kılıç, 2008, s.38). Öğrencilere okullarda öğretim programındaki bu kazanımlar verilmeye çalışılır. Ders kitapları da bu kazanımlar doğrultusunda hazırlanarak bu sürecin iyi bir şekilde işlemesine katkı sağlar. Kazanımlar doğrultusunda hazırlanan ders kitapları yoluyla öğrenciler kendilerini geliştirme imkanı yakalar. Böylece ders kitapları öğretim programının öğrencilere aktarılmasında önemli bir noktada yer alır.

Ders kitaplarında konu alanı ile ilgili bilgiler öğrencilere sunulur. Sunulan bilgilerin niteliğine bağlı olarak kaliteli bir eğitim gerçekleştirilebilir. Böyle bir ortamda öğrenciler, eğitim programının kendilerinden beklediği istendik davranışları kazanırlar. Böylece ders kitabı kendinden beklenen amaca etkili bir biçimde hizmet etmiş olur (Kılıç, 2008, 39). Bu nitelikli eğitim sürecinde öğrenciler hem kendi toplumunda hem de diğer toplumlarda meydana gelen gelişmeleri takip ederler. Gelişmeleri iyi bir şekilde takip ederek bunların nedenlerini iyi bir şekilde anlayan öğrenciler meydana gelebilecek değişimlere hazırlıklı olurlar. Bu şekilde gelişim ve değişimleri daha iyi anlayabilirler (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.18).

Ders kitaplarının eğitim sürecinde toplumsal katkısı da önemlidir. Ders kitapları; içinde bulunan toplumun kültürel değerlerini, normlarını içinde barındırır. Böylece uzun zaman diliminde oluşan bu bilgiler ve değerler eğitim programlarında belirlenen hedefler doğrultusunda ders kitapları yardımıyla öğrencilere sunulmuş olur. Bu bilgileri ve değerleri ders kitaplarından öğrenen

öğrenciler de bunları kendilerinden sonraki kuşağa aktarmaya çalışırlar (Cemaloğlu, 2003, s.3). Bu sayede de toplumun en önemli öğelerinden biri olan kültürel değerler yaşatılmaya devam eder.

Schissler'a (1989) göre "ders kitapları sadece bilgi aktarmakla yetinmeyerek, bir toplumun siyasal ve toplumsal normlarını da belleklere kazımaya çalışırlar. Küresel bir tarih anlayışını, toplumun kurallarını ve ayrıca başka insanlarla birlikte yaşamının normlarını iletirler" (aktaran Pingel, 2003, s.1). Öğrencilere içinde yaşadıkları toplumun beklentileri bu şekilde aktarılır. Böylece ders kitapları öğrencinin toplumsallaşma sürecine katkı sağlamaktadır.

2.2. Görseller ve Ders Kitaplarında Görsel Kullanmanın Önemi

2.2.1.Görseller

Görsellerin insanlar üzerindeki etkileri oldukça fazladır. İnsanların çevrelerini ilk önce görerek algılamaya başlamaları (Uçar, 2004, s.17), görselliğin insan hayatındaki yerini açıkça göstermektedir. İnsanlar buldukları ortamı önce görsel yönden değerlendirmeye alarak hakkında çıkarımlar yaparlar. Çevreleri onları görsel yönden etkiliyorsa olumlu düşünürler, etkilemezse olumsuz değerlendirmelerde bulunurlar. Böylece insanların içinde bulunduğu ortamda yer alan görseller insan hayatını oldukça yakından etkilemekte ve verdiği kararlarda yönlendirici olmaktadır.

Şenocak (1967), insanoğlunun düşüncelerini ya da çevresinde gelişen olayları anlatmak için yazıdan önce resimleri kullandığına dikkati çekmektedir (aktaran Ceyhan & Yiğit, 2004, s.100). Bu durum görsellerin insanoğlunun hayatında uzun yıllar boyunca yer aldığı önemli bir göstergesidir. Bunu destekleyecek en güzel kanıt ise insanoğlunun gördüklerini ilk önce mağara duvarına çizerek resmetmesi ve bu şekilde görsellerin ilk örneklerini ortaya koymasıdır (Uçar, 2004, s.17). Dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan insanların mağara duvarlarına bıraktıkları bu görseller o dönemleri aydınlatmada en önemli bilgi kaynaklarından biri durumundadır. Bu görsellerde insanların içinde buldukları koşulları yansıtarak ve çevrelerini görselleştirerek gelecek kuşaklara bilinçli ya da bilinçsiz aktardıkları görülmektedir.

Günümüzde ise görseller hayatın her alanında yer almaktadır. Jensen (2001), insanların aldıkları bilgilerin %90'ından fazlasını görsel olarak aldıklarını belirtmektedir. Dickinson (2002), insanların görsel belleklerinin işitsel belleklerinden beş kat daha büyük olduğunu ifade etmektedir. Dickinson (2007) yaptığı çalışmada, insanların %40'ının görsel öğrenme stiline sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar görsellerin bilgi edinme sürecinde ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Görsel hafızaya daha fazla sahip olan insanların bilgi edinmelerini kolaylaştırmak için görsellerin etkin bir şekilde kullanılması gerektiği ortadadır (aktaran Vituli & Santoli, 2013, ss.117-118). Bundan dolayı görsellerin insanların bilgi edinme sürecindeki etkisinin bilinmesi ve buna göre hareket edilmesinin gerekliliği üzerinde özenle durulması önemlidir. Ayrıca bu yönde çalışmalar yapılarak bilgi edinmeye katkı sağlayacak türden görsel materyallerin hazırlanması ve geliştirilmesine çalışılması gerekmektedir.

Görsellerin insanların düşünme becerilerini geliştirmede etkin olarak yer aldıkları yapılan çeşitli araştırma sonuçlarında ortaya konulmaktadır. Crawford ve diğerleri (2009), yaptıkları çalışmada görsellerin öğrencilerin yorumlama becerilerinin geliştirilmesine etkin olarak katkı sağlayacağını vurgulamaktadır. Benzer şekilde Sandell (2011), görsellerin öğretim ortamında kullanılmasının ve yorumlanmasının öğrencilerin önemli becerilerinden anlama, düşünme, karar verme, iletişim becerilerini önemli ölçüde geliştirdiğini belirtmektedir (aktaran Vituli & Santoli, 2013, s.118). Bu çalışmaların sonuçları görsellerin öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirmede oldukça önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Bu durumun farkında olarak hazırlanacak görsellerin zihinsel becerileri destekleyecek türden olması görsellerden bu yönde beklenecek bir faydanın gerçekleşmesinde etkili olacağı görülmektedir.

Herhangi bir konuda verilecek bilgiler genel olarak yazılı veya sözlü anlatılır. Ancak bazı durumlarda anlatılacak konunun zor veya karmaşık olması, karşımızdakinde herhangi bir izlenim uyandırmaması gibi durumlarla sık karşılaşılır. Yazılı veya sözlü anlatımın bu şekilde yetersiz kaldığı yerde görseller sahneye çıkarlar. Anlatılması zor olan konu veya durum fotoğraf, resim, harita, grafik, diyagram vb.leri ile görselleştirilir. Böylece görsellerin yardımıyla anlatmak istediğimizi karşımızdakine daha hızlı ve kolay şekilde anlatabilme imkanı bulunur

(Ceyhan & Yiğit, 2004, s.100). Görseller yoluyla aktarılan bilgi karşı taraf için daha açıklayıcı olur ve bilgi verme süreci sağlıklı bir şekilde gerçekleşir.

Görseller, öğrencilerin bir konu üzerine fikirlerini netleştirmelerine yardımcı olur ve bunun hakkında daha nitelikli bilgiyi kazanmalarına katkı sağlar. Bu süreçte sadece bilgi değil görselle bilgi birlikte verileceğinden bilginin anlaşılabilirliği artar. Çünkü görsel yoluyla içerikteki açıklamalar görselleştirildiği için bilginin kazanılması sürecine canlılık kazandırılır ve konunun basitleştirilmesine katkı sağlanır. Böylece öğrenme ortamını görselleştirilerek zenginleştirildiği için öğrencilerde merak ve ilgi de uyandırılmış olur. Öğrencilerin dikkati içeriğe çekilerek öğrenme ortamına çeşitlilik kazandırılır (Kochhar, 2009, s.127). Nitekim asıl amaç olan öğrencilerin bir konu hakkında bilgi edinme ve fikirlerini netleştirme ve geliştirme süreci bu şekilde sağlıklı bir şekilde işleyerek devam eder.

Görsellerin en önemli özelliklerinden biri de bilginin işleme sürecinde karşımıza çıkmaktadır. Schnotz (2002), yaptığı araştırmada kullandığımız kelime ve cümlelerin sadece sözel sistemde işlenip kodlandığını ancak görsellerin hem sözel sistemde hem de görsel sistemde işlenip kodlandığını ifade etmektedir (s.107). Bu şekilde kodlanan bilginin hem öğrenilme hem de hatırlanma durumunun daha fazla olacağı ortadır. Bunun nedeni tek bir kanal yerine bilginin iki farklı kanal aracılığıyla belleğe yerleştirilmesi olduğu görülmektedir. Böylece bilgi edinme sürecinin daha verimli bir şekilde sürdürülmesi sağlanmakta ve bilginin saklanması da kolaylaşmaktadır.

2.2.2. Ders Kitaplarında Görsel Kullanımı

Bruner (1999), çocukların bilişsel gelişimlerini eylemsel, imgesel ve sembolik olmak üzere üç döneme ayırmıştır. Eylemsel dönemde çocuk çevresindeki nesnelere doğrudan iletişime geçerek dokunma, tatma gibi eylemlerle çevresini tanımaya çalışır. İmgesel dönemdeki çocukta görsel bellek gelişmiştir ve çocuk duyu organları aracılığıyla nesnelere imgelerini zihnine yerleştirerek çevresini tanımaya çalışır. Sembolik dönemdeki çocuk ise bir takım semboller kullanarak çevresiyle iletişim kurmaya çalışır (ss.33-48). Böylece görsel malzemelerin imgesel düşünme evresindeki çocuklar için önemli bir yere sahip olduğu ortaya çıkmaktadır (Köksal,

2011, s.106). Bu durum ise okul sürecindeki çocukların eğitiminde görsellerin ne kadar önemli bir konumda olduğunu göstermektedir.

Eğitim – öğretim sürecinin en erken aşamalarından en ileri aşamalarına kadar çeşitli görseller öğrencilerin öğrenmelerini desteklemek amacıyla ders kitaplarında yer alır. Bu görsellerin ders kitaplarındaki niceliği geçmişten günümüze artarak devam etmektedir. Bu konuda Lee (2010), yaptığı nicel araştırmada zaman içerisinde ders kitaplarındaki görsel öğelerin arttığını ortaya koymaktadır. Ayrıca elli yıl önce ile karşılaştırıldığında ders kitaplarının her sayfasında görsel öğelerin neredeyse iki kat daha fazla olduğunu gözler önüne sermektedir (s. 29). Görsellerdeki bu niceliksel artışın nitelikle de desteklenmesi görsellerden beklenen faydanın sağlanması için önemlidir. Bu yüzden ders kitaplarında yer alacak görsellerin öğrencilerin ilgisini çekme, fikirlerini geliştirme, içeriği destekleme ve açıklama gibi yönlerden başarılı olması gerekmektedir (Janko & Peskova, 2013, s.363 ; Schnotz, 2002, s.101; Yaşar & Seremet, 2007, ss.158-159). Çünkü görseller iyi bir şekilde düzenlendiğinde, birleştirildiğinde ve öğretmenler ve öğrenciler tarafından kullanıldığında fikirlerin öğrenilmesinde önemli bir yere sahip olmaktadır (Lee, 2010, s.4). Ayrıca ders kitaplarında yer alan görseller ezberlenmesi güç olan soyut kavramların görselleştirilerek somutlaştırılmasını sağlamaktadır. Özellikle görsel kullanımına uygun olan Sosyal Bilgiler dersi gibi derslerde görseller, farklı ön bilgilere sahip olarak gelen öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini geliştirme potansiyeline sahip olmaktadır (Cruz & Thornton, 2012, ss.99 -100). Bununla beraber görsellerin konuları özetleme, kavramlarla gerçekler arasındaki ilişkiyi gösterme, sunulan bilgiyi düzenleme ve öğrencilerin dikkatini canlı kalmasını sağlama gibi faydaları vardır (Yaşar & Seremet, 2007, ss.158-159).

Peeck (1993) yaptığı çalışmada ders kitaplarında yer alan görsellerin neden öğrenmeye yardımcı olduğunun nedenlerini şu şekilde listelemektedir (aktaran Carney & Levin, 2002, s.10):

1. Motivasyonu yükseltir.
2. Dikkati odaklar.
3. Süreci derinleştirir.
4. Metin içeriğini açıklar, derinleştirir.
5. Bilgilerin karıştırılmasını önlemeye yardımcı olur.

6. Özel bir metinden tipik olarak çıkartılan bir bilgi türü için destek sağlar.

Levin (1981) ise ders kitaplarında kullanılan görseller üzerine yaptığı araştırmasında önemli sonuçları gözler önüne sermektedir. Çalışmasında ders kitaplarında kullanılan görsellerin beş önemli işlevi olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma sonucunda ortaya konulan beş önemli işlev şu şekilde sıralanmakta ve açıklanmaktadır:

1. Süsleme: Ders kitaplarında kullanılan görseller içeriği daha dikkat çekici hale getirebilirler. Böylece öğrenciler için ders kitabı eğlenceli hale gelebilir. Kullanılan görsel ilk önce içerikle ilgili olmalıdır. Bu son derece önemlidir.

2. Temsil: Ders kitabındaki görseller, öğrencilerin bir yeri, olayı veya durumu vb. görselleştirmelerine yardım eder. Bu nedenle kullanılan görseller niçin kullanılıyorsa onun özelliğini iyi yansıtmalıdır.

3. Dönüştürme: Ders kitaplarındaki görseller bir içerikteki anahtar bilgiyi öğrencilerin hatırlamasına yardım edebilir. Bu nedenle görseller hazırlanırken öğrencilerin görseldeki önemli noktayı fark ederek içerikle ilgisini kolayca kurabilmesine yardım etmelidir.

4. Düzenleme: Ders kitaplarındaki görseller, birbiriyle uyumlu bir biçimde öğrencinin bilgiyi zihninde doğru yerleştirmesine yardım edebilir. Hazırlanan görseller buna katkı sağlayıcı nitelikte olmalıdır.

5. Yorumlama: Ders kitaplarında kullanılan görseller, iyi hazırlandığında içeriği anlamalarına yardım edebilir. Bu yüzden hazırlanan görseller öğrencilerin yorum yapabilmelerine fırsat vermelidir (aktaran Mayer & Gallini, 1990, s.715).

Ders kitaplarında verilen bilgilerin görsel malzemelerle zenginleştirilerek öğrencilere sunulması öğrenme sürecini ilgi çekici hale getirirken onlarda da derse daha aktif katılmak için istek uyandırır (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.119; Duchastel, 1980, s.285). Bunun nedeni ders kitaplarında kullanılacak görsellerin öğrencilerin ilgisini çekecek türden olmaları durumunda amacına daha fazla hizmet etmesi ve öğrencileri bu sürecin bir parçası haline getirmesidir. Bu yüzden ders kitaplarında kullanılacak görsellerin seçilmesi sürecine dikkat edilmeli ve kullanılacak görsellerin

öğrencilerin eğitim – öğretim ortamında desteklenmesini sağlayacak türden görseller olmasına özen gösterilmelidir (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.119). Nitekim ders kitapları ilgi çekici bulunduğu oranda öğrenciler tarafından takip edilecek aksi durumda ise öğrenciler ders kitabını okumak için herhangi bir istek duymayacaklardır. Bunun farkında olunarak hazırlanacak ders kitaplarının eğitim- öğretim sürecinde kendinden beklenen faydayı sağlayacağı ve öğrencilerin dikkatini kendi üzerine çekeceği açıktır.

Wileman (1993), görsel malzemelerin iyi hazırlanması ve uygun biçimde sunulması durumunda bilginin öğrenenler tarafından hem öğrenilmesinin hem de hatırlanmasının kolaylaşabileceğini savunmaktadır (aktaran Katsioloudis, 2010, s.70). Yapılan çeşitli çalışmalar da bu bilgiyi destekler niteliktedir. Aglin (1986), yaptığı çalışmada görsel kullanılarak sunulan metinlerin görsel kullanılmadan sunulan metinlerden öğrenciler tarafından daha fazla hatırlandığını ortaya koymuştur. Görsel kullanılan metinlerin öğrenciler tarafından hatırlanma oranı görsel kullanılmayan metinlerin hatırlanma oranından %11 - %15 daha fazladır. Ayrıca bu çalışma görsellerin metinle kullanımının, hatırlamayı kolaylaştırdığı ve görsellerin kalıcılığını 26 günden 55 güne kadar çıkardığını ortaya koymuştur (Aglin, 1986, ss.12-16). Benzer şekilde Haring ve Fry (1979) yaptıkları çalışmada 4 ve 6. sınıftan 150 öğrenci ile görsellerin içerikteki bilgilerin hatırlanmasını kolaylaştırıp kolaylaştırmadığı çalışmıştır. Çalışmada üç grup oluşturularak bir gruba görsel kullanılmadan diğer iki gruba da farklı sayılarda görseller gösterilerek hikaye anlatılmış ve habersiz bir şekilde öğrencilerden 5 gün sonra hikayeye ilgili hatırladıkları her şeyi yazmaları istenmiştir. Araştırma sonucunda görsellerle hikayeyi öğrenen grupların diğer gruba oranla daha fazla içerikteki bilgiyi hatırladığı ortaya çıkarmıştır. Bu durum görsellerin içerikteki bilgilerin hatırlanmasını kolaylaştırdığını ortaya koymuştur (ss.187 - 189). Hayes ve Readence (1983) yaptıkları çalışmada görsellerle sunulan bilginin görseller olmadan sunulan bilgiye göre önemli derecede daha fazla hatırlandığını ortaya çıkarmışlardır. Burada önemli olanın görsellerin metin içeriğiyle uyumlu olması gerektiğini belirtmişlerdir. Onlara göre eğer görsel metin içeriğine sıkı sıkıya bağlıysa veya içerikle uyumluysa, metin içeriğinin öğrenciler tarafından sindirilmesi kolaylaşmaktadır. Görsellerin olmadığı durumda ise metnin içeriğini görselleştirmek için yapılan öğretim içeriğinin hatırlanmasını önemli derece geliştirmemiştir. Araştırmadan çıkan sonuca göre

görsel kullanıldığı zaman metin içeriğinin hatırlanması artmaktadır (ss.247-248). Bu çalışmaların sonuçlarının da ortaya koyduğu gibi ders kitaplarında görsel kullanımı öğrencilerin bilgiyi hatırlamasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca bilginin daha fazla akılda kalmasını sağlayarak daha uzun süre kalıcılığını sağlamaktadır.

Ders kitaplarında kullanılan fotoğraflar, haritalar, çizimler, planlar, grafikler, tablolar, geometrik şekiller vb. görseller dersin konusuna uygun olarak belirlenip içerikteki olayın dış görünüşünün basit bir şekilde sunulması için kullanılır. Karmaşık olan bilimsel konuların veya buluntuların görsel olarak sunulması konuyu basitleştirir ve öğrencilerin anlamasını kolaylaştırır. Çünkü ders kitaplarının ana amaçlarından biri sözel ve görsel olarak konu içeriğini öğrencilere iletmektir. Bundan dolayı konu içeriğinin görseller aracılığıyla sunulması ve anlaşılır kılınması öğrenciler açısından önemlidir (Janko & Knecht, 2013, ss.94-97). Readence ve Moore (1981) ile Levie ve Lentz (1982) yaptıkları çalışmalarda görsellerin ders kitaplarında kullanılmasının sunulan içeriğin öğrenciler tarafından anlaşılmasını kolaylaştırdığını ortaya koymuşlardır. Yine benzer bir şekilde Royer ve Cable (1976) yaptıkları çalışmada ders kitaplarında kullanılan görsellerin ders içeriğinin daha iyi anlaşılması sağlamanın yanında içeriği öğrencilerin zihinlerinde düzenlemesini etkinleştirdiğini belirtmişlerdir (aktaran Hayes & Headence, 1983, s.245).

Görseller ders kitaplarında etkili bir biçimde kullanıldığında öğrencilerde olumlu tepkiler oluşturmaktadır. Genel olarak bakıldığında öğrencilerin görselleri sevdiği çeşitli araştırma sonuçlarıyla ortaya konulmaktadır. Görseller öğrenciler üzerinde duygusal etkiler yaratarak onların tutum değiştirmelerine yardımcı olmaktadır (Levie & Lentz, 1982, s.226). Örneğin doğal çevre sorunlarının anlatıldığı bir metin öğrenciler üzerinde fazla bir etki bırakmayabilir. Ancak bu konuyla ilgili çevre sorunlarının canlı yaşamına yaptığı olumsuz bir durum somut bir fotoğraf ile sunulması durumunda öğrenciler üzerinde daha fazla etki yaratabilir. Böyle bir durumda öğrencilerin dikkatleri konu üzerine çekilirken aynı zamanda bu konuyla alakalı olarak farklı tutum ve davranışlar sergilemek için kendilerinde bir istek uyanabilir.

Eğitim – öğretim süreci ele alındığında her öğrencinin aynı öğrenme stiline sahip olmadığı kolaylıkla görülmektedir. Bazı öğrenciler yazılı metinlerden öğrenebilirken bazıları ise görseller aracılığıyla daha iyi öğrenebilmektedir. Görsel

öğrenme biçimine sahip olan öğrenciler için ders kitaplarındaki görsel malzemeler ve bunların nitelikleri büyük önem taşımaktadır. Çünkü bu görsel malzemeler bu öğrenme biçimine sahip olan öğrencilerin öğrenmelerinde en büyük destekçi konumundadırlar. Bu yüzden ders kitaplarında kullanılan görseller hazırlanırken bu tür öğrencilerin durumunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir (Seferoğlu, 2006, s.17). Ancak bu şekilde bu öğrencilere öğretim sürecinde gerekli destek sağlanmış ve onların daha nitelikli çalışma imkanı yakalamalarına ortam hazırlanmış olur.

Görseller hazırlanırken içerikle ilgili olmasına özellikle dikkat edilmelidir. Çünkü içerikle ilgili olmayan görseller kendinden beklenen etkiyi göstermeyecektir. Bu nedenle ders kitabını hazırlayanlar, görsellerin hazırlanma aşamasında iletilmek istenen mesajı belirlemeli ve alıcının özelliklerine uygun şekilde bu mesajı oluşturmalıdırlar (Pettersson, 2000, s.6). Ayrıca ders kitaplarında görsel malzemeler kullanılırken öğrencilerin kültürel geçmişleri dikkate alınmalıdır. Ders kitabından faydalanacak öğrencilerin hepsi aynı kültürel geçmişe, sosyal yapıya sahip değildir. Bu sebeple bir görsel bir öğrenci üzerinde etkili olabilirken bir başka öğrenci üzerinde aynı etkiyi yapmayabilir. Bu durumda her öğrenci görseli kendi kültürel geçmişine, sosyal yapısına göre farklı yorumlayacaktır. Görsel burada kendinden beklenen amaca hizmet etmeyecektir (Pettersson, 2000, s.6; Seferoğlu, 2006, s.18).

Ders kitaplarında görseller çok fazla kullanılmasına rağmen bu görsellerin öğretime uygun hazırlanmadığı veya etkili şekilde düzenlenmediği görülmektedir. Boiling ve diğerleri (2004), yaptıkları araştırmalarında öğrencilerin ders kitabı tasarımcılarının amaçladıkları biçimde görselleri yorumlayamadıklarını ortaya koymuşlardır. Aglin ve diğerleri (1996) ve Cooper (2002) yaptıkları araştırmalarda öğrencilerin görselleri nasıl kullanacakları ve yorumlayacaklarını tam olarak anlamadıklarını ve bu konuda eksiklik yaşadığını belirtmişlerdir (aktaran Boiling ve diğerleri, 2007, s.3). Benzer şekilde Mayer (2000) çalışmasında öğretim materyalleri ile kullanılan görsellerin büyük çoğunluğunun eğitimsel bir amaç taşımadığını ifade etmiştir. Ayrıca bu görsellerin daha çok süsleme amaçlı yer aldığını belirtmiştir (aktaran Kuzu, Akbulut & Şahin, 2007, s.10).

Levin ve Mayer (1993), çalışmalarında görsellerle gerçekleştirilen eğitimsel işlevler yönünden ders kitaplarındaki görseller ve açıklayıcı metinlerin içerikle

bağlantısını araştırmışlardır. Analojik, hatırlatıcı, temsil edici ve düzenleyici görsellerin içerikle uyumlu olduğundan öğrenme sürecini geliştirdiğini belirtmişlerdir. Onlara göre eğer öğrenciler dersin öğretimsel amaçlarını anlamazlarsa veya görselin içerikle bağlantısını kuramazlarsa görseller konunun anlaşılmasını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (aktaran Janko & Knecht, 2013, s.97). Bu araştırmanın sonucuna göre öğrencilere dersin öğretimsel amaçlarından bahsedilmeli ve ders kitaplarında kullanılan görseller içerikle uyumlu olmalıdır. Bu şekilde konunun öğretilmesinde görseller beklenen desteği sağlar ve öğretim süreci olumlu olarak devam eder.

Görselleri Sosyal Bilgiler dersine entegre etmek özellikle önemlidir. Bu ders öğrencilerin içinde buldukları dünyayı daha iyi anlamalarını hedeflemesi nedeniyle görsel kullanıma özellikle uygundur. Bu derste kullanılan görseller ile öğrenciler bilgileri farklı açılardan görebilirler. Böylece olaylara farklı yönlerden bakabilme becerisi kazanan öğrenciler olayları, insanları ve doğayı daha iyi anlayabilirler (Vituli & Santoli, 2013, ss.120-124). Nitekim bu konuda Zwim ve Libresco (2010) yaptıkları çalışmalarında Sosyal Bilgiler derslerinde görsellere yer verilmesinin öğrencilere sürekli artan görselleşen dünyayı tanıtmada anlamında önemli olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca araştırmalarında görsellerin kullanılmasıyla öğrencilerin çeşitli fikirleri analiz edebilecekleri, tarihsel konularda bir duruş sergileyebilecekleri ve bu duruşu savunabilecekleri, içinde yaşanılan dünyanın görsel resimlerini inceleyebilecekleri, konularla ilgili yeni sorular soracakları sonucuna varmışlardır (aktaran Vituli & Santoli, 2013, ss.117-118).

2.2.3. Ders Kitaplarında Kullanılan Görseller

Ders kitaplarındaki görselleri incelediğimizde bunların değerlendirilmesi ve gruplandırılması eğitimsel açıdan önemlidir. Çünkü ders kitaplarında yer alan görsellerin türüne göre öğretimsel içeriğin öğrenciye iletmesinde farklılıklar vardır (Janko & Peskova, 2013, s.363). Ders kitaplarında kullanılan bu görselleri fotoğraf, resim, çizim, harita, küre, şema, grafik, tarih şeridi, kavram haritası vb. şeklinde sıralamak mümkündür. Sıralanan görsellerin hepsinin öğretimsel açıdan işlevi ve kullanımında dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Bu görselleri, özelliklerini ve hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde açıklanabilir:

2.2.3.1. Fotoğraf

Barthes (2000) ve Sontag (1999)' a göre “ Fotoğraf bütün araçlardan farklıdır: o icat etmez, onun kendisi doğrulamadır zaten. Bir kişi ya da olay hakkında yazılanlar, tıpkı el yapımı görsel anlatımlar, örneğin resimler ve çizimler gibi birer yorumdur. Fotoğraf üzerindeki görüntülerse dünya hakkındaki anlatımlardan çok, sanki onun parçaları, herkesin yapabileceği ya da sahip olabileceği gerçeklik minyatürleridir.” (aktaran Akbaba, 2005, s.188). Başka bir ifadeyle fotoğraf bir durum ya da olayı gerçek yönleriyle ortaya koyan görsel bir araçtır (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.103). Fotoğraflar iyi bir düzenleme aracı olarak, öğrencilerde ilgi uyandırmak için kullanılabilir. Ayrıca öğretmenler de bir konuda açıklama yaparken fotoğraflardan yararlanabilirler. Çünkü öğretmenlerin sözel olarak verdikleri mesajlar fotoğrafla daha açık görselleştirilmiş olur. Bunun yanı sıra öğrencilerin bir olayı analiz etmesinde kullanılabilir. Böylece öğrencilerin olayı analitik bir şekilde düşünmelerine fırsat sağlar. Özellikle tarihsel fotoğraflar öğrencilerin insanlar-çevreler – olaylar hakkında daha zengin öğrenme fırsatı yakalamalarına olanak tanıyarak onların ilgilerini işlenen konunun üzerine çekebilir (Cruz & Thornton, 2012, s.101).

Ders kitapları incelendiğinde kullanılan görsellerin çoğunun fotoğraflardan oluştuğu ortaya çıkmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar da bunu desteklemektedir. Janko ve Peskova (2013), yaptıkları araştırmada Çek Cumhuriyeti lise coğrafya ders kitaplarını incelemişler ve en çok kullanılan görselin fotoğraf olduğunu ortaya koymuşlardır. Aynı araştırmacıların Myres (2010)'den aktardıklarına göre fotoğraflar daha alt sınıflarda daha fazla kullanılmaktadır. Bunun temel sebebi ise fotoğrafların diyagramlar ve grafikler gibi görsellere göre daha kolay anlaşılmasıdır (Janko & Peskova, 2013, ss.368-369). Lee (2010) de benzer şekilde yaptığı araştırmada ders kitaplarında en fazla yer verilen görselin fotoğraf olduğunu ortaya çıkarmıştır. Lee'nin araştırmasında yer verdiğine göre Pozzer ve Roth (2003) yaptıkları çalışmada Kuzey Amerika'daki lise fen bilimleri kitaplarındaki görsellerin %70'inden fazlasını fotoğrafların oluşturduğunu bulmuşlardır (ss. 6-29).

Akbaba (2005), 2002-2003 eğitim öğretim döneminin ikinci döneminde 52 lise son sınıf öğrencisi ile beş hafta süren deneysel bir çalışma yapmıştır. Aynı öğretmenin girdiği iki ayrı sınıfta yapılan araştırmada tarih öğretiminde fotoğraf kullanımına dayalı öğretim yöntemi ile geleneksel öğretim yönteminin (düz anlatım ve soru - cevap) öğrencilerin akademik başarısına etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada ön test son test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda fotoğrafın analitik bir yöntemle kullanıldığı sınıfların, öğrenmede geleneksel öğretim yöntemleriyle öğrenim gören sınıflardan daha başarılı olduğu sonucuna ulaşmıştır (ss.190-192). Ayrıca ders kitaplarında eğitim öğretim programının somutlaştırılmasında ve tamamlanmasında önemli yere sahip olan fotoğrafların, öğrencilerin ilgisini çektiği bilinen bir gerçektir. Nitekim Yaşar ve Seremet (2007), yaptıkları çalışmada on beş lise coğrafya ders kitabını incelemişler ve öğrencilerin en çok ilgisini uyandıran görselin fotoğraf olduğu sonucuna ulaşmışlardır (ss.163-165).

Ders kitaplarında önemli bir yere sahip olan fotoğrafların hazırlanmasında bazı noktalara dikkat etmek gerekmektedir. Bununla ilgili literatür tarandığında fotoğrafları ders kitaplarında kullanırken şu noktalara dikkat edilmesinin önemi farklı araştırmacılar tarafından ortaya konulmuştur:

1. Bir fotoğraf sadece bir durumu yansıtmalıdır (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.103).
2. Fotoğraflar doğal ortamlarında çekilmelidir (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.103).
3. Fotoğrafta bir kişi yer alıyorsa bu kişi doğal davranmalıdır, poz vermemelidir (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.103).
4. Ders Kitaplarında kullanılacak fotoğraflar açık ve net olmalıdır (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.103).
5. Verilmek istenen mesaj fotoğrafta odakta olmalı ve gereksiz ayrıntılara girilmemelidir (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.103; Yaşar & Seremet, 2007, s.165).
6. Çekim açısı, odağı, ışığın geliş açısı fotoğrafı etkiler (Oğuzoğlu, 2003, s.139).

7. Doğayla ilgili fotoğraflar gerçek doğal ortamda çekilmelidir (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.104). Aksi halde gerçek dışı ve yapay fotoğraflar öğrenciler için inandırıcı olmayabilir (Yaşar & Seremet, 2007, s.165).

Yaşar ve Seremet (2007) araştırmalarında yukarıdaki maddelere ek olarak ders kitaplarında kullanılan fotoğrafların hazırlanmasında şu noktalara dikkat edilmesi gerektiğini belirtmektedir (ss.165- 184):

1. Ders kitaplarındaki fotoğraflar öğrencilerin yaşına, seviyesine, zihinsel gelişimine ve önbilgilerine göre seçilmelidir.

2. İçerik – görsel ilişkisine dikkat edilmelidir. Görsellerle içerik arasında doğru bağlantılar yapılmalıdır.

3. Ders kitaplarındaki fotoğraflar öğrencilerin dikkatini insan -çevre ilişkisine çekmeli, doğa-insan- çevre bağlılığını desteklemeli ve çevre bilincini geliştirmelidir.

4. Ders kitaplarında kullanılan her fotoğrafa ayrı ve bağımsız bir düşünceyi yansıtılmalıdır. Fotoğraflarda ana düşünce ön planda yer almalıdır.

5. Ders kitaplarında özel bir mesleğin iş yerinde alınan fotoğrafları gerçek olmalı ve fotoğraftaki mesleği temsil eden kişi lens kullanmamalıdır.

6. Ders kitaplarındaki fotoğraflar net olmalı; bulanık ve silik olmamalıdır.

2.2.3.2. Resimler

Her yaş için kullanılabilen resimler insanları, yerleri ve nesnelere temsil eden görsel araçlardır (Seferoğlu, 2006, 65). Resimler kendi içinde farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Köksal (2011) resimlerin sınıflandırmasını şu şekilde yapmıştır (ss.108-110):

Konsantrasyon Resimleri: Öğrencilerin dikkatlerini konunun önemli bir noktasına çekmek için hazırlanmış resimlerdir. Bu resimlerde öğrencilerin dikkatlerini yoğunlaştırmaları beklenir. Birçok öge içerisinden farklı olanın ortaya

çıkarılması esasına dayanır. Öğrenciler bu resimler sayesinde konuya daha iyi biçimde odaklanabilirler.

Durumsal Resimler: Derste işlenen konuyla ilgili kavram veya olguyu bütün yönleriyle ortaya koyan resimlerdir. Bu tür resimlerin içerdiği konuyla ilgili kavramın veya olgunun bütün öğelerini eksiksiz şekilde ortaya koyması gerekir.

Problem Resimleri: Öğrencilerin konuyla ilgili bir problemi fark etmelerini ve problemin nedenlerini ve sonuçlarını algılayabilmelerini sağlayan resimlerdir. Bu resimlerde öğrencilerden beklenen ise resimdeki konunun neden-sonuç ilişkisini görmeleridir.

Yaratıcı Resimler: Bazı eksik bırakılmış noktaların öğrencileri tarafından tamamlanmasını isteyen resimlerdir.

Hareketli Resimler: Bir konuyu anlatmak için birden fazla resim kullanılarak konunun birleştirilmesi ve bütünleştirilmesini sağlayan resimlerdir. Öğrenciden beklenen resimler arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmasıdır.

Eleştirici Resimler: Öğrencilerin verilen resimlerdeki nedenler-sonuçlar arasındaki nedensellik ilişkisinin tutarlılığını incelediği resimlerdir. Birbiriyle çelişik durumlar aynı resim içinde verilerek öğrencilerin bu durumları eleştiri süzgecinden geçirmesi beklenir.

Önce-Sonra Resimleri: Aralarında öncelik sonralık ilişkisi olan sıralama resimleri kullanılarak öğrencilerin öteleme becerisinin gelişmesine yardımcı olan resimlerdir. Bu resimlerde öğrenciler hem tahmin yeteneklerini geliştirirler hem de yanlış sıralanmış resimleri doğru sıralayarak mantıksal sıralama becerilerini geliştirirler.

2.2.3.3. Çizimler

Seferoğlu (2006)'na göre: “ Çizimler, taslak resimler ve şekiller, bireyleri, yerleri ve kavramları temsil etmek üzere çizgilerin grafiksel düzenlemeleridir. Çizimlerin temsil yeteneği ayrıntılardan yoksun olan taslak resimlere göre daha

yüksektir ” (s. 65). Konuyla ilgisi olmayan noktalar çizimde yer almazlar ve bundan dolayı konuyla doğrudan ilgili öğeler yer alırlar (Oğuzoğlu, 2003, s.139).

Çizimlerin kullanılmasında şu noktalara dikkat edilmelidir:

1. Sade ve basit olmalıdır. Her çizimin sadece bir amacı olmalıdır.
2. Çizimler dinamik ve canlı olmalıdır.
3. Başka kaynaktan alınan çizimler belirtilmelidir (Yaşar & Seremet, 2007, s.166).

2.2.3.4. Haritalar

Yeryüzünü belirli bir bölümünün iki boyutlu olarak bir düzleme aktarılmasıdır. Haritalar genel olarak bakıldığında genel ve özel amaçlı haritalar olmak üzere ikiye ayrılır (Macdonald-Ross, 1977, s.367). Genel haritalar için topoğrafya haritaları, jeoloji haritaları, atlas haritaları, hava uçuş haritalarını; çeşitli amaçlar için hazırlanan özel haritalara ise jeomorfoloji haritalarını, toprak haritalarını, yerleşme haritalarını, sanayi haritalarını, turizm haritalarını örnek olarak gösterilebiliriz (Yaşar, 2004).

Ders kitaplarında haritaların kullanılması ile öğrenciler kendi buldukları coğrafyadan çok uzakta bulunan yerleri harita üzerinde kolayca görebilirler. Zaman içinde meydana gelen tarihi olayların geçtiği mekanları da yine haritalar yardımıyla göstermek mümkündür. Ayrıca herhangi bir yerle veya olayla ilgili konuya giriş yapmadan gerekli olan ön bilgi de haritalar yardımıyla kolayca verilebilir. Böylece konuyla ilgili harita üzerinden önbilgiyi alan öğrenciler olayları veya durumları zihinlerine daha iyi yerleştirebilirler (Verdi & Kulhavy, 2002, s.27).

Haritalar özellikle coğrafya, tarih ve kültürel çalışmalarda önemli araç gereçler olmaktadır. Haritalar önemli bilgilerin iletilmesinde etkin şekilde kullanılabilirler. Herhangi bir yeri sözel olarak anlatmaktansa onu harita üzerinde göstermek daha etkili olabilmektedir. Haritalar öğretimsel ihtiyaçlara göre uyarlanabilir. Ancak haritalara yer verilirken sadece gerekli bilgiler haritada yer almalıdır. Aksi halde haritalarda bilgi kirliliği olacağından amacına iyi bir şekilde hizmet etmeyebilir (Cruz & Thornton, 2012, s.114).

Haritaların kullanılması esnasında dikkat edilmesi gereken noktalar vardır. Karagözoğlu'na (1966) göre bu noktalar öncelikle şunlar olmalıdır (aktaran Duman, 2011, s.34):

1. Haritaların üstündeki bilgiler sade ve konuyla ilişkili olmalıdır.
2. Haritanın başlığı ve cinsi üzerindeki bilgilere uymalıdır.
3. Haritalardaki bilgilerin açıklanış yolu haritayı kullanacak olanların düzeyine uygun olmalıdır.
4. Harita üzerindeki renkler açık, temiz, belirli ve doğru olmalıdır.
5. Bilgiler için kullanılan semboller iyi anlaşılır olmalı ve işaretler bölümünde her sembolün anlamı çok açık belirtilmelidir.
6. Yazılar çok karışık olmamalı ve kolayca okunmalıdır.
7. Haritanın büyüklüğü sınıfta kullanmak için yeterli olmalıdır.
8. Uzaklık çizgisi belirli ve örnekli olmalıdır.

2.2.3.5. Şemalar

Seferoğlu (2006)'na göre şemalar: "Çizelgeler, kronoloji, sayılar ve hiyerarşi gibi soyut ilişkileri göstermeye yarayan görsellerdir" (s.65). Şemalar kronoloji, sayısal veriler ve hiyerarşi gibi soyut bilgilerin grafik şeklinde özetlenmesinde kullanılır. Bunlar hazırlanırken açık ve anlaşılır olmasına dikkat edilmelidir. Bunu sağlayabilmek içinde hazırlanan her bir şemada sadece bir kavrama ve bu kavramın anlaşılmasına yardımcı olacak sayıda görsel ve sözel bilgiye yer verilmelidir. Hazırlanan şemalarda görsel unsurların ağırlıkta olmasına çalışılmalı ve verilecek sözel bilginin de bu görsel unsurları tamamlamasına gayret edilmelidir. Şemada verilmek istenen bilgi miktarının fazla olması durumunda ise bilgilerin karışmasına yol açacak bir şema yerine basit ve birden fazla şema kullanılması öğrenmeye daha fazla katkı sağlayabilir (Halis, 2004, s.67).

2.2.3.6. Kavram Haritası

Seferoğlu (2006)'na g3re: “Kavram haritaları, belli bir konudaki kavramlar ve bunlar arasındaki ilişkileri grafiksel yapılar içinde 3zetlemeyi sağlayan g3rsel yapılardır” (s.66).

Bilginin sunulduğu ve organize edildiği grafiksel araç olan kavram haritası, çocukların bilimsel bilgilerindeki değişimleri anlamak ve takip etmek için alışan Novak'ın araştırma programında 1972 yılında geliştirilmiştir. Kavram haritasında hiyerarşik bir sıralama vardır. En genel kavram en 3ste yer alırken daha az genel olan kavram daha altta yer alır. Kavram haritası, kavramları ve iki kavram arasında bir çizgi ile bağlanmış kavramlar arası ilişkileri g3sterirken kavramlar arasındaki çizgiler 3zerindeki kelimeler de aralarındaki ilişkiyi açıklar. Burada apraz bağlantılar kurularak bir kavramın diğer kavramla olan ilişkisi g3sterilir. Bu şekilde kavramlar arasında nasıl bir ilişki olduğuna dair bilgi 3retildiğinden yaratıcı d3şünme de desteklenmiş olur (Novak & Canas, 2008, ss.1-3).

Kavram haritaları, bilginin zihinde somut ve g3rsel olarak d3zenlenmesini sağlamanın yanında bir 3niteyi veya bir ders saati içindeki bilgilerin şematize edilerek g3rselleştirilmesinde de etkili bir yol olabilir. B3ylece bir dersin giriş, gelişim, açıklama ve değerlendirme aşamalarında rahatlıkla kullanılabilir. Ayrıca kavram haritası oluşturmaya devam eden 3đrenciler, zaman içerisinde bilgileri organize etme ve kavramları sentezleme yeteneklerini geliştirebilirler (Kaptan, 1998, ss.95-96).

Kavram haritası oluşturulurken şu aşamalara dikkat edilmelidir (Kaptan, 1998, s.98):

1. Kavramların listesi çıkarılmalı: Konuyla ilgili t3m kavramların listesi çıkarılmalıdır. Burada ilgili t3m kavramlar bir kağıda veya tahtaya not edilmelidir.
2. 3nemli noktalar not alınmalı: 3đrencilerin konuyla ilgili 3đrenmesi gereken bilgiler bir yere not edilmelidir.
3. En genel kavram belirlenmeli: Konuyla ilgili olan en genel kavram belirlenerek sayfanın en 3st3ne yerleştirilmelidir.

4. Kavramlar arası bağlantılar kurulmalı: En üste yer alan kavram ile alta yer alan kavramlar arasında bağlantılar kurulmalıdır. Burada “içerir”, “olabilir”, “sağlar” gibi bağlayıcı kelimelere yer verilmelidir.

5. İkincil kavramları düzenleme: Temel kavramların ilk sırası tamamlandıktan bu koordinat kavramlarla ilişkili ikincil kavramlar düzenlenmelidir.

6. Kavramlar arasındaki çizgilerin çizilmesi: Birincil, ikincil ve koordinat kavramlar arasında çizilerek bağlantı sözcükleri yerleştirilmelidir.

2.2.3.7. Grafikler

Kochhar (2009)’a göre grafikler; sayısal ve istatistiksel bilgiyi görselleştirmek için noktalar, çizgiler veya resimler kullanılan düz resimlerdir (s.151). Bu şekilde veriler arasındaki ilişkiler net olarak ortaya konulabilmektedir (Seferoğlu, 2006, s.67). Grafikler yardımıyla miktar, ölçü, boyut, durum ve sıraya ilişkin konulara - görselleştirildiği ve aralarındaki ilişki ortaya konulduğu için - daha kolay ve net açıklık kazandırılabilir (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.103). Karmaşık verilerin ve aralarında ilişki olan değişkenlerin iyi hazırlanmış bir grafikte ortaya konulması ile öğrencilerin konuyu daha kolay anlamalarını ve akılda tutmalarını sağlar (Tan, 2009, s.354). Ayrıca içerikle ilgili ön bilgiler yetersiz veya bilgiler soyut olduğu durumlarda grafikler içeriği görselleştirdiğinden bilginin daha net anlaşılmasına katkı sağlar (Kochhar, 2009, s.151; Stokes, 2002, s.14). Sütun, resimli, pasta ve çizgi grafikleri gibi grafik çeşitleri mevcuttur (Seferoğlu, 2006, s.67).

Grafikler genel olarak matematiksel işlevlerin anlatılmasında ve sosyal bilimlerden bilgilerin gösterilmesinde yoğun olarak kullanılmaktadır. Bilimsel çalışmalardaki kavramlar ve nicel verilerin öğretilmesinde önemli yere sahiptir. Çünkü anlaşılması güç olan nicel verilerin görselleştirilerek anlaşılmasını kolaylaştırır. Ancak burada nicel veriler anlaşılır bir şekilde düzenlenmelidir. Aksi halde grafiklerin öğrenciler tarafından anlaşılması ve yorumlanması noktasında hatalar ortaya çıkabilir (Shah & Hoeffner, 2002, ss.47-48).

Ceyhan ve Yiğit (2006), amacına göre grafik seçiminin; Basit karşılaştırma için çoklu çubuk grafik ve resimli grafikler, bir bütünü ve parçalarını göstermek için

daire grafikleri, çoklu karşılaştırma için çizgi grafikleri ve resimli grafikleri, kar ve zarar karşılaştırması için çizgi grafiği veya çubuk grafiği, hız ve şiddet karşılaştırması için çoklu çubuk veya çizgi grafiği şeklinde yapılmasını savunmaktadırlar (s.105).

Farklı araştırmacılar araştırmalarında grafikler hazırlanırken dikkat edilmesi gereken noktaları şu şekilde sıralamaktadırlar:

1. Grafiklerde her eksenin ve boyutun ne ifade ettiği açık ve net olarak anlaşılmalıdır (Tan, 2009, s.354).
2. İki boyutlu grafiklerde kategorik ve niteliksel değişken (Cinsiyet, Okul türü gibi) yatay ekseninde, sayısal veriler (Frekans, puan gibi) dikey ekseninde yer almalıdır (Tan, 2009, s.354).
3. Grafikler çizilirken oranlara dikkat edilmeli, uyumlu bir çizim yapılmalıdır (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.105).
4. Grafiklerin okunmasına yardımcı bölüm mutlaka bulunmalıdır (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.105).
5. Grafiklerde birbirleriyle ilişkili verilerin karşılaştırılması yapılmalıdır (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.105).

2.2.3.8. Tablo

Herhangi bir bilgiye ait rakamlar arasında karşılaştırma yapmanın en etkili yollarından biri konunun tablolarla ortaya konulmasıdır (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.104). Tablolardan bilgilerin kullanışlı ve görsel bir şekilde sunulmasında yararlanır. Özellikle Sosyal Bilgiler dersi için düşündüğümüzde; analiz edilmesi gereken çeşitli siyasal, ekonomik ve sosyal gelişmeler istatistiksel olarak ortaya konulmak durumundadır. Böyle yapıldığında verilmek istenen bilgiler daha kavranabilir bir şekilde sunulmuş olur. Örneğin; ithalat, ihracat, okuryazarlık durumu, nüfus artış hızı vb. değişimler tablolarla kolayca gösterilebilir (Kochhar, 2009, s.145).

Ders kitaplarında yer verilecek tabloların hazırlanması aşamasında dikkat edilmesi gereken bazı noktalar olduğu farklı araştırmacılarca dile getirilmektedir. Etkili bir tablo hazırlamak için aşağıdaki noktalar dikkate alınmalıdır:

1. Basit hazırlanmalı ve sadece ana düşünceye ait verileri yansıtmalıdır (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.105).
2. Tablolar anlaşılır olmalıdır (Kochhar, 2009, s.151).
3. Tablo rakamlarla doldurulup sıkıcı bir hal almamalıdır (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.105).
4. Tablodaki verilerin sıralanmasında mantıklı bir sıralama olmalı, ya büyükten küçüğe ya da küçükten büyüğe bir sıralama takip edilmelidir (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.105; Kochhar, 2009, s.151).
5. Tablolar en kısa sürede en fazla bilgiyi vermelidir (Kochhar, 2009, s.151).

2.2.3.9. Tarih Şeritleri

Tarihsel süreç içerisinde meydana gelen olayların kronoloji olarak gösteriminde kullanılan tarih şeritleri öğrencilerin zamanın akışını anlamalarına yardım eder. Zaman çizelgelerinden bunun yanında olayların sırasını, olaylar arasında geçen zaman dilimini, o zamandan beri nelerin değiştiğini, olaylar arasındaki ilişkilerin öğretiminde de yararlanılabilir (Cruz & Thornton, 2012, s.107).

2.3. Ders Kitaplarında Görsel Kullanımında Görsel Tasarım İlkeleri

Ders kitaplarındaki görsellerin hazırlanmasında dikkate alınması gereken önemli noktalardan biri de görsellerin biçimle ve yerleşimle ilgili durumlarıdır. Ders kitaplarının estetik açıdan güzel görünmelerinin sağlanması ve öğretimsel açıdan etkili olabilmesi için hem biçimsel hem de yerleşimler özelliklere dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu başlık altında ders kitaplarındaki görsellerin hazırlanma sürecinde dikkat edilmesi gereken biçimle ve yerleşimle ilgili ilkeler ele alınacaktır.

2.3.1. Görselin Kullanımında Biçimle İlgili İlkeler

Ders kitaplarında görsel kullanımıyla ilgili literatür tarandığında biçimle ilgili ilkeler olarak çizgi, şekil – form, alan, doku ve renk olduğu görülmektedir. Bu ilkeler aşağıda açıklanmıştır.

2.3.1.1. Çizgi

Çizgi, tasarıma bütünlük ve zenginlik katan bir öğedir (Kaptan, 2008, s.155). Düz veya kıvrımlı, kalın veya ince, sürekli veya kesik olabilir. Çizgiler bu biçimlerine göre bazı mesajlar iletirler. Yatay çizgi durgunluğu, düşey çizgi saygınlığı, diyagonal çizgi canlılığı ve kıvrımlı çizgi zerafeti çağrıştırır (Becer, 2011, s.57). Çizgiler yatay, dikey veya eğik olarak kullanılarak insanların algılamaları üzerinde etkiler oluştururlar. İşlem, yön ve hareket gösteren çizgiler, şekilleri ayırma ve birleştirme işlerini yaparlar. Yatay çizgiler durgunluk hissi verirken, dikey çizgiler güç gösterir. Köşegen çizgiler hareket etkisi yaratırken, çapraz köşegenler karışıklık hissi verir. Eğri çizgiler ise hareket hissi uyandırır (Çelik, 2007, s.55).

2.3.1.2. Şekil-Form

Şekil, belirli bir yüzey üzerinde oluşturulan iki boyutlu biçimken, form da bu biçimlerin birbirine göre yerleşimidir (Çelik, 2007, s.55; Kılıç & Seven, 2005, s.113). Farklı şekiller belirli bir düzen içinde bir araya getirilerek anlamlı bir bütün oluşturulur. Eğer bu düzen oluşturulamazsa şeklin algılanması zorlaşabilir. Bu nedenle ders kitaplarında kullanılan şekillerin belirli bir formda sunulması,

anlaşılabilirliği bakımından önemlidir. Öğretici eğitim materyallerinden biri olan ders kitaplarında bu tasarım ilkesinin daha etkili olabilmesi için gözün bir şekilden diğerine rahatlıkla kayabileceği formda hazırlanması amaca daha fazla hizmet etmektedir (Kılıç & Seven, 2005, s.113). Görsel tasarımda önemli unsurlardan biri de biçimdir. Her görsel tasarımın tasarımı aşamasına geçerken çevre çizgileri belirlenir ve temeli oluşturulur (Güngör, 1983, s.12). Çok sayıda çizginin bir arada yer alması, tek bir çizgi içindeki dönüş ve kıvrımlar ile farklı tonların oluşturduğu yüzeyler, bir görsel tasarımda biçimin temel unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır (Becer, 2011, s.62). Ders kitaplarında görsellerin hazırlanması aşamasında şekil ve form ile ilgili ilkelerin dikkate alınması daha nitelikli görseller oluşturulmasına katkı sağlayabilir.

2.3.1.3. Alan (Boşluk)

Ders kitabında sayfa üzerinde belirlenmiş bir çerçeve içerisinde yazı, resim, grafik vb. öğelerin yerleştirildiği yer alanı, bu alan dışında kalan yer ise boşluğu oluşturur. Genel olarak ifade etmek gerekirse sayfa üzerindeki doluluk veya boşluk olarak belirtilebilir (Çelik, 2007, s.55; Kılıç & Seven, 2005, s.113). Ders kitaplarındaki öğelerin dağılımı ve yerleşimi sayfa düzenini yakından etkiler (Kılıç & Seven, 2005, s.113). Bu yüzden boşluk, ders kitaplarında bilginin etkili sunulmasını sağlayan önemli yollardan biridir. Ders kitaplarındaki beyaz boşluklar, yalınlığın ve bütünlüğün sağlanmasına katkıda bulunur. Boşluk öne çıkarılması gereken öğelerin belirginleşmesini sağlayarak öğrencilerin dikkatini çeker. Sayfa üzerinde yeterince boşluk bırakılmalıdır. Eğer sayfa gereksiz öğelerle doldurulursa ortaya görsel bir karmaşa çıkar (Kaptan, 2008, s.157).

Boşlukların tasarımında sayfa üzerinde gözün hareketine dikkat edilmelidir. Yapılan araştırmalar sayfa üzerinde gözün en fazla algıladığı bölümün %41 ile sol üst köşe en az algıladığı bölümün de %14 sağ alt köşe olduğunu ortaya koymaktadır. Buradan hareketle hazırlanacak ders kitaplarında boşlukların daha fazla gözün en az algıladığı sağ alt bölümde kullanılması gerektiği ortaya çıkmaktadır (Kılıç & Seven, 2005, s.113).

2.3.1.4. Doku

“ Nesnelerin dış yapıları üzerindeki yüzeysel etkilere doku denir.... Ders kitaplarında, göz bir sayfayı algıladıktan sonra sayfa yüzeyindeki bütün görsel düzen elamanları büyüklü-küçüklü dokular oluşturur” (Kaptan, 2008, s.154). Tasarımda fazla değişkenlik göstermeyen doku, iki boyutlu nesne ve materyallere dokunma hissi ekleyerek materyali hissetmemizi sağlayabilir (Çelik, 2007, s.55). Ayrıca kullanılan dokular insanların duygularını yönlendirici işleve de sahiptirler (Becer, 2011, s.62).

2.3.1.5. Renk

Işığın nesnelere üzerine yansımalarıyla gözümüzde bıraktığı etki olan renk, ders kitaplarında sayfa üzerinde algılanan ilk görsel olma özelliğine sahiptir. Bilgiyi görselleştiren tasarımcıların renklerin insanlar üzerindeki etkisini iyi bilmeleri ve bu bilgilerini çalışmalarına yansıtmaları gerekmektedir (Kaptan, 2008, s.155).

Renkler insanlar üzerinde bıraktıkları etkiye göre sıcak ve soğuk renkler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Uzun yıllar yapılan çeşitli araştırmaların sonucuna göre mavi, yeşil, eflatun gibi renklerin soğuk renkler; turuncu, kırmızı ve sarı gibi renklerin ise sıcak renkler olduğu ortaya konulmuştur (Becer, 2011, s.59; Seferoğlu, 2006, s.26). Bu renkler insanlar üzerinde genellenebilir etkiye sahiptir. Sıcak renklerin insanlar üzerinde uyarıcı, neşelendirici; soğuk renklerin ise sakinleştirici, gevşetici ve dinlendirici etkisi vardır. Ancak bu renklerin gereğinden fazla kullanılması birtakım olumsuzluklara neden olabilir. Fazla kullanılan soğuk renkler kasvetli bir hava oluşturup moral bozarken, fazla kullanılan sıcak renkler ise insanda şiddet duygularını kamçılar (Becer, 2011, ss.57-59).

Ders kitaplarında kullanılan renkler öğrencileri yakından etkiler. Kitapların renk baskılarının açık, net, renkli, estetik seviyeye uygun olması gerekmektedir. Renk üzerine yapılan çalışmalarda öğrencilerin kırmızı renk olarak gördüklerini daha uzun süre hatırladıkları ortaya konulmuştur. Bunun yanında insanların sarı renge bakma eğiliminde oldukları uzmanlar tarafından belirtilmektedir. Bundan dolayı önemli yerlerde sarı renk kullanılmalıdır. Böylece hem görsel olarak vurgulanmak

istenen öge öne çıkarılacak hem de öğrencilerin dikkati konu üzerine çekilmiş olacaktır (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.173).

İyi tasarlanmış bir öğretim materyalinde renkler ön plana çıkmaktadır. Algılama üzerinde önemli işlevi olan renkler aynı zamanda nesnelere doğal renkleriyle renklendirildiğinde onların gerçek görüntüsünü yansıtmasına katkı sağlar. Materyaldeki önemli noktaları ön plana çıkaran renkler buna ek olarak coşku, durgunluk, tek düzelik, canlılık gibi duyguların uyandırılmasında etkilidirler. Renkler kullanılırken dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan biri yaş gruplarının dikkate alınmasıdır. Küçük yaşlardaki çocuklar için parlak renklerin, daha büyük çocuklar içinde pastel renklerin kullanımı yerinde bir karar olacaktır. Eğer bu gruplar arasında karşıtlık oluşturulmak isteniyorsa parlak renklerin kullanılması doğru olacaktır (Çelik, 2007, ss.55-56).

Renkler uyumlu olursa okuyucu üzerinde daha kalıcı etki bırakır. Önemli noktaların vurgulanması duyguların harekete geçirilmesi ve zıtlıklar oluşturmak için renklerin özelliklerine uygun kullanılması gerekmektedir. Sıcak renkler insanda yaklaşma hissi bırakırken soğuk renkler uzaklaşma hissi yaratmaktadır (Seferoğlu, 2006, 26). Bir görselde kullanılan eşit boyutlardaki iki nesneden parlak renge boyalı olan koyu renge boyalı olana göre daha büyük algılanır (Becer, 2011, s.59). Bu yüzden hatalı renk kullanımı görsellerin anlaşılabilirliğini olumsuz etkileyerek konunun anlaşılmasını zorlaştıracaktır (Kaptan & Kaptan, 2004, s.4).

2.3.2. Görsel Kullanımında Yerleşmeyle İlgili İlkeler

Ders kitaplarında görsel kullanımıyla ilgili literatür tarandığında yerleşmeyle ilgili ilkeler olarak denge, orantılama – ölçeklendirme, bütünlük, devamlılık, vurgu ve uyum olduğu görülmektedir. Bu ilkeler aşağıda açıklanmıştır.

2.3.2.1. Denge

Ders kitaplarında yer alan metin, fotoğraf, resim, şema, diyagram, harita gibi görsel öğelerin birbirleriyle olan ilişkisi dengeyi oluşturur (Kaptan, 2008, s.151). Sayfa üzerinde yer alan bu görsel öğeler yatay ve dikey olarak eşit dağıtıldığında

denge sağlanır (Seferoğlu, 2006, s.25). Denge simetrik ve asimetric olmak üzere ikiye ayrılır (Becer, 2011, s.65; Kaptan, 2008, s.151; Seferoğlu, 2006, s.25):

Simetrik Denge: İyi orantılanarak, dengelenmiş ve kullanılan görseller sayfa merkezine eşit yerleştirildiğinde oluşan dengedir (Becer, 2011, s.65; Kaptan, 2008, s.151).

Asimetrik Denge: Kullanılan görsellerin öğeleri arasında benzerlik olmayan ya da eş değeri olmayan ve öğelerin birbirinden uzak mesafede kullanılmasıyla oluşur (Becer, 2011, s.66; Kaptan, 2008, s.151).

Simetrik denge, tasarımı yatay ve dikey eksenin her iki tarafına öğelerin eşit dağıtılması ile sağlanabilir (Çelik, 2007, s.56; Seferoğlu, 2006, s.25). Bunun yanında doku, küçüklük – büyüklük ilişkisi, renk ilişkisi gibi farklı biçimler kullanılarak da denge oluşturabilir (Uçar, 2004, s.67). Simetrik denge ile gelenek, resmiyet ve otorite vurgulanır, durağanlık ve kasılma vardır (Becer, 2011, ss.66-67). Asimetrik denge ise hareket ve gevşeme duygusu uyandırır (Becer, 2011, s.67), insanın gözünü dengesizliğe çeker (Kaptan, 2008, s.151) ve öğrencilere verilmek istenen mesaj bu yolla kolayca verilebilir (Kaptan, 2008, s.152).

2.3.2.2. Orantılama – Ölçeklendirme

Görsellerde kullanılan öğelerin birbirlerine karşı küçük – orta – büyük, ağır – hafif olması durumudur (Çelik, 2007, s.56). Kullanılacak boyutun seçilmesi öğretici öğelerin etkililiğini artıran önemli bir yoldur (Kılıç & Seven, 2005, s.109). Çünkü kullanılan görsellerin kendi aralarında daima bir orantı vardır. Genişlikleri, yükseklikleri ve diğer kullanılan görsellerle aralarındaki orantı, görsellerin algılanmasını doğrudan etkiler (Becer, 2011, s.68). Bu nedenle bir öğenin hangi özelliğiyle ilgili bir karşılaştırma yapılacaksa okuyucunun iyi bildiği bir öğe ile ölçeklendirilmesi gerekmektedir (Çelik, 2007, s.56). Görsel tasarımda iletilmek istenen mesaja göre vurgulanacak öğe ölçeklendirilerek ön plana çıkarılmaktadır (Becer, 2011, s. 69; Kaptan, 2008, s.153). Bu nedenle kitaplarda kullanılan resimlerin oranları konunun önemi ile doğru orantılı olacak şekilde ayarlanmalıdır (Ceyhan & Yiğit, 2004, s.103).

2.3.2.3. Bütünlük

Ders kitaplarındaki görsellerin kendi içinde ve diğer sayfalarla oluşturduğu uyum bütünlüktür ve sayfa üzerinde yer alan öğeler bütünlüğü oluşturur (Kaptan, 2008, s.150). Kullanılan bu öğeler aralarında bir uyum oluşturacak biçimde bir araya getirilmelidir. Kullanılacak öğeler birbirlerine uyumlu olacak şekilde özenle seçilmeli ve birbirini tamamlayacak şekilde düzenlenmelidir. Görsellerde farklı olan öğeyi öne çıkarmak istiyorsak diğer bütün öğeler bir bütünlük içinde olmalı ve vurgulanmak istenen öğe ön plana çıkarılmalıdır (Becer, 2011, s.72). Görsel unsurlar, mesaj iletmadaki işlevine göre sayfaya yerleştirilmelidir. Görsellerdeki bütünlük; öğeleri üst üste bindirerek, işaretler ve görsel öğeler yerinde kullanılarak oluşturulabilir. Ayrıca verilmek istenen mesajla ilgisi olmayan her türlü öğe görsellere alınmaması bütünlük açısından önemlidir (Çelik, 2007, s.57).

2.3.2.4. Devamlılık

İnsan gözü görsellerde kullanılan bir çizgi ya da kıvrımı takip ederek bir öğeden diğerine doğru geçiş yaparak devamlılığı sağlar. Devamlılığın sağlanması için; görsellerdeki öğeler gözün hareketlerine uygun yönde yerleştirilmeli, görsellerin algılama yönü dikkat dağıtıcı olmamalıdır (Becer, 2011, s.70). İnsan gözünün bir sayfa üzerindeki hareketi sol üst köşeden sağa ve yukarıdan aşağıya doğru bir sıralamada hareket ederek devamlılık sağladığı bilinmektedir. (Becer, 2011, s.70; Kaptan, 2008, s.152). Ayrıca insan gözü kalabalıktan seyreğe, koyudan açığa, kolay algılanabilenden zor algılanabilene, büyükten küçüğe, etkin ve güçlü renklerden solgun ve pastel renklere doğru bir algılama sırası izlemektedir (Uçar, 2004, s.155).

2.3.2.5. Vurgu

Öğretim materyalinin en can alıcı noktası olan vurgu (Çelik, 2007, s.58; Kılıç & Seven, 2005, s.115), görsel düzenlemede dikkat edilmesi gereken önemli bir unsurdur ve görsel üzerinde çekicilik özelliğine sahiptir (Uçar, 2004, s.155). Bu

nedenle iyi tasarlanmalı ve en dikkat çekici unsurlarla donatılmalıdır (Çelik, 2007, s.58). Çünkü yerinde ve doğru yapılacak bir vurgulama ile verilmek istenen mesaj iletilecek ve herhangi bir karışıklık yaşanmayacaktır (Kaptan, 2008, s.153; Kılıç & Seven, 2005, s.115). Bu nedenle vurgulanacak öge önceden belirlenerek hangi vurgulama tekniğinin kullanılacağına karar verilmelidir. Bu işlemden sonra öge görselin merkezine alınarak verilmek istenen mesaj açık ve etkili bir şekilde ortaya konulmalıdır. Aynı anda birden fazla öge vurgulanmaya çalışılmamalıdır. Eğer birden fazla öge vurgulanmaya çalışılırsa kargaşa oluşur ve asıl verilmek istenen mesaj verilemez (Becer, 2011, s.74). Vurgu oluşturmak için yön araçları, doku, renk, farklı şekiller, ana ögeyi daha büyük boyutlandırma veya öge ile zemin arasında zıtlık kullanılabilir (Çelik, 2007, s.58; Kılıç & Seven, 2005, s.115; Uçar, 2004, s.155).

2.3.2.6. Ahenk/ Uyum

Görseldeki parçalar bir araya geldiğinde ortaya çıkan bütünlük duygusu ve bütünü oluşturan parçaların aralarındaki ilişkiye bağlı olarak ortaya çıkan uyumdur (Çelik, 2007, s.58). Görsel bütünlüğü sağlanmasına katkı sağlayan uyum görsel tasarımdaki önemli unsurlardan biri durumundadır. Bundan dolayı tasarımda uyumun oluşturulmasına dikkat edilmesi görsel tasarımdan beklenen katkıyı sağlar. Çünkü uyum oluşturulurken kolayca tek düzeliğe düşülebilir. Bunun nedeni ise uyum oluşturulmaya çalışılırken görsellerin aynı boyda olması, yazı karakterlerinin aynı puntoda olması ve beyaz alanların eşit olması durumunda tasarımda sıradanlık ortaya çıkmasıdır. Bunu engellemenin yolu ise yerinde ve tadında kullanılmış renk, farklı karakterlerde kullanılmış yazı, görsel eksenlerin çakıştırılması gibi basit uygulamalar olabilir (Uçar, 2004, s.156).

2.4. Görsel Kullanımında Önemli Noktalar

Ders kitapları incelendiğinde görseller üzerine çalışmalar yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Çünkü görsellerin eğitimsel etkililiğini arttırmak için ders kitaplarındaki görsellerin eğitimsel açıdan düzenlenmesi gerekmektedir. Bu düzenlemeyi yapabilmek ve görsellerin etkililiğini arttırmak için görsellerin

hazırlanmasında bazı noktalara dikkat edilmesi gerekmektedir. Farklı araştırmacılar tarafından yapılan araştırma sonuçları ele alındığında görsellerin hazırlanması aşamasında anlamsal bakımdan ile biçimsel ve yerleşimsel bakımdan olmak üzere iki genel başlık altında toplanabilir.

2.4.1. Anlamsal Bakımdan Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

Ders kitaplarında kullanılan görseller içerikle uyumlu olmalıdır. Görseller, içeriğe uygun seçilmesi durumunda istenilen mesajın iletilmesine yardımcı olacaktır. Aksi durumda ise mesajın iletilmesine katkı sağlamayacaktır (aktaran Demircioğlu, 2011; Carney & Levin, 2002; Halis, 2004; Kochhar, 2009; Pettersson, 2000). Bu nedenle içerik- görsel ilişkisine gereken önem verilmeli ve içerik-görsel arasında doğru bağlantılar kurulmalıdır (Yaşar & Seremet, 2007). İçerikte açıklanan bölüm benzer şekilde görselde de açıklanarak içerik-görsel uyumu sağlanmalıdır (aktaran Kuzu, 2007).

Ders kitaplarında kullanılan görseller öğrenci seviyesine uygun olmalıdır (Alpan, 2004; aktaran Demircioğlu, 2011; aktaran Kuzu, 2007 ; Halis, 2004; İşler, 2003; Kochhar, 2009; Mayer & Gallini, 1990; Yaşar & Seremet, 2007). Görsellerin hazırlanması aşamasında öğrencilerin içinde buldukları gelişim basamakları, algısal özellikleri ve yaşantıları dikkate alınmalıdır (Alpan, 2004; Yaşar & Seremet, 2007). Bu noktalara dikkat edilmediğinde öğrenciler görselde verilmek istenen mesajı algılayamayacak ve böylece görselin kendinden beklenen amaca hizmet etmesi zorlaşacaktır (İşler, 2003).

Ders kitaplarında kullanılan görseller karmaşık değil, açık olmalıdır. Görseller içerikte anlatılanlara hiçbir şekilde yanlış anlam yüklemekten içeriği açıklamalıdır (Becer, 2011; Carney & Levin, 2002). Eğer görseller karmaşık olurlarsa çoğunlukla öğrenmeye yardımcı olmayıp, öğrenmeyi engelleyici olabilir (Carney & Levin, 2002). Bu durumda ise öğrenciler görseli anlamada zorluk yaşayabilir (Becer, 2011). Bunun önüne geçebilmek için ders kitaplarında öğrencilerin anlayabileceği görseller kullanılmalıdır. Böylece öğrenciler herhangi bir açıklamaya veya yoruma gereksinim duymadan görseldeki mesajı kendileri anlayabileceklerdir (Kochhar, 2009).

Ders kitaplarında kullanılan görseller içeriği desteklemelidir. Görseller boş yere hazırlanmamalı ve içerikte iletilmek istenen mesajın aktarımına katkı sağlamalıdır (Alpan, 2004; Becer, 2011; Carney & Levin, 2002).

Ders kitaplarında kullanılan görseller kendilerinden beklenen işlevleri yerine getirmelidir (Carney & Levin, 2002). Görsellerin içeriği açıklama, örnekleme, süsleme, temsil etme, destekleme, yorumlanmasına yardımcı olma vb. işlevleri vardır. Ders kitaplarında kullanılan görsellerin bu işlevlerine uygun olarak hazırlanmalıdır (aktaran Demircioğlu, 2011; aktaran Mayer & Gallini, 1990; Yaşar & Seremet, 2007).

Ders kitaplarında kullanılan görseller öğrenciler için uyarıcı olmalıdır. Görsellerin hazırlanması esnasında sanatsal önem verilmelidir. Böylece görseller öğrencilerde heyecan duygusunun uyanmasına ve onların estetik beğenilerinin gelişmesine katkı sağlayabilir (Alpan, 2004; Carney & Levin, 2002).

Görseller içeriğe bağlı kalmalı ve içeriği doğrulamalıdır (Carney & Levin, 2002). İçerikte hangi bilgilere yer veriliyorsa görsel de bu bilgiler etrafında şekillenmelidir. İçerikte verilen bilgiler görselleştirilerek doğrulanmalıdır.

Ders kitaplarında kullanılan görseller önceki konularla bağlantı kurulmasına yardımcı olmalıdır (aktaran Demircioğlu, 2011). Konular arasında bağlantı olduğunda görseller el verdiği ölçüde içerikle ilgili önceki konuyu hatırlatıcı ipuçları da barındırmalıdır. Bu şekilde konular arasında bağlantılar kurularak içeriğin öğrenilmesine daha iyi katkı sağlanabilir.

Ders kitaplarında kullanılan görseller verilen içeriği somutlaştırmalıdır. İçerikle beraber kullanılan görsel öğrencilerin öğrenme materyalini kolayca görselleştirebileceği şekilde yer almalıdır (aktaran Kuzu, 2007). Böylece ders kitaplarında görsel kullanımı öğretilmesi zor olan bir konunun kısa sürede öğretilmesine yardımcı olabilir (Ceyhan & Yiğit, 2004).

Ders kitaplarında kullanılan görseller öğrencilerin düşünme becerilerinin gelişmesine katkı sağlamalıdır. Görseller öğrencileri düşünmeye teşvik ederek onların hayal dünyalarının zenginleşmesine ve üst düzey düşünme becerilerinin

gelişmesine katkıda bulunabilir (aktaran Virtuli & Santoli, 2013; Ceyhan & Yiğit, 2004; Cruz & Thornton, 2012; Levie & Lentz, 1982).

Ders kitaplarındaki görseller içeriğin ana fikrine odaklanmalıdır. Ders kitapları hazırlanırken içerikte iletilmek istenen mesaj belirlenmeli ve görselde bu mesaja yer verilmelidir (Pettersson, 2000). Böyle olması durumunda öğrenci içerikte asıl iletilmek isteneni görsel yoluyla fark edebilir ve içerikte asıl anlatılmak isteneni kavrayabilir.

2.4.2. Biçimsel ve Yerleşimsel Bakımdan Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

Ders kitaplarındaki görsellerin tasarımında denge ilkesine uyulmalıdır. Görsel öğeler dengeli bir biçimde yerleştirilmeli ve simetrik denge kullanmaktan kaçınılmalıdır (Alpan, 2004). Çünkü tamamen simetrik bir denge sıkıcı, sığ ve statik bir dentedir. Bundan dolayı hemen hemen hiçbir görsel tasarımda tercih edilmez ve sıkıcı bir etki yaratır (Uçar, 2004). Bunun yerine insanda duygusal, akılda kalıcı, eğlenceli, sürükleyici, hareket ve gevşeme duyguları uyandıran asimetrik denge tercih edilmelidir (Becer, 2011; Uçar, 2004). Asimetrik denge insanın gözünü dengesizliğe çekerek öğrencilere verilmek istenen mesajın bu şekilde verilmesine yardımcı olabilir (Kaptan, 2008).

Ders kitaplarındaki görsellerin tasarımında devamlılık ilkesine uyulmalıdır. Devamlılığın sağlanabilmesi için görsel öğeler gözün hareketlerine uygun yönde yerleştirilmeli ve görsellerin algılama yönü öğrenciler için dikkat dağıtıcı olmamalıdır (Becer, 2011). Yapılan araştırmalar insan gözünün sayfa üzerindeki hareketinin sol üst köşeden sağa ve yukarıdan aşağıya doğru bir sıralamada hareket ederek devamlılığı sağladığını ortaya koymuştur (Becer, 2011; Kaptan, 2008). Ayrıca insan gözü kalabalıktan seyreğe, koyudan açığa, büyükten küçüğe, etkin ve güçlü renklerden solgun ve pastel renklere doğru bir algılama sıralaması izlediği yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur. Ders kitaplarındaki görsellerin tasarımını yapan uzmanlara bu bilgiler katkı sağlayabilir (Uçar, 2004).

Ders kitaplarındaki görsellerin tasarımında oran-orantı ilkesine uyulmalıdır. Kullanılan görsellerin oranı, konunun önemi ile doğru orantılı olarak ayarlanmalıdır

(Ceyhan & Yiğit, 2004). Görsel tasarımda iletilmek istenen mesaja göre vurgulanacak öge ölçülendirilerek öne çıkarılmalıdır (Becer, 2011; Kaptan, 2008). Görsellerin içeriği ayrıntı gerektiriyorsa boyutların büyük ve geniş tutulması yerinde olur (Alpan, 2004). Bu nedenle görsellerde yer alan figür ve objelerin oranları çok iyi ayarlanarak gereksiz abartılardan kaçınılmalıdır. Çünkü gerçeğe aykırı bir şekilde yapılan abartılar öğrencilerin almaları gereken mesajı doğru bir biçimde almalarına engel olabilir (İşler, 2003).

Ders kitaplarındaki görsellerin tasarımında çizgi amacına uygun olarak kullanılmalıdır. Çizgiler biçimlerine göre çeşitli mesajlar iletir. Yatay çizgiler durgunluk hissi verirken, kıvrımlı ve eğri çizgiler hareket hissi uyandırır (Alpan, 2004; Becer, 2011; Çelik, 2007).

Ders kitaplarındaki görsellerin tasarımında vurgulama, amacına uygun yapılmalıdır. İçeriğe uygun olarak vurgulanacak öge önceden belirlenmeli ve hangi vurgulama yönteminin kullanılacağına karar verilmelidir. Bunun için yön araçları, doku, renk, boyut, farklı şekiller veya zemin-şekil arasındaki zıtlıklar kullanılabilir (aktaran Kuzu, 2007; Becer, 2011; Çelik, 2007; Uçar, 2004). Ayrıca insan gözünün hareketinin daha çok sayfanın sol üst köşesinde toplanmasından dolayı vurgulanacak ögenin daha çok sol üst köşeye yerleştirilmesi vurgulamaya daha fazla yardımcı olabilir (Alpan, 2004).

Ders kitaplarındaki görsellerin tasarımında yeterli boşluk (alan) bırakılmalıdır. Boşluklar yalınlığın ve bütünlüğün sağlanmasına katkı sağlar. Öne çıkarılması gereken öğeler belirgin hale getirilerek öğrencilerin dikkatini çeker. Eğer sayfa üzeri çok fazla öge ile doldurulursa ortaya görsel bir karmaşa çıkabilir (Kaptan, 2008).

Ders kitaplarındaki görsellerin tasarımında renklerin kullanımına dikkat edilmelidir. Görsellerde yer alan renklerin önemli bilgi ve ayrıntılara, benzerlik ve farklılıklara dikkat çekecek biçimde kullanılması gerekmektedir (Alpan, 2004). Yapılan araştırmalar kırmızı rengin daha fazla hatırlandığını ve insanların genelde sarı renge bakma eğiliminde olduklarını ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle vurgulanması gereken yerlerde sarı renk kullanılması öğrenmeye daha fazla yardımcı olabilir (Ceyhan & Yiğit, 2004). Ayrıca araştırmacılar küçük yaşlardaki çocuklar için parlak

renklerin, daha büyük yaşlardaki çocuklar için de pastel renklerin kullanılmasını tavsiye etmektedir (Çelik, 2007). Görsellerin tasarımında bilinmesi gereken önemli bir nokta da bir görselde kullanılan eşit boylardaki iki nesneden parlak renge boyalı olanın koyu renge boyalı olana göre daha büyük algılanmasıdır (Becer, 2011). Renklerin insanlar üzerindeki etkisinin görsel tasarımı için bilinmesi gerekir. Aksi halde yanlış renk kullanımı görsellerin anlaşılabilirliğini olumsuz yönde etkileyerek içeriğin anlaşılmasını zorlaştırıcı etki yapabilir (Kaptan & Kaptan, 2004).

Ders kitaplarındaki görsellerin tasarımında bütünlük ilkesine uyulmalıdır. Görsellerdeki tüm öğeler bir konuyla ilgili birbiriyle uyumlu olacak şekilde seçilmeli ve birbirini tamamlayacak şekilde düzenlenmelidir (Alpan, 2004; Becer, 2011). Görsellerde farklı olan öğeyi öne çıkarmak istiyorsak diğer bütün öğeler bir bütünlük içinde olmalı ve vurgulanmak istenen öğe öne çıkarılmalıdır (Becer, 2011).

Ders kitaplarındaki görsellerin baskı kalitesi iyi olmalıdır (aktaran Demircioğlu, 2011). Ders kitaplarında baskı öğretimsel öğelerin anlaşılmasını sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Baskıda ortaya çıkacak olan sorunlar, sayfa üzerindeki görsel unsurların öğrenciler tarafından algılanmasını zorlaştırabilir (Kılıç & Seven, 2005). Koyu tonlardan ya da yoğun renklerden oluşan iki görsel öğe, aynı sayfada arkalı önlü basıldığı durumda birbirlerinin görsel etkisini karşılıklı olarak bozabilir. Bu ise öğrencilerin görseli tam olarak anlamasına engel olabilir (Becer, 2011). Bu nedenle baskıda kullanılacak kağıt kaliteli ve baskı renkli olmalıdır ve baskı tekniği sayfalarda mürekkep lekeleri oluşmasını engelleyici türde seçilmelidir (Kılıç & Seven, 2005).

Ders kitaplarında kullanılan görseller, altında açıklamalarıyla birlikte kullanılmalıdır (Becer, 2011). Böylece öğrenciler görselle ilgili daha doğru bilgiye sahip olabilirler ve yanlış anlaşılmalardan da önüne geçilebilir.

Ders kitaplarında kullanılan görsel öğeler içeriği bölecek biçimde sayfanın ortasına yerleştirilmiyorsa; cümlelerin arasına değil, paragrafların arasına yerleştirilmelidir (Becer, 2011). Bu şekilde içeriğin bölünmesinin önüne geçilerek mesajın iletilmesine daha fazla yardımcı olunabilir.

Ders kitaplarında kullanılan görsel öğeler etrafında, gerekli çerçeve boşluğu bırakılmalıdır. Birbirine veya yazı alanına çok yaklaştırılan öğeler kolay ayırt

edilemez ve okuyucunun dikkatinin dağılmasına yol açabilir. Bu nedenle her görsel ögenin etrafında en az 4 mm kalınlığında bir çerçeve boşluğu bırakılması yerinde olur (Becer, 2011).

Ders kitaplarında kullanılan görseller gereğinden fazla olmamalıdır. İçerikle ilgili çok fazla görsel yerine içeriği en iyi anlatan görsele yer verilmelidir (Kochhar, 2009). Eğer bunun aksi yapılır ve sayfa üzerinde gereğinden fazla görsele yer verilirse öğrencilerde isteksizlik ortaya çıkabilir (aktaran Kuzu, 2007).

2.5. İlgili Araştırmalar

Yapılan çalışmanın daha sağlıklı olabilmesi için ders kitaplarındaki görseller üzerine daha önce yapılan çalışmaların incelenmesi önem taşıtmaktadır. Bu nedenle hem Sosyal Bilgiler ders kitapları hem de diğer alanlara yönelik ders kitapları üzerine yapılan çalışmalardan ulaşılabilir olanlar incelenmiştir. Bu incelemelerden ders kitaplarındaki görsellerle ilgili olanlar incelemeye alınmıştır. Bölüm kendi içinde Sosyal Bilgiler ve diğer alanlara yönelik çalışmalar olmak üzere iki ana başlıktan oluşmaktadır. Aşağıda bu çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir.

2.5.1. Sosyal Bilgiler Alanına Yönelik Yapılan alışmalar

Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerle ilgili çalışmalar incelendiğinde dokuz adet çalışmaya ulaşılmıştır. Bu çalışmalardan altısı karma, üçü de nitel olarak desenlenmiştir. İncelenen çalışmalardan  sadece öğretmenlerle, ikisi hem ğretmen hem öğrencilerle,  doküman incelemesi olarak ve biri de uzmanlar eşliğinde yapılmıştır. Çalışmalardan  4 ve 5. sınıf, biri 5. sınıf, biri 7. sınıf, biri tüm sınıflar, biri tüm ortaokul kitapları ve biri de lise 9. sınıf tarih ders kitabı ile 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları üzerine yapılmıştır. Aşağıda incelenen bu çalışmalar hakkında detaylı bilgi verilmektedir:

Seven (2001), ilköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarını 2000 – 2001 eğitim – ğretim yılında Manisa, Hatay, Muş, Van, Kütahya, İstanbül, Adıyaman illerinde bulunan 18 ilköğretim okulunun 4, 5, 6 ve 7. sınıflarında okuyan 1367 ğrenci ve bu okullarda görev yapan 60 öğretmenle değerlendirmişlerdir (s.26). Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler ders kitaplarında harita, şekil, fotoğraf, ölçek, kroki vb. için 5. sınıfta uygun renklerin kullanılmadığı; 5 ve 6. sınıflarda fotoğrafların baskısının yeterli olmadığı; 7. sınıfta resimlerin ve renklerin konuyla ilgili olmadığı; 6. sınıflarda haritaların anlaşılır olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır (ss. 60-61).

Yalnkaya (2004), çalışmasında 2003 – 2004 eğitim- ğretim yılında Kayseri ilindeki 10 ilköğretim okulunda 72 Sosyal Bilgiler ğretmeni ile 8. sınıf ğrencilerinin 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki haritaların metinlerle olan ilişkisi, belirlenen amaçlara uygunluğu, renk uyumu, ilgi ekiciliğu, baskı kalitesi ve

kullanılabilirliklerini anket yardımıyla değerlendirmiştir (ss.69 - 70). Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin %40,5'i Sosyal Bilgiler ders kitabındaki haritaların kendilerine Sosyal Bilgiler dersini sevdirmedeğini, %53,9'u ders çalışırken ve sınava hazırlanırken haritalardan yararlanamadıklarını, %57,4'ü haritaların kendilerini başka kaynaklara teşvik edemediğini, %63,4'ü haritalarla uğraşırken kendilerinin ekleme yapamadıklarını, %46,2'si tek başlarına haritaları anlamadıklarını, %34,4'ü renklerin özenli olmadığını, %49,5'i büyüklüklerinin birbirine eşit olmadığını, %38,5'i haritaların üstündeki şekilleri tanımadıklarını, %47,9'u resimli haritalara yer verilmediğini, %30'u haritalar üzerinde hatalı bilgilere rastladıklarını belirtmişlerdir (s.133). Öğretmenlerin ise haritaların baskısının estetik yönden uygun, net ve temiz olmasını %26,4'ü "az" ve %27,8'i "orta"; haritaların öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmesini %21,1'i "az", %43,7'si "orta"; haritaların konuları desteklemesini %22,5'i "az", %38'i "orta" olarak değerlendirmiştir (ss.94 -111).

Öcal ve Yiğittir (2007), çalışmalarında 2005 – 2006 eğitim öğretim yılında Kırıkkale ilinde 15 ilköğretim okulunda görev yapan 71 sınıf öğretmeni ile likert tipi ölçek yardımıyla 4 ve 5. sınıflara ait Sosyal Bilgiler ders kitaplarını incelemişler (s. 54) ve ders kitabındaki görsellerle ilgili şu bulgulara ulaşmışlardır: Ders kitabındaki görsellerin yazılı ifadelerle uygun olarak yerleştirilmesini katılımcıların %63,4'ü tarafından başarılı bulunurken, ders kitabı ve çalışma kitabında kullanılan öğretime yardımcı unsurlar estetik yönden uygun, net ve temiz baskılı olması katılımcıların %59,2'si tarafından başarılı bulunmuştur (s.56).

Taş (2007), çalışmasında 2005 – 2006 eğitim – öğretim yılında Konya ilinde 76 ilköğretim okulunda görev yapan 312 sınıf öğretmeni ile araştırmacı tarafından hazırlanan anket yoluyla 4 ve 5. sınıf MEB Sosyal Bilgiler ders kitaplarını değerlendirmiştir (ss.521-522). Çalışmanın görsellerle ilgili bölümünde öne çıkan bulgular şu şekildedir: Görsellerin gözün kolaylıkla algılayabileceği şekilde hazırlanmasına katılımcıların %60,6'sı "Tamamen Katılıyorum", %31,1'i "Kısmen Katılıyorum" yanıtını verirken, kitap üzerindeki öğelerin birbiriyle bütünlük oluşturmalarına katılımcıların %40,7'si "Tamamen Katılıyorum", %50,3'ü "Kısmen Katılıyorum" yanıtını vermişlerdir. Kitaptaki resim, grafik, şekil ve tablolar sayfaya uygun yerleştirilmesine ilişkin ise katılımcıların %45,8'i "Tamamen Katılıyorum", %46,6'sı "Kısmen Katılıyorum" yanıtını vermişlerdir (s.524).

Türkel (2010), çalışması kapsamında Niğde ilinde 2008-2009 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından ders kitabı olarak kabul edilen Sosyal Bilgiler, Türkçe, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları “görsel boyut ve içerik tutarlılığı ” açısından incelenmiştir. Bu çalışmada araştırmacı, tarama yöntemi kullanmış ve geliştirmiş olduğu ölçek ile ders kitaplarını değerlendirmiştir (s.56). Araştırma bulgularının Sosyal Bilgiler dersi için sonuçlarına bakıldığında; 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı konu başlığı-görsel öge tutarlılığı çoktur, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı konu başlığı-görsel öge tutarlılığı çoktur, 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı konu başlığı- görsel öge tutarlılığı yüksek oranda çoktur. Metin ana fikri – görsel öge açısından bakıldığında ise 6. sınıf ders kitabı orta düzeyde, 7. sınıf ders kitabı çok düzeyde ve 8. sınıf ders kitabı çok düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır (ss.87-91).

Araştırmacının genel değerlendirmesine göre 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bilgiye fazla yer verildiğinden görseller ikinci plana atılmış ve bütünlük sağlanamamıştır. Bunun yanında metinler ile görsel öğeler düzensiz verildiği için karmaşıklık oluşmuş ve böylece çocuğun algılaması zorlaşmıştır. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ise estetik değerlere çok fazla önem verilmemiştir. Kitabın düzeni çok karışık ve algılamayı zorlaştırıcıdır ve içerikle görsel öğeler bütünlük oluşturmamaktadır. 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında da görünüm karmaşıktır. Verilmek istenen bilgiler, resim ve fotoğraflar ve önemli noktalar hep bir arada verildiği için algılamayı zorlaştırmıştır(ss.93-95).

Cinkılıç (2010), yaptığı çalışmada yeni programa göre hazırlanan 6. sınıf Sosyal Bilgiler ve 9. sınıf lise tarih ders kitaplarındaki ortak tarih ünitelerini tespit etmiş ve bu ders kitaplarında hangi materyaller kullanılmış, bu kitaplar görsel materyaller bakımından yeterli mi, görsel materyaller konulara uygun mu sorularına cevap aramıştır. Araştırma için gerekli verilerin toplanmasında doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacı konuyla ilgili literatürü taramış ve gerekli noktaları not almış ve bunları ders kitaplarının değerlendirilmesi aşamasında kullanmıştır.

Araştırma sonunda araştırmacının yaptığı tespitlerden bazıları şöyledir: Her iki ders kitabında da en fazla kullanılan görsel materyalin fotoğraflar olduğu tespit edilmiştir. Yeni müfredata göre hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsel

materyaller, daha renkli ve özenle seçilmiş ancak konuyla ilgili eksiklikler tam olarak giderilememiştir. Görsellerle ilgili sorunların çeşitliliği ve öğrencilerin konuyla ilgili çıkarımda bulunmaları gibi konularda Sosyal Bilgiler ders kitabı lise tarih kitabına göre daha iyi durumdadır (s.80).

Şahin (2011), çalışmasında 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “İpek Yolunda Türkler” ünitesini mesaj tasarım ilkeleri açısından değerlendirmiştir. Araştırmacı, bu üniteyi seçmesinin nedeninin öğrenci kazanımı sayısı ve üniteye ayrılan süre olduğunu ifade etmiştir. Nitel bir çalışma olan araştırmada verilerin toplanması için metin inceleme yöntemi kullanılmıştır. Veri toplamak amacıyla soru listesi ve bu sorulara uygun rubrikler geliştirilmiştir. Soruların hazırlanmasında 3 farklı üniversiteden 6 alan uzmanından yararlanılmıştır. Uzmanlarla geliştirilen soru listesine uygun olarak 5 seçenekli rubrikler geliştirilmiştir. Araştırmacı ve 3 alan uzmanı bu rubrikler doğrultusunda ders kitaplarını birbirlerinden bağımsız olarak değerlendirmiş ve bu değerlendirmelerin aritmetik ortalamaları alınmıştır.

Yapılan çalışma sonucunda ders kitabındaki görsellerle ilgili şu çıkarımlara ulaşılmıştır: Resim, fotoğraf ve harita tüm ders kitaplarında, tablo ve kronolojik sıralamalar bazı ders kitaplarında kullanılmış, ancak şema, grafik, kavram haritası, bulmaca, kavramsal karikatür vb. görsel öğeler ders kitaplarında kullanılmamıştır. Metin içerisindeki görsel öğeler alt konulara göre tutarlı olarak dağıtılmamış ve bazı görsel öğeler içeriği desteklememiştir. Görsel öğeler sayfa içerisinde dağınık kullanılmış; konu ya da sayfa başı, ortası, sonu dikkate alınmamış; sayısı ve büyüklüğü yönünden sayfalar arası denge gözetilmemiş, bazı görsel öğeler bölünmüştür. Ders kitaplarında siyah beyaz resimlere yer verilmiş, bazı resimlerde tek renk kullanılmış, bazı resimlerde de renkler uyumsuz kullanılmıştır. Görsel öğelerin boyutları çoğunlukla gerçeğine uygun olarak düzenlenmemiştir. Görsel öğeler, ilgi ve dikkat çekme, bilgiye yönlendirme ve araştırma yapma fırsat verme konusunda çok az düzeyde etkili olmuştur (Şahin, 2011, s.171).

Nalçacı (2011), çalışmasında 2008 – 2009 eğitim-öğretim yılında Erzurum ilinde 35 ilköğretim okulunda 5. sınıflarda görev yapan 85 sınıf öğretmeni ile 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını fiziksel yapı, tasarımı, dili, görsel düzeni vb. özellikleri yönünden incelemiştir (s. 321). Kitabın görsellerine yönelik elde edilen bulgular (ss. 326 - 327). Renklerden dikkat çekme, zıtlık oluşturma vb. amaçlar için

yararlanılması katılımcıların %56,3'ü tarafından olumlu bulunurken; renkler arası uyum ve bütünlük sağlanması ise katılımcıların %62,5'i tarafından olumlu bulunmuştur. Sayfalarda yazılı ve görsel araçların hizalanmasına dikkat edilmesi katılımcıların %51,3'ü tarafından olumlu yanıtlanırken, fotoğrafların öğrencilerin ilgisini çekmesi ise katılımcıların %56,3'ü tarafından olumlu olarak yanıtlanmıştır. Resimler öğrencilerin ilgisini çekmesi katılımcıların %53,8'i tarafından olumlu değerlendirilirken, grafiklerin ve tabloların verileri somutlaştırması katılımcıların %45'i tarafından olumlu değerlendirilmiştir.

Gülersoy (2013), çalışmasında 2006-2007 eğitim-öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilen Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabını (Altın Kitaplar) eğitsel, görsel ve dil ve anlatım özellikleri açısından incelemiştir. İnceleme sonucunda ders kitabının fiziksel, eğitsel, görsel ve dil-anlatım özellikleri açısından ideal bir ders kitabı olma niteliklerinden uzak bir görünüm sergilediği sonucuna varmıştır. Bu sonuçlar çerçevesinde mevcut kitapların ideal bir Sosyal Bilgiler ders kitabına dönüşebilmesi için ülkemizdeki Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve öğretmen adaylarıyla görüşmeler yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur. Yapılan önerilerden bazıları şu şekildedir: “Bu ünite de neler öğreneceğiz” ve “Nasıl çalışmalıyız?” bölümleri istisnasız ders kitabında yer almalıdır. Bunun yanında kitabın başında “tablo-şekil ve haritalar listesi” yer almalı, metin içerisindeki şekil, tablo ve resimlerin altına neyi ifade ettikleri yazılmalı ve numara verilmelidir. Sözlük içerik olarak zenginleştirilmeli, biyografik ve ansiklopedik bölümlerle zenginleştirilmelidir (Gülersoy, 2013).

Eşgi ve Dursun (2008) tarafından yapılan çalışmada 4. ve 5. sınıflara ait 6 yayınevi tarafından hazırlanan ve ders kitabı olarak okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarını iki kişiden oluşan eğitim teknolojü uzmanları önceden belirlenmiş 48 görsel tasarım ilkesine göre hazırlanan 3'lü likert tipi ölçek ile incelemişler ve inceleme sonucu hiçbir yayınevının hazırladığı kitabın araştırmacılar tarafından ölçüt olarak kullanılan görsel tasarım ilkeleri kriterlerinin %50'sinden daha fazlasına sahip olmadığı sonucuna varmışlardır. Ayrıca incelenen yayınevlerine ait ders kitaplarında görsel tasarım ilkelerinden toplam 11 ilkeye hiç dikkat edilmediği tespit edilmiştir. Dikkat edilmeyen ilkeler ise şunlardır: Görsel öğelerde öğrenci düzeyine uyulması, tasarımda bütünlük ilkesine uyulması, çizginin amaca uygun kullanılması, tasarımda

denge ilkesine uyulması, rengin amaca uygun kullanılması, görsel öğelerin boyutlarının amaca uygun kullanılması, belirli bir bütünlük ve görsel devamlılığın sağlanması, kapağın estetik ve albenili hazırlanması, kitap kapağının dayanıklı ve sağlam olması, kitabın kağıt kalitesine ve kullanımına dikkat edilmesi ve baskısının net, düzgün ve temiz yapılması. Araştırmacı 6, 7 ve 8. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının da görsel tasarım ilkelerine uygunluğunun araştırılmasını önermiştir (ss.31-32).

İncelenen çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları üzerine yeterli çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların biri hariç tek sınıf düzeyine yönelik yapıldığı ve bütün incelenen çalışmaların ilgili ders kitaplarını genel olarak inceleyip tamamen görseller üzerine odaklanan bir çalışma olmadığı görülmektedir. Yapılacak çalışmayla Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin görsel tasarım ilkelerine göre niteliği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu çalışmayla görsellerin mevcut durumu ortaya konularak bu alandaki eksikliğin doldurulmasına katkı sağlanmak amaçlanmıştır.

2.5.2. Diğer Alanlara Yönelik Yapılan Çalışmalar

Tural (2007), çalışmasında 6, 7 ve 8. sınıf Fen Bilgisi ders kitaplarında kullanılan görsel elamanların ilgili metinlerle ilişkileri biçim ve içerik olarak; kapak, fotoğraf ve resimlemeler açısından yeterli ve yetersiz yönleri ile incelemiştir. Araştırma için 6, 7 ve 8. sınıf Fen Bilgisi ders kitaplarında tespit edilen 1202 görsel elemandan örneklem için 98 görsel seçilmiştir. Yapılan çalışmada genel olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır: Ders kitaplarında kullanılan resimlerin baskı ve kağıt kalitesi çok düşüktür ve bu nedenle yazıların, resimlerin ve fotoğrafların sayfanın arkasındaki görüntülerle karıştığı gözlenmektedir. Görsel elemanlar ve sayfalar arasındaki görsel bütünlük sağlanamamıştır. Resimlerin büyük çoğunluğu metinlerle uyuşmamaktadır ya da verilen bilgiyi tam olarak ifade etmekte yetersiz kalmaktadır. Kullanılan renkler uyumsuzdur. Öğrencilerin kültürel özelliklerine dikkat edilmemiştir (ss.119-120).

Demir (2008), çalışmasında 1. 2.ve 3. sınıflar için hazırlanmış beş farklı yayın evine ait dokuz adet Türkçe ders kitabını araştırmacı kendi dahil olmak üzere üç alan uzmanı tarafından incelemişler ve incelenen ders kitaplarının bazı yönlerden uygun bazı yönlerden kısmen uygun olduğu sonucuna varmışlardır. Ders kitapları, “Görsel Elemanların Tasarımı”na yönelik genel olarak; tema başlangıç sayfalarında görsel elemanların kullanımı, mesaj aktarımında kullanılan görsel elemanların mesajı özetleyici şekilde tasarlanmaları, resimlerde kullanılan çizimlerin gerçeğine uygun resmedilmesi, kullanılan görsel elemanları yakın ve anlaşılır olmaları, sayfada vurgulanmak istenen görsel elemanların hedef kitlesine uygun olacak şekilde önem sırasına göre yerleştirilmesi, görsel elemanların sayfaya yerleştirilmesinde tasarımda bütünlük ve tasarımda denge ilkesi, görsel elemanların boyutlarının amaca uygunluğu açısından oran-orantıya dikkat edilmesi yönlerinden uygun bulunurken; mesaj aktarımında kullanılan görsel elemanların alıntı olması, resimlemelerde yer çizgisinin bulunması, resimlemelerde kullanılan renklerin hedef kitlenin ilgisini çekebilecek özellikte olması ve görsel elemanların boyutlarının amaca uygunluğu açısından yakınlık-uzaklık ilişkisine dikkat edilmesi açısından kısmen uygun bulunmuştur. Ayrıca araştırmacı, tüm ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine uygunluğunun nicel araştırma yöntemleri kullanılarak incelenmesini önermiştir.

Tüzel (2009), çalışmasında Türkçe 8. sınıf ders kitaplarında yer alan görselleri uzmanlar eşliğinde incelemiştir. Basit rastlantı örnekleme seçme modelinin kullanıldığı araştırmada tarama modeli uygulanmış ve değerlendirme için ölçek geliştirilmiştir. Ölçeğin geliştirilmesi esnasında önceki çalışmalar, konu alanı ders kitabı incelemesi ile ilgili kaynaklardan, Alpan’ın (2004) geliştirdiği görsel tasarım ilkelerinin bazı maddelerinden ve uzman görüşlerinden yararlanılmıştır. Daha sonra geliştirilen ölçek doğrultusunda güzel sanatlar uzmanları ve Türkçe eğitimi uzmanları diye iki gruba ayrılan uzmanlar tarafından ders kitabı incelenmiştir. Araştırma sonucunda hazırlanan ölçeğe verilen cevaplar incelendiğinde görsel sanat uzmanlarına göre ders kitaplarında yer alan görseller yeterli bulunamamıştır. Türkçe eğitimi uzmanlarına göre ise kitaplar görseller açısından yeterli ancak görsel düzenlemeler açısından yetersizdir. Ayrıca araştırmacı resimlemelerin kendi içinde anlam kargaşası olduğunu, hikayelerdeki resimlemelerden bazılarının Türk karakterini yansıtmadığını, bazı resimlemelerde arka fona dikkat edilmediğini, genel olarak resimlemelere gereken özenin gösterilmediğini ve resimlemelerde kullanılan

ayrıntılarının 8.sınıf öğrencileri için yetersiz olduğunu belirtmiştir. Araştırmacı çalışması doğrultusunda; MEB ders kitabı inceleme komisyonunda güzel sanatlar uzmanlarına yer verilmesini, Milli Eğitim Bakanlığı'nın ders kitabı inceleme ölçeklerinde görsellerin değerlendirilmesi ile ilgili bölümleri güncellemesini, görsellerin estetik yönüne dikkat edilmesini, resimlemelerde daha fazla ayrıntıya yer verilmesini ve görsel tasarım ilkelerine uygun hareket edilmesini önermiştir.

Demircioğlu (2011) çalışması kapsamında 9. sınıf tarih ders kitabı üzerine Trabzon'da 49 tarih öğretmenini kapsayan bir araştırma yapmış ve sonrasında bu öğretmenlerden dokuzu ile de görüşme gerçekleştirmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler araştırmaya katılan öğretmenlerin dokuzuncu sınıf tarih ders kitabında bulunan görsellerin nasıl kullanılması gerektiği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca kitapta yer alan görsellerin bir kısmının metinle uyumlu olmadığı, bazı görsellerin açık ve net ve anlaşılır olmadığı sonucuna varılmıştır.

Aşçı (2014), ilköğretim beşinci sınıf Fen ve Teknoloji ders kitabını Alpan (2004)'in geliştirdiği grafik tasarım ölçeğine göre 22 alan uzmanıyla incelemiştir. Görsel öğelerin tasarımı ilkelerinden biri olan görsel öğelerin amaca uygun kullanılması ilkesine uzmanların %40,9 hayır cevabıyla yeterince uyulmadığı belirlenmiştir. Ayrıca uzmanlar görsel öğelerin okuma akışını engellediğini de ifade etmişlerdir. Araştırmacı tüm ders kitaplarının içerik analizi ve grafik tasarım ilkeleri açısından araştırılması gerektiği önerisinde bulunmuştur.

Alpan (2004) yaptığı araştırmada okullarda halihazırda ders kitabı olarak kullanılan yayın ile grafik tasarım ilkeleri doğrultusunda uzman grafikerlerle hazırladığı örnek ders kitabının öğrenciler üzerindeki etkisini karşılaştırmıştır. Hayat Bilgisi dersinde 288 öğrenci üzerinde yaptığı çalışma sonucu ders kitaplarına yönelik hazırlanan grafik tasarım ilkeleri ışığında düzenlenen kitabı kullanan öğrencilerin dersteki başarıları, MEB tarafından ders kitabı olarak dağıtılan ders kitabını kullanan öğrencilerin dersteki başarısından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ancak derse karşı tutumda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (s. 206). Araştırma sonucu olarak araştırmacı, yayınevlerinin ve ders kitabı yazarlarının ders kitabı hazırlığının her aşamasında grafik tasarım uzmanları, resimleme ve öğretim teknolojileri uzmanları ile eşgüdümlü çalışmaları gerektiğini vurgulamıştır. Ders kitaplarındaki

görsel öğelerin ve metin tasarımlarının birbirinden bağımsız olarak öğrenmeye etkisinin belirlenmesi için, ayrı ayrı nicel ve nitel yöntemlerle araştırmalar yapılması gerektiğini belirtmiştir (s.207).

Uzuner, Aktaş ve Albayrak (2010) yaptıkları çalışmada, 2008-2009 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından hazırlanmış 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının görseller (resim, fotoğraf, karikatür vb.) yönünden Türkçe öğretmenleri tarafından değerlendirilmesini sağlamışlardır. Araştırmaya Erzurum ilinden rastgele seçilen 40 ilköğretim okulundan 102 Türkçe öğretmeni katılmıştır. Araştırmada uzmanlar yardımıyla oluşturulan 13 maddelik 5’li likert tipi anket kullanılmıştır. Anket sonuçlarına göre Türkçe öğretmenleri ders kitaplarındaki görselleri genel anlamda olumlu değerlendirmişlerdir. Ancak araştırmacılar görselliğin önem kazandığı yeni program doğrultusunda diğer ders kitaplarının da görseller yönünden değerlendirmesini önermişlerdir (ss.721-723).

Yaşar ve Seremet (2007) çalışmalarında 15 lise Coğrafya ders kitabındaki fotoğrafları niteliksel yönden değerlendirmeye almışlardır. Çalışmaları sonucunda 15 lise coğrafya ders kitabından sadece beşinin niteliksel yönden dikkatli iyi seçilmiş fotoğraflar barındırdığını belirlemişlerdir. Diğer ders kitaplarındaki fotoğrafların ise niteliksel yönden düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca bu ders kitaplarında kullanılan fotoğrafların ve çizimlerin Bloom Taksonomisi’nin daha çok bilişsel düzeyinin bilgi ve kavrama basamağında kaldığını ve daha ileri geçemedikleri sonucuna varmışlardır (s.183).

Şahin İzmirli ve diğerleri (2009) yaptıkları çalışmada ilkököl Bilişim dersi 15 öğrenci çalışma kitabında yaptıkları çalışmada daha çok süsleyici ve tasarımsal görsellere yer verildiğini ve düzenleyici ile açıklayıcı görsellere yer verilmediğini ifade etmişlerdir. Bu durumun doğru olmadığı ders kitaplarında daha çok düzenleyici ve açıklayıcı görsellere yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir (ss.375-376).

Yukarıda verilen çalışmalar incelendiğinde; Sosyal Bilgiler ders kitapları üzerine yapılan çalışmalardan tamamen görseller üzerine odaklanan bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Genel olarak araştırmacılar ders kitaplarını bir bütün olarak inceleme yoluna gitmişler ve bu incelemelerin bir bölümünü de görseller oluşturmuştur. Türkçe ve Fen Bilgisi ders kitaplarındaki görseller üzerine yapılan

alışmalarla karşılaştırıldığında Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görseller üzerine yapılan çalışmaların yetersiz kaldığı söylenebilir. Ayrıca yapılan kısıtlı çalışmalardan çıkan sonuçlar da Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin eksikliklerinin fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle Sosyal Bilgiler ders kitaplarının görseller yönünden incelenerek bu alandaki eksikliğin giderilmesine katkı sağlamak bu çalışmanın temel noktasını oluşturmaktadır.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Bu bölümde araştırma yöntemi ile ilgili bilgiler ele alınacaktır. Araştırma yöntemi kapsamında; araştırma modeli, evren ve örneklem ve verilerin toplanması ve analizine yönelik bilgilere yer verilmektedir.

3.1. Araştırma Modeli

Araştırma, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 2015-2016 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinde okutulan 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görselleri değerlendirmesini amaçlayan nicel ve nitel bir çalışmadır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarının görseller yönünden mevcut durumunu literatür ve uzmanların görüşleri doğrultusunda hazırlanan anket ve görüşme formu yardımıyla ortaya koymak için karma bir yöntem gerçekleştirilmiştir.

Karma yöntemden oluşan araştırmada betimsel yöntem ve doküman incelemesi birlikte kullanılmıştır. “ Betimsel araştırma yaşayanların hali hazırda var olanların, yaşananların ne olduğunun betimlenip açıklanarak ortaya konularak ele alınması olarak ele alınabilir. Problemin durumuna göre betimsel araştırmalarda anket, görüşme, gözlem, çoktan seçmeli, açık uçlu, doldurmalı sorulardan vb. oluşan ölçme araçları kullanılabilir ”(Sönmez & Alacapınar, 2011, ss.46-48).

Yıldırım ve Şimşek’e (2011) göre doküman incelemesi, “ Araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir” (s.187).

Bu çalışmada doküman incelemesi olarak İstanbul ilinde kullanılan 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları görseller yönünden incelenecektir. İnceleme sonucunda ders kitaplarından seçilecek görseller Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirilecektir.

3.2. Çalışma Grubu

Tablo 3-1: İlçeler Bazında Anket Uygulanan Okul ve Öğretmen Sayısı İlçe Adı

İlçe Adı	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı
Fatih	16	50
Bağcılar	25	97
Esenler	1	3
Toplam	42	150

Araştırma katılımcılarını, 2015 – 2016 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Bağcılar, Esenler ve Fatih ilçelerindeki devlet ortaokullarında görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Tablo 3-1’de gösterildiği gibi üç ilçedeki 42 ortaokulda görev yapan ve halihazırda 5, 6 ve 7.sınıfta Sosyal Bilgiler dersini veren her sınıf düzeyinden 50 olmak üzere toplam 150 Sosyal Bilgiler öğretmenine araştırmacı tarafından literatür taranarak ve uzman görüşleri alınarak hazırlanan anket uygulanmıştır. Katılımcı öğretmenler gönüllülük esasına uygun olarak seçilmiş ve bilgilendirilmiş onam formu ile gerekli bilgilendirme yapılmıştır. Anket çalışması doğrultusunda seçilen her sınıf düzeyinde bir olumlu bir olumsuz görsel üzerine aynı ilçelerden seçilen her sınıf düzeyinden 10 olmak üzere toplam 30 Sosyal Bilgiler öğretmeniyle de ses kayıtlı görüşme yapılmıştır. Görüşmeye ait sayısal veriler tablo 3-2’de gösterilmektedir. Araştırma verileri bu örneklerden hareketle yapılan anket çalışması ve görüşme formu verilerinden elde edilmiştir.

Tablo 3-2: İlçe Bazında Görüşme Yapılan Okul ve Öğretmen Sayısı

İlçe Adı	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı
Fatih	6	8
Bağcılar	2	8
Esenler	4	14
Toplam	12	30

3.3. Araştırma Evren ve Örneklemi

Bu araştırmada anket çalışması, görüşme ve öğretmen seçiminde evrene ulaşılması çok fazla zaman alacağı için örnekleme gidilmesi kararlaştırılmıştır.

Sönmez ve Alacapınar (2011) evren ve örnekleme şu şekilde ifade etmişlerdir: “ Araştırmanın kapsamına giren olgu, nesne ve bireylerin tümünün oluşturduğu yapıya evren, evreni temsil edecek nicelik ve nitelikte seçilip alınanlara da örneklem denilebilir” (s. 193). Araştırmamızın evrenini İstanbul ilindeki Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin seçiminde uygun örneklem tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte araştırmacı kolaylıkla ulaşabileceği örneklem elemanlarını araştırmaya dahi eder. Örneklem tasarlamak ve bu örnekleme ulaşmak çok zor olduğu durumlarda tercih edilir. Kolay ulaşılabilir olması, zaman ve maliyet bakımından da avantaj sağlaması nedeniyle nitel araştırmalarda tercih edilen bir örneklem tekniği olarak kullanılmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2011, s.113). İlk aşamada İstanbul ilinde Bağcılar, Esenler ve Fatih ilçeleri belirlenmiştir. İkinci aşamada ise uygun örnekleme yoluyla bu ilçelerde seçilen okullarda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden her sınıf düzeyinden 50 olmak üzere toplam 150 öğretmen anket, her sınıf düzeyinden 10 olmak üzere toplam 30 öğretmen görüşme için seçilmiştir.

3.4. Araştırma Verilerinin Toplanması ve Analizi

3.4.1. Verilerin Toplanması

Veri toplama aracı olarak 5’li likert tipi anket geliştirilmiştir. Ankette “Tamamen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Tamamen Katılmıyorum” seçeneklerine yer verilmiştir. Anket; “Belli bir konuda kişilerin, grupların, toplumların görüşlerini almak üzere hazırlanmış sorulardan oluşan veri toplama aracı olarak betimlenebilir. Bunlar; inançlar, değerler, düşünceler, ilgiler, tutumlar, özgüven, yabancılaşma, tercihler vb. olabilir” (Sönmez & Alacapınar, 2011, s.110).

Anket geliştirilirken ilgili literatür incelenmiştir. İnceleme sonucunda ders kitaplarında kullanılan görsellerin nasıl hazırlanması gerektiğine yönelik araştırmacıların belirttiği esaslar belirlenmiştir. Anket kendi içinde anlam, biçim ve içerik ve gerçekçilik yönünden üç bölüme ayrılmıştır. Belirlenen bu bölümlerle ilgili 40 maddelik bir havuz oluşturulmuştur. Araştırmacı tarafından hazırlanan anket iki ölçme değerlendirme uzmanı, dört Sosyal Bilgiler alan uzmanı, iki Türkçe alan uzmanından yardım alınarak tekrar düzenlenmiştir. Uzmanların görüşleri doğrultusunda madde sayısı 19 olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde görüşme soruları da uzmanların görüşleri doğrultusunda anketle paralel olarak hazırlanmıştır. Hazırlanan anket güvenilirlik ve geçerliliğin belirlenmesi için beş öğretmene uygulanmıştır. Görüşme formu da üç öğretmene uygulanmıştır. Bu aşamalardan sonra son düzenlemeler yapılarak asıl çalışmaya geçilmiştir.

3.4.2. Verilerin Analizi

İlk aşamada hali hazırda 5, 6 ve 7. sınıf derslerine giren her sınıf düzeyinde 50 öğretmen olmak üzere toplam 150 Sosyal Bilgiler öğretmenine anket uygulandı. Anket çalışması sonlandıktan sonra ankete eklenen en çok olumlu bulduğunuz iki görsel ve en çok olumsuz bulduğunuz iki görsel sorusuna verilen yanıtlar incelenerek her sınıf düzeyinde en çok olumlu bulunan bir görsel ve en çok olumsuz bulunan bir görsel belirlendi. Ardından kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılması için uygun örneklem yoluyla seçilen öğretmenlerle görüşme aşamasına geçildi. Görüşmelere ilişkin sayısal veriler tablo 3-3'te sunulmaktadır.

Tablo 3-3: Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Özellikleri

K. K	C	K	S. D.	G. T	G. S
G1	E	4	5	28.03.2016	13.32 dakika
G1	E	4	5	28.03.2016	13.32 dakika
G2	E	5	5	30.03.2016	16.47 dakika
G3	E	14	5	30.03.2016	14.02 dakika
G4	E	4	5	31.03.2016	07.45 dakika
G5	E	11	5	31.03.2016	08.49 dakika
G6	E	3	5	31.03.2016	12.11 dakika
G7	K	2	5	31.03.2016	09.55 dakika
G8	K	10	5	04.04.2016	12.06 dakika
G9	K	12	5	05.04.2016	10.01 dakika
G10	E	3	5	09.04.2016	16.30 dakika
G11	K	3	6	29.03.2016	11.47 dakika
G12	E	12	6	30.03.2016	08.39 dakika
G13	K	3	6	31.03.2016	08.12 dakika
G14	K	3	6	31.03.2016	08.51 dakika
G15	E	1	6	31.03.2016	14.28 dakika
G16	E	3	6	31.03.2016	14.56 dakika
G17	E	38	6	05.04.2016	16.28 dakika
G18	K	23	6	06.04.2016	14.52 dakika
G19	E	23	6	06.04.2016	14.10 dakika
G20	E	3	6	04.04.2016	13.06 dakika
G21	E	3	7	28.03.2016	11.13 dakika
G22	K	1	7	28.03.2016	13.34 dakika
G23	K	3	7	29.03.2016	7.46 dakika
G24	E	3	7	31.03.2016	13.03 dakika
G25	E	2	7	31.03.2016	6.41 dakika
G26	K	6	7	31.03.2016	8.45 dakika
G27	E	22	7	30.03.2016	10.01 dakika
G28	K	2	7	07.04.2016	9.29 dakika
G29	E	3	7	07.04.2016	12.49 dakika
G30	K	1	7	07.04.2016	12.26 dakika

Not: G.K katılımcı kodunu; C cinsiyeti; K kıdemi; S.D sınıf düzeyini; G.T görüşme tarihini; G.S ise görüşme süresini ifade etmektedir.

Görüşmeler 28.03.2016 – 09.04.2016 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Görüşmeler zaman açısından kolaylık olması için ses cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Ses kaydına alınan görüşme verileri araştırmacı tarafından bilgisayar ortamında

yazıya aktarılmıştır. Yazıya aktarılan görüşme verilerinin kontrolü iki farklı kontrolcü tarafından gözden geçirilerek eksiklikler giderilmiştir.

Araştırma verilerinin toplanmasının ardından verilerin analizi aşamasına geçilmiştir. Anket ve görüşme uygulaması sonucunda elde edilen verilerin analizi için betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. Betimsel yöntem “ geçmişte ya da şu anda var olan bir durumun niteliksel ve niceliksel olarak tanımlanmaya çalışılmasıdır. Araştırmaya konu olan birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır ve herhangi bir şekilde değiştirme ya da etkileme çabası içine girilmez (Erözkan, 2007, ss.104-105).” Burada “veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. Bulgular arasında neden sonuç ilişkisi kurulur gerekirse olgular arasında karşılaştırmalar yapılır (Yıldırım & Şimşek, 2008, s.224).”

Öncelikle anket çalışmasından elde edilen veriler her sınıf düzeyinde tablolaştırılmış ve her maddeye verilen cevapların yüzde ve frekansları belirlenmiştir. Ardından anket sonuçları anlam, biçim ve içerik ve gerçekçilik yönünden olmak üzere üç bölüm halinde her sınıf düzeyinde ayrı ayrı olmak üzere bulgular kısmına eklenmiştir. Her anket maddesi bir tema kabul edilerek kendi bölümü altında yüzdeleri hesaplanmıştır. Sonrasında görüşmelerden elde edilen veriler her tema altına anket çalışmasından elde edilen verilerin çözümlenmesini desteklemesi için konulmuştur.

3.4.3. Güvenirlik ve Geçerlilik

Güvenirlik ve geçerlilik çalışmaları için eğitim öğretim ortamında ve ders kitaplarında görsellerin kullanımı ile ilgili yerli ve yabancı literatür dikkatle incelenmiştir. Bu alana yönelik yapılan çalışmalardan ulaşılabilir olanlara ulaşılmış ve gerekli inceleme yapılmıştır. Anket ve görüşme sorularının hazırlanması aşamasında iki ölçme değerlendirme uzmanı, dört Sosyal Bilgiler alan uzmanının görüşleri alınarak 40 maddelik anket madde havuzu 19 maddeye düşürülmüştür. Anket maddeleri doğrultusunda uzman görüşleri ile görüşme soruları hazırlanmıştır. Hazırlanan anket maddeleri ve görüşme soruları iki Türkçe alan uzmanını ile

incelenerek maddelerin ve görüşme sorularının açık ve anlaşılır olmasına çalışılmıştır. Ayrıca anket maddelerinde karmaşık uzun cümlelerden kaçınılmıştır.

Anket maddelerinde ve görüşme sorularında yönlendirici sorulara yer verilmemiştir. Maddeler ve sorular araştırma amacına hizmet edecek şekilde hazırlanmıştır. Anket çalışmasında meydana gelebilecek aksaklıkları ve hataları tespit edebilmek için beş öğretmenle ve görüşme için de üç Sosyal Bilgiler öğretmeni ile pilot çalışma yapılmıştır. Yapılan pilot çalışmalar sonucunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

BÖLÜM IV: ARAŞTIRMA BULGULARI VE YORUMLARI

Bu bölümde üzerinde çalışma yapılan ders kitaplarında kullanılan görsellerin çeşitleri ve kullanım sıklıkları verilerek öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgular paylaşılacaktır.

İncelenen Evren Yayıncılık (5. sınıf), Yakın Çağ Yayınları (6. sınıf) ve Tuna Matbaacılık (7. sınıf) ders kitaplarında kullanılan görsellerin çeşitleri ve kullanım sıklıkları tablo 4-1, 4-2 ve 4-3'te gösterilmektedir.

Tablo 4-1: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Görsel Çeşitleri ve Kullanım Sıklıkları

	1.Ünite	2.Ünite	3.Ünite	4.Ünite	5.Ünite	6.Ünite	7.Ünite	8.Ünite	Toplam
	f	f	f	f	f	f	f	f	f
1. Fotoğraf	16	51	28	32	33	20	24	37	241
2. Resim	15	1	2	11	2	1	9	-	41
3. Harita	-	-	7	1	-	-	-	1	9
4. Şema	2	-	-	-	1	3	2	2	10
5. Tablo	1	1	3	1	-	-	-	2	8
6. Gazete haberi	-	-	3	1	-	5	2	3	14
7. Kavram haritası	1	-	-	2	-	-	-	-	3
8. Diyagram	1	2	-	-	1	1	1	1	6
9. Amblem	-	-	-	-	-	8	7	-	15
10. Afiş	1	-	-	-	-	2	1	-	4
11. Zihin haritası	-	-	-	2	-	-	-	-	2

Not: Ünite sayıları ile o üniteler içindeki görseller; f harfi ile de ilgili görselin kullanım sıklığı ifade edilmektedir.

Tablo 4-2: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Görsel Çeşitleri ve Kullanım Sıklıkları

	1.Ünite f	2.Ünite f	3.Ünite f	4.Ünite f	5.Ünite f	6.Ünite f	7.Ünite f	Toplam f
1. Fotoğraf	32	31	19	57	41	17	26	223
2. Resim	1	-	17	-	-	8	14	40
3. Harita	-	13	10	2	4	-	-	29
4. Şema	1	2	-	2	-	1	1	7
5. Tablo	-	-	-	2	3	1	-	6
6. İnternet haberi	2	-	1	3	3	1	5	15
7. Şekil	-	6	2	-	-	-	-	8
8. Amblem	-	-	-	-	-	1	-	1
9. Afiş	-	-	-	-	-	-	2	2
10. Ölçek	-	1	-	-	-	-	-	1

Not: Ünite sayıları ile o üniteler içindeki görseller; f harfi ile de ilgili görselin kullanım sıklığı ifade edilmektedir.

Tablo 4-3: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kullanılan Görsel Çeşitleri ve Kullanım Sıklıkları

	1. Ünite f	2. Ünite f	3. Ünite f	4. Ünite f	5. Ünite f	6. Ünite f	7. Ünite f	Toplam f
1. Fotoğraf	15	9	42	9	25	19	29	148
2. Resim	13	2	27	36	21	5	7	111
3. Harita	-	3	7	1	7	-	4	22
4. Şema	1	1	1	-	-	-	-	4
5. Tablo	1	8	-	-	4	-	3	16
6. Gazete haberi	1	2	-	-	2	8	4	17
7. İnternet haberi	-	1	-	-	3	-	-	4
8. Grafik	-	8	-	-	-	-	2	10
9. Şekil	-	-	-	-	-	-	1	1
10. Amblem	-	-	1	-	1	-	7	9
11. Afiş	-	1	-	-	-	-	-	1
12. Tarih şeridi	-	-	1	-	-	-	-	1
13. Gravür	-	-	1	-	-	-	-	1
14. Minyatür	-	-	1	-	-	-	-	1

Not: Ünite sayıları ile o üniteler içindeki görseller; f harfi ile de ilgili görselin kullanım sıklığı ifade edilmektedir.

Yukarıdaki tablo 4-1 incelendiğinde 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 11 görsel çeşidinin kullanıldığı görülmektedir. Ünite başlangıç sayfaları ve ünite sonu değerlendirme bölümleri çıkarıldığında incelenen 116 sayfada toplam 352 görsel kullanılmıştır. Bu durum incelenen ders kitabında sayfa başına düşen görsel sayısının 3.03 olduğunu göstermektedir. Ayrıca en fazla kullanılan görsel türünün 241 kullanım sıklığıyla (toplam görsele oranı %68.46) fotoğraf olduğu görülmektedir.

Yukarıdaki tablo 4-2 incelendiğinde 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 10 görsel çeşidi kullanılmıştır. Ünite başlangıç sayfaları ve ünite sonu değerlendirme bölümleri çıkarıldığında incelenen 138 sayfada toplam 332 görselin kullanıldığı görülmektedir. Ortalama sayfa başına düşen görsel sayısının ise 2.4 olduğu tespit edilmiştir. Görseller incelendiğinde kullanım sıklığının en fazla olduğu görselin 223 (toplam görsele oranı %67.1) ile fotoğraf olduğu görülmüştür.

Yukarıdaki tablo 4-3 incelendiğinde 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 14 görsel çeşidi tespit edilmiştir. Ünite başlangıç sayfaları ve ünite sonu değerlendirme bölümleri çıkarıldığında incelenen 146 sayfada toplam 347 görselin kullanıldığı görülmektedir. Ortalama sayfa başına düşen görsel sayısı ise 2.3 olarak bulunmuştur. Görseller incelendiğinde kullanım sıklığının en fazla olduğu görselin 148 (toplam görsele oranı %42.07) ile fotoğraf olduğu görülmüştür.

Genel olarak incelendiğinde ilgili ders kitaplarında sayfa başına görsel kullanım sıklığı en az 2.3 olduğu görülmektedir. En fazla kullanım sıklığına sahip görsel çeşidi ise tüm sınıf düzeylerinde fotoğraftır. Fotoğraftan sonra en fazla kullanım sıklığına sahip olan görsel çeşidinin ise resimler olduğu görülmektedir. Tarih şeridi, gravür, minyatür, afiş gibi bazı görsel çeşitlerinin kullanım sıklığı ise oldukça sınırlı kalmıştır.

4.1. 5. Sınıf Anket Çalışması ve Görüşme Sonuçları

2015 – 2016 eğitim – öğretim yılında İstanbul ilinde TTK tarafından kullanılması uygun görülen Sosyal Bilgiler 5. sınıf (Evren Yayıncılık) ders kitabındaki görseller, araştırmacı tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan ve uzman görüşleri alınan “Ders Kitaplarındaki Görselleri Değerlendirme Anketi” yardımıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Anket İstanbul ilinde görev yapan ve 5. sınıflarda derse giren 50 Sosyal Bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Anket çalışmasına katılan 50 Sosyal Bilgiler öğretmenin cinsiyet ve hizmet süresi tablo 4-4’de gösterilmiştir.

Tablo 4-4: Anket Çalışmasına Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet ve Hizmet Süresi Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Bayan	19	38
Erkek	31	62
Toplam	50	100
Hizmet Süreleri	f	%
1 – 5	24	48
6 – 10	10	20
11 – 15	4	8
16 – 20	5	10
21 yıl üstü	7	14
Toplam	50	100

Not: F, katılımcıların frekansını; % ise yüzde olarak dağılımlarını ifade etmektedir.

Anket çalışmasına katılan 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni tarafından olumlu görsel seçilen şekil 4-1’deki görsel ve olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-2’deki görsel üzerine 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile görüşme yapılarak anket çalışması sonuçları desteklenmeye çalışılmıştır. 5. sınıf düzeyinde görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin cinsiyet, kıdem durumları ile görüşme tarihleri ve süreleri tablo 4-5’de gösterilmiştir.

Tablo 4-5: Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet, Kıdem, Görüşmeye Katıldıkları Sınıf Düzeyi ile Görüşme Tarihleri ve Süreleri

K. K	C	K	S. D	G. T	G. S
G1	E	4	5	28.03.2016	13.32 dakika
G2	E	5	5	30.03.2016	16.47 dakika
G3	E	14	5	30.03.2016	14.02 dakika
G4	E	4	5	31.03.2016	7.45 dakika
G5	E	11	5	31.03.2016	8.49 dakika
G6	E	3	5	31.03.2016	12.11 dakika
G7	K	2	5	31.03.2016	9.55 dakika
G8	K	10	5	04.04.2016	12.06 dakika
G9	K	12	5	05.04.2016	10.01 dakika
G10	E	3	5	09.04.2016	16.30 dakika

Not: G.K katılımcı kodunu; C cinsiyeti; K kıdemi; S.D sınıf düzeyini; G.T görüşme tarihini; G.S ise görüşme süresini ifade etmektedir.

50 Sosyal Bilgiler öğretmenine uygulanan anket çalışması kendi içinde “anlam”, “biçim ve yerleşim” ve “gerçeklik” yönünden olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Anket soruları çerçevesinde hazırlanan görüşme soruları ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilerek bu bölümde “Anlam Yönünden Veriler ve Bulgular”, “Biçim ve İçerik Yönünden Veriler ve Bulgular” ve “Gerçeklik Yönünden Veriler ve Bulgular” olmak üzere üç alt başlık altında incelenecektir. Aşağıda incelenen 5. sınıf ders kitabından katılımcılar tarafından olumlu görsel seçilen görselin bulunduğu 52. sayfanın ve olumsuz görsel seçilen görselin bulunduğu 63. sayfanın görüntüsü yer almaktadır. Ankete katılan Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-1’deki altta bulunan görsel ile olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-2’deki sağ üstteki görseller üzerine yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ile anket çalışması desteklenecektir. Görüşmelerde şekil 4-1’deki görsel ifadesi ile şekil 4-1’deki altta yer alan görsel ifade edilirken, şekil 4-2’deki görsel ifadesi ile de şekil 4-2’deki sağ üstteki görsel ifade edilmektedir.

Yüzey Şekilleri

GİRİŞ

Tecrübeli bir dağcı olarak yüksek bir dağın tepesine çıkıp oradan etrafı seyrettiğinizi hayal ediniz. İlk olarak bulunduğunuz yeri çevreleyen karlı tepeleri gördüğünüzü düşününüz. Bakışlarınızı aşağılara çevirecek olsanız neler görürsünüz?

? Kavramlar

- bölge
- kıta
- yer
- yön

Gezdim, Gördüm, Geldim

Yaz tatilinde Antalya'ya giderken yolda zamanın çabuk geçmesi için çevreyi inceliyordum.

Babam, yeryüzündeki yüksekliklerin, çukurlukların ve düzlüklerin yüzey şekillerini oluşturduğunu söyledi. Yüzey şekilleri bir bölgenin coğrafi özelliklerini oluşturuyormuş.

Babam:

— Bu yüzey şekillerinin yükseklikleri, deniz seviyesine göre bulunur. Deniz seviyesi sıfır (0) metre kabul edilir. Çevremizde gördüğümüz küçük yükseltiler tepedir. Dağ, çevresine göre yükseltisi fazla olan kabartıdır. Bak, bazı dağlar tek tek yükselmiş, bazıları ise sıra sıra uzanmış, görüyor musun, dedi.

— Evet, baba çok ilginç.

Babam dağların en yüksek yerlerinin doruk, yan yüzlerinin yamaç, en alt kısımlarının etek, dağların arasındaki yolların da geçit olarak adlandırıldığından söz etti.

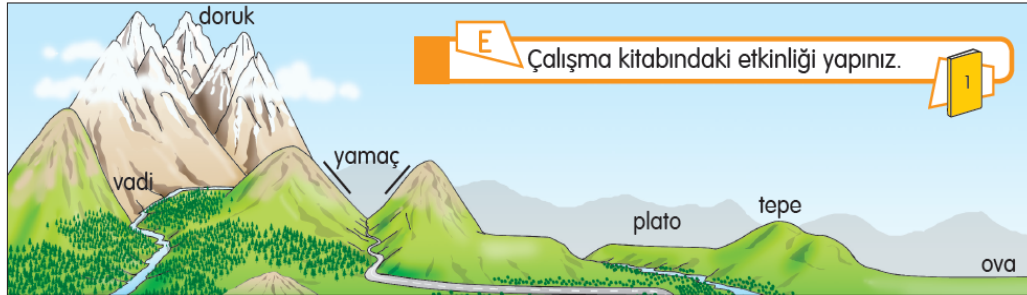
Annem:

— Dağların arasında, akarsuların akıp gittiği derin çukurlara vadi adı verilmiştir. Akarsular tarafından derin biçimde yarılmış yüksek düzlükler platodur. Antalya'ya gittiğimizde çevreye göre alçakta olan geniş düzlükleri göreceğiz. Buralara da ova denir, dedi.

Yolda gördüğüm yerlerin resmini çizdim.

■ Aşağıdaki resmi okuduğunuz metin ile ilişkilendiriniz.

Öğretmenimizle birlikte Türkiye haritasını inceledik. Öğretmenimiz bize şunları anlattı:

— Ülkemiz hem Asya hem de Avrupa kıtası üzerinde yer almaktadır. Haritayı incelediğimizde, ülkemizin yüzey şekilleri bakımından şu özelliklerini görebiliriz:

Türkiye, yükseltileri fazla olan bir ülkedir. Dağların büyük bir kısmı doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. Yükseklikler, batıdan doğu yönüne doğru gidildikçe artmaktadır.

■ Yan sayfada verilen haritadan yararlanarak yaşadığınız bölgenin yüzey şekillerini inceleyiniz. Hangi yüzey şekillerinin yoğunlukta olduğunu belirleyiniz.

E

Çalışma kitabındaki etkinliği yapınız.

2-3

Bölgemizde meydana gelen afetler, bulunduğumuz yerin coğrafi özellikleriyle ilişkilidir.

■ Aşağıda, afet yaşayan kişilerin anlattıklarını okuyunuz. Acaba her biri hangi afeti anlatıyor? Noktalı yerlere yazınız.

.....

Dik yamaçlar vardı. Çok yağmur yağmıştı. Ağaçlandırılmamış yamaçlardaki toprak aşağıya doğru kayıyordu.

.....

Yüksek bir yerden kopan kar kütlesi, yamaçlarda tutunamadı ve aşağı doğru büyüyerek yuvarlanmaya başladı.

.....

Aşırı yağışlar sonucu eğimli alanlardan akan sular, toprakla birlikte her şeyi sürükledi. Akarsuların ve barajlardaki suların taşmasına neden oldu.

.....

İnsanların dikkatsiz davranışları ve çeşitli nedenler sonucu otların ve ağaçların tutuşması ile başladı. Ormanlarımıza çok zarar verdi.

Bu bölümde verilen afetlerden, özellikle bölgenizde görülen birini seçiniz. Bu afetin nedenlerini ve bölgenin coğrafi özelliklerinden kaynaklanıp kaynaklanmadığını tartışınız. Bu afetin oluşmasını önleme konusunda doğal çevreye karşı nasıl duyarlı olabileceğinizi açıklayınız.

E

Çalışma kitabındaki etkinliği yapınız.

4

Gözden Geçirme

1. Bölgenizde geçmişten bugüne hangi afetler yaşanmıştır?
2. Bu afetlerle bulunduğunuz yerin coğrafi özelliklerinin ilişkisi nedir?

4.1.1. Anlam Yönünden Veriler ve Bulgular

Bu başlık altında ankette yer alan her madde sırasıyla ele alınmaya ve ankete katılan Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-1'deki altta bulunan görsel ile olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-2'deki sağ üstteki görseller üzerine yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ile desteklenmeye çalışılmaktadır.

Sosyal Bilgiler 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görseller üzerine yapılan anket çalışmasının anlam yönünden bulguları tablo 4-6'da verilmiştir. Tablo incelendiğinde;

- “Görseller içerikle uyumludur.” maddesi %76,
- “Görseller içeriği açıklamaktadır.” maddesi %72,
- “Görseller içeriği desteklemektedir.” maddesi %68,
- “Görseller içeriği somutlaştırmaktadır.” maddesi %50,
- “Görseller içeriğin ana fikrine dikkat çekmektedir.” maddesi %52,
- “Görseller öğrenciyi düşündürücü niteliktedir.” maddesi %36 oranında katılımcılar tarafından olumlu bulunduğu görülmektedir.

Tablo 4-6: Görsellerin Anlam Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları

Anlam Yönünden	Tamamen Katılıyorum				Katılıyorum				Kararsızım				Katılmıyorum				Tamamen Katılmıyorum				Toplam			
	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%
1. Görseller içerikle uyumludur.	2	3	5	10	12	21	33	66	2	1	3	6	3	5	8	16	-	1	1	2	19	31	50	100
2. Görseller içeriği açıklamaktadır.	2	3	5	10	11	20	31	62	4	3	7	14	2	4	6	12	-	1	1	2	19	31	50	100
3. Görseller içeriği desteklemektedir.	3	4	7	14	10	17	27	54	2	6	8	16	4	3	7	14	-	1	1	2	19	31	50	100
4. Görseller içeriği somutlaştırmaktadır.	2	4	6	12	6	13	19	38	5	10	15	30	6	3	9	18	-	1	1	2	19	31	50	100
5. Görseller içeriğin ana fikrine dikkat çekmektedir.	2	4	6	12	8	12	20	40	4	8	12	24	5	5	10	20	-	2	2	4	19	31	50	100
6. Görseller öğrenciyi düşündürücü niteliktedir.	2	4	6	12	5	7	12	24	5	10	15	30	7	8	15	30	-	2	2	4	19	31	50	100

Not: K kadın katılımcıları; E erkek katılımcıları; T toplam katılımcı sayısını; % ise katılımcıların oranını ifade etmektedir.

Tablo 4-6'ya bakıldığında katılımcılar tarafından “Görseller içerikle uyumludur.” maddesi %76 oranında olumlu bulunmuştur. Bu durumda ilgili ders kitabındaki görseller katılımcıların %24’ü tarafından içerikle uyum noktasında yeterli bulunmamaktadır.

Anket çalışmasına katılan katılımcıların %72’si “görsellerin içeriği açıkladığını” düşünmektedir. Bu veriler, katılımcıların %28’inin ilgili ders kitabındaki görsellerin içerikle yeterli düzeyde bağlantılar kuramadığı yönünde düşüncelere sahip olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde katılımcıların %68’i “görsellerin içeriği desteklediğini” düşünmekteyken, %32’si ise “görsellerin içeriği desteklemediğini” düşünmektedir. Buradan yola çıkarak katılımcıların %32’sinin ders kitabındaki görsellerin içeriğin anlaşılabilirliğine katkı sağlamadığını düşündükleri görülmektedir. Bu verilerden hareketle ilgili ders kitabındaki görsellerin içeriği açıklama ve destekleme yönlerinden katılımcıların önemli bir bölümü tarafından olumlu bulunurken bir bölümü tarafından da olumsuz bulunduğu görülmektedir.

Anket çalışmasının en dikkat çekici sonuçlarından biri katılımcıların “Görseller içeriği somutlaştırmaktadır” maddesine verdikleri yanıtlardır. Katılımcıların %50’si ders kitabında yer alan görsellerin “içeriği somutlaştırdığını” düşünmektedir. Diğer yarısı ise görsellerin “içeriği somutlaştırdığı” düşüncesine katılmamaktadır. Söz konusu çalışmanın 5. sınıf öğrencilerinin yararlandığı bir ders kitabına yönelik olması ve 5. sınıf öğrencilerinin de somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçiş aşamasında olması nedeniyle bu sonuçlar oldukça düşündürücüdür. Bu dönemdeki öğrencilerin öğrenmesinde somutlaştırmının önemi bilinmektedir. Ancak katılımcıların yarısı ilgili ders kitabını bu yönden başarılı bulunurken diğer yarısı başarılı bulmadığı görülmektedir.

Anket çalışmasının “Görseller içeriğin ana fikrine dikkat çekmektedir” maddesine verilen yanıtları incelediğimizde araştırmaya katılan katılımcıların sadece %52’si bu yönden ilgili ders kitabındaki görselleri yeterli bulmaktadır. Bu sonuç katılımcıların %48’inin ilgili ders kitabındaki görsellerin içerikte iletilmek istenen mesaja odaklanmada yetersiz kaldığını düşündüklerini göstermektedir. Bu oran da oldukça yüksek bir oran olarak karşımıza çıkmaktadır. Ders kitaplarında kullanılan görsellerin içerikte iletilmek istenen mesaja odaklanarak içeriğin öğretilmesine

yardımcı olması gerekirken ilgili ders kitabının katılımcıların yarsına yakını tarafından bu noktada yetersiz bulunduğu görülmektedir.

Ders kitaplarında kullanılan görsellerin öğrencilerin zihinlerinde canlandırılabilir olması oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Ancak anket çalışmasından ortaya çıkan sonuçlar, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin bu yönden dikkat çekici bir oranda başarısız olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların sadece %36'sı gibi küçük bir bölümü ilgili ders kitabındaki görselleri bu yönden başarılı bulmaktadır. Bu sonuç katılımcıların %64'ü gibi büyük çoğunluğu ders kitabındaki görsellerin öğrencileri düşündürücü nitelikten yoksun olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Bu durum ilgili ders kitabını hazırlayanların görsellere bu yönden gereken önemi vermediğini gözler önüne sermektedir.

50 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile “Ders Kitaplarındaki Görselleri Değerlendirme Anketi”nin “Anlam Yönünden” bölümü üzerine yapılan çalışma verileri bir bütün olarak değerlendirildiğinde; 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı olarak okutulan mevcut kitaptaki görsellerin, ortaokul seviyesinde Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılabilir niteliklere sahip olmaktan uzak olduğu görülmektedir.

Bu sonuçlar ışığında 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görseller üzerine yapılan çalışmada görsellerin sorulan sorular çerçevesinde katılımcıların önemli bir bölümü tarafından anlam yönünden yeterli bulunmadığı görülmektedir.

4.1.1.1. Görsellerin İçerikle Uyumu

Anket çalışmasının bu ilk sorusuyla 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin içerikle uyumuna ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-6'daki bulgular incelendiğinde “Görseller içerikle uyumludur.” maddesine ilişkin katılımcıların % 10'u (5 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 66'sı (33 kişi) “Katılıyorum” ; % 6'sı (3 kişi) “Kararsızım”; % 16'sı (8 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2'si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüğe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 76'sının (38 kişi) ders

kitaplarındaki görsellerin içerikle uyumlu olduğunu, % 18'inin (9 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin içerikle uyumlu olmadığını düşündüklerini söylemek mümkündür. Katılımcıların % 6'sı (3 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Anket çalışmasına katılan 50 Sosyal Bilgiler öğretmeninin büyük çoğunluğu tarafından 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-1'deki görselin içerikle uyumuna ilişkin niteliğini ortaya koymak için yapılan görüşme sonuçları şu şekildedir: Görüşmeye katılan G1 kodlu katılımcı "...Bilgilerle görsellerin birbirleriyle uyum içerisinde olduğunu görebiliyoruz. ... Mesela tamam yamacı göstermiş iki dağ arasında kalan vadi biçiminde, platoyu vermiş düzlük olarak, tepeyi yükselti olarak vermiş. Evet, şekil 4-1'deki resme baktığımızda verilen ya da çizim ile verilen bilgiler birbiriyle doğru orantılıdır diyebiliriz." ifadesiyle katılımcı içerikte verilmek istenen bilgilerin görselde yer aldığını ve bundan dolayı da içerik ile görselin birbirini tamamladığını ifade etmektedir. Benzer şekilde G3 kodlu katılımcı "...içerikle görsel arasında uyum var. Örneğin vadinin tanımını yaptığında aşağıda vadiyi net olarak görebiliyoruz. Yine yamacı açıkladığı şekliyle aşağıdan baktığımızda çocuklar ve biz bunu görebiliyoruz olumlu olarak. ...Yani içerikte hangi tanım yapılmışsa burada gösterilmiş... Şekil 4-1 için içerikle görsel arasında verilen mesajla bir uyum var." yorumuyla içerikte bahsedilen bilginin görselde yer aldığını ve böylece içerik görsel uyumunun sağlandığını düşünmektedir. G7 kodlu katılımcı "Evet, tutarlılık olduğunu düşünüyorum ben. Dağ, tepe göstermiş. Evet, sıradağlar. Evet. Bir sıkıntı yok. ... Sonuçta vadinin açıklamasını yapmış, burada tam olarak vadiyi göstermiş." söylemiyle içerikte açıklanan dağ, tepe, vadi, sıradağ şeklindeki yüzey şekillerinin görselde tam olarak yer aldığını ve bu nedenle içerik ile görsel arasında tutarlılığın sağlandığını dile getirmektedir. Görüşmelerden elde edilen verilerden hareketle bir görselin içerikle uyumlu olması için; içerikte verilen mesajı görselde yansıtması, içerikte neden bahsediyorsa görselde de ona yer vermesi ve içerikteki mesajla görsel arasında bir tutarlılık olması gerektiği ifade edilebilir.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-2'deki görselin içerikle uyumuna ilişkin niteliğini ortaya koymak için görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin görüşlerinin örtüştüğü görülmektedir. G1 kodlu katılımcı " Öncelikle 5. sınıf öğrencisi için bu görsel soyut kalıyor. Hem

renklendirmesi zayıf yapılmış hem de kar kütlesi mi yoksa çöküntü mü çok fazla belli olmuyor.” yorumuyla şekil 4-2’deki görselin öğrenci seviyesi, renklendirme, belirsizlik gibi nedenlerden dolayı içerikle uyumlu olmadığını düşünmektedir. G2 kodlu katılımcı “ Resimdeki ifade ile görsel arasında şöyle bir kopukluk var. Mesela yüksek bir yerden kopan bir kar kütlesi yamaçlarda tutunamadı ve aşağıya doğru büyüyerek yuvarlanmaya başladı. Burada görselde yükseklik algısı yok. ...yani o karın yuksekten aşağıya doğru düştüğünü gösteren herhangi bir net gösteren görsel yok.” ifadeleriyle içerikte verilen bilginin görsele yansıtılmadığını belirtmektedir. G3 kodlu katılımcı “ Verilen içerikler görsel arasındaki uyum açıkçası çok net gözüküyor. Yani pek olumlu olduğunu söyleyemeyiz. Çünkü çığ olup olmadığı bile belli değil.” şeklindeki düşünceleriyle içerikte verilmek istenen mesajın görselde belirsiz kaldığını dile getirmektedir. G4 kodlu katılımcı “...Benim kendi kanaatim zaten içeriğe baktığımız zaman, görselle ben pek bir uyum içerisinde olduğunu şahsen sanmıyorum. ...içerikle hiçbir bağlantı yok.” ifadeleri ile görselin içerikteki mesajla bağlantı kurmadığını vurgulamaktadır. G5 kodlu katılımcı “ İçerikten bahsediyor ama içerikte net olarak çocuğun kavrayabileceği renklendirme yok.” görüşüyle görselin uyum noktasında eksik olduğunu düşünmektedir. G6 kodlu katılımcı “ ...bir defa baskı, görüntü şeyi var, kirliliği oluşmuş. ...Pek sağlıklı değil.” ifadesiyle görselin baskı kalitesi ve görüntü kalitesi yönünden eksik kaldığını ve bu nedenle uyum noktasında yeterli olmadığını belirtmektedir. G7 kodlu katılımcı “ Ben çok netlik göremiyorum burada açıkçası. ...Sonuçta yuvarlak (yuvarlanarak), büyüyerek aşağı düşen, yuvarlanan diyor. Çok da net değil öğrenci için yani.” şeklindeki yorumuyla görselin anlaşılabilirlik yönünden eksik kaldığını ve uyum olmadığını düşünmektedir. G8 kodlu katılımcı “ ...burada ne olduğu belli değil. ...Kar kütlesi mi belli değil yani, pamuk mu?” ifadesi ile görselin anlaşılır olmadığını vurgulamaktadır. G9 kodlu katılımcı “ Çok belirsiz. ...Zaten çok karanlık bir fotoğraf.” yorumuyla görselin bu haliyle belirsiz kaldığına dikkat çekmektedir. G10 kodlu katılımcı “şekil 4-2’ye baktığımızda eğer oradaki içerik belirtmezse biz direk resme baksak gerçekten onun hangi neyle ilgili olduğunu bilemeyiz.” şeklindeki düşüncesi ile görselin içerik olmadan anlaşılamayacağını dile getirmektedir. Görüşmeye katılan öğretmenlerin tamamı şekil 4-2’deki görseli içerikle uyum noktasında başarısız bulmaktadırlar. Görüşme verilerinden yola çıkarak katılımcıların şekil 4-2’deki görselin içeriği yansıtma, içerik görsel

bütünlüğünü sağlama, görselin öğrencilerin kavrayabileceği seviyede olma, baskı ve görüntü kalitesi olarak yeterli olma gibi noktalarda yetersiz buldukları görülmektedir.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2'deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içerikle uyumlu olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: İçerikte verilmek istenen mesaj görselde yansıtılmalı, içerik ile görsel arasında bütünlük sağlanmalı, içerikle görsel arasında tutarlılık olmalı, görsel öğrencinin kavrayabileceği şekilde olmalı ve özellikle baskı ve görüntü kalitesine gereken önem verilmeli.

4.1.1.2. Görsellerin İçeriği Açıklaması

Anket çalışmasının bu bölümünün ikinci sorusuyla 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin içeriği açıklamasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-6'daki bulgular incelendiğinde “Görseller içeriği açıklamaktadır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 10'u (5 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 62'si (31 kişi) “Katılıyorum” ; % 14'ü (7 kişi) “Kararsızım”; % 12'si (6 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2'si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 72'si (36 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin içeriği açıkladığını düşünürken, % 14'ü (7 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin içeriği açıklamadığını düşündükleri söylenebilir. Katılımcıların % 14'ü (7 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumlu görsel seçilen şekil 4-1'deki görselin içeriği açıklamasına ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir: G2 kodlu katılımcı içeriğin açıklanması noktasında görselin “doğru bağlantılar” kurduğunu belirtmektedir. G3 kodlu katılımcı “Şekil 4-1'dekiler tamamen olumlu. Görselle içerik arası da bağlantılı” diyerek görselin içeriğin açıklanmasında yeterli olduğunu düşünmektedir. G5, G6 ve G10 kodlu katılımcılar da şekil 4-1'deki görselin içerikle bağlantı kurduğunu ve içeriğin açıklama noktasında yeterli olduğunu düşünmektedirler. G4 kodlu katılımcı “Bu genelde az da olsa yakalıyor içerikle görsel.” yorumuyla şekil 4-2'deki görsele göre şekil 4-1'deki görselin içeriği açıklamada daha başarılı olduğunu

dile getirmektedir. G7 kodlu katılımcı da şekil 4-1'in içeriği açıkladığını düşünmektedir. G8 kodlu katılımcı içerikle görsel arasında bağlantı olduğunu ancak içeriğin yetersiz kaldığını belirtmektedir. Görselin bu noktada başarılı olmadığını düşünen G1 kodlu katılımcı, içerikte ülkemizin Asya ve Avrupa kıtaları üzerinde yer aldığı ancak bu duruma görselde yer verilmediğini ve bu nedenle şekil 4-1'deki görselin içeriği tam olarak açıklamakta eksik kaldığına dikkat çekmektedir. Benzer şekilde görselin içeriği açıklamakta eksik kaldığını düşünen G9 kodlu katılımcı ise, "İçerikte verilenlerle doğru bağlantı yapmış bence. ...Mesela dorukları yüksek çizmiş işte. Bunların daha yüksekte olduğunu belirtmiş. Ama şey yapabilirdi. Mesela deniz seviyesini de belirtebilirdi. Burada deniz seviyesi gösterilmemiş sanki." şeklindeki yorumuyla görselin içerikle doğru bağlantılar kurduğunu ancak deniz seviyesinin gösterilmemesinin bir eksiklik olduğunu dile getirmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninden 7'si görselin içerikteki bilgileri açıklama ve içerikle doğru bağlantı kurma noktasında yeterli olduğunu düşünürken, 3'ü ise bu noktada yetersiz kaldığını ileri sürmektedir.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-2'deki görsel içeriği açıklamasına ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni düşüncelerini dile getirmiştir. G1 kodlu katılımcı "...açıkçası ben bir kar kütlesi olduğunu dahi düşünemedim ilk gördüğümde. Görselle verilen açıklamayı birbiriyle bağdaştıramadım." ifadesiyle görselin içeriği açıklama noktasında içerikle bağlantı kurmakta yetersiz kaldığını düşünmektedir. G2 kodlu katılımcı "...bağlantı kopuk. Yani verilen ifade ile resim uymuyor birbirine. Yani eksik kalıyor resim." diyerek görselin içeriği açıklamada yetersiz olduğuna dikkat çekmektedir. G3 kodlu katılımcı "Çocuğun anlaması zor" yorumuyla görselin içerikle bağlantı kurmada yetersiz kaldığına işaret etmektedir. G4 kodlu katılımcı "Görselle içerik arasında ben genelde bir bağlantı göremiyorum. Sen bunu ders esnasında öğrencilere soru yönelttiğin zaman da boşluk doldurmalar var. Çocuklar bunu anlamıyorlar zaten." şeklindeki ifadesi ile görselin içerikle bağlantı kuramadığını ve öğrencilerin de bu nedenle görseli anlayamadıklarını vurgulamaktadır. G5 kodlu katılımcı "İçerikten bahsediyor ama dediğim gibi renkler ayırt edilemiyor." ifadesi ile görseldeki renk yetersizliğinden dolayı görselin vermek istediği mesajı veremediğini düşünmektedir. G6 kodlu katılımcı "...olumsuz. Doğal afet daha belirgin hale getirilebilirdi. ...Baskı kalitesi de arttırılabilirdi." yorumuyla

görselin bu noktada yetersiz kaldığını baskı ve renk kalitesi ile sorunun çözülebileceğini ifade etmektedir. G7 kodlu katılımcı “Görsel açıklamıyor bence. Ama çığın açıklamasını yapıyor (içerikte), bu açıklamada hiçbir sıkıntı yok. Görselle uyuşmuyor bence sadece.” şeklinde belirttiği düşüncesiyle içeriğin yeterli olduğunu ancak görsel ile bağlantının kurulmadığını dile getirmektedir. G8 kodlu katılımcı “Yani şöyle görsel olmasaydı, metin daha anlamlı olabilirdi.” ifadesi ile görselin içeriğin açıklanmasına hiçbir katkı sağlamadığına dikkat çekmektedir. G9 kodlu katılımcı “Yani çok içerikle uygun değil bence. ...çok küçük bir kısmını almış biraz daha geniş bir açıdan olsaydı sanki daha etkili olabilirdi.” ifadesi ile içeriğin açıklanması için daha uzaktan bir fotoğraf olmasının içerik görsel bağlantısının kurulmasında daha etkili olabileceğini vurgulamaktadır. G10 kodlu katılımcı “Şekil 4-2 için tabi ki içerik ve görsel açıdan bir bağlantının olmadığını en azından görsellik açısından çok kötü olduğunu söyleyebiliriz.” yorumuyla görsel ile içerik arasında bağlantının yeterli olmadığını düşünmektedir. Katılımcılar şekil 4-2’deki görseli içerikle bağlantı kurma, görüntü kalitesi, baskı kalitesi, içerikte verilmek istenen mesajla bağlantı kuracak şekilde seçilmesi, renklerin kaliteli olması noktalarında içeriği açıklamada yeterli bulmamaktadır.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2’deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içeriği açıklamada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: İçerikle görsel arasında doğru bağlantıların kurulması, görselin görüntü, baskı ve renk kalitesine dikkat edilmesi, görselin içerikteki mesajla bağlantı kuracak şekilde odağa alınması.

4.1.1.3. Görsellerin İçeriği Desteklemesi

Anket çalışmasının bu bölümünün üçüncü sorusuyla 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin içeriği desteklemesine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-6’daki bulgular incelendiğinde “Görseller içeriği desteklemektedir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 14’ü (7 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 54’ü (27 kişi) “Katılıyorum” ; % 16’sı (8 kişi) “Kararsızım”; % 14’ü (7 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2’si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 68’si (34 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin içeriği desteklediğini

düşünürken, % 16'sı (8 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin içeriği desteklemediğini düşündükleri görülmektedir. Katılımcıların % 16'sı (8 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-1'deki görselin içeriği destekleme noktasındaki niteliğini ortaya koymak için yapılan görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninden 9'u görselin içeriği desteklediğini düşünürken, 1'i ise destekleme noktasında eksik kaldığını düşünmektedir. G2 kodlu katılımcı şekil 4-1'deki görselin içeriği desteklediğini ve öğrencilerin evde tek başlarına da konuyu anlamada bu görselden yararlanabileceğini belirtmektedir. G3 kodlu katılımcı "Yani şekil olarak oradaki verilenlerin aynısını burada net bir şekilde gösteriyor." diyerek görselin içeriği desteklediğini dile getirmektedir. G8 kodlu katılımcı "Görsel olmadan bu metin hiç anlaşılmazdı." ifadesi ile görselin içeriğin anlaşılmasına katkı sağladığına dikkat çekmektedir. G10 kodlu katılımcı şekil 4-1'deki görselin öğrencilerin içeriği anlamada önemli bir görev üstlendiğini ifade ederek görselin içeriği desteklediğini düşünmektedir. Görüşmeye katılan G6 kodlu katılımcı ise görselin yerleştirilme yerinden kaynaklanan bir eksiklik olduğunu ve sayfanın altında, sağında ya da solunda olmasının daha fazla katkı sağlayabileceğine işaret etmektedir. Görüşmeye katılan katılımcıların ifadelerinden hareketle görsellerin içeriği desteklemede başarılı olması için; içerikte bahsedilenlerin görselde verilmesi, görselin metnin anlaşılmasına katkı sağlaması gerektiği söylenebilir. Şekil 4-1'deki görseli bu noktada görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin %90'ı başarılı bulmaktadır.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumsuz görsel seçilen şekil 4-2'deki görsel içeriği desteklemesine ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşleri incelenmiştir. Görüşmeye katılan G1 kodlu katılımcı "...soyut kalmış. ...5.sınıf çocuğunun kafasında canlandırabileceğini düşünemedim içerikle görsel arasında." ifadesiyle görselin içeriği destekleme ve öğrencilerin anlaması yönlerinden soyut kaldığını düşünmektedir. G2 kodlu katılımcı "İçeriği destekleyen bir görüntü var ama görüntü net değil" şeklindeki yorumuyla görselin görüntüsünden kaynaklanan yetersizliğin içeriğin desteklenmesine engel olduğunu ifade etmektedir. G3 kodlu katılımcı "...destekleme olumsuz. Çünkü açıkçası çığın oluşumunu gösteren bir ...resim değil. ...resimde açıklama olmasa resimden hiçbir

şey çıkaramaz çocuk.” görüşünde olup görselin içeriğin desteklenmesi noktasında oldukça yetersiz kaldığına dikkat çekmektedir. G4 kodlu katılımcı “Kesinlikle hiçbir bütünlük ben göremiyorum şahsen.” yorumuyla görselin içeriği desteklemediğine işaret etmektedir. G5 kodlu katılımcı “...oradaki olayın toz mu çöl mü kar mı olduğu birbirinden ayırt edilemiyor.” ifadesiyle görselin anlaşılmadığını ve bu nedenle de içeriği desteklemediğini vurgulamaktadır. G6 kodlu katılımcı “...görüntü soluk çıktığı için desteklemiyor.” görüşüyle görselin görüntü kalitesinin yetersiz olduğunu belirtmektedir. G7 kodlu katılımcı “...çok net göremiyorum ben açıkçası. Uyuşmadığını düşünüyorum. ...desteklemediğini düşünüyorum.” yorumuyla görseli görüntü kalitesinden kaynaklı yetersiz bulmaktadır. G8 kodlu katılımcı “ ...aşama aşama ...Yani üç dört tane görsel yan yana olabilirdi. Hani bu şekilde oluyor diye biz de anlatırdık.” ifadesi ile içeriğin birkaç resimle gösterilmesinin daha fazla katkı sağlayabileceğini dile getirmektedir. G9 kodlu katılımcı “ Pek düşünmüyorum. Zaten burada yuvarlanmaya başlayan bir kar kütlesi olduğu da çok seçilmiyor, çok desteklememiş olabilir.” şeklindeki düşüncesiyle görselin tam olarak anlaşılmadığını ve bu nedenle içeriği destekleme noktasında yetersiz kaldığını düşünmektedir. G10 kodlu katılımcı “Verilmek istenen mesaj burada içeriği okuduğumuzda kesinlikle buranın hani görsel ile bir ilişkisi olmadığını görebiliyoruz.” yorumuyla görselin içerikte verilmek istenen mesajın aktarımına katkı sağlamadığını dile getirmektedir. Katılımcıların görüşleri ışığında şekil 4-2’deki görselin anlaşılabilirlik, görüntü netliği, içerik görsel bütünlüğü, içerik görsel ilişkisi yönlerinden yetersiz kaldığı ifade edilebilir.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2’deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içeriği desteklemede başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: İçerikte bahsedilenlerin görselde yer alması, görselin içeriğin anlaşılmasına katkı sağlaması, içerikle görsel ilişkisinin sağlanması ve görselin anlaşılması için görüntü ve baskı kalitesinin yeterli olması.

4.1.1.4. Görsellerin İçeriği Somutlaştırması

Anket çalışmasının bu bölümünün dördüncü sorusuyla 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin içeriği somutlaştırmasına ilişkin veriler elde edilmeye

çalışılmaktadır. Tablo 4-6'daki bulgular incelendiğinde “Görseller içeriği somutlaştırmaktadır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 12’si (6 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 38’i (19 kişi) “Katılıyorum” ; % 30’u (15 kişi) “Kararsızım”; % 18’i (9 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2’si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 50’si (25 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin içeriği somutlaştırdığını düşünürken, % 20’si (10 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin içeriği somutlaştırmadığını düşündükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 30’u (15 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-1’deki görselin içeriği somutlaştırma noktasındaki niteliğini ortaya koymak için yapılan görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninden dokuzu görselin içeriği somutlaştırdığını düşünürken, biri ise somutlaştırma noktasında yeterli olmadığını düşünmektedir. Araştırmaya katılan G1 kodlu katılımcı, “Muhtemelen şekil 4-1’deki içerik öğrencilerin kafasında daha somut bir anlam üretecektir. Benim düşüncem o. ...Görselleştiriyor.” ifadesi ile görselin olumsuz olarak belirlenen görsele göre daha somut bir öğrenme gerçekleştirebileceğini ve metinde yer alan mesajı görselleştirdiğini belirtmektedir. G3 kodlu katılımcı de şekil 4-1’deki görselin içeriği somutlaştırmasına ilişkin soruya “Görselleştirdiğini söyleyebiliriz. Örneğin, tepeyi açıklamış ve tepenin net olduğunu bir yükselti olduğunu içerikte verdiğini resimde görebiliyoruz. ... somut olarak yamaç, vadi, plato, tepe net gözüküyor. Hatta şu bile resmi versek içeriği vermeden çocuk yamacı, tepeyi, platoyu gösterebilir. ... Şekil 4-1’de içerikle şekil, resim arasına baktığımızda kalıcılığı sağlaması noktasında bütünlük oluşturuyor.” cevabını vererek görselin içerikteki açıklamaları görselleştirdiğini, içerikte yer verilen yüzey şekillerinin görselde net olarak yer aldığını ifade ederek kalıcılığın sağlanması noktasında görselin yeterli olduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde şekil 4-1’deki görsel için G5 kodlu katılımcı ise “Şekil 4-1 birebir anlatılan şeyleri daha kalıcı hale getirmiş. Yani çocukların gözünde canlanmasını sağlamış. İçeriğe uygun. ...Yani çocuk bunun ne diyelim görsel olarak birebir kavrayabilir. Dağ, tepesi, yamacı her şeyi ayrı ayrı belirtmiş. ... Şekil 4-1 somutlaştırıyor, birebir içeriği vermiş. ...yani baktığımız zaman yükseltiye göre ovoidan itibaren tepeyi, platoyu hepsini ayırt edilebilir şekilde dağı, yamacı ortaya koymuş. ...Öğrenci bunu zihninde canlandırabilir.” şeklinde düşüncelerini dile

getirerek şekil 4-1'deki görselin içerikteki mesaja uygun biçimde öğrencilerin zihninde mesajın canlanmasına yardımcı olduğunu ve mesajın kalıcılığına hizmet ettiğine dikkat çekmektedir. Bir diğer katılımcı G10 ise “Evet, kesinlikle somutlaştırmış. Hani burada özellikle belirtmiş özellikle yeryüzü şekillerini hani özellikle kavram olarak belirtmesi biraz zor kalır ama içerikle desteklenirse çok akılda kalır. Burada da zaten çok güzel bir şekilde belirtmiş görsel olarak da. Hem ovanın, tepenin, platonun, yamacın filan vs. ...Kesinlikle daha kolay belirtilir. Çünkü hani ne olduğunu anlamadan ziyade görsel olarak bir öğrencinin algılaması, görmesi daha kolay olur. Anlaması, görünmesi açısından da bu metin bunu da sağlıyor.” yorumuyla görselin somutlaştırma yönünden amacına hizmet ettiğinin altını çizerek içerikteki mesajın görselleştirilerek öğrencinin daha kolay kavramasına ve anlamlandırmasına yardımcı olabileceğine vurgu yapmaktadır.

Araştırmaya katılan G9 kodlu katılımcı ise diğer katılımcıların düşüncelerinin aksi yönde fikir beyan ederek “Biraz daha ayrıntılı, daha açık görülen ve daha fazla renklendirilmiş bir resim olabilirdi. ... Tabi zihninde daha iyi canlandırabilir. Ama şimdi onlar bu konular, onların biraz uzak olduğu şeyler. Yani birçoğu belki de bunların hiçbirini görmemiştir. Onun için biraz daha ayrıntılı olsaydı daha iyi kavrayabilirlerdi. Hani çevrelerinde de fazla yok ya da bu tarz örnekler. ...Daha gerçek bir fotoğraf kullanılabilirdi bence. İşte yani ne bileyim bunların hepsinin bir arada olduğu bölgeler var. Coğrafi yerler var. Onların fotoğrafları konulabilir.” şeklinde düşüncelerini açıklamaktadır. Burada G9 kodlu katılımcı şekil 4-1'deki görselin bir çizim olmasını eleştirerek bu konu için gerçek bir fotoğraf kullanılmasının daha yerinde olacağını ifade etmektedir. Öğrencilerin birçoğunun bu yüzey şekillerini daha önce görmemiş olabileceğini ve bu nedenle de gerçek yaşam ile çizim arasında bir bağlantı kuramayabileceklerini belirtmektedir. Ayrıca çizimdeki renklerin ayrıntıları ortaya çıkaracak şekilde kullanılmadığını, yüzey şekillerinin de ayrıntılı verilmediğini ve bu nedenle görselin somutlaştırma yönünden yeterli olmadığını düşünmektedir. Görüşmeye katılan katılımcıların ifadelerinden hareketle görsellerin içeriği somutlaştırmasında başarılı olması için; içeriği görselleştirmesi, içeriği anlamlandırması, içeriğin kalıcılığına katkı sağlaması ve gerçek fotoğrafların kullanılması gerektiği söylenebilir. Bu yönlerden değerlendirildiğinde görüşmeye katılan öğretmenlerin %90'ı 91 numaralı görseli başarılı bulmaktadır.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumsuz görsel seçilen şekil 4-2'deki görselin içeriği somutlaştırmasına ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin düşünceleri aşağıda ele alınmıştır. G1 kodlu katılımcı “ Böyle bir şey olacağını düşünmüyorum. Özellikle 5. sınıf seviyesindeki öğrenci için bu görsel öğrencide somut bir öğrenme gerçekleştireceğini düşünmüyorum.” yorumuyla görselin öğrenci seviyesine uygun olmadığı için içeriği somutlaştırılmasına katkı sağlamayacağını belirtmektedir. G2 kodlu katılımcı “Yani şey değil, net değil. ...somutlaştırmıyor.” ifadesi ile görselin yetersiz kaldığını düşünmektedir. G3 kodlu katılımcı “...açıkçası resimde hiçbir şey yok. ...Somutlaştırma yok.” şeklindeki söylemiyle görselin oldukça yetersiz kaldığını vurgulamaktadır. G4 kodlu katılımcı “...görselle içerik arasında bir kopukluk var.” diyerek görselin içeriği somutlaştırma noktasında yetersiz kaldığına dikkat çekmektedir. G5 kodlu katılımcı “...renkler karmaşık, ...öğrenci ne olduğunu ayırt edemiyor.” diyerek görselin içeriği görselleştirmediğini dile getirmektedir. G6 kodlu katılımcı “...belirgin değil afetin hareket hali.” ifadesi ile görselin içeriği görselleştirme noktasında yetersiz kaldığını düşünmektedir. G7 kodlu katılımcı “...sadece bir toz bulutu da olabilir o yani toz gibi duruyor orda.” yorumuyla görselin belirsiz kaldığından ve anlaşılmadığından bahsetmektedir. G8 kodlu katılımcı “ Yani bu görsele bakan bir öğrenci ne olduğunu çözmeye çalışacaktır. Zaten bence bir kayıp.” şeklindeki düşüncesiyle görselin öğrenci tarafından anlaşılamayacağına dikkat çekmektedir. G9 kodlu katılımcı “Sadece şu resme bakarak şu çığ olayını çok fazla kavrayamamışlardır, somutlaştıramamışlardır bence.” ifadesiyle öğrencilerin bu görsel ile içeriği kavrayamayacaklarını düşünmektedir. G10 kodlu katılımcı “Şekil 4-2 için de hani görsel olarak çok iyi ifade edilmediği için biz burada herhangi bir şeyi anlamamız mümkün değil.” görüşüyle görselin anlaşılır olmadığını ifade etmektedir. Katılımcıların tamamı görselin içeriği somutlaştırmadığını düşünmektedirler. Katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak şekil 4-2'deki görselin öğrenci seviyesine uygunluk, görsel içerik ilişkisinin sağlanması, renklerin kullanımı, ayırt edilebilme, görselin belirgin ve anlaşılır olma noktalarında eksik kaldığını söylemek mümkündür.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2'deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içeriği somutlaştırmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: İçerik

görselleştirilmeli, görselin içeriği anlamlı hale getirecek şekilde seçilmesine dikkat edilmeli, görselin içerikteki mesajın kalıcılığına katkı sağlamasına önem verilmeli, görselin içeriği belirgin ve anlamlı hale getirmesi sağlanmalı, görselin öğrenci seviyesine uygun olmasına dikkat edilmeli, görselin baskı, görüntü ve renk kalitesine önem verilmeli ve olabildiğince gerçek görüntü kullanılmalı.

4.1.1.5. Görsellerin İçeriğın Ana Fikrine Dikkat Çekmesi

Anket çalışmasının bu bölümünün beşinci sorusuyla 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin içeriğın ana fikrine dikkat çekmesine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-6'daki bulgular incelendiğinde “Görseller içeriğın ana fikrine dikkat çekmektedir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 12'si (6 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 40'ı (20 kişi) “Katılıyorum” ; % 24'ü (12 kişi) “Kararsızım”; % 20'ü (10 kişi) “Katılmıyorum” ve % 4'ü (2 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 52'si (26 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin içeriğın ana fikrine dikkat çektiğini düşünürken, % 24'ü (12 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin içeriğın ana fikrine dikkat çekmediğini düşündüğü ifade edilebilir. Katılımcıların % 24'ü (12 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Anket çalışması doğrultusunda katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-1'deki görsel üzerine yapılan görüşmeden çıkan sonuçlara bakıldığında görselin içeriğın ana fikrine dikkat çekmesi konusunda katılımcıların tamamı olumlu düşünmektedir. Araştırmaya katılan G3 kodlu katılımcı, “İçerikte geçen hemen hemen her yüzey şeklini resimde görüyoruz.” yorumuyla görselin içerikte iletilmek istenen ana fikre odaklandığını vurgulamaktadır. Benzer şekilde G5 kodlu katılımcı da “İçerikte verilmek istenen mesaj burada var. Birebir var. ... Şekil 4-1'de oluşur. Yani dağ nasıl bir şeydir, ova nasıl bir şeydir, diyebilir. Çünkü resimde var.” söylemiyle ile görselin içeriğın ana fikrine dikkat çekme yönünden öğrencilerde farkındalık oluşturabileceğini ifade etmektedir. G9 kodlu katılımcı ise “Yani burada vermek istediği mesaj belli zaten. Yüksekte kalan yerlerle alçakta kalan yerler genel olarak resimde şey yapılabilir. ...evet, ana fikre dikkat çektiğini düşünüyorum.” şeklindeki ifadesi ile görselde odağa alınması gereken noktanın yüksekte kalan ve alçakta kalan yüzey şekilleri olduğunu ve bunun da görselde

bulduğunu dile getirmektedir. Bir diğer katılımcı G10 kodlu katılımcı de görseli bu yönden başarılı bulduğunu “Evet, söyleyebiliriz. Evet, metindeki ana fikir zaten yüzey şekillerinden bahsediyor. Yüzey şekilleriyle ilgili bilgiler zaten detaylı bir şekilde verilmiş ve buna görselle de destek vermiş, desteklemiş. ...Odaklanılmıştır kesinlikle diyebiliriz.” şeklindeki ifadesi ile göstermektedir. Burada katılımcı içeriğin ana fikrinin yüzey şekilleri olduğunu ve şekil 4-1’deki görselin de yüzey şekillerini yansıttığını belirtmektedir. Görüşmeye katılan katılımcıların ifadelerinden hareketle görsellerin içeriğin ana fikrine dikkat çekmeleri noktasında başarılı olmaları için; içeriğin ana mesajının görselde yer alması ve içerikte öğrencilere fark ettirilmek istenen durumun görselde yansıtılması olduğunu ifade etmek mümkündür.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumsuz görsel seçilen şekil 4-2’deki görselin içeriğin ana fikrine dikkat çekmesine ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni düşüncelerini görüşmede açıklamaktadırlar. G1 kodlu katılımcı “...ana fikre dikkat çekmiyor” şeklindeki ifadesi ile görseli bu açıdan yetersiz bulmaktadır. G2 kodlu katılımcı “...yeterli değil.” yorumuyla düşüncesini açıklamaktadır. G3 kodlu katılımcı “(Ana fikre dikkat çektiğini) söyleyemeyiz. Çünkü resimle, içerikle şekil arasında bir sıkıntı var.” açıklamasıyla görselin içerikteki mesajı odağa almadığına dikkat çekmektedir. G4 kodlu katılımcı “...kesinlikle bir odaklanma söz konusu değil.” ifadesi ile görselin hiçbir şekilde içerikteki mesajın ana fikrine dikkat çekmediğinin altını çizmektedir. G5 kodlu katılımcı “ (Ana fikre dikkat çekme) yok.” diyerek düşüncesini net biçimde ortaya koymaktadır. G6 kodlu katılımcı düşüncesini “olumsuz” olarak belirtmektedir. G7 kodlu katılımcı öğrencilerin görselden yola çıkarak “çığ kavramını çok fazla gözünde canlandıramayacağını” düşünmektedir. G8 kodlu katılımcı görsel hakkındaki düşüncelerini “Mümkün değil. Bunu niye yapmışlar ki? 5. sınıf çocuğu... (bu görseli) anlayamaz. Ben bile anlayamadım. Bir toz bulutu gördüm orda önce.” şeklinde ifade etmektedir. G9 kodlu katılımcı “Sadece bu resme bakarak yok düşünmüyorum pek ana fikrin olduğunu. Yani dikkat çektiğini düşünmüyorum.” yorumuyla görselin metnin ana fikrine dikkat çekmediğine vurgu yapmaktadır. G10 kodlu katılımcı ise düşüncesini “Orada (içerikte) kopan kar kütesinden bahsediyor. Ama burada (görselde) kar kütesi mi başka bir şey mi görselden anlamıyorsun.” belirterek görselin anlaşılmadığına dikkat çekmektedir. Katılımcıların tamamı şekil 4-2’deki görselin içeriğin ana fikrine dikkat çekmesi noktasında olumsuz düşünceye

sahiptirler. Katılımcıların görüşlerinden hareketle şekil 4-2'deki görselin; ana fikre odaklanma, içerikle olumlu bağlantı kurma, içeriği yansıtmaya, belirgin olma, kolay algılanabilir olma gibi açılardan yetersiz kaldığı için içeriğin ana fikrine dikkat çekmediği söylenebilir.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2'deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içeriğin ana fikrine dikkat çekmede başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktaları şu şekilde sıralayabiliriz: İçerikte verilmek istenen mesajın görselin odağında yer alması, içerikle görsel arasında olumlu bağlantının kurulması, görselin belirgin ve kolay algılanabilir olması gerekmektedir.

4.1.1.6. Görsellerin Öğrenciyi Düşündürücü Nitelikte Olması

Anket çalışmasının bu bölümünün altıncı sorusuyla 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin öğrenciyi düşündürücü nitelikte olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-6'daki bulgular incelendiğinde “Görseller öğrenciyi düşündürücü niteliktedir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 12'si (6 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 24'ü (12 kişi) “Katılıyorum” ; % 30'u (15 kişi) “Kararsızım”; % 30'u (15 kişi) “Katılmıyorum” ve % 4'ü (2 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 36'sı (18 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin öğrenciyi düşündürücü niteliğe sahip olduğunu düşünürken, % 34'ü (17 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin öğrenciyi düşündürücü niteliğe sahip olmadığını düşündüklerini söylemek mümkündür. Katılımcıların % 30'u (15 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Anket çalışması doğrultusunda katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-1'deki görsel üzerine yapılan görüşmeden çıkan sonuçlara bakıldığında katılımcılar görselin öğrenciyi düşündürücü özelliğe sahip olduğu konusunda hem fikirdirler. G1 kodlu katılımcı, “Baktığımızda bu görsellerle öğrencinin amacına hizmet ettiğini söyleyebiliriz. Verilen bilgiler ve açıklamalar doğrultusunda görsellerin de uyumlu olduğunu söyleyebiliriz. ...Öğrenci şekle baktığında konuyla alakalı aklında bir fikir ve şema oluşturabilir.” ifadesi ile görseli

inceleyen öğrencinin içerikle ilgili zihninde fikir ve şema geliştirebileceğini düşünmekteyken; G7 kodlu katılımcı ise “Öğrenci net olarak bunları görebilir, gözünde canlandırabilir. Burada sonuçta doruklar, vadiler tam olarak belirlenmiş haritada. ...canlanır. Çok net zaten şekil 4-1'deki. Yani öğrenci neyin nerede olduğunu çok iyi görebiliyor burada yazmışlar.” şeklinde belirttiği düşüncesiyle öğrencilerin içerikte bahsedilen kavramları görselde görebildiğini ve bu kavramları gözünde canlandırabileceğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde G10 kodlu katılımcı da öğrencilerin görseldeki yüzey şekillerini çevresi ile ilişkilendirebileceğini “...Zaten burada da görselde de hani öğrenci kendi kafasında canlandırır. Hatta ilişkilendirir. Çevremde de aa bu tür şeyler var mesela platolar, tepeler. İşte yüksekte kalan yerler, ovalık alçakta olan yerleri aa varmış demek ki bunlar ovaymış, demek ki bunlar dağımış der.” sözleri ile desteklemektedir. Görüşmeye katılan katılımcıların ifadelerinden hareketle görsellerin öğrencileri düşündürücü bir özelliğe sahip olmaları için; görselin içerik hakkında bilgi vermesi, öğrencilerin zihninde canlandırılabilmesine imkan vermesi, görselin çevre ile ilişkilendirilebilmesi gerekmektedir.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumsuz görsel seçilen şekil 4-2'deki görselin öğrenciyi düşündürücü bir niteliğe sahip olduğuna ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin görüşleri önemlidir. G1 kodlu katılımcı bu soruya “...öğrencide somut öğrenme gerçekleşmeyebilir.” şeklinde verdiği cevapla görselin öğrenci zihninde görselleştirilemeyeceğini düşünmektedir. G2 kodlu katılımcı “ Olumsuz. Farklı şeylere sürükleyebilir. Mesela çok basit bir kar süprütüsünü veya bir sel akıntısına, böyle bulutlu... (anımsatabilir.). Çünkü burada ifade net olmadığı için. Bulutumsu bir şey var. Bu çok hatalı çocuklar anlayamaz. ” ifadesi ile görselin net olmadığını ve bu nedenle öğrencilerin bu görseli kullanarak zihinlerinde olumlu bir çağrışım yapmayacağını düşünmektedir. G3 kodlu katılımcı “ ...canlanmaz. Çünkü çocuk ne olduğunu anlayamayacak resmin.” yorumuyla görselin öğrenci tarafından anlaşılamayacağını belirtmektedir. G4 kodlu katılımcı “Evet, canlanabilir. ...olumlu anlamda değil de olumsuz anlamda farklı cevap veren öğrenciler olabiliyor.” diyerek görselin öğrencilerde içerikteki mesajı çağrıştıramadığını ve öğrencileri farklı düşüncelere çekebileceğini dile getirmektedir. G5 kodlu katılımcı görselin öğrenciyi düşündürücü özelliği olup olmadığını sorusuna “Yok.” şeklinde cevap vererek görselin bu yönden başarısız olduğuna dikkat

çekmektedir. G8 kodlu katılımcı “Bu çok felaket bir durumda. Çok kötü.” ifadesi ile görselin bu yönden oldukça yetersiz olduğunu vurgulamaktadır. G9 kodlu katılımcı “...biraz daha uzaktan çekilmiş, daha canlı bir fotoğraf kullanılabilir.” şeklindeki yorumuyla görselin yetersiz kaldığını ve uzaktan ve daha canlı bir fotoğraf ile bu eksikliğin ortadan kaldırılabilceğinden bahsetmektedir. G10 kodlu katılımcı ise “ Zaten görsel olarak şekil 4-2’dekinde herhangi bir şey hissedemediğin için, göremediğin için bunu da kafanda canlandırman, ifade etmen mümkün değil. ” düşüncesiyle görseli yetersiz bulmaktadır. Diğer katılımcılar da benzer şekilde şekil 4-2’deki görseli öğrenciyi düşündürme noktasında yetersiz bulmaktadırlar. Katılımcıların tamamı şekil 4-2’deki görseli yetersiz bulmaktadır. Katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak şekil 4-2’deki görsel; somut öğrenme sağlama, içerikteki mesajın anlaşılması, net olma ve canlı bir fotoğraf kullanılması noktalarında öğrenciyi düşündürücü özelliğe sahip olmadığı yönünde düşüncelerini belirtmektedirler.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2’deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içeriğin öğrenciyi düşündürücü bir özelliğe sahip olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Öğrenci zihninde içeriği somutlaştırabilmeli, öğrencileri içerikteki mesaj üzerine düşündürebilmeli ve görselin net, anlaşılır olmalı.

4.1.2. Biçim ve İçerik Yönünden Veriler ve Bulgular

Tablo 4-7: Görsellerin Biçim ve İçerik Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları

Biçim ve içerik Yönünden	Tamamen Katılıyorum				Katılıyorum				Kararsızım				Katılmıyorum				Tamamen Katılmıyorum				Toplam			
	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%
1. Görsellerde kullanılan renkler birbiriyle uyumludur.	5	4	9	18	12	12	24	48	-	8	8	16	2	5	7	14	-	2	2	4	19	31	50	100
2. Görsel öğelerin boyutlandırılması konunun önemine göre yapılmıştır.	3	4	7	14	9	10	19	38	2	8	10	20	5	8	13	26	-	1	1	2	19	31	50	100
3. Görsellerdeki bütün öğeler içerikle ilgilidir.	2	2	4	8	8	17	25	50	7	5	12	24	2	6	8	16	-	1	1	2	19	31	50	100
4. Görseller kolay algılanabilir.	2	3	5	10	8	14	22	44	6	9	15	30	3	4	7	14	-	1	1	2	19	31	50	100
5. Görseller sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekicidir.	2	5	7	14	5	15	20	40	5	5	10	20	6	5	11	22	1	1	2	4	19	31	50	100
6. Görsellerdeki öğeler arasında uyum vardır.	4	4	8	16	5	18	23	46	7	4	11	22	3	5	8	16	-	-	-	-	19	31	50	100
7. Görseller sayfa üzerine dengeli dağıtılmıştır.	2	5	7	14	9	13	22	44	4	9	13	26	4	2	6	12	-	2	2	4	19	31	50	100
8. Sayfa üzerindeki öğeler birbirini tamamlamaktadır.	1	4	5	10	10	11	21	42	6	12	18	36	2	3	5	10	-	1	1	2	19	31	50	100
9. Görsellerin baskısı açık, net ve temizdir.	3	6	9	18	9	6	15	30	3	9	12	24	3	8	11	22	-	2	2	4	19	31	50	100

Not: K kadın katılımcıları; E erkek katılımcıları; T toplam katılımcı sayısını; % ise katılımcıların oranını ifade etmektedir.

Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabındaki görseller üzerine yapılan anket çalışmasının biçim ve içerik yönünden bulguları tablo 4-7’de verilmiştir. Tablo genel olarak incelendiğinde;

“Görsellerde kullanılan renkler birbiriyle uyumludur.” maddesi %66,

“Görsel öğelerin boyutlandırılması konunun önemine göre yapılmıştır.” maddesi %52,

“Görsellerdeki bütün öğeler içerikle ilgilidir.” maddesi %58,

“Görseller kolay algılanabilir.” maddesi %54,

“Görseller sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekicidir.” maddesi %54,

“Görsellerdeki öğeler arasında uyum vardır.” maddesi %62,

“Görseller sayfa üzerine dengeli dağıtılmıştır.” maddesi %58,

“Sayfa üzerindeki öğeler birbirini tamamlamaktadır.” maddesi %52,

“Görsellerin baskısı açık, net ve temizdir.” maddesi %48 oranında katılımcılar tarafından olumlu bulunduğu görülmektedir.

Tablo 4-7 genel olarak incelendiğinde hiçbir maddenin %66’dan daha yüksek bir orana ulaşamadığı görülmektedir. Yapılan anket çalışmasının bir ders kitabı üzerine olduğu düşünüldüğünde bu oranların oldukça düşük olduğunu söylemek mümkündür.

“Görsellerde kullanılan renkler birbirleriyle uyumludur.” maddesi katılımcıların %18’i tarafından “tamamen katılıyorum”, %48’i tarafından da “katılıyorum” olarak cevaplanıp toplamda ders kitabındaki görsellerde renk kullanımını katılımcıların %66’sı başarılı bulmaktadır. Ancak renklerin öğretim materyaline dikkat çekme, öğretim materyalinin algılanmasında önemli işleve sahip olma ve hitap ettiği kitle üzerinde kalıcı etki bırakma gibi özelliklere sahip olduğu bilinmektedir. Renklerin bu özellikleri göz önüne alındığında araştırma sonucunda katılımcıların %34’ünün ilgili ders kitabını bu yönden yeterli bulmadığı görülmektedir.

“Görsel öğelerin boyutlandırılması konunun önemine göre yapılmıştır.” maddesi katılımcıların %14’ü tarafından “tamamen katılıyorum”, %38’i tarafından da “katılıyorum” olarak cevaplanıp toplamda ders kitabındaki görsellerin

boyutlandırılmasını katılımcıların %52'si başarılı bulmaktadır. Görsellerin kendi içinde ve diğer görsellerle aralarındaki orantılanmanın ve görsellerin algılanmasını doğrudan etkilediği çeşitli araştırmacılar tarafından vurgulanmaktadır. Ancak anket çalışmamız sonucu ortaya çıkan veriler katılımcıların %48'inin 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının boyutlandırılmasına yeterince özen gösterilmediğini düşündüklerini göstermektedir.

“Görsellerdeki bütün öğeler içerikle ilgilidir.” maddesi katılımcıların %8'i tarafından “tamamen katılıyorum”, %50'si tarafından da “katılıyorum” olarak cevaplanıp toplamda ders kitabındaki görsellerdeki öğelerin içerikle uyumluluğunu katılımcıların %58'si başarılı bulmaktadır. Ders kitaplarında yer alan görsellerin özenle seçilmesi ve içeriğinde yer alan öğelerin de içerikle ilgili olması gerekmektedir. Ancak araştırma sonuçları katılımcıların %42'sinin ilgili ders kitabının hazırlanmasında buna dikkat edilmediğini düşündüklerini göstermektedir.

“Görseller kolay algılanabilir.” maddesi katılımcıların %10'u tarafından “tamamen katılıyorum”, %44'ü tarafından da “katılıyorum” olarak cevaplanıp toplamda ders kitabındaki görsellerin kolay algılanabilirliğini katılımcıların %54'ü başarılı bulmaktadır. Görsellerin karmaşık ve algılanamaz olduğunda öğrenmeye yardımcı olmayıp hatta öğrenmeyi engelleyici oldukları, öğrencilerin görseli anlamakta zorlanacakları yukarıda açıklanan çalışmalarda ortaya konulmaktadır. Buna karşın ders kitabındaki görsellerin kolay algılanabilir olduğunu katılımcıların sadece %54'ünün düşünüyor olması oldukça düşük bir oran olarak kalmaktadır.

“Görseller sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekicidir.” maddesi katılımcıların %14'ü tarafından “tamamen katılıyorum”, %40'ı tarafından da “katılıyorum” olarak cevaplanıp toplamda ders kitabındaki görselleri yerleşim yönünden dikkat çekiciliğini katılımcıların %54'ü başarılı bulmaktadır. Görsellerin gözün algılama yönüne uygun şekilde yerleştirilmesi ve öğrencilerin dikkatini dağıtmamasına özen gösterilmesi gerekmektedir. Araştırma verilerinden hareketle katılımcıların yarıya yakınının görsellerin sayfaya yerleştirilmesine dikkat edilmediğini düşündüklerini ortaya koymaktadır.

“Görsellerdeki ögeler arasında uyum vardır.” maddesi katılımcıların %16’sı tarafından “tamamen katılıyorum”, %46’sı tarafından da “katılıyorum” olarak cevaplanıp toplamda ders kitabındaki görsellerdeki ögelerin uyumlu olmasını katılımcıların %62’si başarılı bulmaktadır. Görsellerde yer alan ögelerin içerikteki konuyla ilgili, birbiriyle uyumlu ve birbirini tamamlaması beklenmektedir. Ancak araştırma verileri katılımcıların %38’inin ders kitabının bu yönden yeterli bulmadığını göstermektedir.

“Görseller sayfa üzerine dengeli dağıtılmıştır.” maddesi katılımcıların %14’ü tarafından “tamamen katılıyorum”, %44’ü tarafından da “katılıyorum” olarak cevaplanıp toplamda ders kitabındaki görsellerin sayfa üzerine dengeli dağıtılmasını katılımcıların %58’i başarılı bulmaktadır. Ders kitaplarında yer alan görsellerin tasarımında denge ilkesine uyulması öğrencilere görsel yoluyla verilmesi gereken mesajın iletilmesinde yardımcı olabileceği bilinmektedir. Araştırma sonuçları katılımcıların %42’sine göre, ders kitabını hazırlayanların görsel tasarım ilkelerine yeterince dikkat etmemektedir.

“Sayfa üzerindeki ögeler birbirini tamamlamaktadır.” maddesi katılımcıların %10’u tarafından “tamamen katılıyorum”, %42’si tarafından da “katılıyorum” olarak cevaplanıp toplamda ders kitabındaki ögelerin sayfa üzerinde birbirini tamamlamasını katılımcıların %52’si başarılı bulmaktadır. Ders kitabındaki sayfalar üzerindeki ögelerin birbirine uyumlu olarak seçilmeli ve görsel unsurların mesaj iletmeki işlevlerine göre düzenlenmesi gerekmektedir. Araştırmadan ortaya çıkan sonuçlar katılımcıların %48’inin ilgili ders kitabını sayfalar üzerindeki ögelerin birbirini tamamlayacak şekilde kullanılması yönünden yeterli bulmadıklarını ortaya çıkarmaktadır.

“Görsellerin baskısı açık, net ve temizdir.” maddesi katılımcıların %18’i tarafından “tamamen katılıyorum”, %30’u tarafından da “katılıyorum” olarak cevaplanıp toplamda ders kitabındaki görsellerin baskısının açık, net ve temiz olmasını katılımcıların %48’i başarılı bulmaktadır. Ders kitaplarındaki görsellerin kendilerinden beklenen işlevi yerine getirmeleri için baskısının açık, net ve temiz olması gerekmektedir. Ancak anket çalışmasından çıkan sonuçlar göstermektedir ki katılımcıların sadece %48’i görseli bu yönden başarılı bulmaktadır. Bu sonuçlar 5.

sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının bu yönden katılımcıların yarısından fazlası tarafından yeterli bulunmadığını ortaya koymaktadır.

4.1.2.1. Görsellerdeki Renk Uyumu

Anket çalışmasının bu bölümünün ilk sorusuyla 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerdeki renk uyumuna ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-7'deki bulgular incelendiğinde “Görsellerde kullanılan renkler birbiriyle uyumludur.” maddesine ilişkin katılımcıların % 18’i (9 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 48’ü (24 kişi) “Katılıyorum” ; % 16’sı (8 kişi) “Kararsızım”; % 14’ü (7 kişi) “Katılmıyorum” ve % 4’ü (2 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 66’sı (33 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki renklerin birbiriyle uyumlu olduğunu düşünürken, % 18’i (9 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki renklerin birbiriyle uyumlu olmadığını düşündüğü görülmektedir. Katılımcıların % 16’sı (8 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Anket çalışması doğrultusunda katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-1’deki görsel üzerine yapılan görüşmeden çıkan sonuçlara bakıldığında katılımcılar görselde kullanılan renklerin birbiriyle uyumuna ilişkin farklı düşüncelere sahiptirler. G4 kodlu katılımcı, “Özellikle mesela işte doruklar derken veya yamaç derken etek renkleri uyumlu.” şeklinde düşüncelerini ifade ederek görseldeki renklerin birbiriyle uyumlu olduğunu düşünmektedir. Benzer şekilde G5 kodlu katılımcı de, “Yani vermiş olduğu renkler mesela yeşili arazisi ile uyumlu, yine dağlar kahverengimsi, gri uyumlu.” görüşü ile görseldeki yüzey şekillerinin yükseltiye göre renklendirildiğini belirtmektedir. G4 kodlu katılımcı de benzer şekilde görseldeki yüzey şekillerinin renklendirmesinin yükseltiye uygun olarak yapıldığını “Renklerinde sıkıntı yok. ...dikkat edilmiş. Buzu, kahverengi aşağı gidildikçe rakım düştükçe yeşil.” biçiminde ifade etmektedir. Görseldeki renklendirmenin yükseltiye göre yapıldığını düşünen G10 kodlu bir diğer katılımcı ise “Şimdi şekil 4-1’de hani yüzey şekillerini belirtirken kesinlikle zaten renklendirme yöntemi çok önemlidir. burada da... alçak kesimlerin daha yeşil alanlarda belirtilmesi, işte dorukların yüksek yerlerin renklendirme yöntemiyle beyaz renklerle vs. desteklenmesi, yani birbirinden ayırt edilmesi çok kolay olmuştur

burada. ...kesinlikle dikkatini çekecek nitelikte. En azından aynı tonda renkler kullanılmamış. Farklı tonlarda kullanıldığı için öğrenciler birbirinden ayırt edebilir.” şeklindeki düşünceleriyle görselin içindeki renklerin uyumlu yapıldığına dikkat çekmektedir. Görseldeki renklerin uyumlu olduğunu düşünen katılımcıların ortada buldukları nokta renklendirmenin yükseltiye uygun olarak yapıldığıdır. Burada alçak alanların yeşil renkle, yükseklerin ise kahverengi ile renklendirilmesi katılımcılar için renklerin uyumu noktasında yeterli görülmüştür.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin %50’si ise şekil 4-1’deki görseldeki renklerin birbiri ile uyumlu olduğunu düşünmemektedir. G1 kodlu katılımcı, “Harita renklendirmede şekil 4-1’de de eksikler olacağını düşünüyorum. Yüksek dağların dorukları beyaz, muhtemelen toptan kar olarak gösterilmiş ama yüksekleri kahverengi ile gösterilebilirdi. Şekil 4-1’de de bir eksik olduğunu düşünüyorum.” biçimindeki ifadesi ile renklendirmede eksiklikler olduğunu kahverenginin kullanılmadığını belirtmektedir. G2 kodlu katılımcı, “Kahverengi tonları kullanılabilirdi. ...Renkler biraz daha şey olabilir, ilgi çekici olabilirdi. ...Renkler biraz soluk, şey kalmış. ...cansız kalmış. ...Biraz daha canlı olabilirdi.” görüşü ile renklendirmede kahverengi tonlarının kullanılabileceğini, renklerin daha canlı ve ilgi çekici olabileceğini ifade ederek şekil 4-1’deki görseldeki renklerin etkili kullanılmadığını dile getirmektedir. G3 kodlu katılımcı ise, “Şekil 4-1’de vardır ama şu olabilir. Mesela dağı ve doruğu biraz daha işte kahverengi olup, başka plato, tepe, ova bunlar zaten uygun. Ama biraz daha renklendirme olabilirdi bence. ...Canlılığı konusunda farklı renkler kullanılıp daha kalıcılığı olabilirdi. Mesela dağ atıyorum bir kahverengi ile daha net olabilirdi.” yorumuyla kahverengi kullanımında ve farklı renkler kullanılarak canlılığının ve kalıcılığının sağlanması noktalarında eksiklikler olduğunu düşünmektedir. G7 kodlu katılımcı da, “...Bakıyorum şöyle hayır sağlanamadığını düşünüyorum. Dağların tepeleri beyaz, tamam. Yükselti artıca kahverengiye geçmesi lazım mesela. Yok.” söylemiyle görselde kahverenginin kullanılmadığını ifade etmektedir. Benzer şekilde G9 kodlu katılımcı da, “Yani uyum var. Ama biraz daha renklendirme, şey renklendirme şey olabilirdi. Bence arttırılabilirdi. Daha tonlamaya gidilebilirdi sanki. ...Hiç kahverengi kullanılmamış mesela.” ifadesiyle görselde kullanılan renklerde tonlamaya gidilmesinin ve ayrıca kahverenginin kullanılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Görseldeki renklerin uyumlu kullanılmadığını belirten katılımcıların ortak noktaları ise görselde daha

fazla tonlamaya dikkat edilmesi gerektiği, renklerin daha canlı olabileceği, yükseklerle çıktıkça kahverenginin daha dikkatli kullanılmasının önemli olduğu ve renklerin etkili kullanılarak görselin daha ilgi çekici olabileceğidir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-2'deki görselin renk uyumuna ilişkin görüşleri benzeşmektedir. G1 kodlu katılımcı şekil 4-2'deki görseli "...zaten rensiz bir resim. Hoş olmamış." şeklinde eleştirerek görseldeki renklerin amaca hizmet etmediğini belirtmektedir. G2 kodlu katılımcı görsel için "...gri bir renk. Karı anımsatan bir renk değil. ...gölge mölge hiçbir şey yok yani" ifadesiyle öğrencilerde görsel anlamda bir ilgi "uyandırmaz" olduğunu düşünmektedir. G3 kodlu katılımcı "...renkler zaten tamamen sıkıntı. Hepsi zaten birbirine benziyor. ...Yani dağla çığın, karın ayrılması lazım. ...Bütün renkler birbirine girmiş." yorumuyla görselin en büyük eksikliğinin renk yönünden olduğunu vurgulamaktadır. G4 kodlu katılımcı görseldeki renkler arası uyuma ilişkin "Yok. Kesinlikle yok. Renkler arasında bir bütünlük söz konusu değil." ifadesiyle görseli bu yönden yetersiz bulunduğunu ifade etmektedir. G5 kodlu katılımcı "...renkler karmaşık. ...öğrenci ne olduğunu ayırt edemiyor." şeklindeki ifadesiyle görseldeki renklerin görselin anlaşılabilirliğini olumsuz yönde etkilediğine dikkat çekmektedir. G6 kodlu katılımcı "...renklendirme kötü. Seçilen fotoğraf kötü." yorumuyla görselin renklendirilmesinde eksiklik olduğunu vurgulamaktadır. G7 kodlu katılımcı şekil 4-2'deki görselin renk uyumu için "Şekil 4-2 zaten çok net değil ki. Renk açısından bile değerlendiremiyorum. Karı bile çok soluk renkle göstermişler." ifadelerini kullanmaktadırlar. G8 kodlu katılımcı görselin renklerinin uyumuna ilişkin "Hayır hocam, iç karartıyor. Bu gri gibi yani beyaz kar olduğu bile belli değil." düşüncesiyle görseli renklendirme yönünden oldukça yetersiz bulunduğunu göstermektedir. G9 kodlu katılımcı "...tonlama çok kötü bence. Belirsiz." ifadesiyle görselin renk anlamında yeterli olmadığını vurgulamaktadır. G10 kodlu katılımcı ise görsel için "...resimde zaten bulanık çıktığı için bir de tamamen beyaz görüntü olduğu için kesinlikle fark edemiyorsun aradaki farkı." ifadelerini kullanmaktadır. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin tamamı şekil 4-2'deki görseli renklendirme açısından yetersiz bulmaktadır. Şekil 4-2'deki görsel renklerin canlı ve belirli olması, renklerde tonlamaya gidilerek ayırt edici olması, renkler arasında bir bütünlük olması yönlerinden katılımcılar tarafından yetersiz bulunmaktadır.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2'deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin renk uyumunda başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Renklendirme görüntünün gerçeğine uygun olmalı, renkler canlı ve dikkat çekici olmalı, renkler arasında bütünlük olmalı, renkler önemli ayrıntılara dikkat çekmeli, renkler görselin kalıcılığına katkı sağlamalı.

4.1.2.2. Görsellerdeki Boyutlandırma

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerdeki boyutlandırmanın niteliğine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-7'deki bulgular incelendiğinde “Görsel öğelerin boyutlandırılması konunun önemine göre yapılmıştır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 14'ü (7 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 38'i (19 kişi) “Katılıyorum” ; % 20'si (10 kişi) “Kararsızım”; % 26'sı (13 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2'si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 52'si (26 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin boyutlandırılmasının uygun olduğunu düşünürken, % 28'si (14 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin boyutlandırılmasının uygun olmadığını düşünmektedir. Katılımcıların % 20'si (10 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Anket çalışması doğrultusunda seçilen şekil 4-1'deki görselin boyutlandırılmasına ilişkin görüşmeye katılan katılımcıların görüşleri görselin değerlendirilmesi için önemlidir. G4 kodlu katılımcı “ Yani ideal. En azından boyut anlamında iyi.” ifadesi ile görseli olumlu bulmaktadır. G5 kodlu katılımcı, “Orantısı uygun. Yani mesela platoyu, tepeyi, dağları filan oranlı yapmışlar. “ ifadesi ile görsel içindeki yeryüzü şekillerinin kendi içinde orantılı yapıldığını belirtmektedir. G10 kodlu katılımcı de benzer şekilde, “Şekil 4-1'deki boyuta baktığımızda işte burada zaten tepenin, işte yamaç, doruklardan daha küçük olduğu ovanın en alçakta belirttiğini görselde de biz bakıyoruz, görüyoruz. Burada da boyut olarak güzel bir şekilde ifade edildiğini görselleştirildiğini biz görebiliyoruz.” ifadesi ile görselde yer alan yüzey şekilleri arasında boyutlandırma anlamında bir uyumun olduğunu vurgulamaktadır. Bazı katılımcılar ise görselin sayfa üzerinde daha geniş yer kaplaması gerektiğini ifade etmektedirler. G2 kodlu katılımcı, “...boyutu biraz daha

yüksek yapılabilir. ...Çünkü çocuklar 5. sınıf olunca daha tam kabul edelim soyut tam daha gelişmemiş. ...Daha büyük yapılabilirdi.”; G3 kodlu katılımcı, “Yani alan olarak uygun. Ama daha büyük bir resim verildiğinde boyutları daha net olabilirdi. ...Biraz daha büyük olabilirdi resim.”; G6 kodlu katılımcı, “Şekil 4-1’i biraz daha büyütebilirdik. ...Dikine enine büyüseydi.” biçimindeki görüşleriyle şekil 4-1’deki görselin boyutunun biraz daha büyük yapılabileceğini düşünmektedirler. Araştırmaya katılan G9 kodlu katılımcı ise, “Mesela plato biraz daha belirsiz kalmış bence. Plato ve ova biraz daha belirli olabilirdi. Plato ve ova biraz daha geniş çizilebilirdi bence.” görüşü ile görseldeki yeryüzü şekillerinden bazılarının belirsiz kaldığını ve bunların boyutlandırılmasında iyileştirilmeler yapılmasının gerektiğini dile getirmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-2’deki görselin boyutlandırılmasına ilişkin yapılan görüşme sonuçlarını incelendiğinde: G1 kodlu katılımcı “Zaten çok fazla bilgi vermiyor.” diyerek görselin bu haliyle boyutlandırılması üzerine yorum yapılamayacağını ifade etmektedir. G2 kodlu katılımcı “...boyutlandırılmasında bir sıkıntı yok ama görüntü sıkıntı. ...Yani uzaktan çekilmiş olsa çok rahat bir şekilde çocuklarda bir algı oluşabilirdi.” şeklindeki ifadesiyle görselin çekim mesafesinin değiştirilmesiyle boyutlandırılma sorununun ortadan kaldırılacağını belirtmektedir. G3 kodlu katılımcı “Boyutlandırma belki çığın oluşumunu ön plana çıkarmak için biraz daha farklı olabilirdi.” yorumuyla görselin boyutlandırma yönünden eksik kaldığını belirtirken, “ Birincisi renklendirme daha fazla, ikincisi uzaklık yani çığın oluşumunu gösteren uzak...ya da ne bileyim dağı biraz daha büyük gösterebilirdi.” ifadesiyle görseldeki eksiklikler için çözüm önerisi sunmaktadır. G5 kodlu katılımcı “...aslında kısmen orantı var. Ama renklendirme işte dediğim gibi sıkıntı var.” yorumuyla görselin renklendirilmesinden kaynaklanan sorunun boyutlandırmayı da etkilediğini söylemektedir. G6 kodlu katılımcı “Boyutlandırmada bir sıkıntı yok da seçilen fotoğraf bir kere temelli sıkıntı. Olumsuz.” ifadesiyle görselin diğer niteliklerinin eksikliğinin boyutlandırmayı da olumsuz yönde etkilediğini dile getirmektedir. G7 kodlu katılımcı “Sadece görüntü var o kadar. Hiçbir şey yok. Boyutlandırmadan bile söz edemiyorum burada.” şeklindeki ifadesi ile görselin oldukça yetersiz kaldığına dikkat çekmektedir. G9 kodlu katılımcı “ Daha küçük bir fotoğrafta küçük bir alanı anlatsaydı burada anlaşılabilirdi. Yani burada büyüklüğü önemli değil.” söylemiyle görselin “belirsiz” kalmasından dolayı yeterli olmadığına vurgu yapmaktadır. G10

kodlu katılımcı ise “Boyut kısmıyla ilgili kesinlikle bir yorum yapamayız.” ifadesiyle görselin oldukça yetersiz kaldığını belirtmektedir. Katılımcıların görüşlerinden hareketle şekil 4-2’deki görselin renklendirme yönünden yetersizliğinin boyutlandırmayı da oldukça olumsuz yönden etkilediği söylenebilir. Katılımcılar görselin daha uzaktan çekilerek boyutlandırma sorunun aşılabileceği noktasında neredeyse hem fikir oldukları görülmektedir.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2’deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin boyutlandırmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görsel; alan olarak yeterli büyüklükte olmalı, görsel içindeki öğelerin oranları gerçek hayattaki boyutlarıyla orantılı olmalı, görseldeki mesafeler kadraja belirli mesafeler dikkat edilerek alınmalı, renklerin kullanımına da dikkat edilmeli.

4.1.2.3. Görsellerdeki Bütün Öğelerin İçerikle İlgili Olması

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerde yer alan bütün öğelerin verilen içerikle ilgili olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-7’deki bulgular incelendiğinde “Görsellerdeki bütün öğeler içerikle ilgilidir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 8’i (4 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 50’si (25 kişi) “Katılıyorum” ; % 24’ü (12 kişi) “Kararsızım”; % 16’sı (8 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2’si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 58’si (29 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki bütün öğelerin içerikle ilgili olduğunu düşünürken, % 18’si (9 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki bütün öğelerin içerikle ilgili olmadığını düşündükleri görülmektedir. Katılımcıların % 24’ü (12 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Anket çalışması doğrultusunda seçilen şekil 4-1’deki görselde yer alan öğelerin içerikle ilgili olmasına ilişkin görüşme verileri, katılımcıların görüşlerini ortaya koymaktadır. G5 kodlu katılımcı, “Şekil 4-1’de içerikle alakalı. ...bir bütünlük var. Arazi şekillerini olduğu gibi almış. ... şekil 4-1’deki görselde ova yerinde, tepe yerinde, plato, yamaç, vadi hepsi yerinde.” ifadesi ile görselin içerikte ifade edildiği gibi yüzey şekillerini yansıttığını ve bu yüzey şekillerinin hepsine yer

verdiğini düşünmektedir. G7 kodlu katılımcı, “Hepsini anlatmış. Evet, bir sıkıntı yok. ...Ben uyumlu buluyorum açıkçası. Sonuçta vadinin açıklamasını yapmış burada top olarak vadiyi göstermiş.” şeklinde belirttiği düşüncesiyle şekil 4-1’deki görselin içerikte yer alan yüzey şekillerini yansıttığını ve içerik görsel bütünlüğünün sağlandığını ifade etmektedir. G10 kodlu katılımcı da, “Şekil 4-1’e baktığımızda hani kesinlikle belirtildiğini görüyoruz. Hani içerikte belirtilen doruk, vadi, yamaç, plato, tepe, ova vs. bunlar güzel bir şekilde tanımlara zaten bakarsak işte mesela platonun yüksekte kalan düzlükler olduğunu, ovanın alçak olduğunu biz en iyi örnek olarak biz görsellerde görebiliyoruz. ...Evet, görsellerde baktığımızda kendi içinde bir uyumun olduğunu kesinlikle söyleyebiliriz. En azından aralarındaki o farkı kesinlikle çok güzel bir şekilde belirtmiş görselde. O yüzden söyleyebiliriz.” şeklindeki yorumuyla içerikte bahsedilen yüzey şekillerinin görselde tam anlamıyla yer aldığını ve böylece görsel içerik bütünlüğünün sağlandığını dile getirmektedir. Görüşmeye katılan katılımcıların ifadelerinden hareketle şekil 4-1’deki görseldeki bütün öğelerin içerikle uyumlu olduğunu, içerikte yer alan öğelere görselde de yer verildiğini ve gereksiz öğelere yer verilmediği anlaşılmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-2’deki görselde bulunan tüm öğelerin içerikle uyumlu olmasına ilişkin görüşleri ele alındığında büyük oranda benzer düşünceler ortaya çıkmaktadır. G1 kodlu katılımcı şekil 4-2’deki görseli “...konuya dikkat çekmediğini düşünüyorum.” şeklinde eleştirerek bu yönden başarısız bulunduğunu belirtmektedir. G3 kodlu katılımcı “...yani olumlu bir şey söyleyemeyiz açıkçası.” ifadesi ile görseli olumsuz bulmaktadır. G4 kodlu katılımcı da benzer şekilde “...Yani pek bir olumlu şey yok. Bulunamıyor yani.” yorumuyla görseli yetersizliğine dikkat çekmektedir. G7 kodlu katılımcı görselde içerikte anlatılanların görselde yer almadığını ifade ederek özellikle görselde yamacın belirgin olmadığını vurgulamaktadır. G8 kodlu katılımcı “ Ben burada bir şey göremiyorum ki ne diyeceğim yani.” şeklindeki tepkisiyle görsel hakkındaki düşüncesini açıklamaktadır. G9 kodlu katılımcı yöneltilen soruya “Hayır. Mesela yukarıdan aşağıya doğru koyarken ki görüntüsü olsaydı. Mesela ne bileyim aşağıda bazı yerleşimler olabilirdi biraz daha uzakta. O şekilde daha iyi anlaşılabilirdi.” cevabıyla görselin bu yönden yetersiz kaldığını belirtmekte ve görselde bulunması gereken niteliklerin altını çizmektedir. G10 kodlu katılımcı da görseldeki öğelerin içerikle uyumlu olması yönündeki soruya “Hayır. Kesinlikle göremiyorum. İşte

burada dağın nerede olduğunu, kopan buz parçasının nerde olduğunu biz fark edemiyoruz burada.” şeklinde cevap vererek görselin oldukça yetersiz olduğunu vurgulamaktadır. G5 kodlu katılımcı hariç diğer katılımcılar da görseli bu yönden oldukça yetersiz bulmaktadır. G5 kodlu katılımcı ise görselin yeterli olduğunu düşünmektedir. Görüşmeden yola çıkarak şekil 4-2’deki görselin belirgin olma, içerikteki öğelerin açık şekilde görselde yer alması ve net şekilde görülmesi yönlerinden oldukça yetersiz olduğunu söylemek mümkündür.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2’deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görseldeki bütün öğelerin içerikle ilgili olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: İçerikte yer alan unsurlar niteliklerine uygun olarak görselde yer almalı, görsel içinde içerikte bahsedilmeyen ve konuyla ilgili olmayan öğeler bulunmamalı, görselin renk ve görüntü kalitesi yeterli olmalı.

4.1.2.4. Görsellerin Kolay Algılanması

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin kolay algılanabilir olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-7’deki bulgular incelendiğinde “Görseller kolay algılanabilir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 10’u (5 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 44’ü (22 kişi) “Katılıyorum” ; % 30’u (15 kişi) “Kararsızım”; % 14’ü (7 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2’si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 54’ü (27 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin kolay algılanabildiğini düşünürken, % 16’sı (8 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin kolay algılanamadığını düşündüğü söylenebilir. Katılımcıların % 30’unun (15 kişi) ise bu konuda kararsız kaldıkları görülmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni de görselin kolay algılanmasında boyutunun önemine dikkat çekmişlerdir. Görüşmeleri incelediğimizde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden sekizi görselin daha büyük boyutlarda yapılması gerektiği noktasında hem fikir iken sadece şekil 4-1’deki görselin boyutunun algılamada herhangi bir eksiklik oluşturmayacağını

düşünmektedirler. G1 kodlu katılımcı “ Daha büyük olabilirdi. 5. sınıf öğrencisi için daha büyük olabilirdi.”; G9 kodlu katılımcı, “ ...bu resimle anlatılabilecek bir konu aslında. Yazıdan ziyade daha çok resme yer verseler. Zaten bakınca onun üzerinde bile anlatılabildi. ”; G10 kodlu katılımcı “...biraz daha büyük olabilirdi. Yer kısmı olarak yok gayet iyi bir yerde duruyor. Boyut olarak biraz daha büyük olsaydı öğrenciler için daha iyi olurdu.” şeklindeki yorumlarıyla görselin kolay algılanması için boyutunun biraz daha büyük olması gerektiğini düşünmektedirler. Görüşmeye katılan katılımcıların ifadelerinden hareketle şekil 4-1’deki görselin kolay algılanabilir olması için öncelikle boyutlarının yeterliliği noktasında iyileştirme yapılması gerekmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-2’deki görselin kolay algılanabilir olmasına ilişkin benzer görüşlere sahiptir. G1 kodlu katılımcı “...Öncelikle 5. sınıf öğrencisi için bu görsel soyut kalıyor. Hem renklendirilmesi zayıf yapılmış hem de kar kütlesi mi yoksa çöküntü mü çok fazla belli olmuyor.” ifadesiyle görselin anlaşılır olmaktan uzak olduğunu belirtmektedir. G2 kodlu katılımcı “Bulutumsu bir şey var. Bu çok hatalı çocuklar anlayamaz.” söylemiyle görselin algılanabilir olmadığına dikkat çekmektedir. G3 kodlu katılımcı “Bunu 5. sınıf için değil bir öğretmenin bile anlaması zor bu şekilden çığ olduğunu. Yani üstünde açıklama ...olmasa kimsenin anlayamayacağı bir şekil.” yorumuyla görselin amacına hizmet etmediğini vurgulamaktadır. G5 kodlu katılımcı “...toz mu, çöl mü, kar mı olduğu birbirinden ayırt edilemiyor.” ifadeleriyle görseli eleştirmektedir. G6 kodlu katılımcı “...sadece bir toz bulutu var, bir yangın mı çıkmış, heyelan mı?” ifadesi ile görselin anlaşılır olmadığına dikkat çekmektedir. G7 kodlu katılımcı “...sadece bir toz bulutu da olabilir o yani toz gibi duruyor orda.” yorumuyla görselin algılanabilir olmadığına işaret etmektedir. G8 kodlu katılımcı “...Ben bile anlayamadım. Bir toz bulutu gördüm orda önce.” şeklindeki düşüncesiyle görseli oldukça yetersiz bulmaktadır. G9 kodlu katılımcı “(Çocuklar) Bu resme bakarak anlayamaz çığın ne olduğunu.” ifadesi ile görselin bu haliyle öğrenciler tarafından anlaşılamayacağını altını çizmektedir. G10 kodlu katılımcı “Biz burada (görselde) herhangi bir şeyi anlamamız mümkün değil. ...burada kar kütlesi mi başka bir şey mi görselden anlayamıyorsun.” söylemleriyle görselin algılanmasında oldukça zorlandığını vurgulamaktadır. Görüşmeye katılan öğretmenlerin tamamı şekil 4-2’deki görselin kolay algılanamadığını düşündüklerini belirtmektedirler. Görüşme

verilerinden hareketle şekil 4-2'deki görselin anlaşılır olma, görüntü ve renk kalitesinin yeterli olması, baskı kalitesinin olması, öğrenci seviyesine uygun olma gibi nitelikler yönünden eksik kaldığı söylenebilir.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2'deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin kolay algılanabilir olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görselin boyutu yeterli olmalı, görüntü ve renk kalitesi yeterli olmalı, anlaşılır olmalı ve öğrenci seviyesine uygun olmalı.

4.1.2.5. Görsellerin Sayfa Üzerinde Dikkat Çekmesi

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin buldukları sayfa üzerinde dikkat çekmesine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-7'deki bulgular incelendiğinde “Görseller sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekicidir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 14'ü (7 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 40'ı (20 kişi) “Katılıyorum” ; % 20'si (10 kişi) “Kararsızım”; % 22'si (11 kişi) “Katılmıyorum” ve % 4'ü (2 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 54'ü (27 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerinde dikkat çektiğini düşünürken, % 26'sı (13 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerinde dikkat çekmediğini düşündükleri görülmektedir. Katılımcıların % 20'si (10 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninden 9'u şekil 4-1'deki görselin sayfa üzerinde dikkat çekmediğini düşünmektedir. Sadece G5 kodlu katılımcı çektiğini düşünmektedir. G1 kodlu katılımcı, “Şemayı en üstte verip bilgilendirmeleri daha alta da yapabilirdi. Öğrenci için önce görselle başlamaları da seviyelerine uygun olabilirdi. ...Eksik kalmış olabilir. Ben olsaydım işte üste koyardım şemayı.” şeklindeki yorumuyla şekil 4-1'deki görselin sayfanın başına koyulmasını gerektiğini düşündüğünü belirtmektedir. G2 kodlu katılımcı, “Şekil 4-1 dikkat çekici bir yerde ama hani biraz daha konunun başında biraz daha altta olabilirdi. Mesela en altta olabilirdi. Tam ortada değil de. Bilgiyi böldüğünü düşünüyorum.” ifadesi ile görselin ya sayfa başında ya da sayfa altında yer alması

gerektiğini bu haliyle bilgiyi böldüğünü düşünmektedir. G3 kodlu katılımcı, “belki önce görseli verip sonra yazıyı verebilirdi. ...Daha üst köşesine yerleştirilebilirdi. “ şeklindeki yorumuyla görselin sayfanın üst köşesinde yer alması gerektiğini belirtmektedir. G4 kodlu katılımcı “...dikkat çekiyor ama bence dikkati böyle tam odaklayacak şekilde değil.” şeklindeki yorumuyla görselin dikkat çekicilik noktasında yetersiz kaldığını düşünmektedir. G7 kodlu katılımcı, “Dikkat çekici ögenin sol üst köşede bulunması gerektiğini biliyorum ben ama ya tam biraz daha altında olsa bence daha mantıklı olurdu yazıların hemen altında. ...Bilginin direk altında olsa daha iyi olurdu benim için.” yorumuyla görselin dikkat çekmesi için sol üst köşede yer alması ve bilginin de hemen görselin altında olması gerektiğini ifade ederek bu haliyle dikkat çekmediğini vurgulamaktadır. G9 kodlu katılımcı, “ Biraz aşağıda kalmış. Belki biraz daha yukarıda olabilirdi. ...Daha büyük olabilirdi boyutu da bence. ” düşüncesiyle görselin yerinin dikkat çekicilik noktasında eksik kaldığını dile getirmektedir. G10 kodlu katılımcı “Sayfa üzerinde evet bir dikkat çekme var ama boyutu biraz daha büyük olsaydı iyi olurdu.” görüşüyle görselin dikkat çektiğini ancak boyutunun küçük kaldığını düşünmektedir. Görüşmeye katılan öğretmenlerin görüşlerinden hareketle şekil 4-1’deki görselin boyutunun ve yerleşim yerinin önemini ortaya çıkarmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-2’deki görselin sayfa üzerinde dikkat çekmesine ilişkin görüşleri ortaktır. G1 kodlu katılımcı “Dikkat çekici değil, öğrenciye hitap etmeyebilir.” yorumuyla düşüncesini belirtmektedir. G2 kodlu katılımcı görsel hakkındaki düşüncelerini “...dikkat çekmesi açısından doğru ama görüntü iyi değil” şeklinde ifade etmektedir. G3 kodlu katılımcı “...zaten birden fazla resim aynı sayfa üzerinde olduğu için hem de görselin içeriği desteklemediği için çok uygun olduğunu söyleyemeyiz.” ifadeleri ile görselin görüntü kalitesi yönünden eksikliğinin ve aynı sayfa üzerinde birden fazla görsele yer verilmesinin dikkat çekicilik yönünden olumsuz olduğunu düşünmektedir. G5 kodlu katılımcı “...(dikkat) çekmiyor. Çünkü (sayfa üzerinde) çok fazla görsel var.” yorumuyla sayfa üzerinde fazla görsel kullanılmasını olumsuz olarak değerlendirmekte ve “...bunlar (sayfa üzerindeki görseller) yan yana değil de belki metinlerin altına konulabilirdi. Daha uygun olabilirdi.” ifadesiyle de sayfa düzenlemesinin nasıl olması gerektiği üzerine düşüncelerini açıklamaktadır. G7 kodlu katılımcı “Yani sonuçta sayfa bölümlere ayrılmış. Direk bilginin altında görsel olduğu için uyumlu

şu an görselle ama görsel sonuçta sıkıntı.” yorumuyla görselin yerleşim yönünden uygun olduğunu ancak görselin kendisinin yetersiz olduğunu belirtmektedir. G8 kodlu katılımcı “Bence daha büyük olabilirdi. ...Evet ne olduğunu anlamaya çalışıyorsun. Dikkati o konuda çekiyor.” ifadesiyle görselin anlaşılır ve algılanabilir olmadığı için dikkat çektiğini ifade ederek görsele eleştiri getirmektedir. G9 kodlu katılımcı “...biraz daha büyük ayrıntılı olabilirdi bence.” yorumuyla görselin boyut anlamında yetersiz kaldığını dile getirirken görselin sayfa üzerindeki yeri için “...Yeri iyi bence.” ifadesini kullanmaktadır. G10 kodlu katılımcı “Kesinlikle zaten çekmiyor. Genel olarak zaten kötü bir durumda olduğu olduğunu söyleyebiliriz. Yer kısmıyla ilgili bir sıkıntısı yok ama resim kalitesi çok düşük olduğu için...(yetersizdir.)” yorumuyla görselin görüntü kalitesindeki yetersizliğinin görseli her yönden olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. Katılımcıların bir bölümü şekil 4-2’deki görselin sayfa üzerindeki yerleşimini olumlu bulurken katılımcıların tamamı kullanılan görselin oldukça yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Buradan hareketle görselin dikkat çekmesinin sadece sayfa üzerine yerleşimi ile değil bunun yanında kullanılan görsel ve kalitesinin de önemli olduğunu ifade etmek mümkündür.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2’deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekmede başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Boyutuna dikkat edilmeli, yerleşim açısından uygun yerde bulunmalı, görselin niteliğine de dikkat edilmeli.

4.1.2.6. Görsellerdeki Öğeler Arasındaki Uyum

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerdeki öğeler arasında uyum olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-7’deki bulgular incelendiğinde “Görsellerdeki öğeler arasında uyum vardır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 16’sı (8 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 46’sı (23 kişi) “Katılıyorum” ; % 22’si (11 kişi) “Kararsızım”; % 16’sı (8 kişi) “Katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 62’si (31 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki öğeler arasında uyum olduğunu düşünürken, % 16’sı (8 kişi) ise ders

kitaplarındaki görsellerdeki ögeler arasında uyum olmadığını düşünmektedir diyebiliriz. Katılımcıların % 22'sinin (11 kişi) ise bu konuda kararsız kaldığı görülmektedir.

Anket çalışması doğrultusunda seçilen şekil 4-1'deki görselde yer alan ögelerin birbiri arasında uyum olmasına ilişkin görüşmeye katılan katılımcıların görüşlerine bakıldığında da, katılımcılar görseli bu yönden başarılı bulmaktadırlar. G1 kodlu katılımcı, “Şekil 4-1'deki çalışmanın görselleri içeriğe hizmet etmektedir, ilgilidir. ...Bir tane şemada ovayı, tepeyi, platoyu, yamacı, vadiyi, doruğu bir arada gösterebilmiş ve başarılı olmuş.” şeklindeki ifadesi ile şekil 4-1'deki bir görsel üzerinde metinde anlatılan tüm yüzey şekillerine yer verdiğini ve bunlar arasında da başarılı bir uyum olduğunu vurgulamaktadır. G2 kodlu katılımcı, “Gayet uyumlu. ...Birbirini tamamlıyor.”; G3 kodlu katılımcı, “Uyum olduğunu düşünüyorum.”; G4 kodlu katılımcı, “Verilen örnekte zaten görsel uyumlu. ...burada herhangi bir problem yok.” şeklindeki yorumlarıyla şekil 4-1'deki görselin kendi içindeki uyum noktasında başarılı olduğunu ifade etmektedirler. Benzer şekilde G6 kodlu öğretmen de, “Coğrafi bir uyum var. Bir kere güzel bir kesit seçilmiş. Ovayı, tepeyi, platoyu, yamacı, doruğu, vadiyi 5.sınıf öğrencisine yansıtan bir kare olurmuş. ... Örneğin; doruk, doruğun üstüne vadi, vadinin üstüne yamaç, plato hepsi.” yorumuyla görselin coğrafi yüzey şekillerini yansıtmada başarılı olduğunu ve kendi içinde başarılı bir uyuma sahip olduğunu dile getirmektedir. Araştırmaya katılan G9 kodlu öğretmen ise diğer katılımcılardan farklı düşünmektedir. “Hepsini bir araya getirmek için çizilmiş bir resim. Bence çok bir uyum yok. ...Daha uyumlu olabilirdi. ...Hepsini yan yana değil de arkadan öne doğru olabilirdi mesela. Şöyle hani biraz daha basamaklı bir görüntü olabilirdi bence.” şeklindeki ifadesiyle şekil 4-1'deki görselde yer alan ögelerin birbiri arasında uyum olmadığını, sadece yeryüzü şekillerini tek görsel üzerinde göstermek için çizilmiş bir görsel olduğunu belirtmektedir. Burada uyumun sağlanması için yüzey şekillerinin arkadan öne doğru basamaklı olarak verilebileceğini ifade ederek görselin bu haliyle uyumsuz olduğunu vurgulamaktadır. Görüşmeye katılan katılımcıların ifadelerinden hareketle görsellerdeki ögeler arasında uyum sağlanması için gerçeğine uygun ve birbirini tamamlayan ögelerin seçilmesi gerektiği söylenebilir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-2'deki görseldeki ögeler arasında uyuma ilişkin görüşleri görselin değerlendirilmesinde önemlidir. G1 kodlu katılımcı “ ...böyle bir şey söyleyemeyiz. Tek bir resimle yukarıda verilen bilgiyi tamamlayamıyor.” ifadesiyle görselde uyum olmadığını belirtmektedir. G2 kodlu katılımcı “...resim net olmadığı için bir bütünlük algısı oluşamaz.” yorumuyla görselde bir uyum olmadığından bahsetmektedir. G3 kodlu katılımcı görsel için “...resim algılanamıyor.” ifadesini kullanarak görseli yetersiz bulmaktadır. G7 kodlu katılımcı “...(görselden) bir şey anlayacağımı sanmıyorum çocukların. Hiçbir şeye benzememiş.” yorumuyla görselin kendi içinde bir uyumun olmadığını düşünmektedir. G10 kodlu katılımcı “...Açık bir şekilde o ayrımı yapamamıştır görsellik bakımından.” diyerek görselin görüntü kalitesinin yetersizliğinin kendi içindeki bütünlüğü de olumsuz etkilediğini ifade etmektedir. Diğer katılımcılar da şekil 4-2'deki görseli bu yönden oldukça başarısız bulmaktadırlar. Görüşme verilerinden yola çıkarak şekil 4-2'deki görselin görüntü kalitesinin yetersizliğinin içeriğindeki ögelerin algılanmasını zorlaştırdığı söylenebilir.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2'deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesiyle ilgili sorusuna verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin kendi içinde uyumda başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Gerçeğine uygun olmalı, görseldeki ögeler birbiri tamamlamalı, bir bütünlük algısı uyandırmalı, baskı ve görüntü kalitesi yeterli olmalı.

4.1.2.7. Görsellerin Sayfa Üzerine Dengeli Dağıtılması

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin sayfa üzerine dengeli dağılmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-7'deki bulgular incelendiğinde “Görseller sayfa üzerinde dengeli dağıtılmıştır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 14'ü (7 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 44'ü (22 kişi) “Katılıyorum” ; % 26'sı (13 kişi) “Kararsızım”; % 12'si (6 kişi) “Katılmıyorum” ve % 4'ü (2 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 58'si (29 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerine dengeli dağıtıldığını düşünürken, % 16'sı (8 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin

sayfa üzerine dengeli dağıtılmadığını düşündüğü görülmektedir. Katılımcıların % 26'sı (13 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşme yapılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenine doğrudan görselin sayfa üzerine dengeli dağıtıldığıyla ilgili olarak görüşmeden elde edilen verilerden katılımcıların 8'i şekil 4-1'deki görselin sayfa üzerinde daha fazla yer kaplaması gerektiğini düşünmektedir. Sadece 2 katılımcı bu konuda görselin sayfa üzerindeki büyüklüğünün yeterli olduğunu dile getirmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin de şekil 4-2'deki görselin sayfa üzerinde dağılımına ilişkin düşünceleri açıktır. G1 kodlu katılımcı “Şekil 4-2'ye baktığımızda zaten renklendirilmesi olmayan bir resim. Öğrenci için yararlı olmaz.” şeklinde bir yorum yaparak görseli sayfa üzerinde yerleşim yönünden değerlendirmeye bile almamaktadır. G2 kodlu katılımcı “...bence doğru yerde hocam. Yani yer olarak doğru yerde.” ifadesi ile görselin sayfa üzerinde yerleşim yönünden uygun konumda olduğunu düşünmektedir. G4 kodlu katılımcı “...bence (görselin) olmasının bir anlamı yok. Benim kendi kanaatim. Yani görsel olarak biraz boğmuş gibi.” ifadeleriyle görselin oldukça yetersiz olduğunu ve ayrıca sayfa üzerinde çok fazla görsel kullanılmasından dolayı içeriğin kaybolduğunu iddia etmektedir. G5 kodlu katılımcı “...boyutu değiştirilebilir. Çünkü net anlaşılmıyor.” yorumuyla görselin boyutunun yeteri kadar büyük olmaması dolayısıyla içeriğindeki öğelerin anlaşılamadığını ifade etmektedir. G9 kodlu katılımcı “...biraz daha büyük, ayrıntılı olabilirdi.” ifadesiyle görselin sayfa üzerinde daha geniş yer kaplaması gerektiğine dikkat çekmektedir. G10 kodlu katılımcı ise “Sayfanın tamamında zaten doğal afetleri belirtiyor ve hepsini aynı sayfada belirttiği için bence güzel olmuş diyebiliriz. Ama sadece mesela o çığı belirten resimde sadece oradaki resmin iyi bir şekilde çıkmadığı için orada sıkıntı olduğunu söyleyebiliriz. Yoksa sayfanın genel şeyinde anlatılmak istenen konuda bir bütünlük olduğunu söyleyebiliriz. ” şeklinde düşüncelerini açıklamaktadır. Görüşme verilerinden yola çıkarak şekil 4-2'deki görselin sayfa üzerinde daha geniş yer kaplaması ve görüntü kalitesinin de iyileştirilmesi gerektiği görülmektedir.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2'deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin sayfa üzerinde dengeli

dağıtılmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Yeterli büyüklükte olmalı, uygun yerleştirilmeli.

4.1.2.8. Sayfa Üzerindeki Öğelerin Birbirini Tamamlaması

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki sayfa üzerinde yer alan öğelerin birbirini tamamlamasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-7'deki bulgular incelendiğinde “Sayfa üzerindeki öğeler birbirini tamamlamaktadır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 10'u (5 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 42'si (21 kişi) “Katılıyorum” ; % 36'sı (18 kişi) “Kararsızım”; % 10'u (5 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2'si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 52'si (26 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerindeki öğelerin birbirini tamamladığını düşünürken, % 12'si (6 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerindeki öğelerin birbirini tamamlamadığını düşündüğü görülmektedir. Katılımcıların % 18'i (9 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin de şekil 4-1'deki görselin bulunduğu sayfa üzerindeki öğelerin birbirini tamamlamasına ilişkin görüşleri incelendiğinde; G4 kodlu katılımcı, “İdeal. Yani olması gerektiği gibi.”; G5 kodlu katılımcı, “Şekil 4-1'de var bütünlük.” ifadeleri ile sayfa üzerindeki öğelerin birbirini tamamladığını düşünmektedirler. Katılımcıların çoğunluğu şekil 4-1'deki görselin bulunduğu sayfa üzerindeki öğelerin birbirini tamamladığını ifade etmektedirler. G10 kodlu katılımcı ise, “Sayfa üzerinde bir bütünlük var. Ancak son konuda biraz hani konuyla ilişkisi yok aslında o başka bir sayfada olsaydı daha iyi olurdu. ...Evet, birbirinden bahsetmeyen özellikle alt kısımda sayfanın alt kısmında sayfanın alt kısmında belirtilen konunun üstteki yüzey şekilleriyle ilişkisi olmadığını söyleyebiliriz.” şeklindeki düşüncesiyle şekil 4-1'deki görselin bulunduğu sayfadaki son paragrafın içerikte ifade edilen ve görselde yansıtılan konuyla alakalı olmadığını ve bu nedenle başka bir sayfada verilmesinin doğru olabileceğini dile getirmektedir. Bunun dışında ise görselin bulunduğu sayfa üzerinde bütünlüğün sağlandığını düşünmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-2'deki görselin bulunduğu sayfa üzerindeki öğelerin birbirini tamamlamasına ilişkin görüşlerini incelediğimizde sadece G10 kodlu katılımcının bu konuda daha net görüşler ortaya koyduğu görülmektedir. G10 kodlu katılımcı bu konuda “Sayfanın tamamında zaten doğal afetleri belirtiyor ve hepsini aynı sayfada belirttiği için bence güzel olmuş diyebiliriz. ...sayfanın genel şeyinde anlatılmak istenen konuda bir bütünlük olduğunu söyleyebiliriz. ” şeklinde düşüncelerini ifade ederek sayfa üzerinde bulunan öğelerin birbirini tamamladığını belirtmektedir. Diğer katılımcılardan bu soruya yönelik bir katkı alınamamıştır.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2'deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesiyle ilgili sorusuna verdikleri yanıtlardan hareketle görsellerin sayfa üzerindeki bütünlüğün sağlanmasında başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Sayfanın tamamında aynı konuyla ilgili öğeler yer almalı, öğeler arasında bütünlük sağlanmalı.

4.1.2.9. Görsellerin Baskısının Açık, Net ve Temiz Olması

Anket çalışmasının bu bölümünün son sorusuyla 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin öğrenciyi düşündürücü nitelikte olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-7'deki bulgular incelendiğinde “Görsellerin baskısı açık, net ve temizdir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 18'i (9 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 30'u (15 kişi) “Katılıyorum” ; % 24'ü (12 kişi) “Kararsızım”; % 22'si (11 kişi) “Katılmıyorum” ve % 6'sı (3 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 48'si (24 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin baskısının açık, net ve temiz olduğunu düşünürken, % 28'i (14 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin baskısının açık, net ve temiz olmadığını düşündükleri görülmektedir. Katılımcıların % 24'ü (12 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninden yedisi şekil 4-1'deki görselin baskısının açık, net ve temiz olduğunu düşünürken, üçü de gerçeğine uygun yapılmadığını düşünmektedir. Araştırmaya katılan G1 kodlu katılımcı “şekil 4-1'de görsel açık, net ve hedefe hitap eden bir çalışma.”; G4 kodlu öğretmen, “Uyumlu,

uyumlu. Çok güzel, ideal yani.”; G5 kodlu katılımcı, “Şekil 4-1’deki açık, temiz, düzgün.” G10 kodlu katılımcı, “Şekil 4-1’deki için gayet güzel bir şekilde bir baskı olmuş. Net bir şekilde hem okunaklı hem de görsellik açısından iyi olduğunu iyi bir durumda olduğunu söyleyebiliriz. ...Yazılar, renkler, resimler çok iyiler ve net bir şekilde okunabiliyor.” biçimindeki ifadeleriyle şekil 4-1’deki görselin baskısının açık, net ve canlı olduğunu ifade etmektedirler. Bununla beraber araştırmaya katılan G2 kodlu katılımcı, “...baskı net, temiz ama daha canlı olabilirdi.”; G3 kodlu katılımcı, “Şekil 4-1’deki için olumlu ama yine de daha net daha parlak bir renk kullanılabilirdi. ...Açık ve net. Ama daha güzel olabilir mi? Baskıdan dolayı daha güzel olabilir.”; G9 kodlu katılımcı, “Çok net değil bence. ...silik biraz.” yorumlarıyla şekil 4-1’deki görselin yeterince baskısının net ve canlı olmadığı şeklinde düşüncelerini açıklamaktadırlar. Görüşmeye katılan katılımcıların ifadelerinden hareketle görsellerin baskıları açık, net, temiz, canlı, renkli, hedef kitleye uygun olmalıdır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-2’deki görselin baskısının açık, net ve temiz olmasına ilişkin düşüncelerini benzeşmektedir. G3 kodlu katılımcı “...Açık, net değil. Renkler çok karışık. Baskı da zaten biraz sıkıntı. ...Daha temiz olabilirdi.” ifadeleri ile görselin bu yönden oldukça yetersiz olduğunu düşünmektedir. G4 kodlu katılımcı “...Baskı itibariyle diğerlerine baktığım zaman gene sorun söz konusu. Gri, fazla soluk kalmış.” şeklindeki düşüncesiyle görselin sayfa üzerindeki diğer görsellerle karşılaştırıldığında baskı ve renk kalitesi yönlerinden yetersiz kaldığını ifade etmektedir. G5 kodlu katılımcı “...kesinlikle söyleyemeyiz. Zaten şekil 4-1’nin en kötü şeyi, özelliği o. ...Baskıdan dolayı zaten kötü görünüyor.” ifadesiyle görselin baskı kalitesinin yetersizliğinin diğer yönlerden de görseli olumsuz etkilediğinin altını çizmektedir. G6 kodlu katılımcı “Mesela hiç beyaz şeyi (rengi) yok. Çok az beyaz tonu var kar kütlesi için. Dağı görmek lazım, karın beyazını görmek lazım. Onlar yok. Hissedilmiyor.” yorumuyla görselin renk kalitesinin yeterli olmamasından dolayı görselin amacına hizmet etmekte yetersiz kaldığını düşünmektedir. G7 kodlu katılımcı “...sıkıntı var. ...hiç açık, net ve şey (temiz) olduğunu düşünmüyorum.” şeklinde düşüncesini açıklamaktadır. G8 kodlu katılımcı ise düşüncesini “...bulanık çıkmış gibi geldi bana.” şeklinde ifade etmektedir. G9 kodlu katılımcı “...baskısı çok kötü. Herhalde bu resim aslında orijinalinde böyle değildir de baskısından dolayı kötü çıkmış diye düşünüyorum.”

ifadesi ile görselin bu kadar yetersiz olmasına anlam verememekte ve baskıdan kaynaklı bir sorun olabileceğini düşünmektedir. G10 kodlu katılımcı “ ...baskı aslında net olduğunu söyleyemeyiz. Yüksek kalitede olduğunu söyleyemeyiz. Biraz daha iyi olabilirdi.” söylemiyle görselin baskı kalitesinin yeterli olmadığına dikkat çekmektedir. Görüşmeye katılan öğretmenlerin tamamı görselin baskısının açık, net ve temiz olma kriterlerini karşılamadığını düşünmektedirler. Baskı ve görüntü kalitesinin yeterli olmadığı durumlarda görselin diğer yönlerden de olumsuz etkilendiğini görüşme verilerinden çıkarılabilir.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2’deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin baskısının açık, net ve temiz olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Baskı kalitesi açık, temiz, net olmalı, görüntü kalitesine ve renk kalitesine dikkat edilmeli, görseller hedef kitlenin seviyesine uygun ve canlı olmalı.

4.1.3. Gerçekçilik Yönünden Veriler ve Bulgular

Tablo 4-8: Görsellerin Gerçeklik Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları

Biçim ve içerik Yönünden	Tamamen Katılıyorum				Katılıyorum				Kararsızım				Katılmıyorum				Tamamen Katılmıyorum				Toplam			
	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%
1. Görsellerdeki öğeler gerçeğine uygundur.	2	8	10	20	9	18	27	54	6	4	10	20	2	1	3	6	-	-	-	-	19	31	50	100
2. Görsellerde verilen bilgiler doğrudur.	2	8	10	20	14	16	30	60	3	5	8	16	-	1	1	2	-	1	1	2	19	31	50	100
3. Görsellerdeki bilgiler günceldir.	2	3	5	10	8	9	17	34	5	12	17	34	4	5	9	18	-	2	2	4	19	31	50	100
4. Görsellerdeki bilgiler / öğeler doğru yerleştirilmiştir.	2	5	7	14	10	15	25	50	6	6	12	24	1	3	4	8	-	2	2	4	19	31	50	100

Not: K kadın katılımcıları; E erkek katılımcıları; T toplam katılımcı sayısını; % ise katılımcıların oranını ifade etmektedir.

Bu başlık altında 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görseller üzerine 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan anket çalışmasının sonuçları ile anket çalışması sonucunda ilgili ders kitabından bir olumlu ve bir olumsuz görsel üzerine 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan görüşme verileri ele alınmıştır. Anket çalışmasının “Gerçekçilik Yönünden” verilerini ele aldığımızda:

“Görsellerdeki ögeler gerçeğine uygundur.” maddesi %74,

“Görsellerde verilen bilgiler doğrudur.” maddesi %80,

“Görsellerdeki bilgiler günceldir” maddesi %44,

“Görsellerdeki bilgiler/ ögeler doğru yerleştirilmiştir.” maddesi %64 oranında katılımcılar tarafından olumlu bulunmaktadır.

Tablo 4-8 incelendiğinde en dikkat çekici madde “Görsellerdeki bilgiler günceldir.” ifadesine verilen cevaplardır. Tabloya göre katılımcıların sadece %44’ü 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan görsellerin güncel olduğunu düşünmektedir. Bu veriler ışığında katılımcıların %56’sı ilgili ders kitabındaki görselleri güncellik yönünden yeterli bulmadığı görülmektedir.

Diğer maddelerde incelendiğinde %80’in üzerinde başarılı görülen bir madde olmaması katılımcıların ilgili ders kitabında kullanılan görselleri gerçekçilik yönünden eksikliklerinin olduğunu düşündüklerini göstermektedir.

4.1.3.1. Görsellerdeki Ögelerin Gerçeğine Uygun Olması

Anket çalışmasının bu bölümdeki ilk sorusuyla 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerde yer alan ögelerin gerçeğine uygun olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-8’deki bulgular incelendiğinde “Görsellerdeki ögeler gerçeğine uygundur.” maddesine ilişkin katılımcıların % 20’si (10 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 54’ü (27 kişi) “Katılıyorum” ; % 20’si (10 kişi) “Kararsızım”; % 6’si (3 kişi) “Katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 74’ü (37 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki ögelerin gerçeğine uygun olduğunu düşünürken, % 6’sı (3 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki ögelerin gerçeğine uygun olmadığını

düşünmektedir. Katılımcıların % 20'sinin (10 kişi) ise bu konuda kararsız kaldığı görülmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninden sekizi şekil 4-1'deki görseldeki öğelerin gerçeğine uygun yapıldığını düşünürken, ikisi de gerçeğine uygun yapılmadığını düşünmektedir. Görseldeki öğelerin gerçeğine uygun yapıldığını düşünen öğretmenlerden G2 kodlu katılımcı, “ Gerçeğine uygundur hocam... Resim üzerine, kağıt üzerinde en iyi şekilde gösterimi herhalde bu yöntemdir diye düşünüyorum.”; G5 kodlu katılımcı, “Şekil 4-1'deki gerçeğe uygun. Doğru yani platoları, ovaları, tepeleri gerçeğe uygun yapmışlar.”; G6 kodlu katılımcı, “ Uygun. Yani bir coğrafi alanda, harita üzerinde de olabilir bir ülkede de olabilir.”; G10 kodlu katılımcı, “ Gerçeğine yakın diyebiliriz. Günlük hayatımızda da evet, hani ovanın yükseltisini filan platonun, tepenin bu şekilde bir karşılaştırma eğer yaparsak görselde de ancak bu kadarını yansıtılabildi söyleyebiliriz.” ifadeleri ile şekil 4-1'deki görselin gerçeğine uygun olduğunu belirtmektedirler. Görüşmeye katılan G3 kodlu katılımcı, “Şekil 4-1'deki uygun ama mesela dağla yamaç ya da vadi arasındaki oran orantıya baktığımızda biraz daha şey olabilirdi. Mesela dağ daha büyük, diğerleri biraz daha küçük olabilirdi.... Daha da belirginleştirilebilirdi.” ifadesi ile görseldeki öğelerin birbirleriyle orantısının tam olarak ortaya konulmadığını ve bu durumun da görseldeki öğelerin gerçekliği konusunda bir eksiklik ortaya çıkardığını düşünmektedir. Benzer şekilde G9 kodlu katılımcı da, “ Plato biraz belirsiz kalmış. Plato çok uygun değil sanki.” şeklindeki yorumuyla görselin gerçeği yansıtma noktasında eksiklikler barındırdığını ifade etmiştir. Görüşmeye katılan katılımcıların ifadelerinden hareketle görsellerdeki öğelerin gerçeğine uygun olması için bu öğelerin gerçek yaşamdaki görüntüsüne uygun olması gerekmektedir. Gerçek yaşamdaki görüntüsüne yakın olan öğeler gerçeği yansıtmakta başarılı oldukları katılımcılarca düşünülmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-2'deki görseldeki öğelerin gerçeğine uygun olmasına yönelik düşüncelerini görüşmede belirtmişlerdir. G1 katılımcı “Şekil 4-2'dekine baktığımızda ise zaten ne anlatmak istediği tamamen açık ve net değil. Bu da amaca hizmet etmiyor.” ifadesi ile görselin bu haliyle gerçekliğinin yeterince açık olmadığına vurgu yapmaktadır. G2 kodlu katılımcı “...resim düz bir zeminden bir karın veya bir şeyin hareket ettiğini gösteriyor. Bu

şekilde bir algı oluşturuyor. ...Yani yüksekte bir, yüksekte düşen bir karı göstermemiş.” yorumuyla görselin gerçeklik algısı oluşturamadığını belirtmektedir. G3 kodlu katılımcı “...zaten dağ, çok fazla göremediğimiz için bir kartopu gibi ya da sise benzer bir şey gözüküyor. Onun için çok fazla yorum yapamayacağım.” düşüncesiyle görselin bu haliyle anlaşılır olmadığını ve gerçekliği hakkında konuşulamayacağını dile getirmektedir. G6 kodlu katılımcı görselin gerçeğine uygun olarak seçildiğini ancak baskıdan kaynaklı sorun olduğunu “Seçilmesi gereken şey (kesit) seçilmiş de baskı da şey var, hata var.” şeklinde ifade etmektedir. G7 kodlu katılımcı “Ya sonuçta ben bildiğim için böyle de devam edebileceğini düşündüğüm için uygun geliyor bana ama öğrenci bunu tam düşünemez sonuçta. ...Ben gözümde canlandırabildiğim kadarıyla he böyle bir şey var deyip gerçeği uydurabiliyorum.” ifadeleriyle görselin gerçeği yansıttığını fakat öğrencilerin bunu anlayabilecek ön bilgiye sahip olmadıkları için bu haliyle gerçeği tam olarak ortaya koymakta yetersiz kaldığına dikkat çekmektedir. G8 kodlu katılımcı “Bir televizyonda görmüştüm. Çığ uygun. ...ama bu karmakarışık bir şey yani.” yorumuyla görselin gerçeği yansıtmada yeterli olmadığını dile getirmektedir. G10 kodlu katılımcı da “Bir kere resmi anlayamıyoruz. Gerçekliği o yüzden anlayamayız yani.” ifadesiyle görselin gerçekliği hakkında bu görselden yola çıkılarak yorum yapılamayacağını belirtmektedir. Görüşmeler neticesinde sadece G5 kodlu katılımcının görseli gerçeğine uygun bulduğunu ifade edebiliriz. Diğer katılımcılar şekil 4-2’deki görseli baskı ve görüntü kalitesi yetersizliği nedeniyle gerçekliği yansıtmakta yetersiz olduğunu düşünmektedirler.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2’deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görseldeki öğelerin gerçeğine uygun olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Öğeler gerçek yaşamdaki haline uygun olmalı, görselin baskı ve görüntü kalitesi yeterli olmalı.

4.1.3.2. Görsellerde Verilen Bilgilerin Doğruluğu

Anket çalışmasının bu bölümdeki ikinci sorusuyla 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerde verilen bilgilerin doğruluğuna ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-8’deki bulgular incelendiğinde “Görsellerde verilen bilgiler

doğrudur.” maddesine ilişkin katılımcıların % 20’si (10 kişi) “Tamamen katılıyorum”; % 60’ı (30 kişi) “Katılıyorum” ; % 16’sı (8 kişi) “Kararsızım”; % 2’si (1 kişi) “Katılmıyorum”; %2’si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 80’i (40 kişi) ders kitaplarındaki görsellerde verilen bilgilerin doğru olduğunu düşünürken, % 4’ü (2 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerde verilen bilgilerin doğru olmadığını düşünmektedir. Katılımcıların % 16’sı (8 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninden sekizi görselde verilen bilgilerin doğru olduğunu düşünürken ikisi ise bazı eksikliklerin bulunduğunu düşünmektedir. Görselde verilen bilgilerin doğru olduğunu düşünen G3 kodlu katılımcı, “...içerikte de zaten tanımı yapıldığı için tamamen uygun” şeklindeki ifadesi ile görselin içerikte verilen bilgilerle örtüştüğünü ve dolayısıyla verilen bilgilerin doğru olduğunu dile getirmektedir. Benzer şekilde G1 kodlu katılımcı da, “...resimde verilen ya da resimde gösterilen yerlerle tanımlamalar birbiriyle örtüşüyor.” görüşüyle görselin içerikte verilen bilgilerle örtüştüğünü ve dolayısıyla doğru bilgiler verdiğini vurgulamaktadır. Görselde verilen bilgilerin doğru olduğunu düşünen bir diğer katılımcı olan G10 ise, “ Baktığımızda zaten yüzey şekilleri tanım olarak tanımlarını biliyoruz. Görsel olarak da baktığımızda birebir karşıladığını söyleyebiliriz. Yani görsellerle bunu iyi bir şekilde söylediğini, yansıttığını söyleyebiliriz.” söylemiyle görseldeki yüzey şekillerinin tanımlarına uygun olarak verildiğini ve bu yüzden de doğru olduğunu belirtmektedir. Görselde verilen bilgilerin yetersiz olduğunu düşünen G2 kodlu katılımcı ise düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir: “ Mesela burada şekil 4-1’de doruk demiş. Oysa hani burada birden fazla doruk var. Sadece birinin üzerine hani doruklar diyebilir veya birinin üzerine doruğu katabilir. Çünkü çocuk var olan hepsini doruk olarak algılayabilir. Vadiye okla veya herhangi bir şeyle daha rahat bir şekilde gösterilebilirdi. Çünkü bu daha ilgi çekici olurdu. Vadi bu yamacın üzerine erişmiş yamaç da olabilir. Çocuk yamacı da vadi olarak görebilir. Burada bir derinlik algısı yok. ...Derinlik algısı olması lazım. ...Yetersiz. ”. Katılımcı burada görsel içinde kullanılan bilgilendirme ifadelerinin yetersiz olduğundan ve görseldeki yüzey şekillerinin derinlik algısı oluşturacak şekilde verilmemesinden kaynaklanan bir eksiklik olduğunu ve bu durumun da görselin doğruluğunu etkilediğini düşünmektedir. Görselde verilen bilgilerin doğru ancak eksik olduğunu düşünen G5 kodlu katılımcı ise “Şekil 4-

1'deki doğru. ...Gerçek hayatta da öyle. Yalnız şu arka dorukların olduğu yer sonra iliştilmiş gibi duruyor. Bunlardan ayrı gibi durmuş.” ifadesiyle düşüncelerini dile getirmektedir. Görüşmeye katılan katılımcıların ifadelerinden hareketle görsellerde verilen bilgilerin doğruluğunun sağlanmasında görsellerin içerikte verilen bilgiyle uyumlu olması ve gerçek hayattaki görüntüsüne uygun olması gerekmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-2'deki görselde verilen bilgilerin doğruluğuna ilişkin görüşme sonuçlarına bakılmalıdır. G1 kodlu katılımcı “...verilen bilgi ...doğru. ...Sadece görselinde sıkıntı var.” diyerek görseldeki bilgilerin doğru olduğunu ifade etmektedir. G2 kodlu katılımcı görseli bu yönden “Yetersiz” olarak değerlendirirken “...mesela daha yüksekte çekilmiş veya daha uzaktan çekilmiş bir görüntü olabilirdi. Yüksekten bir dağın yamacından düşen karın veya bir şöyle söyleyeyim kar kütlesini aşağıya doğru yıkıntısını gösterebilecek düzeyde olabilirdi.” ifadeleri ile görselin nasıl olması gerektiğini açıklamaktadır. G3 kodlu katılımcı “...çığın oluşumunu anlatan bir resim değil ya da görsel değil.” yorumuyla görselin oldukça yetersiz olduğuna ve anlaşılır olmadığına vurgu yapmaktadır. G4 kodlu katılımcı “..Birkaç öğrenciye gösterdiğim zaman farklı cevaplar verenler oldu. Bu da zaten farklı cevaplar olması en azından doğru olmadığını gösteriyor.” şeklindeki açıklamalarıyla görselin doğru bilgiler vermediğinin altını çizmektedir. G6 kodlu katılımcı şekil 4-2'deki görselde verilen bilgilerin doğruluğuna ilişkin yöneltilen soruya “Yok burada hiçbir emare yok. Hiçbir belirti yok.” cevabını vererek görseli bu yönden oldukça yetersiz bulmaktadır. G8 kodlu katılımcı “...kendi çapında (bilgiler doğru) olabilir ama ...ilk bakışta bir şey anlaşılıyor.” ifadesi ile görselin anlaşılır olmadığını ifade etmektedir. G10 kodlu katılımcı “...bunu net olarak söyleyemeyiz.” şeklinde düşüncesini açıklamaktadır. Görüşmeye katılan G5 kodlu katılımcı ilgili soruya “Olumlu.”; G7 kodlu katılımcı “Doğru.”; G9 kodlu katılımcı da “Doğru. Neticede orda kayan bir kar kütlesi var. O da doğru.” şeklindeki değerlendirmeleriyle şekil 4-2'deki görseli olumlu bulduklarını belirtmektedirler. Görüşmeye katılan öğretmenlerin %50'si görselde verilen bilgilerin doğruluğu konusunda olumsuz düşünceye sahip olduklarını görüşme verilerinden yola çıkarak söyleyebiliriz. Katılımcıların % 20'sinin ise görseldeki bilgilerin yeterli ancak görselin yeterli bir görsel olmadığını düşündüklerini ifade edebiliriz. Görüşme verilerinden yola çıkarak şekil 4-2'deki görselin görüntü kalitesi, çekim mesafesi ve açısı, içeriğinde yer alan öğelerin

belirgin olması ve öğrenciler tarafından anlaşılır olma yönlerinden yetersiz kaldığı görülmektedir.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2'deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görseldeki bilgilerin doğru olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: İçerikteki bilgiler tarafından doğrulanmalı, gerçek görüntüsüne uygun olmalı, görüntü kalitesi yeterli olmalı, çekim mesafesi ve açısı uygun olmalı, hedef kitle tarafından anlaşılır olmalı.

4.1.3.3. Görsellerdeki Bilgilerin Güncel Olması

Anket çalışmasının bu bölümdeki üçüncü sorusuyla 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerdeki bilgilerin güncel olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-8'deki bulgular incelendiğinde “Görsellerdeki bilgiler günceldir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 10'si (5 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 34'ü (17 kişi) “Katılıyorum” ; % 34'ü (17 kişi) “Kararsızım”; % 18'i (9 kişi) “Katılmıyorum”; %4'ü (2 kişi) ise “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 44'ü (22 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki bilgilerin güncel olduğunu düşünürken, % 22'si (11 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki bilgilerin güncel olmadığını düşündükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 34'ü (17 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin de şekil 4-1'deki görselin güncel olmasına ilişkin düşüncelerini incelediğimizde bütün katılımcıların görselin günlük hayata yakın olduğu ve dolayısıyla da güncel olduğu noktasında hem fikir olduğu söylenebilir. G2 kodlu katılımcı şekil 4-1'deki görselin ve içeriğindeki bilgilerin güncel olduğunu ifade ederek, “ 5. sınıflar için yeterli ama daha üst sınıflar için yetersiz kalır bu şey. ...Biraz daha geliştire(levi)lir.” şeklinde yorumda bulunmuştur. Burada 5.sınıf düzeyi için görselin güncellik bakımından yeterli olduğu ancak daha üst sınıflar için yetersiz kaldığını vurgulamaktadır. G6 kodlu katılımcı, “...öğrenciye haritayla, atlasla, akıllı tahtayla evet o günceli fark ediyor. Çünkü biliyorsun bizim öğrencilerin gezme şeyleri yok pek. ...öyle güncelleştirmeye çalıştık.” şeklindeki yorumu ile görseldeki öğelerin çeşitli öğretim materyalleri

kullanılarak güncelliğin sağlanmasına çalışıldığını dile getirmektedir. G9 kodlu katılımcı, “İstanbul dışına çıktıkları zaman bunlarla karşılaşabilirler.” diyerek görselin güncel olduğunu ifade etmektedir. G10 kodlu katılımcı da, “ Günlük hayata yakın olduğunu söyleyebiliriz. ...Kendi hayatında kesinlikle görebilir bunları. İşte tepeyi ovayı, platoyu, yamacı, vadiyi, doruğu...ki zaten bunların hepsi ülkemizde bulunan yeryüzü şekilleri ve günlük hayatında da bunlarla karşılaşabilecek düzeyde.” biçiminde ifade ettiği görüşleriyle şekil 4-1’deki görselin günlük hayata yakın olduğu ve bu nedenle güncellik noktasında yeterli olduğu kanaatindedir. Görüşmeye katılan katılımcıların şekil 4-1’deki görsel üzerine ifadelerinden hareketle bir görselin güncellik noktasında başarılı olabilmesi için öğrencilerin günlük hayatta karşılaşabileceği nitelikte olması gerekmektedir. Bundan dolayı da ders kitaplarında kullanılan görsellerin seçiminde öğrencilerin günlük hayatta karşılaşabilecekleri görsellerin seçilmesi yerinde olacaktır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-2’deki görselin güncel olmasına ilişkin yapılan görüşme sonuçlarına göz atıldığında katılımcıların neredeyse tamamı görselin güncel olduğunu düşünmektedirler. Bununla beraber G2 kodlu katılımcı “Yetersiz.”; G3 kodlu katılımcı “...işte resmi net alamadığımız için açıkçası o konuda bir yorum yapamayacağım.”; G8 kodlu katılımcı “...çizilmiş bir resim olsaydı daha iyi anlaşılırdı.” yorumlarıyla görselin güncel olduğunu ancak anlaşılır olmadığı için yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Buradan hareketle şekil 4-2’deki görselin anlaşılır belirgin bir görsel olmadığını ve bu nedenle güncelliğini tam olarak yansıtmada noktasında eksik kaldığı anlaşılmaktadır.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2’deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesiyle ilgili sorusuna verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin güncel olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Öğrencilerin günlük hayatta karşılaşabileceği bir görsel olmalı, anlaşılır ve belirgin bir görsel olmalı.

4.1.3.4. Görsellerdeki Bilgilerin / Ögelerin Doğru Yerleştirilmesi

Anket çalışmasının bu bölümdeki dördüncü sorusuyla 5. sınıf ders kitabındaki görsellerdeki bilgilerin veya ögelerin görsel üzerine doğru yerleştirilmesine ilişkin

veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-8'deki bulgular incelendiğinde “Görsellerdeki bilgiler / öğeler doğru yerleştirilmiştir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 14'ü (7 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 50'u (25 kişi) “Katılıyorum” ; % 24'ü (12 kişi) “Kararsızım”; % 8'i (4 kişi) “Katılmıyorum” ve % 4'ü (2 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 64'ü (32 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki bilgilerin / öğelerin doğru yerleştirildiğini düşünürken, % 12'si (6 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki bilgilerin / öğelerin doğru yerleştirilmediğini düşündüğü söylenebilir. Katılımcıların % 24'ünün (12 kişi) ise bu konuda kararsız kaldığı görülmektedir.

Araştırmaya doğrultusunda hazırlanan görüşmeye katılan Sosyal Bilgiler öğretmenleri şekil 4-1'deki görseldeki öğelerin ve bilgilerin görsele doğru yerleştirilmesi konusunda farklı düşüncelere sahiptirler. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninden yedisi görseldeki öğelerin ve bilgilerin doğru yerleştirildiğini düşünmektedir. G4 kodlu katılımcı, “ Kesinlikle olması gerektiği yerde. Gayet güzel yani şekil 4-1'deki.”; G5 kodlu katılımcı, “Şekil 4-1'deki ova yerinde, tepe yerinde, plato, yamaç, vadi hepsi yerinde.”; G6 kodlu katılımcı, “ Kendi içinde evet. ...Örneğin doruk, doruğun üstünde; vadi, vadinin üstünde; yamaç, plato. Hepsi.” ; G10 kodlu katılımcı, “...güzel bir şekilde yerleştirildiğini söyleyebiliriz ve doğru bir şekilde en önemlisi söyleyebiliriz.” şeklindeki düşüncelerinden yola çıkarak katılımcıların şekil 4-1'deki görselin içindeki öğelerin ve bilgilerin doğru yerleştirildiğini düşündüklerini ifade edebiliriz. Araştırmaya katılan diğer katılımcılar ise şekil 4-1'deki görsel içindeki öğelerin ve bilgilerin tam anlamıyla doğru yerleştirildiğini düşünmemektedirler. G8 kodlu katılımcı görsel içinde bulunan yamacın tam olarak etkili olmadığı ve karmaşıklık oluşturduğunu düşünmektedir. “Yamaç sadece biraz tepede durmuş o kadar. Bana öyle geldi doğrusu. Şurada olabilirdi (Parmağıyla görselde yamacın olması gerektiği yeri gösteriyor.)” şeklindeki düşüncesiyle şekil 4-1'deki görselin tam anlamıyla bu konuda başarılı olmadığını dile getirmektedir. G3 kodlu katılımcı ise “Evet, olması gereken ama biraz daha şu akarsular, biraz daha mavi olup daha net gözükebilirdi.” diyerek görsele akarsuların yerleştirilmesinde eksiklikler olduğuna dikkat çekmektedir. G2 kodlu katılımcı ise görselde verilen öğelerin bilgilendirmelerinin eksik olduğunu ve bununla öğrencilerde yanlış öğrenmelere neden olacağını “ Mesela şurada bir vadi.

Burada vadi. Sadece yamaç gösterilmiş, vadi gösterilmemiş. ...Mesela vadi olduğunu gösterebilirdi. Dağların yüzeylerinin yamaç olduğunu gösterebilirdi. Mesela bu yamaç bir yerden başlayıp hani dağın zirvesinden başlayıp eteğine kadar uzanması gerekirken mesela burada şey kalmış, yeterince ifade etmemiş. Mesela taa dağın doruğundan eteğine kadar net bir şekilde ifade edilmesi lazım.” şeklinde dile getirmektedir. Görüşmeye katılan katılımcıların ifadelerinden hareketle görsellerdeki bilgilerin veya öğelerin doğru yerleştirilmesi için gerçek hayattaki şekline uygun olması ve bütünlük içinde olması gerekmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-2’deki görselde yer alan bilgilerin ve öğelerin doğru yerleştirilmesine ilişkin yapılan görüşme sonuçlarına bakıldığında katılımcıların yarısının olumsuz düşünceye sahip olduğu görülmektedir. G2 kodlu katılımcı “..resimdeki görüntü (içerikteki) bilgiyle uyuşmuyor. ...tam olarak karşılamıyor.” yorumuyla içerikteki bilgilerin görselde tam olarak yer almadığını ifade etmektedir. G3 kodlu katılımcı “Hiçbirisi olması gereken yerde değil. Çünkü bir şey yani yok şekil 4-2’dekinde.” şeklindeki söylemiyle görseli bilgilerin – öğelerin doğru yerleştirilme yönünden olumsuz olarak değerlendirmektedir. G6 kodlu katılımcı “ Yok burada sadece bir toz bulutu var. Bir yangın mı çıkmış, heyelan mı?” tepkisiyle görselin anlaşılır olmadığını işaret etmektedir. G8 kodlu katılımcı “Onda (görselde) valla hiçbir şey anlaşılıyor. Gerçekten anlaşılıyor.” söylemiyle görselin anlaşılır olma yönünden oldukça yetersiz olduğuna dikkat çekmektedir. G10 kodlu katılımcı da benzer şekilde “...zaten resmin bulanık olması, tam olarak verilmek isteneni yansıtamaması durumundan dolayı biz böyle bir şey söyleyemeyiz.” ifadesiyle görselin anlaşılır olmadığına vurgu yapmaktadır. Katılımcıların %50’si şekil 4-2’deki görseldeki bilgilerin doğru yerleştirilmesini yetersiz bulmaktadır. Görüşme verilerinden hareketle şekil 4-2’deki görselin anlaşılır olmadığını ve içeriğindeki öğelerin belirgin olmadığı söylenebilir.

Katılımcıların şekil 4-1 ve 4-2’deki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görseldeki bilgilerin veya öğelerin görsele doğru yerleştirmede başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Öncelikle görsel anlaşılır olmalı, öğeler belirgin olmalı, öğeler gerçek yaşamdakine uygun yerleştirilmeli, öğeler arasında bütünlük olmalı.

4.2. 6. Sınıf Anket Çalışması ve Görüşme Sonuçları

2015 – 2016 eğitim – öğretim yılında İstanbul ilinde TTK tarafından kullanılması uygun görülen Sosyal Bilgiler 6. sınıf (Yakın Çağ Yayınları) ders kitabındaki görseller, araştırmacı tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan ve uzman görüşleri alınan “Ders Kitaplarındaki Görselleri Değerlendirme Anketi” yardımıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Anket İstanbul ilinde görev yapan ve 6. sınıflarda derse giren 50 Sosyal Bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Anket çalışmasına katılan 50 Sosyal Bilgiler öğretmenin cinsiyet ve hizmet süresi tablo 4-9’da gösterilmiştir.

Tablo 4-9: Anket Çalışmasına Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet ve Hizmet Süresi Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Bayan	17	34
Erkek	33	66
Toplam	50	100
Hizmet Süreleri	f	%
1 – 5	24	48
6 – 10	10	20
11 – 15	4	8
16 – 20	5	10
21 yıl üstü	7	14
Toplam	50	100

Anket çalışmasına katılan 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni tarafından olumlu görsel seçilen şekil 4-3’teki görsel ve olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-4’teki görsel üzerine 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile görüşme yapılarak anket çalışması sonuçları desteklenmeye çalışılmıştır. 6. sınıf düzeyinde görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin cinsiyet, kıdem durumları ile görüşme tarihleri ve süreleri tablo 4-10’da gösterilmiştir.

Tablo 4-10: Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet, Kıdem, Görüşmeye Katıldıkları Sınıf Düzeyi ile Görüşme Tarihleri ve Süreleri

K. K	C	K	S. D	G. T	G. S
G11	K	3	6	29.03.2016	11.47 dakika
G12	E	12	6	30.03.2016	08.39 dakika
G13	K	3	6	31.03.2016	08.12 dakika
G14	K	3	6	31.03.2016	08.51 dakika
G15	E	1	6	31.03.2016	14.28 dakika
G16	E	3	6	31.03.2016	14.51 dakika
G17	E	38	6	05.04.2016	16.28 dakika
G18	K	23	6	06.04.2016	14.52 dakika
G19	E	23	6	05.04.2016	14.10 dakika
G20	E	3	6	04.04.2016	13.06 dakika

Not: K.K katılımcı kodunu; C katılımcıların cinsiyetini; K katılımcıların kıdemini; S.D sınıf düzeyini; G.T katılımcılarla yapılan görüşme tarihini; G.S ise katılımcılarla yapılan görüşmenin süresini ifade eder.

50 Sosyal Bilgiler öğretmenine uygulanan anket çalışması kendi içinde “anlam”, “biçim ve yerleşim” ve “gerçeklik” yönünden olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Anket soruları çerçevesinde hazırlanan görüşme soruları ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilerek bu bölümde “Anlam Yönünden Veriler ve Bulgular”, “Biçim ve İçerik Yönünden Veriler ve Bulgular” ve “Gerçeklik Yönünden Veriler ve Bulgular” olmak üzere üç alt başlık altında incelenecektir. Aşağıda incelenen 6. sınıf ders kitabından katılımcılar tarafından olumlu seçilen görselin bulunduğu 42. sayfanın ve olumsuz seçilen görselin bulunduğu 15. sayfanın görüntüsü yer almaktadır. Katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-3’teki altta bulunan görsel ile olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-4’teki görseller üzerine yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ile desteklenmeye çalışılmaktadır. Görüşmelerde şekil 4-3’teki görsel ifadesi ile şekil 4-3’teki altta yer alan görsel ifade edilirken, şekil 4-4’teki görsel ifadesi ile de şekil 4-4’teki görsel ifade edilmektedir.

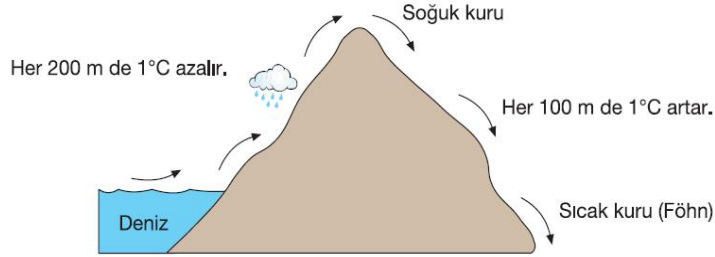
2. ÜNİTE: YERYÜZÜNDE YAŞAM

Harita 2.10: Türkiye fiziki haritası

Ülkemizde dağların uzanış şekli, iklim tipini etkiler. Ülkemizde Akdeniz ve Karadeniz Bölgeleri'nde dağlar, kıyıya paralel uzandığı için denizin ıltıctıcı etkisi kıyı kesiminde görülür. Dağlar, ıltıctıcı etkinin iç kesimlere geçmesine engel olur. Ege Bölgesi'nde ise dağlar kıyıya dik uzandığı için denizin ıltıctıcı etkisi, iç kesimlere kadar ulaşabilmektedir.

Ülkemizin iklimini dağların kıyıya uzanış şeklinin yanı sıra; yükselti, bakı, rüzgârlar, güneş ışınlarının geliş açısı gibi faktörler de etkiler.

Şekil 2.5: Sıcaklık farkı

Yeryüzünde deniz seviyesinden yükseğe çıkıldıkça sıcaklık, her 200 metrede 1°C azalır. Bu nedenle yüksek yerler, deniz seviyesine göre daha soğuktur.

Yeryüzündeki dağların Güneş'e dönük yüzü, gün içinde daha fazla ısı aldığı için diğer yönlere göre daha sıcak olur. Bu nedenle ülkemizde dağların ekvatora (güneye) dönük yamaçları daha sıcak olur.

Aşağıdaki metni okuyarak altında yer alan soruları cevaplayınız.

Evliya Çelebi anlatıyor:

AMASYA KALESİ

“Çok eski tarihlerden kalma bir Anadolu kalesidir. Danişmentli Melik Gazi, Rumlardan fethetmiştir. Daha sonra Danişmentlilerden Selçuklulara, onlardan da Osmanlı hanedanına geçmiştir...”

Amasya kalesi çok yüksektir. Tepesindeki dünyayı gören burçları, kuleleri daima bulutlar içinde kaybolmuş görünür. Hava açık iken öğle olunca kale içindeki cami minareleri, ev damları gözükken bir iç kaledir. Çepeçevre büyüklüğü 9060 adımdır. Beşgen şeklindedir. Çok ustalıklı yapılmış taş yapı bir kaledir. 41 kulesi, 800 bedeni vardır.

Aşağıda akan ırmağa incek su yolları vardır. 307 kadar lakları (dükkan) vardır ama çarşısı, pazarı yoktur.

Fotoğraf 1.3: Amasya Kalesi

Doğu tarafına bakan dört kat demir kapısı var. Kale içinde Yıldırım Han Camisi vardır.

Kalenin toprakları büyüklü küçüklü 70 kadardır... Bu kalenin altı baştan başa mağaralarla bezeli olup ibretle bakılacak şeylerdir.”

Nihat Atsız, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler, s. 226, 227.

(Düzenlenmiştir.)

SORU

Metinde geçen olgu ifadeleri hangileridir?

Metindeki görüş bildiren anlatımları belirleyerek bunların neden görüş olduklarını açıklayınız.

ÇK: 2. Etkinlik

15

4.2.1. Anlam Yönünden Veriler ve Bulgular

Tablo 4-11: Görsellerin Anlam Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları

Anlam Yönünden	Tamamen Katılıyorum				Katılıyorum				Kararsızım				Katılmıyorum				Tamamen Katılmıyorum				Toplam			
	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%
1. Görseller içerikle uyumludur.	2	4	6	12	13	21	34	68	1	1	2	4	1	6	7	14	-	1	1	2	17	33	50	100
2. Görseller içeriği açıklamaktadır.	2	3	5	10	10	18	28	56	2	4	6	12	3	7	10	20	-	1	1	2	17	33	50	100
3. Görseller içeriği desteklemektedir.	4	2	6	12	11	21	32	64	-	3	3	6	2	6	8	16	-	1	1	2	17	33	50	100
4. Görseller içeriği somutlaştırmaktadır.	4	6	10	20	8	12	20	40	2	6	8	16	3	8	11	22	-	1	1	2	17	33	50	100
5. Görseller içeriğin ana fikrine dikkat çekmektedir.	1	4	5	10	8	12	20	40	6	9	15	30	2	7	9	18	-	1	1	2	17	33	50	100
6. Görseller öğrenciyi düşündürücü niteliktedir.	-	2	2	4	8	9	17	34	4	11	15	30	4	8	12	24	1	3	4	8	17	33	50	100

Not: K kadın katılımcıları; E erkek katılımcıları; T toplam katılımcı sayısını; % ise katılımcıların oranını ifade etmektedir.

Bulguların bu başlığı altında 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görseller üzerine 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan anket çalışmasının sonuçlarıyla anket çalışması sonucunda ilgili ders kitabından bir olumlu ve bir olumsuz görsel üzerine 10 Sosyal Bilgiler öğretmeniyle yapılan görüşme verileri ele alınmıştır. Anket çalışması sonuçları tablo 4-11'i genel olarak değerlendirdiğimizde:

“Görseller içerikle uyumludur.” maddesi %80,

“Görseller içeriği açıklamaktadır.” maddesi %66,

“Görseller içeriği desteklemektedir.” maddesi %76,

“Görseller içeriği somutlaştırmaktadır.” maddesi %60,

“Görseller içeriğin ana fikrine dikkat çekmektedir.” maddesi %50,

“Görseller öğrenciyi düşündürücü niteliktedir.” maddesi %38 oranında katılımcılar tarafından olumlu bulunmaktadır.

Bu sonuçlar ele alındığında “Görseller içerikle uyumludur.” Maddesi katılımcılar tarafından %80 oranında olumlu bulunarak bu bölümdeki maddeler içinde en fazla olumlu bulunan madde olmuştur. “Görseller içeriği desteklemektedir.” maddesi ise katılımcıların %76'sı tarafından olumlu bulunarak bu bölümde ikinci en yüksek olumlu bulunan madde olduğu görülmektedir.

Katılımcılar tarafından “Görseller içeriği açıklamaktadır.” maddesi %66 ve “Görseller içeriği somutlaştırmaktadır.” maddesi %60 oranında olumlu bulunmuştur. Ancak bu veriler, katılımcıların bir bölümünün ilgili ders kitabındaki görsellerin bu maddeler yönünden gözden geçirilmesi ve gerekli iyileştirmelerin yapılması gerekliliğini düşündüklerini göstermektedir.

Katılımcılar “Görseller içeriğin ana fikrine dikkat çekmektedir.” maddesini %50 oranında başarılı bulmaktadır. Bu bulgu katılımcıların yarısının görsellerin içeriğin ana fikrine dikkat çekmediğini düşünmektedir. Bu maddeyle ilişkili olan ve araştırmanın bu bölümünün en dikkat çekici sonucu ise sadece %38 oranında başarılı bulunan “Görseller öğrenciyi düşündürücü niteliktedir.” maddesidir. Katılımcıların görüşleri ders kitabındaki görsellerin öğrenciyi düşündürücü özelliğe sahip olmaktan uzak olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu iki maddeden yola çıkarak ders kitabındaki görsellerin hem içeriğin ana fikrine dikkat çekme hem de öğrenciyi

düşündürücü nitelikte olma bakımından katılımcıların önemli bir bölümü tarafından yeterli bulunmadığı görülmektedir.

4.2.1.1. Görsellerin İçerikle Uyumu

Anket çalışmasının bu ilk sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin içerikle uyumuna ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-11'deki bulgular incelendiğinde “Görseller içerikle uyumludur.” maddesine ilişkin katılımcıların % 12'si (6 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 68'i (34 kişi) “Katılıyorum” ; % 4'ü (2 kişi) “Kararsızım”; % 14'ü (7 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2'si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 80'inin (40 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin içerikle uyumlu olduğunu, % 16'sının (8 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin içerikle uyumlu olmadığını düşündüklerini söylemek mümkündür. Katılımcıların % 4'ü (2 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Anket çalışmasına katılan 50 Sosyal Bilgiler öğretmenin büyük çoğunluğu tarafından 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-3'teki görselin içerikle uyumuna ilişkin niteliğini ortaya koymak için yapılan görüşme sonuçları şu şekildedir: Görüşmeye katılan G11 kodlu katılımcı “...sınıfta ders anlatırken biz de aynı şekil üzerinden gidiyoruz. İçerikle uyum içerisinde.” ifadesiyle şekil 4-3'teki görselin içerikle uyumlu olduğunu ve amacına uygun bir görsel olduğunu düşünmektedir. G12 kodlu katılımcı “...çocuklara görsel oldukça güzel bir şekilde hazırlanmış. Uyuşuyor.” şeklindeki yorumuyla görselin öğrenci seviyesine uygun ve içerikle uyumlu olduğunu ifade etmektedir. G13 kodlu katılımcı “...yazıyı okuduğum kadarıyla hemen hemen aynı.” yorumuyla içerikle görselin uyumlu olduğunu düşündüğünü belirtmektedir. G14 kodlu katılımcı “...gayet iyi anlatmış şekillerle. Bence başarılı bir görsel. ...uyuyor. Yani aynen şemalaştırmış görsel.” düşüncesiyle görselin içerikle uyumlu olduğunu ifade etmektedir. G15 kodlu katılımcı “(Her 200 metre yükseğe çıkıldıkça sıcaklığın 1 derece azaldığı bilgisi) görselde güzel bir şekilde verilmiş. Öğrenciler buna bakarak rahatlıkla öğrenebilirler bir şeyleri.” şeklindeki açıklamasıyla görselin içerikteki bilgiyi yansıttığına dikkat çekmektedir. G16 kodlu katılımcı “...deniz seviyesinden ...yükseğe çıkıldıkça santigrat derecenin azalacağını, aşağı inildikçe kuru havanın artacağından bahsediyor. Ondan yana sıkıntı yok. Yani verilen şema ile bilgiler

doğru orantılı bir şekilde ilerlemiş.” yorumuyla görselin içerikte yer alan bilgiyi yansıtmada başarılı olduğunu dile getirmektedir. G17 kodlu katılımcı “Deniz seviyesinden yükseldiği zaman sıcaklığın bir derece azaldığı, evet yukarı doğru daha çok azalıyor. En son tepe. ...Doğru uyum var.” açıklamasıyla içerikte yer alan bilgiyi görselin tam anlamıyla yansıttığını dile getirmektedir. G18 kodlu katılımcı “Uyumlu çocuk için. Deniz, anlatılanlar birebir burada gösterilmiş.” şeklindeki yorumuyla görselin içerikteki bilgileri barındırdığını ve bu nedenle de içerik görsel uyumunun sağlandığını düşünmektedir. G19 kodlu katılımcı “...Basit, yalın bir şekil. ...yani burada önemli olan dağın ve deniz seviyesinin verilmiş olması. O da verilmiş durumda..” şeklindeki yorumuyla görselde içerikte üzerinde durulan bilgilerin yer aldığını ve böylece içerik görsel uyumunun sağlandığını söylemektedir. G20 kodlu katılımcı “Kesinlikle var. ...Şu anda(Şuradan) denizin sıfır metreden yukarıya doğru yükseltinin dağ olduğunu çocuk bunun, en azından yükselti olduğunu, dağ olduğunu anlıyor. Havanın soğduğunu anlıyor. Burada çocuk olayı daha çok somutlaştırabiliyor.” şeklindeki ifadesiyle görselin içerikteki bilgiyle bağlantılı olduğunu ve öğrencilerin görsel yoluyla bilgiyi somutlaştırabileceklerini düşünmektedir. Görüşmelerden elde edilen verilerden yola çıkarak 61 numaralı görselin içerikteki bilgiyi yansıtmaya, amacına uygun olma, öğrenci seviyesine uygun olma, görsel olarak dikkat çekme, görselden içeriğin anlaşılmasına imkan tanıma ve basit, yalın, anlaşılır olma yönlerinden katılımcılar tarafından başarılı bulunduğu görölmektedir.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-4’teki görselin içerikle uyumuna ilişkin niteliğini ortaya koymak için görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin düşünceleeri önemlidir. G11 kodlu katılımcı “...içerikle görsel arasında çok da bir bağlantı kurulamıyor açıkçası. Çünkü görsel net değil. Hani içerikte anlatılan şeyler birebir verilmemiş. O yüzden şekil 4-4’te içerikle görsel uyumu yok diye düşünüyorum.” yorumuyla şekil 4-4’teki görselin içerikle bağlantı kuramadığını, görünümün net olmadığını ve içerikte bahsedilenlerin görselde tam anlamıyla yer almadığını dile getirerek görseli eleştirmektedir. G12 kodlu katılımcı “...görsel çok geniş açıdan çekildiği için alakalı olmayan bölümlere de yer verilmiş. Bunun belki bir faydası var. Amasya hakkında fikir sahibi olabiliriz ama asıl anlatılmak istenenler çıkmıyor.” ifadeleriyle görselde içerikle ilgili olmayan öğelerin olduğunu ve asıl ön plana çıkarılması gereken bölümlere odaklanılmadığını

düşünmekte ve görseli çok geniş bir alanı almasını doğru bulmamaktadır. G13 kodlu katılımcı “ ...İçerikte çok fazla açıklamış. ...ama resimde açıkladığı her şey yok. Seçilmiyor.” şeklindeki ifadesiyle içerikte yer alan bilgileri görselin tam olarak yansıtamadığını ve görselin de belirsiz kaldığını vurgulamaktadır. G14 kodlu katılımcı “Anlatılanla fotoğraftakinin bir alakası yok gibi gözüküyor. ...Sanki farklı şeylerden bahsediliyormuş gibi geliyor. ...Üstekini açıklayacak hiçbir şey yok altta. Sadece bir taş yığını olarak görünüyor.” yorumuyla görselin içerikle bağlantı kuramadığını ve görselin tam olarak anlaşılır olmadığını dile getirmektedir. G15 kodlu katılımcı “...açıklamalara göre görsel(e) baktığımızda görselle açıklama arasında bir bağlantı kuramıyorsunuz. ...verilen bilgilere baktığımız zaman çünkü küçük ve ayrıntı var. Küçük bir görsel ve görselde (içerikte) söylenen şeyleri göremiyoruz.” açıklamalarıyla görselin içerikte bahsedilenleri içermediğini ve bundan dolayı görsel içerik bağlantısının olmadığını düşünmektedir. G16 kodlu katılımcı “Şimdi şekil 4-4’teki görselde olgu ve görüş ifadeleri sunuluyor zaten. Burada Amasya kalesinin 9060 adım olduğundan, 41 kule, 800 beden gibi, 307 kadar dükkan olduğundan bahsediliyor ama içeriğe dair herhangi bir şey yok burada (Görsel kastediliyor). İçerik tamamen Amasya Kalesi’nin bir kısmından alınmış, geri kalan ise şehirleşmeye mesela demiryolu geçiyor oradan, çok fazla detay sunulmuş. Yani kalenin içerisi verilebilirdi. ...Uyum fazla yok.” şeklindeki açıklamasıyla görselin içerikteki bilgileri yansıtmada yetersiz kaldığını, fotoğrafta içerikle ilgisi olmayan öğeler bulunduğunu bunun yerine içeriği daha iyi yansıtacak bir görsel kullanılabileceğini vurgulamaktadır. G17 kodlu katılımcı “Görselle tabi ki içerik ilişkili. Şöyle ilişkili Amasya’nın burada tarihi evleri ve üst tarafta kale. İlk bakışta kale olduğu belirgin bir şekilde var. Ama içerikte anlatılan özellikler görülüyor tabi. ...İçerik (içeriği) tam olarak yansıtmıyor tabi. Görselle ikisi uyumlu değil.” ifadesi ile görselin içerikteki bilgileri yansıtmada başarılı olmadığını ve içerikte yer almayan öğelerin görselde bulunduğu dikkat çekmektedir. G18 kodlu katılımcı “Şimdi resim çok net değil. Algılamada sorun yaratacak bir görsel. Dediğim gibi görsel net değil. Kale olduğu bile belli değil.” açıklamasıyla görselin net olmadığı için anlaşılır olmadığını ve öğrenciler tarafından algılanmasının zor olacağını düşünmektedir. G19 kodlu katılımcı “Şimdi öncelikle içerikte bahsedilen Amasya Kalesi’nin kendisi. Bu ne demektir? Amasya Kalesi’nin genel hatlarıyla ve mümkünse hatta bir iki ayrıntısıyla birlikte gösterilmesi. Genel hatlarıyla değil, gösterilmemiş. Renkler, renklere gelemim ama önce yani iyi değil. Uyum yok.”

ifadeleriyle görselin içeriği yansıtmada başarılı olamadığını, görselde yer almaması gereken öğeler olduğu ve görüntü kalitesinin de yetersiz olduğunu dile getirerek görselin içerikle uyumlu olmadığına vurgu yapmaktadır. G20 kodlu katılımcı “...daha çok evlerin detaya girilmiş, mesela burada tünel gözüküyor. Aynı şekilde kale daha yakından çekilebilirdi. ...çocuk bunun ne olduğunu anlamıyor ve bu fotoğrafın burada olması somut olarak çocuğa bir şeyler kazandırmıyor. Kalenin varlığını hissetmiyor orada.” yorumuyla görselin gereksiz öğeleri barındırdığını ve asıl odaklanılması gereken kalenin belirsiz kaldığını belirtmektedir. Görüşmeye katılan katılımcıların şekil 4-3’teki görseli içerikle bağlantı kurma, içerikteki bilgileri görselleştirme, içerikteki bilgilere odaklanma, içerikle ilgili olmayan öğelere yer vermeme, net olma ve anlaşılır olma yönlerinden başarısız buldukları görülmektedir.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4’teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içerikle uyumlu olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görsel içerikteki bilgiyi yansıtmalı, görsel içerikteki bilgiyi görselleştirmeli, görselde içerikte yer almayan öğelere yer verilmemeli, görselde içerikte asıl anlatılan odağa alınmalı, görüntü kalitesi net olmalı, görsel öğrenci seviyesine uygun olmalı ve görsel basit ve anlaşılır olmalıdır.

4.2.1.2. Görsellerin İçeriği Açıklaması

Anket çalışmasının bu bölümünün ikinci sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin içeriği açıklamasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-11’deki bulgular incelendiğinde “Görseller içeriği açıklamaktadır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 10’u (5 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 56’sı (28 kişi) “Katılıyorum” ; % 12’si (6 kişi) “Kararsızım”; % 20’si (10 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2’si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 66’sı (33 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin içeriği açıkladığını düşünürken, % 22’si (11 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin içeriği açıklamadığını düşündükleri söylenebilir. Katılımcıların % 12’si (6 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumlu görsel seçilen şekil 4-3'teki görselin içeriği açıklamasına ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşleri benzeşmektedir. G11 kodlu katılımcı "...açık bir şekilde anlatmış." ifadesi ile görselin içeriği açıkladığını düşünmektedir. G12 kodlu katılımcı "...Fen Bilgisi'ndeki bir grafik gibi." cümlesiyle görselin bir grafik gibi açıklayıcı olduğuna dikkat çekmektedir. G13 kodlu katılımcı "...görsel tam olarak uyuyor. Zaten çok sözel ifadeler var. Oklarla neyi gösterdiyse yan tarafında açıklamış. Alttaki yazıyla aynı." şeklindeki açıklamasıyla görselin içerikle bağlantı kurduğunu ve içeriği açıklamada yeterli olduğunu vurgulamaktadır. G14 kodlu katılımcı "...gayet açık, anlaşılır. İçerikle uyumlu bir görsel." yorumuyla görselin içeriği açıklamada yeterli olduğunu düşünmektedir. G15 kodlu katılımcı "...bilgiyi verdikten sonra çocuklar görsele bakarak kolay bir şekilde yükseltinin(sıcaklığın) her 200 derecede(metrede) 1 derece azaldığını düşünür. Çok rahat bir şekilde anlayabilir." ifadesi ile görselin içerikteki bilginin açıkça anlaşılmasına önemli ölçüde katkı sağladığına dikkat çekmektedir. G16 kodlu katılımcı "Şekil 4-3'teki görselde burada zaten demiş: Yeryüzünde yükseğe çıkıldıkça her 200 metrede sıcaklık 1 santigrat derece azalır. Metinde de yazmış, görselde de yazmış. Deniz varmış, dağ vermiş, e bu durumda da yukarı çıkıldığında yağmur olduğundan bahsediyor. Birebir uyum sağlıyor." açıklamasıyla içerikte yapılan açıklama ile görsel arasında bağlantının kurulduğunu ve içeriğin görselleştirildiğini ortaya koymaktadır. G17 kodlu katılımcı "...güzel bir şekilde ifade etmiş görselde içeriği." ifadesiyle görseli bu yönden olumlu bulduğunu belirtmektedir. G18 kodlu katılımcı "Sade gayet sade. Çocuğun anlayabileceği bir şekilde. ...Çocuk baktığı zaman ne olduğu açık bir şekilde anlaşılıyor." şeklindeki söylemiyle görselin öğrenciler için açık bir görsel olduğunu ve bu nedenle görselin içeriği açıklamada başarılı olduğunu belirtmektedir. G19 kodlu katılımcı "..gayet açık, basit." ifadesiyle görselle içerik arasında bağlantı kurduğunu düşünmektedir. G20 kodlu katılımcı "...havanın nerede soğuduğunu, nerede tekrar fön rüzgarına dönüştüğünü çok rahat anlayabiliyoruz. Yükseltiyi çok rahat vermiş." açıklamasıyla görselin içerikle bağlantı kurduğunu ve içeriği açıklamada başarılı olduğunu dile getirmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-3'teki görselin içeriği açıklamasına ilişkin olarak açık, anlaşılır ve basit olma, içerikle uyumlu ve tutarlı olma, görselde sözel açıklamaların olması ve öğrenciye uygun olma noktalarında görseli başarılı buldukları için görselin içeriği açıklamada yeterli olduğu konusunda hem fikirdirler.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-4'teki görsel içeriği açıklamasına ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşleri şu şekildedir: G11 kodlu katılımcı "...uyum yok, açıklamada eksik kalmış." şeklindeki ifadesiyle görselin içeriği açıklamada yetersiz kaldığını belirtmektedir. G12 kodlu katılımcı "...oldukça karmaşık. ...Çok geniş açıdan çekildiği için farklı yerler de verilmiş. Yeni yapılaşmalar var. Kale çok daha geniş açıdan çekilebilirdi." söylemiyle görselin içerikle bağlantı kurmada eksik kaldığını, karmaşıklık oluşturduğunu ve görselde olmaması gereken öğelerin bulunduğunu ifade etmektedir. G13 kodlu katılımcı " ...yukarıdaki ifadelerin (İçerikteki) hepsini görselden çıkaramıyoruz." yorumuyla görselin içerikle bağlantı kurmada yeterli olmadığına işaret etmektedir. G14 kodlu katılımcı " ...çok karmaşık ve bir bağlantısı yok. Olmaması gereken bir görsel bence." şeklindeki ifadesiyle görselin içerikle bağlantı kurmada eksik kaldığına dikkat çekmekte ve görselin bu haliyle kitapta yer almasının gereksiz olduğuna vurgu yapmaktadır. G15 kodlu katılımcı "Doğru bir bağlantı kuramıyoruz. ...Çünkü şekil 4-4'teki görselin verilen bilgiyle görsel arasında işte tezatlık (var.). çünkü fazla bir şekilde belli olmadığı için olumlu bir yorum yapamayacağım. Çünkü verilen şeyleri göremiyoruz burada. Göremediğimiz için pek olumlu bir tarafı yok." şeklinde belirttiği düşüncesiyle görselin içerikle bağlantı kurmadığını, içerikteki bilgilere görselden ulaşamadığını ve bundan dolayı görselin yeterli olmadığını dile getirmektedir. G16 kodlu katılımcı "...sadece metin üzerinden yolan çıkarak olgu görüş ifadeleri bulunabilir. Resimle olgu ve görüşün alakası yok bence." düşüncesiyle görselin içerikle bağlantılı olmadığı ve dolayısıyla içeriği açıklamada yetersiz olduğuna dikkat çekmektedir. G17 kodlu katılımcı "...tam olarak kurulmamış. Çünkü burada içindeki mesela camiden bahsediyor, cami görselde yok. ...yani tam olarak buradaki belirtilen özellikler şeyde yansıtılmış değil." yorumuyla görselin içerikte verilen bilgileri desteklemediğini ve içerikteki mesajla tam olarak bağlantı kurulamadığını ifade etmektedir. G18 kodlu katılımcı "Ne olduğu belli değil yani. ...ama burada mesela bir kale olduğu çok net değil." ifadesinden katılımcının görseli içeriği açıklamada başarısız bulunduğu anlaşılmaktadır. G19 kodlu katılımcı "...öncelikle bunu söyleyebilmek için verilenle yani içerikle görsel arasındaki bağlantıyı kurabilmem için görselin verilen içerikle şey olması gerekiyor bağlantılı, yani açıklayıcı bir ifade olması gerekiyor. Fakat öyle değil. ...Karmaşıklık var. ...görüntü belirginliği yok.." düşünceleriyle görselin içeriği açıklamada ve içerikle bağlantı kurmada yetersiz

olduğunu ileri sürmektedir. G20 kodlu katılımcı "...görselden öğrencinin bir şey anlaması(nı bırakın) biz bile bir şey anlamıyoruz. Çünkü o kadar uzaktan çekilmiş ki fotoğraf hiçbir şekilde kalenin, kale mi olduğu, fotoğrafın ... ne mesaj vermeye çalıştığını öğretmenlerin bile anlaması çok zor, öğrenci anlasın." Düşüncesiyle görselin içerikle bağlantı kurmadı başarısız olduğunu, bunun sebebinin ise görselde verilen öğenin çok uzaktan çekildiği için anlaşılır olmadığı olarak düşünmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-4'teki görselin içerikle uyumlu olmadığını, içerikte bahsedilen ana öğeye tam odaklanmadığını, içerikle bağlantı kurmada yetersiz kaldığını, görüntünün net olmadığını, anlaşılabilirlikten uzak olduğunu düşündükleri için görseli içeriği açıklama yönünden başarısız olarak değerlendirmektedirler.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4'teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içeriği açıklamada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: İçerik görsel bağlantısı sağlanmalı, içerikteki ana öğe görselin merkezinde olmalı, gereksiz öğeler görselde yer almamalı, içerikteki bilgiler ile görseldeki öğeler tutarlı olmalı, görselde sözel açıklamalar bulunmalı, görselin görüntü kalitesi net olmalı.

4.2.1.3. Görsellerin İçeriği Desteklemesi

Anket çalışmasının bu bölümünün üçüncü sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin içeriği desteklemesine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-11'deki bulgular incelendiğinde "Görseller içeriği desteklemektedir." maddesine ilişkin katılımcıların % 12'si (6 kişi) "Tamamen katılıyorum" ; % 64'ü (32 kişi) "Katılıyorum" ; % 6'sı (3 kişi) "Kararsızım"; % 16'sı (8 kişi) "Katılmıyorum" ve % 2'si (1 kişi) de "Tamamen katılmıyorum" şeklinde görüş belirttikleri görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 76'sı (38 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin içeriği desteklediğini düşünürken, % 18'i (9 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin içeriği desteklemediğini düşündüğü söylenebilir. Katılımcıların % 6'sı (3 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-3'teki görselin içeriği destekleme noktasındaki niteliğini ortaya koymak için yapılan görüşmeye

katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin düşünceleri ele alındığında: G11 kodlu katılımcı “...Anlatılanlar hem çizimlerle net bir şekilde anlatılmış.” yorumuyla görselde içerikteki bilgilerin yer aldığını ve görselin içeriği desteklediğini belirtmektedir. G12 kodlu katılımcı “...içerik aktarılabiliyor.” ifadesiyle görselin içeriğin aktarılmasına katkı sağladığını düşünmektedir. G13 kodlu katılımcı “...Yazıyla görsel tamamen bağlantılı.” düşüncesiyle görselin içeriği desteklediğini ifade etmektedir. G14 kodlu katılımcı “Şekil 4-3’teki görsele eklenecek bir şey yok bence. Sadece dağ biraz daha açık renkle olabilirdi bence. Hani biraz karanlık durmuş. Onun dışında gayet uyumlu. ...Destekliyor.” görüşüyle görselin görüntü kalitesinden kaynaklı bir eksikliği olduğunu ancak bu haliyle de içeriğe bu haliyle katkı sağladığını dile getirmektedir. G15 kodlu katılımcı “...O [içerikteki] mesajı verdiğini görebiliyoruz.” açıklamasıyla görseli içerikteki mesajı aktarılmasına katkı sağlamada bulmaktadır. G16 kodlu katılımcı “Şimdi yüzey şekilleri olarak, hem iklim hem yüzey şekilleri olarak burada dağ ve denizin verilmesi oldukça uygundur.” şeklinde belirttiği düşüncesiyle yüzey şekillerini görselleştirerek içeriği desteklediğini ileri sürmektedir. G17 kodlu katılımcı “...gayet güzel şekilde anlatıyor her şeyi. Açık, gayet güzel.” ifadesiyle görseli bu yönden olumlu bulduğunu belirtmektedir. G18 kodlu katılımcı “...deniz seviyesinden yükseğe çıkıldıkça sıcaklık her 200 metrede 1 santigrat azaldığını burada deniz seviyesi belirtilmiş, deniz seviyesinden her 100 metre oklarla gösterilmiş. Kesinlikle destekliyor. Cümleyle [içerikle] bağlantılı.” söylemiyle görselin içerikteki verdiği bilgileri görselleştirerek desteklediğinin altını çizmektedir. G19 kodlu katılımcı “...gayet uygun.” görüşüyle görselin içeriği desteklediğini açıkça belirtmektedir. G20 kodlu katılımcı “...havanın her 200 metrede 1 derece azalır [soğuyup], 100 derecede [metrede] 1 derece artacağını ...çok net bir şekilde gösteriyor.” ifadesiyle görselin içerikte verilen bilgilerle örtüştüğünü ve içeriği desteklemede başarılı olduğunu açıklamaktadır. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-3’teki görseli içerikle bağlantı kurma, içeriği görselleştirerek destekleme, içeriğin aktarımına katkı sağlama, içeriği yansıtırma ve anlaşılır olma yönlerinden başarılı bularak görselin içeriği desteklemede yeterli olduğu görüşünde birleşmektedirler.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumsuz görsel seçilen şekil 4-4’teki görsel içeriği desteklemesine ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin görüşleri örtüşmektedir. Görüşmeye katılan G11 kodlu katılımcı

“Eksik kaldığını düşünüyorum çünkü anlatıldığı şey burada net bir şekilde göremiyoruz.” ifadesiyle görselin içerikteki bilgileri içermediğini düşündüğünü ve bu nedenle görselin içeriği desteklemediğini belirtmektedir. G12 kodlu katılımcı “Şekil 4-4’teki görselde aslında birçok mesaj anlatılabilir. Bitki örtüsü hakkında bilgi verilebilir, yeryüzü şekilleri hakkında bilgi verilebilir ama tam olarak burada [içerikte bahsedilenler] yetersiz kalıyor. Olgu görüş konusunda, burçlar bedenler konusunda [yetersiz kalıyor.]” yorumuyla görselin içerikteki bilgiler yerine içerikle ilgisi olmayan bilgiler içerdiğini düşünmektedir. G13 kodlu katılımcı “Katkı sağladığını düşünmüyorum.” düşüncesiyle görselin içeriği desteklemede yetersiz kaldığını açıkça ifade etmektedir. G14 kodlu katılımcı “...hiçbir katkısı yok bence. Havadan çekilmiş bir görüntüsü ya da minyatür şeklinde ifade edilebilirdi. Yani daha net bir şekilde gösterilebilirdi. Daha net bir fotoğraf olabilirdi.” görüşüyle görselin içeriğe bu haliyle katkı sağlamadığını dile getirmektedir. G15 kodlu katılımcı “Çocuklar kaleyi görebilir. Amasya Kalesi’ni vermiş. ...Kaleyi rahatlıkla görebilir ama sadece bir taş yığını olarak görebilir. Hani rahatlıkla kalenin özelliklerini ...veremiyor. ...Desteklemiyor.” ifadesiyle görselin bu yönden yetersiz kaldığını vurgulamaktadır. G16 kodlu katılımcı “...Amasya Kalesi... bence sadece görsel olarak kullanılmış. ...sadece dikkat çekmek bakımından kullanılan resim.” şeklinde belirttiği düşüncesiyle görselin sadece görsel kullanmak için kullanıldığını ileri sürmektedir. G17 kodlu katılımcı “...bilgileri desteklemiyor. Çünkü burada(içerikte) verilen birçok bilgi var. Ama burada[görselde] sadece kalenin uzaktan görünüşü [var]. İçerik özellikle kalenin içindeki çevresinin büyüklüğü, işte damları, içindeki cami vs. birçok şey belirgin değil.” yorumuyla görselin içerikte verilen bilgileri desteklemediğini ve içerikteki mesajın aktarımına katkı sağlamadığını ifade etmektedir. G18 kodlu katılımcı “...kale dediğim gibi çok net değil. Hani bir dağ gibi mesela. Sanki bir tepelikmiş gibi. Yüksek bir alanmış gibi görünüyor. Kalenin özellikleri, burada anlatıldığı özelliklerden(içerikte bahsedilen özellikleri) hiçbiri yok. ...Net olarak seçilmiyor.” söylemiyle görselin içerikteki bilgileri tam olarak veremediğini, bu haliyle kalenin görselde öne çıkmadığını ve içeriği desteklemekten uzak olduğunu altını çizmektedir. G19 kodlu katılımcı “...Amasya Kalesi çok belirgin bir şekilde çıkmamış. Evler daha ön planda.” görüşüyle görselde içerikle ilgisi olmayan öğelere yer verildiğini belirtmektedir. G20 kodlu katılımcı “...Yani o fotoğrafın orada kullanılmasıyla kullanılmaması arasında çok bir farkın olduğunu ben düşünmüyorum. ...Çünkü burada mesela kalenin büyüklüğünden, kalenin

şeklinden, kaç tane kalede kule olduğundan bahsediyor ama biz hiçbirini göremiyoruz.” ifadesiyle görselin içerikte verilen bilgileri yansıtmadığı için içeriğin aktarılmasına katkı sağlamadığını düşünmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-4’teki görselin içerikteki bilgileri yansıtmadığı, içerikle ilgisi olmayan öğelere yer verdiği, içeriğin anlaşılabilirliğine katkı sağlamadığı ve görüntüsünün belirgin olmadığı gerekçeleriyle içeriği desteklemede yetersiz kaldığında hem fikirdirler.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4’teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içeriği desteklemede başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görselde içerikteki bilgilere ait öğeler yer almalı, içerikle ilgili olmayan öğeler görselde bulunmamalı, görsel içeriğin aktarılmasına katkı sağlamalı, görselin görüntüsü belirgin olmalı.

4.2.1.4. Görsellerin İçeriği Somutlaştırması

Anket çalışmasının bu bölümünün dördüncü sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin içeriği somutlaştırmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-11’deki bulgular incelendiğinde “Görseller içeriği somutlaştırmaktadır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 20’si (10 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 40’ı (20 kişi) “Katılıyorum” ; % 16’sı (8 kişi) “Kararsızım”; % 22’si (11 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2’si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 60’ı (30 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin içeriği somutlaştırdığını düşünürken, % 24’ü (12 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin içeriği somutlaştırmadığını düşündükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 16’sı (8 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-3’teki görselin içeriği somutlaştırması noktasındaki niteliğini ortaya koymak için yapılan görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşlerine ilişkin veriler şu şekildedir: G11 kodlu katılımcı “...gayet uygun. Basit bir çizim bile olsa gayet uygun.” değerlendirmesiyle görselin içeriği basit olarak somutlaştırmada yeterli olduğuna

dikkat çekmektedir. G12 kodlu katılımcı “Evet, görselleştirilmiş.” yorumuyla görselin içeriği somutlaştırdığını düşünmektedir. G13 kodlu katılımcı şekil 4-3’teki görselin içeriği somutlaştırmasına ilişkin soruya “...söylenebilir.” şeklinde kısaca olumlu cevap vermektedir. G14 kodlu katılımcı “...somutlaştırmış evet. Biraz daha ayrıntı eklenebilir miydi bilmiyorum. Ama anlatılanı gayet güzel ifade etmiş bence güzel olarak.” şeklindeki ifadeleriyle görselin içeriği görselleştirerek somutlaştırmada yeterli olduğunu düşünmektedir. G15 kodlu katılımcı görselin içeriği somutlaştırmasına ilişkin kısaca “...somutlaştırıyor.” şeklinde düşüncesini belirtmektedir. G16 kodlu katılımcı “...yükseğe çıkıldıkça her 200 metrede (sıcaklık) 1 derece azalır. Bu zaten görselde de var. Bu kadar anlatılabilirdi yani.” açıklamasıyla görselin içerikteki bilgiyi birebir görselleştirdiğini ve bundan dolayı içeriği somutlaştırmada başarılı olduğunu ifade etmektedir. G17 kodlu katılımcı “Burada(görselde) öğrenci muhtemelen bunu(içerikteki bilgileri) görüp görmez anlayacaktır.” yorumuyla görselin içeriği görselleştirerek somutlaştırdığının altını çizmektedir. G18 kodlu katılımcı “Somutlaştırmış. Çocuk için sade, net.” ifadesiyle görselin öğrenciler için kolayca anlaşılabilir olduğuna vurgu yapmaktadır. G19 kodlu katılımcı “..Verilen içerikle görselin kendisi arasında bağlantı gayet yalın. Açık bir şekilde somutlaştırılmış.” şeklindeki cevabıyla görselin içerikle bağlantı kurduğunu ve içeriği somutlaştırdığını belirtmektedir. G20 kodlu katılımcı “...sıcaklığın nasıl yükselip nasıl düştüğünü gösterdiği için, somutlaştırdığı için daha olumlu geliyor bana çocuğun aklında kalması açısından.” yorumuyla görselin içerikteki bilgiyi görselleştirdiğini ve içeriğin anlaşılabilirliğine katkı sağladığını düşündüğünü göstermektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-3’teki görselin basit olma, öğrenci düzeyine uygun olma, içerikle bağlantılı olma, içeriği görselleştirme, içerikteki bilginin kalıcılığına katkı sağladığı gerekçeleriyle görselin içeriği somutlaştırdığı noktada aynı düşünceye sahiptirler.

Katılımcılar tarafından olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-4’teki görselin içeriği somutlaştırması noktasındaki niteliğini ortaya koymak için yapılan görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin görüşleri şu şekildedir: G11 kodlu katılımcı “...Hani görsel olarak kullanılmış ama karmaşıklığı gidermiyor. Net bir şekilde öğrenciye bir şey kazandıracakını düşünmüyorum. Karmaşıklık var. Uyum yok dediğim gibi. Açıklamalar eksik görselle bağlantılar kuracağımızda eksik kalıyor.” değerlendirmesiyle görselin içerikle bağlantılar kuramadığını, öğrencilerin anlaması

için karmaşık kaldığını, açıklamalarının olmadığını ve bu haliyle içeriği somutlaştırmada yetersiz kaldığını öne sürmektedir. G12 kodlu katılımcı "...Somutlaştırmaz bunu(içeriği). Mesela dükkanların varlığından bahsediyor, dükkanlar net olarak görülüyor. ...Renkler birbirine karışmış. Bu da öğrencilerin bunu (içeriği) çıkartmasında(anlamasında) zorluk yaşatabilir." açıklamasıyla görselin içerikte üzerine vurgu yapılan bilgileri içermediğini, görseldeki renklerin uyumsuz olduğunu ve görselin bu haliyle öğrencilerin anlayabileceği seviyeden uzak olduğunu vurgulamaktadır. G13 kodlu katılımcı "...Çok fazla bilgi vermiş, rakamlar vermiş. Birazcık daha görsel daha büyük, daha hani aydınlık olsaydı aa böyle miymiş, bu kadar adım mı varmış diyebilirdik." yorumuyla görselin içeriğin aktarımına katkı sağlamada yetersiz kaldığına dikkat çekmektedir. G14 kodlu katılımcı "...somutlaştırmamış daha çok soyutlaştırmış gibi geldi bana. Yani bambaşka bir şeyden bahsediyormuş gibi. Ben beğenmedim." şeklinde duygularını ortaya koymaktadır. G15 kodlu katılımcı "...Verilen bilgilerde(görselde) sadece taş yığını görüyoruz." ifadesiyle görselin içeriği somutlaştırmadığını vurgulamaktadır. G16 kodlu katılımcı "...Amasya Kalesi'ndeki içerikle herhangi bir bağlantı yok. ...sadece oraya bir obje olarak kullanmışlar." açıklamasıyla görselin içerikle bağlantı kurmadığını ileri sürmektedir. G17 kodlu katılımcı "...Burada(içerikte) anlatılan bilgileri burada görmek mümkün değil." yorumuyla görselin içerikteki bilgilere yer vermediğine bir eleştiri getirmektedir. G18 kodlu katılımcı "...burada bir kale olduğunun farkına bile varamaz çocuk. ..., (içeriği) görselleştirmemiş. Hiç yani hiç. Burada mesela ne diyor? Burçlardan bahsediyor mesela. Burçlar hiç gözüküyor. Beşgendir diyor mesela. Beşgen olduğunu göremiyoruz burada." şeklindeki söylemiyle görselin anlaşılabilirlikten uzak olduğunu ve içerikteki bilgiye de görsel yoluyla ulaşılmadığını belirtmektedir. G19 kodlu katılımcı ilgili soruya "...görsel verilen içeriği desteklenmesi açısından yeterli değil." cevabıyla görseli somutlaştırma yönünden yetersiz bulmaktadır. G20 kodlu katılımcı "...Olumlu anlamda bir katkısının olduğunu çok fazla düşünmüyorum. ...dikkat de çekmiyor. ...Yani o fotoğrafın orada kullanılmasıyla kullanılmaması arasında çok bir fark olduğunu düşünmüyorum." yorumuyla görselin içeriği somutlaştırmada oldukça yetersiz kaldığına işaret etmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-4'teki görseli içerikle bağlantılı olmama, içerikteki bilgileri görselleştirmeme, içerikte uyumlu olmama, karmaşık olma, renklerin uyumsuz olması, dikkat

çekmeme, öğrenci düzeyi için anlaşılır olmama gerekçeleriyle somutlaştırma yönünden yetersiz olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4'teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddeyle ilgili sorusuna verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içeriği somutlaştırmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görsel içerikle bağlantılı olmalı, görsel içerikle uyumlu olmalı, görsel içerikteki bilgileri görselleştirmeli, görsel içerikteki bilgilerin kalıcılığına katkı sağlamalı, görseldeki renkler uyumlu ve canlı olmalı, görsel dikkat çekici olmalı, görsel basit ve anlaşılır olmalı ve görsel öğrenci düzeyine uygun olmalı.

4.2.1.5. Görsellerin İçeriğin Ana Fikrine Dikkat Çekmesi

Anket çalışmasının bu bölümünün beşinci sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin içeriğin ana fikrine dikkat çekmesine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-11'deki bulgular incelendiğinde “Görseller içeriğin ana fikrine dikkat çekmektedir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 10'u (5 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 40'ı (20 kişi) “Katılıyorum” ; % 30'u (15 kişi) “Kararsızım”; % 18'i (10 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2'si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 50'si (25 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin içeriğin ana fikrine dikkat çektiğini düşünürken, % 20'si (10 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin içeriğin ana fikrine dikkat çekmediğini düşündükleri söylenebilir. Katılımcıların % 30'u (15 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-3'teki görselin içeriğin ana fikrine dikkat çekmesi noktasındaki niteliğini ortaya koymak için yapılan görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşlerine bakıldığında ortak düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. G11 kodlu katılımcı “...(içerikteki bilgiler)tam odakta diye düşünüyorum. Çünkü bizim anlatmamız gereken şeyin hepsi burada var zaten.” ifadesiyle görselin içeriğin ana fikrini odağa aldığını belirtmektedir. G12 kodlu katılımcı “...çok sade bir görsel. İçerik, evet(vermiş).” şeklindeki kısa açıklamasıyla görselin içerikteki bilgiyi verdiğini ifade etmektedir. G13 kodlu katılımcı “...Konunun direk bize zaten görsel olarak özetini vermiş.”

düşüncesiyle görselin içeriğin ana fikrine dikkat çektiğini belirtmektedir. G14 kodlu katılımcı “...dikkat çekici olmuş.” yanıtı ile görselin içerikteki ana düşünceyi yansıttığına işaret etmektedir. G15 kodlu katılımcı “...çok rahat bir şekilde vermek istediği mesajı çok rahat bir şekilde görebiliyoruz.” şeklindeki yorumuyla görselden yola çıkarak içeriğin ana fikrine ulaşıldığını öne sürmektedir. G16 kodlu katılımcı “...Ana fikri aynen yansıtıyor. Birebir yazmışlar yani.” söylemiyle içerikteki bilgilerin birebir görselde görülebileceğini belirtmektedir. G17 kodlu katılımcı “...yani baktığınız zaman soğuğu sıcaklığı ifade ediyor ilk bakışta hemen. Burada özellikle yanındaki şu cümlede var.” ifadesiyle içerikteki bilginin görselde odağa alındığını vurgulamaktadır. G18 kodlu katılımcı “Kesinlikle odaklı.” şeklindeki kısa değerlendirmesiyle görseli bu yönden başarılı bulmaktadır. G19 kodlu katılımcı “...tamamen konuyla alakalı olduğu için. Konudan uzaklaşmaz, odaklanır.” yorumuyla görselin içerikteki ana düşünceyi odağa aldığını düşünmektedir. G20 kodlu katılımcı “...yapılabilecek en somut görsel.” ifadesiyle görselin içeriğin ana fikrini verdiğini ima etmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenini şekil 4-3’teki görseli içerikteki bilgileri odağa alma, konuyu bütün olarak görselleştirme ve ana fikre görselde dikkat çekme yönlerinden başarılı bularak görselin içeriğin ana fikrine dikkat çektiğini düşünmektedirler.

Katılımcılar tarafından olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-4’teki görselin içeriğin ana fikrine dikkat çekmesi noktasındaki niteliğini ortaya koymak için yapılan görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşme verilerinden çıkarılabilir. G11 kodlu katılımcı “Odakta değildir. ...tam net bir şekilde kaleyi tam algılayamayabiliriz burada. ...Tam odağa almamışlar.” ifadesiyle içerikteki bilginin görselin odağına alınmadığını ileri sürmektedir. G12 kodlu katılımcı “Yetersiz kalmış. ...verilen bilgiler çok geniş kapsamlı ama ...fotoğrafta gereksiz bölümler var, burada(içerikte) bahsedilenler yok.” görüşüyle görselin içerikteki bilgilere odaklanmadığını ve ana fikri vermediğini vurgulamaktadır. G13 kodlu katılımcı “...Amasya Kalesi’ni göstermiş? Evet. Burada(içerikte) ondan mı bahsetmiş? Evet.” açıklamasıyla görselin içerikteki konuya odaklandığını iddia etmektedir. G14 kodlu katılımcı “...ben bu resme baktığım zaman sadece çatılar dikkatimi çekiyor. Kale dikkatimi çekmiyor benim.” yorumuyla görselin içeriğe odaklanmadığını ve içerikteki ana fikri odağa almadığını düşünmektedir. G15 kodlu katılımcı “...mesela burada verdiği 41 kulesi var, 80 bedeni var. Bunların hiçbirini

göremiyor öğrenci. Ben okumuş bir öğretmen olarak bile göremiyorum. Çocuklarında zaten bunu şekil 4-4'teki görselde görmesini bekleyemeyiz. Çünkü hiç verememiş. ...Odaklanmamış. Asıl verilmesi gereken mesajı burada verememiş.” şeklindeki açıklamasıyla görselin içerikte verilen bilgilere odaklanmadığını ve görselden ana fikre ulaşamayacağını öne sürmektedir. G16 kodlu katılımcı “...Amasya Kalesi'nin de içeriğini de koysalardı daha iyi olurdu. Burada sadece dış, yani profilden çekilmiş bir fotoğraf var. Uygun bulmuyorum şahsen.” söylemiyle görselin dış yapısının yanında iç yapısını da yansıtan bir fotoğraf koyulması gerektiğine dikkat çekmektedir. G17 kodlu katılımcı “Ana fikir burada özellikle kale. Kalenin özellikleri, tarihiyle ilgili şeyler. Burada ilk bakışta onlar hissedilmiyor tabi ki yani.” şeklindeki ifadeyle içerikteki ana fikrin özelliklerinin görsele tam yansıtılmadığını ileri sürerek görseli bu yönden yetersiz bulmaktadır. G18 kodlu katılımcı “...odaklanma yok.” şeklindeki kısa görüşüyle görseli bu yönden başarısız olarak değerlendirmektedir. G19 kodlu katılımcı “...Şimdi çocuk buraya baktığında Amasya Kalesi'nin yanında aynı zamanda bir takım yapılaşmayı da göreceği için Amasya Kalesi'nin genel yapısı için bir şeyler ...düşünürken dikkati dağılabilir.” açıklamasıyla görselin içerikte bahsedilmeyen öğeleri barındırdığı için ana fikre odaklanılmadığını düşünmektedir. G20 kodlu katılımcı “...uzaktan bakıldığında Amasya, kale mi değil mi? ...biz bunu öğrenciye bu soruyu sorduğumuzda cevabını bile alamıyoruz. Niye alamıyoruz? Çünkü fotoğraf net değil.” ifadesiyle görselin anlaşılır olmaktan uzak olduğu için ana fikri vermediğini dile getirmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-4'teki görseli içerikte asıl anlatılmak isteneni odağa almama, görselde gereksiz öğelere yer verme ve dikkat dağıtıcı olma gibi özelliklerden dolayı içeriğin ana fikrine dikkat çekmede yetersiz bulmaktadırlar.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4'teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddeyle ilgili sorusuna verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içeriğin ana fikrine dikkat çekmede başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: İçerikteki ana düşünce görselin odağına alınmalı, görselde gereksiz öğelere yer vermekten sakınılmalı ve görsel dikkat çekici olmalıdır.

4.2.1.6. Görsellerin Öğrenciyi Düşündürücü Nitelikte Olması

Anket çalışmasının bu bölümünün altıncı sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin öğrenciyi düşündürücü nitelikte olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-11'deki bulgular incelendiğinde “Görseller öğrenciyi düşündürücü niteliktedir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 4'ü (2 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 34'ü (17 kişi) “Katılıyorum” ; % 30'u (15 kişi) “Kararsızım”; % 24'ü (12 kişi) “Katılmıyorum” ve % 8'i (4 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 38'i (19 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin öğrenciyi düşündürücü niteliğe sahip olduğunu düşünürken, % 32'si (16 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin öğrenciyi düşündürücü niteliğe sahip olmadığını düşündüklerini söylemek mümkündür. Katılımcıların % 30'u (15 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-3'teki görselin öğrenciyi düşündürücü bir özelliğe sahip olma noktasındaki niteliğini ortaya koymak için yapılan görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin düşünceğini görüşme verilerinden ortaya konulabilir. G11 kodlu katılımcı “...canlandırıyor. Çünkü hani denizi görüyor, yükselmeyi görüyor, ısının azalmasını sonra rüzgarın aşağıya doğru inip sıcaklığa dönüşmesini görebiliyor.” söylemiyle görselin içerisinde barındırdığı öğelerle öğrencilerin zihninde bir takım canlandırmalara ortam hazırlayacağını dile getirmektedir. G12 kodlu katılımcı şekil 4-3'teki görselin içerikteki bilgiyi öğrencinin zihninde “...görselleştirmiş.” olduğunu ifade etmektedir. G13 kodlu katılımcı “...(Öğrencilerin zihinlerinde bir şeyler) canlanabilir. (Sıcaklığın) Ne kadar azaldığını, neyin eksildiğini görebilir.” açıklamasıyla öğrencilerin görsel üzerinde karşılaştırma yaparak düşünce üretebileceklerini belirtmektedir. G14 kodlu katılımcı “...(Öğrencilerin zihinlerinde bir şeyler) canlandırabilir. Yani bulut, yağmur damlaları, (havanın) ısınması soğuması canlandırılabilir bence.” ifadesiyle öğrencilerin görselden içerikteki bilgiye ilişkin düşünceler geliştirebileceğini ileri sürmektedir. G15 kodlu katılımcı “...grafikten rahatlıkla verilen bilgiyi çok rahat bir şekilde çocukların alabileceğini düşünüyorum. ...Zihninde bir şeyler, hayal güçlerini de kullanarak çok rahat bir şekilde düşünüyorum yapabilirler.” düşüncesiyle görselin öğrenciyi olumlu anlamda düşünmeye

sevk edebileceğini ifade etmektedir. G16 kodlu katılımcı "...kesinlikle oradaki metni okumasa bile çocuk baktığı zaman yükseğe çıkıldıkça, oradaki okları takip ettikçe sıcaklığın azalacağını görür yani." şeklindeki ifadesiyle öğrencinin görsele bakarak zihnine durumu yerleştirebilir olduğunu düşünmektedir. G17 kodlu katılımcı "...mesela şu yağmur damlacıkları falan yani buraya çıkan buharların yağmura dönüştüğünü falan anlaşılır bir şekilde." açıklamasıyla görselden öğrencilerin bazı bilgileri çıkarabileceklerini ima etmektedir. G18 kodlu katılımcı "...mesela (yükseğe çıkıldıkça sıcaklık) 1 santigrat derece azalır, diğer taraftan(dağın diğer yamacından) aşağı doğru inerek her 100 metrede 1 santigrat derece arttığını göstermiş. Burada mesela (öğrenci) doğru orantı olduğunu, bir orantı (kurar)." ifadesiyle öğrencilerin görselden yola çıkarak sıcaklık ile yükselti arasında bir bağ kurabileceğine işaret etmektedir. G19 kodlu katılımcı "...buradaki şeyler konuyla direk bağlantılı veya başka bir şey olmadığı için hayal dünyası tamamen dağ ve deniz, yükselti tamamen vs." görüşüyle görselin içerikteki bilgileri yansıttığını ve buna bakan öğrencinin zihninde de içerikle bağlantılı şeylerin canlanacağını ifade etmektedir. G20 kodlu katılımcı "...şunu anlatırken(içerikteki bilgiyi) anlatırken biz ...(sıcaklık değişimini) çok rahat görebiliyor çocuk." yorumuyla görselin öğrencinin zihninde olumlu anlamda çağrışımlar yaptığını belirtmektedir. . Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-3'teki görselin öğrenciler tarafından zihinde canlandırılabilir, öğrencilerin hayal güçlerini kullanmalarına imkan tanıyan, öğrencilerin görselden içerik hakkında çıkarım yapabilmelerine ortam sağlayan bir özelliğe sahip olduklarından dolayı görselin öğrenciyi düşündürücü özelliğe sahip olduğunu düşünmektedirler.

Katılımcılar tarafından olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-4'teki görselin öğrenciyi düşündürücü bir özelliğe sahip olma noktasındaki niteliğini ortaya koymak için yapılan görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin düşüncelerine görüşme sonuçlarından ulaşılabilir. G11 kodlu katılımcı "Canlandırmıyor. ...öğrencinin zihninde bir şeyle canlandırmıyor." söylemiyle görselin bu yönden başarısız olduğunu düşünmektedir. G12 kodlu katılımcı görselin öğrenciyi düşündürücü özelliğe sahip olmasına ilişkin olarak görseli "...gereksiz bölümler var." şeklinde eleştirmektedir. G13 kodlu katılımcı "...çok fazla seçemezler kaleyi." açıklamasıyla öğrencilerin görselden hareketle içeriğin ana ögesini tam olarak algılayamayacağını ve bu nedenle de görsel üzerine düşünemeyeceğini

belirtmektedir. G14 kodlu katılımcı “Bir şeyler canlanır ama Amasya Kalesi ile ilgili bir şey canlanmaz diye düşünüyorum. Mesela şu alttan geçen otobüsler çok dikkatini çeker öğrencinin ama hani onunla ilgili bir şeyler canlanabilir. Bu da konunun kopmasına neden olabilir.” düşüncesiyle görselin öğrenciyi farklı şeyler düşünmeye yöneltebileceğine dikkat çekmektedir. G15 kodlu katılımcı “...bakarak bu resimden bir şey göremeyiz. Ancak mesela götürürsek, uygulamalı olarak götürüp yaşatarak öğretilsek belki bir şey öğrenebilir ama şu şekil 4-4’teki görselde verilen fotoğrafta çocuklar o verilen fikri kavrayabileceklerini düşünmüyorum.” şeklindeki yorumuyla görselin bu haliyle öğrencilerde herhangi bir olumlu düşünce geliştirmeyeceğini düşünmektedir. G16 kodlu katılımcı “...sadece kale algısı oluşur yani o kadar. Onun dışında çok da çocukta bir kale algısını oluşturur fakat içerikle ilgili çocukta görsel bir boyut olacağını düşünmüyorum.” açıklamasıyla görselin öğrencilerin zihninde fazla bir çağrışım yapmayacağını öne sürmektedir. G17 kodlu katılımcı “...En azından buradan kalenin görüntüsü var, burçlar belirli. Buradaki(içerikteki) bilgileri düşündüklerinde kalenin içinde bunları hayallerinde canlandırabilirler.” yorumuyla diğer katılımcılardan farklı olarak öğrencilerin içerikten hareketle görselde verilmeyen öğeleri zihinlerinde canlandırabileceklerini ifade etmektedir. G18 kodlu katılımcı “Karmaşa yaratır bence. Çocuk yani burası bir dağ mı, tepe mi yoksa bir kale (mi?). yani kale olduğunun farkına çok zor varır.” ifadesiyle görseli öğrencinin anlayamayabileceğine vurgu yapmaktadır. G19 kodlu katılımcı “(Öğrencilerin) Hayal dünyalarında çok şey dağılır. Yani buradaki evlere bakarak kendi evlerini hatırlar. Şuradaki arkadaki (görselde kalenin arkasında inşaat halindeki bina hakkında) ...birçok şey düşünür. ...Birçok şey burada(görselde). Yani sadece Amasya Kalesi yok. .” görüşüyle görselin öğrencilerin zihninde içerikle ilgili fazla bir çağrışım yapmayacağını iddia etmektedir. G20 kodlu katılımcı “Canlanır ama çok fazla böyle olumlu yönde bir şey canlanmaz. Çünkü fotoğrafın ne olduğunu göremiyorsun tam anlamıyla. Çocuk içeriği tam olarak seçemiyor ki!” eleştirisi ile görselin bu yönde amacına hizmet etmede yetersiz kaldığını düşünmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-4’teki görselin öğrencilerin zihninde canlandırılmaz, öğrencilerin içerikle ilgili düşünceler geliştirmesine imkan tanıyan, öğrenciyi farklı düşüncelere sürükleyebilecek ve karmaşa yaratabilecek bir görsel olarak değerlendirmişlerdir.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4'teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddeyle ilgili sorusuna verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içeriğın öğrenciyi düşündürücü bir özelliğe sahip olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görsel öğrencinin içeriği zihninde canlandırabilmesine yardımcı olmalı, görsel öğrencilerin hayal güçlerini kullanmalarına ortam hazırlamalı, öğrenci görselden içerikle ilgili fikirler oluşturabilmeli ve görsel öğrenciyi zihin karmaşıklığından uzak tutmalıdır.

4.2.2. Biçim ve İçerik Yönünden Veriler ve Bulgular

Bu başlık altında 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görseller üzerine 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan anket çalışmasının sonuçları ile anket çalışması sonucunda ilgili ders kitabından bir olumlu ve bir olumsuz görsel üzerine 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan görüşme verileri ele alınmıştır.

Anket çalışmasının “Biçim ve İçerik Yönünden” tablo 4-12'deki verilerini ele alındığında:

“Görsellerde kullanılan renkler birbiriyle uyumludur.” maddesi %68,

“Görsel öğelerin boyutlandırılması konunun önemine göre yapılmıştır.” maddesi %42,

“Görsellerdeki bütün öğeler içerikle ilgilidir.” maddesi %56,

“Görseller kolay algılanabilir.” maddesi %60,

“Görseller sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekicidir.” maddesi %50,

“Görsellerdeki öğeler arasında uyum vardır.” maddesi %70,

“Görseller sayfa üzerine dengeli dağıtılmıştır.” maddesi %58,

“Sayfa üzerindeki öğeler birbirini tamamlamaktadır.” maddesi %52,

“Görsellerin baskısı açık, net ve temizdir.” maddesi %62 oranında katılımcılar tarafından olumlu bulunmuştur.

Tablo 4-12: Görsellerin Biçim ve İçerik Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları

Biçim ve içerik Yönünden	Tamamen Katılıyorum				Katılıyorum				Kararsızım				Katılmıyorum				Tamamen Katılmıyorum				Toplam			
	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%
1. Görsellerde kullanılan renkler birbiriyle uyumludur.	-	7	7	14	14	13	27	54	-	9	9	18	3	4	7	14	-	-	-	-	17	33	50	100
2. Görsel öğelerin boyutlandırılması konunun önemine göre yapılmıştır.	-	4	4	8	5	12	17	34	8	5	13	26	3	11	14	28	1	1	2	4	17	33	50	100
3. Görsellerdeki bütün öğeler içerikle ilgilidir.	1	4	5	10	9	14	23	46	7	8	15	30	-	6	6	12	-	1	1	2	17	33	50	100
4. Görseller kolay algılanabilir.	1	3	4	8	11	15	26	52	2	7	9	18	2	6	8	16	1	2	3	6	17	33	50	100
5. Görseller sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekicidir.	-	1	1	2	8	16	24	48	7	12	19	38	2	4	6	12	-	-	-	-	17	33	50	100
6. Görsellerdeki öğeler arasında uyum vardır.	-	2	2	4	13	20	33	66	3	8	11	22	-	3	3	9	1	-	1	2	17	33	50	100
7. Görseller sayfa üzerine dengeli dağıtılmıştır.	2	2	4	8	8	17	25	50	4	8	12	24	2	6	8	16	1	-	1	2	17	33	50	100
8. Sayfa üzerindeki öğeler birbirini tamamlamaktadır.	1	4	5	10	9	12	21	42	5	8	13	26	1	8	9	18	1	1	2	4	17	33	50	100
9. Görsellerin baskısı açık, net ve temizdir.	1	4	5	10	11	15	26	52	2	3	5	10	1	10	11	22	2	1	3	6	17	33	50	100

Tablo 4-12 genel olarak incelendiğinde hiçbir maddenin katılımcıların %70'inin üzerinde olumlu bulunmadığı görülmektedir. Bu durum ders kitabındaki görsellerin biçim ve içerik yönünden katılımcıların önemli bir bölümü tarafından yeterli bulunmadığını ortaya koymaktadır.

Özellikle “Görsel öğelerin boyutlandırılması konunun önemine göre yapılmıştır” maddesinin katılımcıların sadece %42'lik bir bölümü tarafından olumlu bulunuyor olması oldukça dikkat çekmektedir. Bu veri katılımcıların %58'nin ilgili ders kitabındaki görsel öğelerin boyutlandırılmasını yeterli bulmadıklarını göstermektedir.

“Görseller sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekmektedir” maddesi de katılımcıların yarısı tarafından olumlu bulunurken diğer yarısı tarafından olumlu bulunmamaktadır.

“Sayfa üzerindeki görsel öğeler birbirlerini tamamlamaktadır” maddesi katılımcıların %52'lik bir bölümü tarafından olumlu bulunurken yarısına yakını tarafından olumlu bulunmamaktadır.

4.2.2.1. Görsellerdeki Renk Uyumu

Anket çalışmasının bu bölümünün ilk sorusuyla 6.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerdeki renk uyumuna ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-12'deki bulgular incelendiğinde “Görsellerde kullanılan renkler birbiriyle uyumludur.” maddesine ilişkin katılımcıların % 14'ü (7 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 54'ü (27 kişi) “Katılıyorum” ; % 18'i (9 kişi) “Kararsızım”; % 14'ü (7 kişi) “Katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 68'i (34 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki renklerin birbiriyle uyumlu olduğunu düşünürken, % 14'ü (7 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki renklerin birbiriyle uyumlu olmadığını düşündüğü görülmektedir. Katılımcıların % 18'i (9 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-3'teki görselin renklerinin uyumuna ilişkin niteliğini ortaya koymak için yapılan görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin düşünceleri görüşme verilerinden tespit edilebilir. G11 kodlu katılımcı “...biraz daha zenginleştirilebilir mi diye düşünüyorum ama

yine de öğretim için uygun.” görüşüyle görseldeki renklerin farklı renkler kullanılarak daha da renklendirilebileceğini fakat bu haliyle de yeterli olduğunu düşünmektedir. G12 kodlu katılımcı “...oldukça sade bir görsel. Hangisi deniz, hangisi dağ, bulut çok güzel belirtilmiş burada.” düşüncesiyle görseldeki renk kullanımının farklılıkları ortaya çıkardığını ima etmektedir. G13 kodlu katılımcı “...dağ olduğunu algılayabiliyoruz. Denizi de gayet mavi bir şekilde göstermiş, uyumlu.” açıklamasıyla görseldeki renklerin dağı ve denizi birbirinden belirgin olarak ayırt edilmesine katkı sağladığını dile getirmektedir. G14 kodlu katılımcı “...(Öğrencilerde) ilgi uyandırabilir. Sadece dağ biraz daha kahverengi olabilirdi ya da oklar renkler yapılabilirdi hani dikkat çekme açısından.” söylemiyle görselin yeterli ama renkler açısından farklı bir şeylerde yapılabilirdi şeklinde düşüncelere sahip olduğu görülmektedir. G15 kodlu katılımcı “...Renkler uyumlu. Deniz mavi ile gösterilmesi, dağın kahverengi ile gösterilmesi verilen bilgiye göre olumlu bir görsel oluşturulmuş.” ifadesiyle görseldeki renklerin öğelerin gerçek hayattaki renklerine uygun bir şekilde kullanıldığından dolayı renkler arasında uyum olduğunu düşünmektedir. G16 kodlu katılımcı “...deniz var zaten maviyle yapmış(lar). Bir dağ var uyumlu, şekil uyumlu. Oraya bulut çizmişler o da gayet mantıklı.” yorumuyla görseldeki renklerin öğeleri belirginleştirdiğini ifa etmektedir. G17 kodlu katılımcı “...Gayet deniz belli olmuş.” ifadesiyle görseldeki renklerin yerinde olduğunu düşünmektedir. G18 kodlu katılımcı “Gayet deniz mavi, dağ koyu bir renk, kahverengiye yakın bir renk olması. (Renkler arasında) uyum var.” şeklindeki açıklamasıyla görseldeki öğelerin renklerin gerçek hayatla uyumlu olduğunu göstermektedir. G19 kodlu katılımcı “(Dağın)Tonlaması biraz daha koyu olabilirdi. En azından koyu kahverengi olabilirdi.” yorumuyla görseldeki bazı öğelerin renklerinde farklılık yapılabileceği ama bu haliyle de yeterli olduğu görüşündedir. G20 kodlu katılımcı “Denizin mavi gösterilmesi, dağın yine renginin kaya tonuna yakın olması daha çocuk açısından da olumlu.” açıklamasıyla görseldeki renklerin öğrencilerin öğeleri ayırt edebilmesi için uygun olduğuna işaret etmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-3’teki görsel üzerine düşüncelerini incelediğimizde görseldeki renklerin öğelerin doğal rengine uygun yapılması, renklerin görseldeki öğeleri birbirinden ayırt etmesi, renk tonlamasına dikkat edilmesi gibi düşünceler ortaya çıkmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-4'teki görselin renk uyumuna ilişkin düşüncelerine görüşme verilerinden ulaşılabılır. G11 kodlu katılımcı "...renkler çok hani bir şey ifade etmiyor görselde. ...Yani öğrencide ilgi uyandırmıyor. ...Yetersiz diye düşünüyorum." görüşüyle görseldeki renklerin dikkat çekmediğini, öğrencilerde ilgi uyandırmayacağını ve bu haliyle yetersiz olduğunu belirtmektedir. G12 kodlu katılımcı "...görselin en büyük sıkıntısı bu zaten. Renkler birbirine girmiş. Net olarak ayırt edilemiyor." düşüncesiyle görselin renklerin kullanımı yönünden eksikliğini diğer niteliklerini de etkilediğini vurgulamaktadır. G13 kodlu katılımcı "...görsel bana çok karanlık geldi. Kale çok fazla seçilemiyor, ayırt edilemiyor. Arkasında hemen dağ var. Ama dağ ile kale ayırt edilemiyor. Biraz daha ayırt aydınlık olması gerekiyor. ...(Görseldeki renkler arasında)Uyum olmadığını düşünüyorum." açıklamasıyla görselin renkler yönünden karanlık olduğunu ve renklerin öğelerin ayırt edilmesini zorlaştırdığını ileri sürmektedir. G14 kodlu katılımcı "...çok karanlık çıkmış. Bu çok ayırt edilemiyor. Ben renk uyumunu da çok beğenemedim. Yani net bir fotoğraf değil. ...(Öğrencide ilgi) Uyandırmaz çok karanlık çünkü." söylemiyle görselin karanlık olduğunu ve renkler arasında uyum olmadığını ve renklerin öğrencilerin ilgisini çekebilecek seviyede olmadığını düşünmektedir. G15 kodlu katılımcı "...fotoğraftan baktığımızda pek böyle dikkat çekici, renklerin böyle insanın dikkatini çekip çocukların yoğunlaşabileceği bir resim göremiyorum." ifadesiyle görselin renkler yönünden yetersiz kaldığına ve ilgi çekici olmadığına dikkat çekmektedir. G16 kodlu katılımcı "...Çok belli değil." yorumuyla görseldeki renklerin öğelerin anlaşılır olmasını olumsuz etkilediğini ima etmektedir. G17 kodlu katılımcı "...renkler ilgi çekmiyor. Çünkü böyle bir karanlık bir şey var birçok yerde. Belirgin değil renkler. ...en azından ilgi çekecek gibi değil renkler." şeklindeki açıklamasıyla görselin öğrencilerin ilgisini çekebilecek bir renk uyumunu barındırmadığını ortaya koymaktadır. G18 kodlu katılımcı "Canlı değil. Fotoğraf çok net değil. ...baskı kalitesi de çok kötü, resim kalitesi de çok kötü." eleştirisiyle görselin renkler konusunda başarılı olmadığını dile getirmektedir. G19 kodlu katılımcı "İşte en büyük sıkıntılarında biri burada görüntü netliğinin olmayışı. ...renkler uygun değil." yorumuyla görselin görünüm yönünden oldukça yetersiz olduğuna dikkat çekmektedir. G20 kodlu katılımcı görseldeki renk uyumuna ilişkin soruya "...yok." cevabını vererek görselin bu yönden oldukça yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-4'teki görsel üzerine görüşlerini ele aldığımızda görseldeki renklerin öğrencide ilgi

uyandırmayacağı, renklerin birbiriyle uyum içerisinde olmadığı, renklerin canlı ve net olmadığı, renklerin ayırt edici olmadığı gibi eleştiriler ortaya çıkmaktadır.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4'teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin renk uyumunda başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görseldeki renkler öğelerin doğal haliyle uyumlu olmalı, renkler görseldeki öğeleri birbirinden ayırmalı, renkler birbiriyle uyumlu olmalı, renkler öğrencide ilgi uyandırmalı ve renkleri canlı ve dikkat çekici olmalıdır.

4.2.2.2. Görsellerdeki Boyutlandırma

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerdeki boyutlandırmanın niteliğine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-12'deki bulgular incelendiğinde “Görsel öğelerin boyutlandırılması konunun önemine göre yapılmıştır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 8'i (4 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 34'ü (17 kişi) “Katılıyorum” ; % 26'sı (13 kişi) “Kararsızım”; % 28'i (14 kişi) “Katılmıyorum” ve % 4'ü (2 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 42'si (21 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin boyutlandırılmasının uygun olduğunu düşünürken, % 32'si (16 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin boyutlandırılmasının uygun olmadığını düşünmektedir. Katılımcıların % 26'sı (13 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Anket çalışması doğrultusunda seçilen şekil 4-3'teki görselin boyutlandırılmasına ilişkin görüşmeye katılan katılımcıların düşüncelerine görüşmelerden ulaşılabılır. G11 kodlu katılımcı “...öğrenci zaten onu canlandırır kafasında hani deniz, dağ olarak düşündüğümüzde bunu canlandırabilir.” yorumuyla görselin ve görseldeki öğelerin boyutların yeterli olduğunu ifade etmektedir. G12 kodlu katılımcı “...(Görselde vurgulanacak öğe) oldukça açık bir şekilde ortaya çıkarılmış.” açıklamasıyla görselin içerikte yer alan durumu ön plana çıkardığını düşünmektedir. G13 kodlu katılımcı ilgili soruya “...sorun yok.” şeklinde kısaca cevap vererek görselin bu yönden başarılı bulunduğunu göstermektedir. G14 kodlu katılımcı “...boyutu ideal bence. Büyük olsa çok gerek yok. Küçük olsa anlaşılmaz.

Boyutu gayet iyi bence.” düşüncesiyle hem görselin hem de içerdiği öğelerin boyutunun görselin anlaşılabilirliği açısından ideal olduğuna dikkat çekmektedir. G15 kodlu katılımcı “...denizin ve dağın arasındaki uyumu, denizin alçakta dağın onun yüksekinde (olduğunu görebiliyoruz.). ” ifadesiyle görselin boyutunun yeterli olduğunu belirtmektedir. G16 kodlu katılımcı “...görselde burada vurgulanan yer zaten sayfanın en altındaki bilgi. Sayfanın en altındaki bilgiye nazaran daha büyük bir boyutta görsel sundukları için şeklin yeterli olduğunu düşünüyorum.” görüşüyle görselin ve görseldeki öğelerin boyutlarının içerikle uyumlu olduğunu ileri sürmektedir. G17 kodlu katılımcı “...uygun.” yorumuyla görselin boyutlandırılmasında yeterli olması için olduğundan daha büyük olması gerektiğine işaret etmektedir. şeklinde kısa açıklamasıyla görselin boyutlandırılmasının yeterli olduğunu ima etmektedir. G18 kodlu katılımcı “...biraz daha büyük olabilirdi.” ifadesiyle görselin genel olarak boyutunun biraz daha büyütülmesi gerektiğine inanmaktadır. G19 kodlu katılımcı “...çok belirgin deniz, deniz, dağ da.” açıklamasıyla görselin boyutunun yeterli olduğunu dile getirmektedir. G20 kodlu katılımcı “Daha büyük, daha geniş ve biraz daha sayfaya yayılabilemiş.” düşüncesiyle görselin boyutunun biraz daha büyük yapılabileceğine dikkat çekmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-3’teki görselin içerdiği öğelerin öğrencilerin zihninde canlandırabileceği büyüklükte olduğu, içerikte vurgulanan bilgilerle uyumlu bir boyutlandırma yapıldığı ve öğeler arasında boyut yönünden bir uyum olduğunu dile getirirken katılımcı öğretmenlerden 1’i ise biraz daha görselin boyutunun büyük yapılabileceğini ileri sürmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-4’teki görselin boyutlandırılmasına ilişkin düşüncelerine yapılan görüşme sonuçlarını inceleyerek ulaşmak mümkündür. G11 kodlu katılımcı “...Yani boyut konusunda bir sıkıntı olacağını düşünmüyorum. Ama öğrenciye odak olarak bir şey vermediği için burada yine bir eksiklik var. ...(Boyutu) Daha büyük olabilirdi.” yorumuyla görselin boyut olarak biraz daha büyük yapılabileceğini ancak bu durumun çok önemli olmadığını ifade etmektedir. G12 kodlu katılımcı “Vurgulanacak öğe ön plana çıkartılmamış ama ...görselin boyutu ...konuyla uyumlu gibi geldi bana.” açıklamasıyla görselin boyutunun yeterli olduğunu ancak içerikte vurgulanan ve ön plana çıkartılması gereken öğenin görselde öne çıkartılmadığını düşünmektedir. G13 kodlu katılımcı “...Konunun önemine göre boyutlandırma yapılmamış. Hatta kalenin tamamı

alınmamış.” şeklindeki ifadesiyle içerikte geçen ana ögenin görselde ön plana çıkartılmadığına vurgu yapmaktadır. G14 kodlu katılımcı “...Kalenin boyutunda tabi ki sıkıntı var. Çünkü kale yani sekizde bir gibi bir şey burada çok küçük.” düşüncesiyle görselin odağında yer alması gereken ögenin boyutunun yeterli olmadığına dikkat çekmektedir. G15 kodlu katılımcı “... (Kaleyi) sade(ce) kaba taslak olarak bir taş yığını olarak görüyoruz. Kalenin başı neresi veya kale nereden başlıyor veya kale nasıl tasarlanmış onu göremiyoruz.” ifadesiyle görseldeki ana ögenin boyutunun yeterli olmadığını ve bu haliyle anlaşılır da olmadığını dile getirmektedir. G16 kodlu katılımcı “Amasya Kalesi’nin benim burada görmek istediğim nokta şuydu aslında. Şehrin binaları değil, demir yolu değil veya dağın taşlık bölgeleri değil de Amasya Kalesi’nin direk çekilmiş bir fotoğrafının konulması en mantıklısıydı. ...daha yakın (bir görüntü) olmalıydı.” görüşüyle görselin asıl odaklanması gereken ögeye odaklanarak onu ön plana çıkarmadığını ortaya koymaktadır. G17 kodlu katılımcı “...Zaten burada kale ön planda. İlk baktığında büyük olarak kaleyi görüyorsun. Evler aşağıda küçük küçük görünüyor. O bakımdan boyutlandırma normal. Kale ön plana çıkıyor büyük boyutuyla.” yorumuyla diğer katılımcılardan farklı olarak görselin boyutlandırılmasının yeterli olduğunu ileri sürmektedir. G18 kodlu katılımcı “...alan dar olduğu için hani tam sayfa olarak verilmiş olsaydı mesela çok daha dikkat çekici olurdu. Yani burada verilen bilgilere hiçbir şekilde ulaşamıyoruz. Yani daha büyük bir resim (olabilirdi.)” açıklamasıyla görselin boyutunun yeterli olmadığını ve bundan dolayı da içerikteki öğelerin görselden çıkarılmadığını düşünmektedir. G19 kodlu katılımcı “...kayalık alanla kale arasında bir iç içe geçmişlik var. Ön taraftaki kayalık alanla da bir iç içe geçmişlik var. Kalenin neresi olduğu çok belirgin çıkmıyor. Çok çok dikkatli bakıp ayırt etmek ve göstermek gerekiyor. Nasıl kaledir diye. Yani tamamı kayalık alanla birleştirilmiş, oldukça birleştirilmiş.” açıklamasıyla görselin merkezinde yer alması gereken ögenin görselde boyut olarak öne çıkarılmadığını ve bu nedenle bu ögenin anlaşılır olmadığını belirtmektedir. G20 kodlu katılımcı “Kesinlikle (boyutlandırma uygun) yapılmamış. Niye yapılmamış? Çünkü görselde şöyle bir sıkıntı var. Fotoğraf bir kere çok uzaktan çekildiği için öğrenciye gereken mesajı veremiyor zaten hani. Bizim kaleyi gösterme açısından Amasya Kalesi’ni, biz bu şekilde gösteremiyoruz. ...(Görsel) Daha büyük yapılabilir, hatta bir sayfa bile kullanılabilirdi. Ne gösterilmeye çalışıldığı, bizim burada amacımızı burada Amasya Kalesi’ni(ne) mi dikkat çekmek değil mi? Biz Amasya Kalesi’ne metinle dikkat çekiyoruz. Fotoğrafla

dikkat çekemiyoruz.” düşüncesiyle görselde asıl öne çıkarılması gereken ögenin öne çıkarılmadığını dile getirmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-4’teki görseli genel olarak büyüklüğünün yeterli ancak vurgulanacak ögenin öne çıkarılmadığı ve görselde yer alan öğelerin daha çok ön planda oldukları yönünde görsele eleştiri getirmektedirler.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4’teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesiyle ilgili sorusuna verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin boyutlandırılmasında başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görselin büyüklüğü yeterli olmalıdır, içerikte vurgulanan öğe görselde ön plana çıkarılmalıdır, görseldeki öğeler arasında boyut anlamında oran orantıya dikkat edilmelidir ve görselde içerikle ilgisi olmayan öğeler dikkat çekici konumda olmamalıdır.

4.2.2.3. Görsellerdeki Bütün Öğelerin İçerikle İlgili Olması

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerde yer alan bütün öğelerin verilen içerikle ilgili olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-12’deki bulgular incelendiğinde “Görsellerdeki bütün öğeler içerikle ilgilidir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 10’u (5 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 46’sı (23 kişi) “Katılıyorum” ; % 30’u (15 kişi) “Kararsızım”; % 12’si (6 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2’si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 56’sı (28 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki bütün öğelerin içerikle ilgili olduğunu düşünürken, % 14’ü (7 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki bütün öğelerin içerikle ilgili olmadığını düşündükleri görülmektedir. Katılımcıların % 30’u (15 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Anket çalışması doğrultusunda seçilen şekil 4-3’teki görselde yer alan öğelerin içerikle ilgili olmasına ilişkin olarak görüşmeye katılan katılımcıların düşünceleri görüşme verilerinden elde edilebilir. G11 kodlu katılımcı “...verilmek isteneni açık bir şekilde veriyor diye düşünüyorum. ...içerikle uyumlu.” ifadesiyle görselde bulunan öğelerin içerikle ilgili olduğunu dile getirmektedir. G12 kodlu katılımcı ilgili soruya “...görsel evet doğrudur.” kısa cevabıyla görseldeki bütün

ögelerin içerikle ilgili olduğunu ima etmektedir. G13 kodlu katılımcı da kısa bir cevapla görselin içerikle "...uyumlu." olduğunu ifade etmektedir. G14 kodlu katılımcı "...Bilgiyle alakalı ögeler. Hariç hiçbir şey yok." açıklamasıyla görseldeki tüm ögelerin içerikle ilgili olduğunu gereksiz bir öge bulunmadığını düşünmektedir. G15 kodlu katılımcı "...görsel çok bariz bir şekilde zaten bilgiyi, güzel bir şekilde veriyor." düşüncesiyle görselin içerdiği ögelerin içerikle ilgili olduğunu vurgulamaktadır. G16 kodlu katılımcı "...basit bir görsel. ...içeriği tam olarak yansıtan olması gereken boyutta bir görsel diye düşünüyorum." şeklindeki açıklamasıyla görseldeki ögelerin içeriği yansıttığını dolayısıyla içerikle ilgili olmayan öge olmadığını ifade etmektedir. G17 kodlu katılımcı görseldeki ögelerin içerikle ilgili olmasına yönelik soruya "Tabii." şeklinde cevap verdiği görülmektedir. G18 kodlu katılımcı "...Gayet uyumlu. Açık, net. Ne anlatmak istediği gayet uyumlu." yorumuyla görseli bu yönden başarılı bulduğunu belirtmektedir. G19 kodlu katılımcı "...yalın oldukça basit bir çizim." ifadesiyle görseldeki ögelerin içerikle uyumlu ve ilgili olduğunu düşünmektedir. G20 kodlu katılımcı "Kesinlikle var. Çocuk nerede yağışın olduğunu, nerede olmadığını, nerede...havanın soğuduğunu, ...nerede havanın tekrar ısınmaya başladığını sıcaklığın arttığını görebiliyor çocuk çok rahat." açıklamasıyla görseldeki ögelerin birebir içeriği yansıttığını ve bu yönden görselin oldukça başarılı olduğuna işaret etmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-3'teki görselde görseldeki ögelerin içerikle uyumlu olması noktasında görseldeki ögelerin içerikle ilgili olduğu, görselde gereksiz öge olmadığını, görselin içeriği yansıttığını ve görselin içerikteki bilgiyi görselleştirdiğini düşündükleri görülmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin şekil 4-4'teki görselde bulunan tüm ögelerin içerikle uyumlu olmasına ilişkin düşüncelerine görüşme verilerinden ulaşılabilir. G11 kodlu katılımcı "...tam uyumlu değil burada. Kalenin net görülmemesi, anlatılanlarla kaledeki hani işte hani kulesini anlatmış, ustalıklı yapıldığı anlatılmış ama burada kale net bir şekilde seçilemiyor bile açıkçası." ifadesiyle görseldeki ana ögenin anlaşılır olmadığını ve bu nedenle görseldeki ögelerin içerikte anlatılanlarla uyumlu olmadığını ve kendi içinde de uyumsuz olduğunu dile getirmektedir. G12 kodlu katılımcı "...asıl vurgulanmak istenene yer verilmemiş ama onun dışında çok geniş bir açıdan bakıldığı(çekildiği) için gereksiz olan bölümler var." açıklamasıyla görselde asıl vurgulanması gereken ögelerin

vurgulanmadığını ve görselde olmaması gereken öğelere yer verildiğini iddia etmektedir. G13 kodlu katılımcı görselin içerikle uyumuna ilişkin soruya kısa ve net bir şekilde “...uyumlu değil.” cevabını vermektedir. G14 kodlu katılımcı “...doğal bir fotoğraf. Amasya’dan çekilmiş bir fotoğraf ama daha çok odaklı olabilirdi bence. ...evler dikkatimi çekiyor. ...Şuradaki araba dikkatimi çekiyor.” açıklamasıyla görselde içerikte bahsedilmeyen gereksiz öğelerin bulunduğunu ve bunların dikkati çektiğini düşünmektedir. G15 kodlu katılımcı “...görselde verilen resim ise tamamen ayrı bir bilgi. Çünkü kulesinin 80 bedeninin olduğunu, taş yapı bir kale olduğunu söylüyor. İçerisinde Yıldırım Han Camisi’nin olduğunu söylüyor. Dört tarafında demir kapısı olduğunu söylüyor. Resme baktığımızda ne kapıyı görebiliyoruz, ne işte bedeni görebiliyoruz, ne 41 tane kulesini görebiliyoruz. ...resmin bir katkı sağladığını düşünmüyorum.” içerikte geçen bilgilere ait öğelerin görselde yer almadığını belirterek görseldeki öğelerin içerikle ilgili olmada yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. G16 kodlu katılımcı “...görselle ilgili olmayan çok şey var. En basitinden görselin arkasında ben burada dikkat ediyorum. Henüz yapım aşamasında olan bir bina bile var yani. ...Gereksiz. Yani bu resmin 6’da 1, 7’de 1 oranında sadece kale var. Onun dışındakiler teferruatın dışında yani.” şeklindeki düşüncesiyle görseldeki öğeler içinde içerikle ilgili olmayan öğelerin olduğuna dikkat çekmektedir. G17 kodlu katılımcı “Aşağıdaki evlerle kale arasındaki uyumu bence şu kaleye çıkan yol daha net görülseydi, başka açıdan çekilseydi daha hoş olurdu. ...Çok net belli değil. Belki başka bir açıdan çekilseydi kaleye çıkılan şu yol daha belirgin olurdu.” yorumuyla görseldeki öğelerin belirgin olmadığına vurgu yapmaktadır. G18 kodlu katılımcı görseldeki öğelerin içerikle ilgili olmasına ilişkin “Kendi içerisinde bir uyum göremedim. Uyumsuzluk var.” şeklinde eleştirel bir yorum yapmaktadır. G19 kodlu katılımcı “Yani bir uyum yok tabi ki. ...şuradaki şu bina arasında bir mimari uyumun olması gerekiyor. Yani şey değil. Belki şuradaki yapılarla olabilir. Hani şuradaki doğal Amasya Evleri ve kale arasında bir bağlantı burabiliriz ama ve hatta bu tünelle ama şuradaki yapı çok iğreti durmuş.” ifadesiyle görselde içerikle ilgili olmayan öğelerin bulunduğunu dile getirmektedir. G20 kodlu katılımcı “Kesinlikle uyumlu değil. Çünkü evler gözüküyor, tünel gözüküyor, cami gözüküyor, dışarıda yine yeni bir bina gözüküyor. Çocuk dikkatini nereye çekeceğini, nereye yoğunlaştıracağını bilmiyor. ...kale sanki burada yan tema gibi kalmış.” açıklamasıyla görselde içerikte yer almayan öğelerin ağırlıkta olduğu ve öğrencilerin dikkatini bunların çekebileceği ve bu nedenle de görseldeki öğelerin

içerikle uyumlu olmadığını düşündüğünü ortaya koymaktadır. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenini şekil 4-4'teki görseli içerikteki bilgileri içermediği, asıl ögenin ön planda olmadığı ve içeriğinde gereksiz öğeler yer aldığı gerekçeleriyle başarısız bulmaktadırlar.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4'teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görseldeki bütün öğelerin içerikle ilgili olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görseldeki tüm öğeler içerikle ilgili olmalıdır, görselde gereksiz öğeler olmamalıdır, içerikte bahsedilen asıl öğe ön planda yer almalıdır, görsel içerikteki bilgiyi görselleştirmelidir.

4.2.2.4. Görsellerin Kolay Algılanması

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin kolay algılanabilir olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-12'deki bulgular incelendiğinde “Görseller kolay algılanabilir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 8'i (4 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 52'si (26 kişi) “Katılıyorum” ; % 18'i (9 kişi) “Kararsızım”; % 16'sı (8 kişi) “Katılmıyorum” ve % 6'sı (3 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 60'ı (30 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin kolay algılanabildiğini düşünürken, % 22'si (11 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin kolay algılanamadığını düşündüğü söylenebilir. Katılımcıların % 18'inin (9 kişi) ise bu konuda kararsız kaldıkları görülmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-3'teki görselin kolay algılanabilir olmasına ilişkin görüşme sonuçları benzeşmektedir. G11 kodlu katılımcı “...onlar(öğrenciler) için çok uygun gayet iyi anlıyorlar böyle olduğu zaman.” yorumuyla görselin öğrenciler tarafından kolayca algılandığını belirtmektedir. G12 kodlu katılımcı “...Çok basit bir şekilde anlatılmış; grafikler, şekil, yazılan yazılar, verilen bilgiler.” ifadesiyle görselin kolay algılanabilir seviyede olduğuna dikkat çekmektedir. G13 kodlu katılımcı “...uygun.” şeklinde kısaca görselin bu yönden yeterli olduğunu onaylamaktadır. G14 kodlu katılımcı

“...Gayet basit, anlaşılabilir.” düşüncesiyle görselin kolay algılanabileceğini vurgulamaktadır. G15 kodlu katılımcı “...Anlaşılabilir (bir görsel).” şeklinde kısaca görseli yeterli bulmaktadır. G16 kodlu katılımcı “Burada vurgulanmak istenen yükselti, yükseğe çıkıldıkça sıcaklıkla ilgili değişimi vurgulamış. Yeterli yani.” açıklamasıyla görselin anlaşılır olduğunu ve kolay algılanabilirliğinin yeterli olduğunu düşünmektedir. G17 kodlu katılımcı “(Öğrenci görsel)Bakınca bunun ne olduğunu anlayabilir. Tepeyi, yükseltiyi, işte aşağı kadar göstermiş. Gerekli notları da koymuş. Anlaşılabilir.” düşüncesiyle görselin algılanabilir olduğunu göstermektedir. G18 kodlu katılımcı “...görsel gayet net, ne olduğu gayet açık.” açıklamasıyla görselin bu noktada yeterli olduğunu ortaya koymaktadır. G19 kodlu katılımcı “...çok basit, olduğu gibi algılarlar.” ifadesiyle görselin kolay algılanabilir olduğunu düşünmektedir. G20 kodlu katılımcı görseli kolay algılanabilirlik yönünden “...olumlu.” bulduğunu ifade etmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni görseli anlaşılır, basit ve net ve öğrenci seviyesine uygun olduğu gerekçeleriyle kolay algılanabilir olduğu noktasında başarılı buldukları görülmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-4’teki görselin kolay algılanabilir olmasına ilişkin görüşme sonuçları görselin yetersizliğini ortaya koymaktadır. G11 kodlu katılımcı “...görüntünün geneli karmaşık olduğu için hani ben bile algılamakta biraz zorlandım açıkçası.” yorumuyla görselin öğrenciler için algılanabilecek bir düzeyde olmadığına dikkat çekmektedir. G12 kodlu katılımcı “...görsel çok daha basitleştirilebilirdi.” ifadesiyle görselin karmaşık olduğunu ve bu haliyle algılanmakta zorluk yaşandığını dile getirmektedir. G13 kodlu katılımcı “...bocalayabilirler, seçemeyebilirler. ...Anlamayabilirler.” şeklindeki kısa ifadeleriyle görselin algılanmasında öğrencilerin sorun yaşayabileceklerini belirtmektedir. G14 kodlu katılımcı “...anlayabilmemiz için biraz daha dikkat gerektiriyor.” düşüncesiyle görselin algılanmakta zorluk çıkarabileceğine vurgu yapmaktadır. G15 kodlu katılımcı “6.sınıf öğrencileri için uygun değildir hocam. Karışık bir resim. Biraz bilgi seviyesinin yüksek olması gerekiyor bu resmi anlamak için.” açıklamasıyla görselin algılanabilir olmadığını ifade etmektedir. G16 kodlu katılımcı “...Resmin hiçbir alakası yok.” ifadesiyle görselin anlamsız olduğuna işaret etmektedir. G17 kodlu katılımcı “...özellikle kalenin içindeki çevresinin büyüklüğü, işte damları, içindeki cami vs. birçok şey belirgin değil.” düşüncesiyle görselin

algılanabilirlikten uzak olduğunu ima etmektedir. G18 kodlu katılımcı "...çocuklar için karmaşık. Yani bakıldığı zaman net bir şey göremez. Ne olduğunu kavramakta güçlük çeker.." açıklamasıyla görselin algılanabilir olmadığını düşündüğünü göstermektedir. G19 kodlu katılımcı "...karmaşık. Benim amacım burada Amasya Kalesi'ni tanıtmaksa diğerlerini çok fazla ön plana çıkartmam. Amasya Kalesi'ni çok daha belirgin bir şekilde veririm. ...(Öğrenciler görseli) algılamada çok fazla kendilerini zorlamazlar." yorumuyla görselin algılanabilir olmadığı için eleştirmektedir. G20 kodlu katılımcının "...gözü yoruyor." ifadesi görselin kolay algılanabilir olmadığını düşündüğünü göstermektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-4'teki görseli karmaşık, anlaşılmaz, gözü yorduğu, ana öğeyi vurgulamadığı ve öğrenci seviyesine uygun olmadığı gerekçeleriyle kolay algılanabilir olmadığı noktasından eleştirmektedirler.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4'teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesiyle ilgili sorusuna verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin kolay algılanabilir olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Anlaşılır ve net olmalı, basit olmalı ve karmaşık olmamalı, ana öğe ön planda olmalı, öğrenci seviyesine uygun olmalı, gözü yormamalıdır.

4.2.2.5. Görsellerin Sayfa Üzerinde Dikkat Çekmesi

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin buldukları sayfa üzerinde dikkat çekmesine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-12'deki bulgular incelendiğinde "Görseller sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekicidir." maddesine ilişkin katılımcıların % 2'si (1 kişi) "Tamamen katılıyorum" ; % 48'i (24 kişi) "Katılıyorum" ; % 38'i (19 kişi) "Kararsızım"; % 12'si (6 kişi) "Katılmıyorum" şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 50'si (25 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerinde dikkat çektiğini düşünürken, % 38'i (19 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerinde dikkat çekmediğini düşündüğü görülmektedir. Katılımcıların % 12'si (6 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin şekil 4-3'teki görselin sayfa üzerinde dikkat çekmesine ilişkin düşüncelerini görüşme verileri

yansıtmaktadır. G11 kodlu katılımcı görselin sayfa üzerindeki yerleşimini olması gereken yerde“...kullanılmış” olarak değerlendirmektedir. G12 kodlu katılımcı “...oldukça güzel yerleştirilmiş.” ifadesiyle görselin yerleşimini beğendiğini ima etmektedir. G13 kodlu katılımcı “...gayet uygun. İki açıklamanın arasında verilmiş.” yorumuyla görselin dikkat çekebilecek bir konumda kullanıldığına işaret etmektedir. G14 kodlu katılımcı “...dikkat çeker. Çünkü iki yazı arasında bir şekil dikkat çekici bence.” şeklindeki düşüncesiyle görselin metinlerin arasında kullanılmasının dikkat çekici olabileceğine vurgu yapmaktadır. G15 kodlu katılımcı “...dikkat çekecek bir grafik. Gayet güzel, normal bir grafik. Anlaşılabilir (bir görsel).” ifadesiyle görselin sayfa üzerinde dikkat çekici olduğunu düşünmektedir. G16 kodlu katılımcı “Direk dikkatini çeker. Lakin şeklin altında önemli olan notu şeklin altında yazmışlar. Bence ilk başa yeryüzünden yükseğe çıkıldıkça sıcaklık her 200 metrede 1 santigrat derece azalır üste konulmalı, görsel altta olmalıydı. Tamam görsel dikkat çekiyor ancak yazı görselden sonra geldiği için bir sıkıntı sezdim. ...İçeriğin üste olması bence daha mantıklı olanıydı. Ancak burada çocuk şöyle ama dikkatte çekebilir. Öğrencinin dikkatini şu yönden çeker. Öğrenci şekle bakar yukarıda okuduklarımızla bu şeklin ne alakası var der. İncelemeye çalışır ve altta onu(içeriği) okuduktan sonra görsele anlam verebilir yani.” yorumuyla görselin yerinin değiştirilebileceğini ancak bu haliyle de dikkat çekici olabileceğini ifade etmektedir. G17 kodlu katılımcı görselin sayfa üzerindeki yeri için “Burada problem yok.” ifadesini kullanmaktadır. G18 kodlu katılımcı “İklimlerden bahsetmiş şimdi burada. Yükselti, bakı, rüzgar, deniz seviyesi. Şimdi üsteki bilgiyle acaba karışır mı diye düşünüyorum burada. Belki şu bilginin altına yerleştirilebilir ya da yanına alınabilirdi diye düşünüyorum.” açıklamasıyla görselin bilginin üstünde değil de ya altında ya da yan tarafında olmasının daha etkili olabileceğine dikkat çekmektedir. G19 kodlu katılımcı “...biraz daha büyük yapılabilirdi. ...çok basit anlatıldığı için yalın bir çizim olduğu için tamam mı dikkat çekici.” ifadesiyle görselin dikkat çekici olduğunu belirtmektedir. G20 kodlu katılımcı “...biraz daha büyük ve sayfaya biraz daha yayılabilirdi. Ama buna rağmen yine de bu şekilde yapılabilir en iyi şekil bu yani.” yorumuyla görselin sayfa üzerinde biraz daha büyük yapılabileceğini ancak bu haliyle de yeterli olduğunu düşünmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin görüşlerinden hareketle görselin sayfa üzerinde dikkat çekmesi için görsel paragraflar arasında olmalı, anlaşılır olmalı, önce içerik sonra görsel kullanılmalı, görsel yeterli büyüklükte olmalı ve basit olmalıdır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-4'teki görselin sayfa üzerinde dikkat çekmesine ilişkin düşüncelerini görüşme verileri ortaya koymaktadır. G11 kodlu katılımcı görselin sayfa üzerinde yerleşimi için “Bence hani çok da ciddi bir sıkıntı doğuracağını düşünmüyorum.” açıklamasıyla görselin bu yönden yeterli olduğuna vurgu yapmaktadır. G12 kodlu katılımcı görselin sayfa üzerine “...oldukça güzel yerleştirilmiş.” olduğunu düşünmektedir. G13 kodlu katılımcı “Bence uygun bir yere yerleştirilmiş. Açıklamanın hemen altına yerleştirilmiş. Altında tekrar bir açıklama var. Uygun.” açıklamasıyla görselin sayfanın ortasına yerleştirilmesini yerinde bulmaktadır. G14 kodlu katılımcı “Yani ortada olması evet iyi olmuş. Sanırım sol üst köşeye olunca dikkat çekiyor yanlış hatırlamıyorsam. ... ya da hani metinden önce fotoğraf konabilirdi. Sonra metin anlatılabilirdi dikkat çekmesinde ama yani bence konumunda bir sıkıntı yok.” ifadesiyle görselin sayfa üzerinde farklı bir şekilde de konulabileceğini ancak bu haliyle de dikkat çekici olduğunu söylemektedir. G15 kodlu katılımcı “Algılama biraz dikkat çekiyor. Diğer resimlere göre biraz daha büyük olduğu için dikkat çekiyor. Çocukların dikkatini çekiyor.” yorumuyla görselin sayfaya yerleşiminin dikkat çekici olduğunu düşünmektedir. G16 kodlu katılımcı “...Bu görseli şöyle de yapabilirlerdi. Amasya Kalesi deyip başlığın altına direk resmi koyabilirdi, metni onun altına verebilirdi. ...Görsel en üstte yazı en altta olsaydı çocukların önce görsel dikkatini çekerdi. Fakat burada Amasya Kalesi diye direk kaleyi anlatmaya başlamış ve görsel gösterilmiş, bu yazıyı ön plana çıkarmış bence görseli değil.” ifadesiyle görselin bu haliyle sayfa üzerinde dikkat çekmediğini ancak sayfanın başında görsel altında metin olursa daha dikkat çekici olacağını belirtmektedir. G17 kodlu katılımcı “Bence şöyle olmalıydı daha iyi olurdu. Amasya Kalesi diye büyük bir başlık ...Altına görsel, bilgiler görselin altında ...daha iyi olurdu.” düşüncesiyle görselin sayfa üzerinde dikkat çekmesi için başlık, görsel ve metin sıralamasının daha etkili olabileceğine vurgu yapmaktadır. G18 kodlu katılımcı “...Yer olarak aslında fena değil. Ama boyut olarak değerlendirirsek buraya uygun değil. Ayrı bir sayfaya konulmuş olsaydı daha büyük ebatla daha dikkat çekici olabilirdi. Çünkü küçük olduğu için, bir de kale büyük bir kale olduğu bazı özelliklerinden bahsettiği için sayfaya uymamış yeri.” yorumuyla görselin içerikteki bilgileri gösterebilmesi için daha büyük yapılarak daha dikkat çekici hale getirebileceğine işaret etmektedir. G19 kodlu katılımcı “Aslında şöyle bir şey ben bunu nereye yerleştirdim? Ben bunu şeyin, sayfanın üst kısmına da yerleştirebilirdim. Orta değil de üst kısma da

yerleştirebilirdim. Üstüne yerleştirebilirdim. Biraz daha büyük yapabilirdim. Daha büyük yapabilirdim. Ondan sonra bunu bir de ne yapabilirdim? Amasya Kalesi ile ilgili açıklamaların arasında sıkıştırmayabilirim.” ifadesiyle görselin daha büyük yapılabileceğini ve görselin sayfanın üst kısmına yerleştirilebileceğini düşünmektedir. G20 kodlu katılımcı “...zaten gözü yoruyor. ...ben olumsuz bakıyorum. ...çekim yeri ve çekim kalitesi olarak çok kötü.” yorumuyla görselin çekim açısı ve görüntü kalitesi nedeniyle gözü yorduğunu ve sayfa üzerinde dikkat çekmediğini vurgulamaktadır. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan görüşmelerden hareketle görselin sayfa üzerinde büyük yer kaplaması, görüntü kalitesi ve çekim açısının net olması, gözü yormaması, sayfanın üst bölümünde yer almalıdır.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4’teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekmede başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Basit ve anlaşılır olmalı, yeterli büyüklükte olmalı, gözü yormamalı, görselin çekim açısına dikkat edilmeli, görsel sayfa başında ya da paragraflar arasında yer almalıdır.

4.2.2.6. Görsellerdeki Öğeler Arasındaki Uyum

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerdeki öğeler arasında uyum olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-12’deki bulgular incelendiğinde “Görsellerdeki öğeler arasında uyum vardır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 4’ü (2 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 66’sı (33 kişi) “Katılıyorum” ; % 22’si (11 kişi) “Kararsızım”; % 6’sı (3 kişi) “Katılmıyorum” ve %2’si (1 kişi) ise “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 70’i (35 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki öğeler arasında uyum olduğunu düşünürken, % 8’i (4 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki öğeler arasında uyum olmadığını düşünmektedir diyebiliriz. Katılımcıların % 22’sinin (11 kişi) ise bu konuda kararsız kaldığı görülmektedir.

Anket çalışması doğrultusunda seçilen şekil 4-3'teki görselde yer alan öğelerin birbiri arasında uyum olmasına ilişkin görüşmeye katılan katılımcıların düşüncelerini görüşme verileri göstermektedir. G11 kodlu katılımcı "...Tamamlıyor. ...Yani şöyle denizi gösteriyor, göstermiş, bulut oluşumunu, yağış oluşumunu göstermiş hani yükseldikçe sıcaklığın azaldığını daha sonra yağış bırakacağını, diğer dağın yamacına geçtiğindeyse yağışın azalmış, nemin azalmasından dolayı aşağıya inip sıcaklığı arttıracığını kuru havanın geleceğini gösteriyor." şeklindeki yorumuyla görselin kendi içinde oldukça uyumlu öğeleri barındırdığını ileri sürmektedir. G12 kodlu katılımcı "...Verilmek istenen oldukça açık net bir şekilde, uyumlu bir şekilde verilmiş." ifadesiyle görseldeki öğelerin içerikte verilmek istenen mesaj doğrultusunda uyumlu bir şekilde bir araya getirildiğini belirtmektedir. G13 kodlu katılımcı "...sadece konuyla ilgili kısmı vermiş. ...bir sorun yok." şeklindeki düşüncesiyle görselin sadece içerikle ilgili öğelere yer verdiğinden kendi içinde uyumlu olduğunu düşünmektedir. G14 kodlu katılımcı "Uyum var tabi. Yani okların yönüyle ifade etmeye çalıştığı yazılar gayet uyumlu bence." yorumuyla görselin içeriğinde yer alan öğelerin uyumlu olduğunu ifade etmektedir. G15 kodlu katılımcı "...Denizin ve dağın arasındaki uyumu çık rahat bir şekilde görebiliyorum." şeklindeki açıklamasıyla görselin kendi içinde uyumlu olduğunu belirtmektedir. G18 kodlu katılımcı görselin kendi içindeki uyuma ilişkin soruya kısaca "var" şeklinde cevap verdiği görülmektedir. G19 kodlu katılımcı "...gayet uygun. Hepsi birbirine uygun." ifadesiyle görseldeki öğeler arasında uyum olduğunu belirtmektedir. G20 kodlu katılımcı "...ne vermeye çalışıyorsa şekil, biz onu direk öğrenciye de veriyoruz. Öğrenci de zaten bunu anlayabiliyor." yorumuyla görseldeki öğelerin basit ve anlaşılır bir şekilde uyum içerisinde olduğunu ima etmektedir. Görüşmeye katılan katılımcıların görselin içeriğe uygun, açık, anlaşılır ve net, görseldeki öğelerin hepsinin konuyla alakalı olduğunu dile getirmektedirler.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-4'teki görseldeki öğeler arasında uyuma ilişkin düşüncelerine görüşme verilerinden ulaşılabilir. G11 kodlu katılımcı "...Yani tamamlıyor. Ama dediğim gibi hani netlik olmadığı için ben en çok net olmamasını(olmadığını düşünüyorum). Algılamada (algılanmasında) sıkıntı var." ifadesiyle görselin görüntü yönünden yeterli olmadığına dikkat çekmektedir. G12 kodlu katılımcı "...kaleden bahsediyor. Kale deyince aklımıza tarihi bir yapı gibi geliyor ama günümüzdeki yapılara da yer verilmiş. Ulaşım

araçlarının da olduğunu görüyorum bu açıdan uyumlu değil.” yorumuyla görselin kendi içinde uyumlu olmadığını ve birbirinden farklı dönemlere ait öğelerin birlikte yer aldığını dile getirmektedir. G13 kodlu katılımcı “Bunların arasında bir uyum olduğunu düşünmüyorum. Çocuklara bazen diyoruz ya dağlık yerlere yerleşim yapılmaz. Öyle bir şey gördüklerinde hemen zihinleri karışıyor. 6.sınıf çocuğunun zihnini karıştırabilir bu görsel. ...Sadece kale(ye) odaklanılmıyordu.” açıklamasıyla görselin içerdiği öğelerin birbiriyle uyumlu olmadığını ve bu haliyle öğrencilerin zihinlerinde karışıklık yaratabileceğini ileri sürmektedir. G14 kodlu katılımcı “Yok ben bu uyumu göremiyorum.” ifadesiyle görselin kendi içinde uyum taşımadığını belirtmektedir. G15 kodlu katılımcı “...Kendi açımdan bir bütünlük oluşturmuyor. Çünkü evet tarihi bir yapı ama çok karışık bir şekilde verildiği için ben anlam kuramıyorum, bağlantı kuramıyorum bu görsel hakkında. Nerde neyin ne olduğunu, o bağlantıların hiçbirini göremiyorum.” şeklinde görseli eleştirmektedir. G16 kodlu katılımcı “Burada tarihi bir yapıdan bahsediyoruz. ...Ancak alt bölgeye baktığımız zaman bir teknoloji, tren, demiryolu. Altta bakıyoruz çatılar gözüktüyor. Öbür yandan hatta bu tarihi yerlere benziyor biraz da. Öbür tarafa bakıyoruz modern bir bina yapım aşamasındalar. Bence burada sadece tarihi boyutta dikkate alınmalıydı. Bence şey var, resim dışında vurgulanmak istenen çocukların algısını değiştirebilecek noktalar da var yani.” yorumuyla görselin kendi içinde oldukça uyumdan uzak olduğunu gözler önüne sermektedir. G18 kodlu katılımcı “Yani sanki içi içe geçmiş böyle. ...küçük bir fotoğrafta geniş bir alan gösterildiği için uyum yok diye düşünebilirim. Renklerin de karışmış olması (nedeniyle).” yorumuyla görseldeki öğelerin anlaşılır olmadığı ve uyumdan uzak olduğunu dile getirmektedir. G19 kodlu katılımcı “...tünel ile kale arasında görülebildiği kadarıyla kale arasında bir uyum var. Evler ile de bir uyum var. Yani evler ile de bir uyum var bana göre.” ifadesiyle görselde yer alan öğeler arasında uyum olduğunu düşünmektedir. G20 kodlu katılımcı “...Sağlamıyor. ...Dikkat çekmeye çalışıyoruz değil mi bu kaleyi göstererek? ...Ama aslında dikkat çekmiyor, bir karmaşa oluşturuyor.” yorumuyla görselin anlaşılır olmadığına ve karmaşa yarattığına dikkat çekmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin görüşlerinden hareketle şekil 4-4'teki görselin net olmadığı, içerikle ilgisi olmayan öğeleri barındırdığı, karmaşık ve kafa karıştırıcı olması, içerdiği öğeler arasında bağlantı olmadığı ve renk kalitesinin yetersizliği gerekçeleriyle görseldeki öğeler arasındaki uyum yönünden başarısız olduğu söylenebilir.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4'teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin kendi içinde uyumda başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görseldeki ögeler içerikle ilgili olmalı, görsel açık ve anlaşılır olmalı, görseldeki ögeler arasında bağlantı olmalı, renk kalitesi yeterli olmalıdır.

4.2.2.7. Görsellerin Sayfa Üzerine Dengeli Dağıtılması

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin sayfa üzerine dengeli dağılmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-12'deki bulgular incelendiğinde “Görseller sayfa üzerinde dengeli dağıtılmıştır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 8'i (4 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 50'si (25 kişi) “Katılıyorum” ; % 24'ü (12 kişi) “Kararsızım”; % 16'sı (8 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2'si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 58'si (29 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerine dengeli dağıtıldığını düşünürken, % 18'i (9 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerine dengeli dağıtılmadığını düşündüğü görülmektedir. Katılımcıların % 24'ü (12 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşme yapılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenine şekil 4-3'teki görselin sayfa üzerine dengeli dağıtıldığıyla ilgili olarak yöneltilen soruya verdikleri cevaplar düşüncelerini yansıtmaktadır. G11 kodlu katılımcı “...biraz daha geniş olabilir.” ifadesiyle görselin sayfa üzerindeki büyüklüğünün yeterli olmadığını düşünmektedir. G12 kodlu katılımcı “...Belki görsel biraz daha büyütülebilirdi.” yorumuyla görselin sayfa üzerinde daha fazla yer kaplaması gerektiğini savunmaktadır. G13 kodlu katılımcı “...konulduğu yer uygun bence.” şeklindeki görüşüyle görseli bu yönden yeterli görmektedir. G14 kodlu katılımcı görselin sayfa üzerindeki dağılımını “...yeri bence mantıklı.” olarak değerlendirmektedir. G20 kodlu katılımcı “...biraz daha büyük ve sayfaya biraz daha yayılabilirdi. Ama buna rağmen yine de bu şekilde yapılabilecek en iyi şekil bu yani.” açıklamasıyla görselin sayfa üzerinde daha geniş yer kaplaması gerektiğini ancak bu haliyle de yeterli olabileceğini dile getirmektedir. Görüşmeye katılan öğretmenlerin görüşüne göre görsel sayfa üzerinde yeterli büyüklükte olmalıdır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-4'teki görselin sayfa üzerinde dağılımına ilişkin düşüncelerine görüşme verilerinden ulaşılabilir. G11 kodlu katılımcı “Bence hani çok da ciddi bir sıkıntı doğuracağını düşünmüyorum.” yorumuyla görselin bu yönden yeterli olduğu görüşündedir. G12 kodlu katılımcı “...Yerleşim yeri şekil 4-4'teki görsel oldukça doğru. Dikkat çekecek tam ortada yer verilmiş.” ifadesiyle görselin sayfa üzerindeki yerleşimini başarılı bulmaktadır. G13 kodlu katılımcı “...konulduğu yer uygun bence.” görüşüyle görselin sayfa üzerindeki dağılımını yeterli bulduğunu belirtmektedir. Görüşmeye katılıp soruya cevap veren katılımcılar görseli bu açıdan yeterli bulmaktadırlar.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4'teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin sayfa üzerinde dengeli dağıtımda başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Yeterli büyüklükte olmalı, uygun yerleştirilmeli.

4.2.2.8. Sayfa Üzerindeki Ögelerin Birbirini Tamamlaması

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki sayfa üzerinde yer alan ögelerin birbirini tamamlamasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-12'deki bulgular incelendiğinde “Sayfa üzerindeki ögeler birbirini tamamlamaktadır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 10'u (5 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 42'si (21 kişi) “Katılıyorum” ; % 26'sı (13 kişi) “Kararsızım”; % 18'i (9 kişi) “Katılmıyorum” ve % 4'ü (2 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 52'si (26 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerindeki ögelerin birbirini tamamladığını düşünürken, % 22'si (11 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerindeki ögelerin birbirini tamamlamadığını düşündüğü görülmektedir. Katılımcıların % 26'sı (13 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-3'teki görselin bulunduğu sayfa üzerindeki ögelerin birbirini tamamlamasına ilişkin düşüncelerine görüşme verilerinden ulaşılabilir. G16 kodlu katılımcı “.”G17 kodlu katılımcı “...önemli olan notu şeklin altına yazmışlar. Bence ilk başta yeryüzünden yükseğe

çıkıldıkça sıcaklık her 200 metrede 1 santigrat derece azalır üste konulmalı görsel altta olmalıydı.” ifadesiyle sayfa üzerinde yazı ile görsel arasında yerleşim olarak farklı bir düzen oluşturulabileceğini dile getirmektedir. G18 kodlu katılımcı sayfa üzerinde öğelerin birbirini tamamlamasını “Uyumlu.” olarak değerlendirmektedir. G19 kodlu katılımcı “...(Görsel) biraz daha büyütülebilir ama belirgin.” görüşüyle görselin sayfa bütünlüğü açısından biraz daha büyük yapılabileceğine dikkat çekmektedir. Görüşmeye katılan öğretmenlere göre sayfa üzerinde görsel ile metin uyumu sağlanmalıdır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-4’teki görselin bulunduğu sayfa üzerindeki öğelerin birbirini tamamlamasına ilişkin görüşleri incelendiğinde; G16 kodlu katılımcı “...Amasya Kalesi metni çok büyük bir metin değil. Bu görseli şöyle de yapabilirlerdi. Amasya Kalesi deyip başlığın altına direk resmi koyabilirlerdi, metni onun altına verebilirlerdi. ”ifadesiyle sayfa üzerinde bütünlüğün sağlanması için neler yapılabileceğini örneklendirmektedir. G17 kodlu katılımcı sayfa üzerindeki bütünlüğün sağlanmasına ilişkin “Bence şöyle olmalıydı. Amasya Kalesi diye büyük bir başlık...altına görsel, bilgiler görselin altına konulabilirdi.” yorumunda bulunmaktadır. G18 kodlu katılımcı “Sayfa düzeni bütünlük gösteriyor.” şeklinde bakış açısına sahip olduğu görülmektedir. G19 kodlu katılımcı “...Şuradaki soru ile ilgili mesela şu bölüm çok boş kalmış. Biraz daha büyük yapabilirdi. Yani şuradaki şu sayfanın alt kısmıyla üst boşluğu alt boşluğuyla üst boşluğu biraz daha daraltıp ...resmin sağ ve sol boşlukları biraz daha daraltıp ...fotoğrafı biraz daha ne yapardın? Büyüttüdü.” ifadesiyle sayfa üzerindeki boşlukların etkili kullanılarak görselin biraz daha büyütülebileceğini dile getirmektedir. Katılımcılara göre sayfa üzerindeki boşluk için metin ile görselin sayfaya yerleşimine dikkat edilmeli ve sayfa üzerindeki boşluklar iyi kullanılmalıdır.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4’teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle görsellerin sayfa üzerindeki bütünlüğün sağlanmasında başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: İçerik ile görsel uyumuna dikkat edilmeli, boşluklar etkili kullanılmalıdır.

4.2.2.9. Görsellerin Baskısının Açık, Net ve Temiz Olması

Anket çalışmasının bu bölümünün son sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin öğrenciyi düşündürücü nitelikte olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-12'deki bulgular incelendiğinde “Görsellerin baskısı açık, net ve temizdir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 10'u (5 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 52'si (26 kişi) “Katılıyorum” ; % 10'u (5 kişi) “Kararsızım”; % 22'si (11 kişi) “Katılmıyorum” ve % 6'sı (3 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 52'si (26 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin baskısının açık, net ve temiz olduğunu düşünürken, % 28'i (14 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin baskısının açık, net ve temiz olmadığını düşündükleri görülmektedir. Katılımcıların % 10'u (5 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin için şekil 4-3'teki görselin baskısının açık, net ve temiz olmasına ilişkin düşünceleri görüşme verilerinden çıkarılabilir. G11 kodlu katılımcı “...belki biraz daha canlandırabilir renkleri belki diye düşünüyorum.” ifadesiyle görselin renk kalitesinin iyileştirilebileceğini dile getirmektedir. G12 kodlu katılımcı görselin baskısı için kısaca “...oldukça güzel.” ifadesini kullanmaktadır. G13 kodlu katılımcı görselin baskısının “...gayet uygun.” olduğunu düşünmektedir. G14 kodlu katılımcı görselin baskısının “...açık, net, anlaşılır.” olduğuna dikkat çekmektedir. G15 kodlu katılımcı “...rahat bir şekilde baskısının güzel bir şekilde verildiğini, denizin mavi, dağların kahverengi olarak gösterildiğini, çocukların ayırımı yapabileceğini görünebiliyor.” açıklamasıyla görselin baskısının yeterli olduğunu savunmaktadır. G16 kodlu katılımcı “...sade bir görsel var. Deniz mavi, dağ kahverengi renkte çizilmiş olması gerektiği gibi.” görüşüyle görselin anlaşılır olduğu için baskısının yeterli olduğunu ima etmektedir. G17 kodlu katılımcı görseli baskı yönünden “Gayet güzel.” olarak değerlendirmektedir. G18 kodlu katılımcı “Renkler gayet net. ...Baskısı evet.” açıklamasıyla görseli bu yönden yeterli bulunduğunu göstermektedir. G19 kodlu katılımcı görselin baskısı için “...gayet uygun.” demektedir. G20 kodlu katılımcı “...sade, çok temiz ve konu itibarıyla bu kadar somutlaştırılabilir.” yorumuyla görselin net ve anlaşılır olduğuna dikkat çekmektedir. Katılımcılar baskı kalitesi için görselin renklerinin canlı ve net olması gerektiğini ortaya koymaktadırlar.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-4'teki görselin baskısının açık, net ve temiz olmasına ilişkin düşüncelerini incelediğinde: G11 kodlu katılımcı "...net olmadığını düşünüyorum açıkçası. Burada yine biraz yetersiz." görüşüyle görseli baskı yönünden yetersiz bulunduğunu açıklamaktadır. G12 kodlu katılımcı "...görsel bu açıdan çok kötü. ...oldukça yetersiz kalmış. Daha renklendirilebilir. Eski siyah beyaz fotoğraflara benzemiş." ifadesiyle görselin baskısının ve renklendirilmesinin oldukça yetersiz olduğuna vurgu yapmaktadır. G13 kodlu katılımcı "Görsel açık değil. Baskısı açık değil. ...çok karmaşık." açıklamasıyla görselin baskısının yetersiz olduğunu ve bu nedenle görselin anlaşılır olmadığını öne sürmektedir. G14 kodlu katılımcı görseli baskı yönünden "...hiç açık değil. Gayet karmaşık." olarak görmektedir. G15 kodlu katılımcı "...görsel biraz karışık olmuş. Baskısında biraz kararır olmuş. ...renk uyumu fazla olmadığı için, baskı uyumu biraz kötü olmuş. ...Çocukların bu görsele bakarak rahat bir şekilde bir şeyler anlayabileceğini düşünmüyorum." yorumuyla görselin baskısının yeterli olmadığını, renklendirmesinin yetersiz olduğunu ve bu haliyle öğrenciler tarafından algılanamayacağını düşünmektedir. G16 kodlu katılımcı "...görselde açıklık konusunda alakası yok. Hatta Amasya Kalesi çocuk ilk başta bu resme baktığında Amasya Kalesi'ni görmeyebilir bile. ...Baskı zaten renklendirme olarak kaleyi vurgulamıyor yani kesinlikle kaleyi vurgulamıyor." şeklindeki bakış açısıyla görselin baskısının kaliteli olmadığını belirtmektedir. G17 kodlu katılımcı "...net değil. Yani burada özellikle kalenin, kayaların durumu çok net değil. ...Daha net olsaydı ilgi çekerdi." yorumuyla görselin baskının yetersizliği nedeniyle görselin ilgi çekmediğini ileri sürmektedir. G18 kodlu katılımcı "Açık değil, karışık, temiz değil. ...Bulanık, silik. ...Yani renkler...birbirine karışmış durumda." ifadesiyle görselin baskısının yetersiz olduğu ve renklendirmenin de iyi olmadığı yorumunda bulunmaktadır. G19 kodlu katılımcı görselin baskısıyla ilgili yöneltilen soruya "Değil tabi ki." şeklinde yanıt vermektedir. G20 kodlu katılımcı "...Kesinlikle net değil. ...fotoğraf çok flu çıkmış zaten. Ne olduğu, ne vermeye çalıştığını ben anlayamıyorum mesela. ...Bulanık ve gözü de yoruyor bu fotoğraf." yorumuyla görselin net çıkmadığına ve u nedenle algılanamadığına vurgu yapmaktadır. Katılımcılar görselin net olmadığı, renklendirmesinin yeterli olmadığı, görüntünün karmaşık ve bulanık olduğu, görselde kararır olduğu ve öğelerin belirgin olmadığı gerekçeleriyle görseli bu yönden başarısız bulmaktadır.

Katılımcıların Şekil 4-3 ve 4-4'teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin baskısının aÇık, net ve temiz olmada başarılı olması işin dikkat edilmesi gereken noktalar Şu Şekilde sıralanabilir: Görüntü net olmalı, renklendirme kaliteli olmalı, görseldeki ögeler belirgin olmalıdır.

4.2.3. GerŐekŐilik Yönünden Veriler ve Bulgular

Bu başlık altında 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görseller zerine 50 Sosyal Bilgiler ğretmeni ile yapılan anket ŐalıŐmasının sonuÇları ile anket ŐalıŐması sonucunda ilgili ders kitabından bir olumlu ve bir olumsuz görsel zerine 10 Sosyal Bilgiler ğretmeni ile yapılan görüşme verileri ele alınmıştır. Anket ŐalıŐmasının "GerŐekŐilik Yönünden" veriler ele alındıŐında:

"Görsellerdeki geler gerŐeŐine uygundur. " maddesi %82,

"Görsellerde verilen bilgiler doŐrudur." maddesi %88,

"Görsellerdeki bilgiler günceldir" maddesi %62,

"Görsellerdeki bilgiler/ ögeler doŐru yerleştirilmiştir." maddesi %66 oranında katılımcılar tarafından olumlu bulunmaktadır.

Tablo 4-13: Görsellerin Gerçeklik Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları

Biçim ve içerik Yönünden	Tamamen Katlıyorum				Kararsızım				Katılmıyorum				Tamamen Katılmıyorum				Toplam								
	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%					
1. Görsellerdeki öğeler gerçeğine uygundur.	2	9	11	22	13	17	30	60	1	2	3	6	-	4	4	8	1	1	2	4	17	33	50	100	
2. Görsellerde verilen bilgiler doğrudur.	2	8	10	20	14	20	34	68	-	2	2	4	1	2	3	6	-	1	1	2	4	17	33	50	100
3. Görsellerdeki bilgiler günceldir.	1	1	2	4	9	20	29	58	2	6	8	16	4	5	9	18	1	1	2	4	17	33	50	100	
4. Görsellerdeki bilgiler / öğeler doğru yerleştirilmiştir.	-	4	4	8	10	19	29	58	7	3	10	20	-	6	6	12	-	1	1	2	4	17	33	50	100

Not: K kadın katılımcıları; E erkek katılımcıları; T toplam katılımcı sayısını; % ise katılımcıların oranını ifade etmektedir.

Tablo 4-13 incelendiğinde en fazla olumlu görülen maddelerin katılımcıların %88'i tarafından olumlu bulunan “Görsellerde verilen bilgiler doğrudur.” maddesi ve %82'si tarafından olumlu bulunan “Görsellerdeki öğeler gerçeğine uygundur. ” maddesi olduğu görülmektedir. Buradan hareketle 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görselleri bu iki madde kapsamında katılımcıların büyük bir bölümü yeterli bulurken bir bölümünün de yeterli bulmadığı görülmektedir.

Tablo 4-13 incelendiğinde katılımcıların %62'si tarafından olumlu bulunan “Görsellerdeki bilgiler günceldir” maddesi ve %66'sı tarafından olumlu bulunan “Görsellerdeki bilgiler/ öğeler doğru yerleştirilmiştir.” maddesi ele alındığında bu oranların yeterli olmadığı görülmektedir. Bu durum katılımcıların önemli bir bölümünün ilgili ders kitabındaki görsellerin güncel olmadığını ve görsellerde yer alan öge veya bilgilerin doğru yerleştirilmediğini düşündüklerini göstermektedir.

Anket sonuçları ve görüşme verileri aşağıda daha detaylı olarak ele alınmaktadır.

4.2.3.1. Görsellerdeki Öğelerin Gerçeğine Uygun Olması

Anket çalışmasının bu bölümdeki ilk sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerde yer alan öğelerin gerçeğine uygun olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-13'deki bulgular incelendiğinde “Görsellerdeki öğeler gerçeğine uygundur.” maddesine ilişkin katılımcıların % 22'si (11 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 60'ı (30 kişi) “Katılıyorum” ; % 6'sı (3 kişi) “Kararsızım”; % 8'i (4 kişi) “Katılmıyorum” ve %4'ü (2 kişi) “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 82'si (41 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki öğelerin gerçeğine uygun olduğunu düşünürken, % 12'si (6 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki öğelerin gerçeğine uygun olmadığını düşünmektedir. Katılımcıların % 6'sının (3 kişi) ise bu konuda kararsız kaldığı görülmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin de şekil 4-3'teki görseldeki öğelerin gerçeğine uygun olmasına ilişkin düşüncelerine görüşme verilerinden ulaşılabilir. G11 kodlu katılımcı “...gerçek değil bir çizim ama yine de konu için

yeterli. ...Gerçeğine uygundur.” ifadesiyle görselin gerçek olmadığını ancak gerçeğini yansıttığını dile getirmektedir. G12 kodlu katılımcı “...başarılı.” şeklindeki kısa ifadesi ile görseli gerçekçilik yönünden başarılı bulunduğunu göstermektedir. G13 kodlu katılımcı görselin gerçek durumuna “...uygun.” olarak değerlendirmektedir. G14 kodlu katılımcı “...gerçeğe yakın diyelim.” düşüncesiyle görselin gerçek değil ama gerçeğine oldukça benzer olduğunu ima etmektedir. G15 kodlu katılımcı “...bilgisayar üzerinde yapılmış bir grafik. Bunda gerçekle bir uyum yok ama çocuklar hayal güçlerini kullanarak bu grafikte gerçek arasında bağlantıyı kurabilir.” açıklamasıyla görselin bir çizim olması nedeniyle gerçek olmadığına fakat yine de gerçekle bağlantı kurmaya yardımcı olacağına dikkat çekmektedir. G16 kodlu katılımcı “...görsel olması gerektiği gibi. Renkleriyle boyutlarıyla gayet uygun olduğunu dile getiriyorum.” yorumuyla görselin gerçeğine uygun olduğunu vurgulamaktadır. G17 kodlu katılımcı “Uygun yani. ...anlatım bu şekilde olabilir ancak yani burada anlayabileceğimiz şekilde.” şeklindeki düşüncesiyle görselin anlatılmak isteneni yansıttığını ve gerçekçiliğe katkı sağladığını düşünmektedir. G18 kodlu katılımcı “...Bir karmaşa yok. ...uygun.” ifadesiyle görselin karmaşadan uzak olduğunu açıklamaktadır. G19 kodlu katılımcı “Öncelikle tanımına uygun. ...temsili bir resim.” yorumuyla içerikteki ifadeye uygun gerçekçi olduğunu belirtmektedir. G20 kodlu katılımcı “Tamamen bir çizim. Ama ...gerçeğine uygundur. Gerçeğini çeksek bu kadar yararlı olmayabilir.” görüşüyle çizim olmasına rağmen gerçekçi olduğuna vurgu yapmaktadır. Görüşmeye katılan öğretmenler şekil 4-3’teki görsel üzerinden bir görselin gerçeğine uygun olması için gerekli olan özelliklerin gerçek görüntü ya da gerçeğine benzer olması, renklendirmesine dikkat edilmesi, anlaşılır olması ve içerikteki bilgiye uygun olması gerektiğini ifade etmektedirler.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-4’teki görseldeki öğelerin gerçeğine uygun olmasına ilişkin düşüncelerine görüşme verilerinden ulaşılabilir. G11 kodlu katılımcı “...zaten gerçek. ...Gerçek bir görüntü.” şeklindeki bakış açısıyla görselin bu yönden başarılı olduğuna dikkat çekmektedir. G12 kodlu katılımcı “Gerçeğine uygunluk olarak başarılı diyebilirim. Renklendirme hariç başarılı diyebilirim.” yorumuyla görselin gerçeğine uygun olduğu ancak renklendirmesinin yeterli olmadığı üzerinde durmaktadır. G13 kodlu katılımcı “Kale gerçeğine uygun olabilir ama dağın gerçeği yansıtmadığını düşünüyorum. Dağ dediğimizde çocuklar daha farklı bir renk arayacaklar.” açıklamasıyla görselin

gerçek ögeleri barındırdığını ancak görseldeki bazı ögelerin bazı niteliklerinin yetersizliğinin öğrencileri farklı yönlendirebileceğini savunmaktadır. G14 kodlu katılımcı “Yani gerçek bir fotoğraf çizim değil.” şeklindeki düşüncesiyle görselin gerçek bir fotoğraf olduğu üzerinde durmaktadır. G15 kodlu katılımcı “...görsel gerçek bir resim olduğu için tabii gerçekle bağlantısı rahat bir şekilde kurulabiliyor ama içeriğindeki bağlantılar anlaşılmadığı için kötü bir görsel olmuş.” ifadesi ile görselin fotoğraf olduğu için gerçeği yansıttığını ancak içeriğinde bulunan ögelerin anlaşılmadığı için yetersiz olduğu yönünde görsele eleştiride bulunmaktadır. G16 kodlu katılımcı “...mesela kaleyi düşünmezseniz çevresindeki objeler oldukça gerçekçi gözüküyor.” yorumuyla ana ögenin öne çıkarılmadığını ima etmektedir. G17 kodlu katılımcı “...gerçeğe tabii ki uygun. Ama dediğim gibi daha değişik başka bir açıdan çekilmiş olsaydı daha güzel olurdu. Bir de bu renkler net değil, karanlık bir görüntü var.” şeklindeki görüşüyle görselin bazı yönlerden yeterli olmadığı ancak gerçekçilik yönünden uygun olduğu görüşündedir. G18 kodlu katılımcı “...hiç kale görüntüsü yok. Renkler birbirine karışmış.” şeklindeki bakış açısıyla görselin renk kalitesinin yetersizliğinin gerçekçiliğine gölge düşürdüğüne işaret etmektedir. G19 kodlu katılımcı “...Sonuçta bir fotoğraf. Birebir aynısı.” şeklindeki kısa açıklamasıyla görselin fotoğraf olduğu için gerçekçiliği konusunda şüphe duymadığını dile getirmektedir. G20 kodlu katılımcı “...zaten direkt gerçeği. Fotoğraf kendi gerçek olduğu için. ...ama gerçek olması itibarıyla ...çekim yeri, verilmek istenen mesaj, kaleye dikkat çekme, yönünden de ...olumsuz bu fotoğraf.” ifadesiyle görselin gerçek bir görüntü olduğu için gerçekçi olduğu ancak eksiklikleri olduğu üzerinde durmaktadır. Görüşmeye katılan öğretmenlerin şekil 4-4’teki görselin gerçeğine uygunluğu üzerine yapılan görüşme sonucunda görselin gerçek bir fotoğraf olmasının yerinde olduğu ancak renklendirmenin yetersiz olması ve içerikteki bağlantıların anlaşılır olmaması açısından yetersiz olduğu sonucu çıkmaktadır.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4’teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görseldeki ögelerin gerçeğine uygun olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Gerçek fotoğraf kullanılmalı, renklendirmeye önem verilmeli, içerikteki bilgiye uygun ve anlaşılır olmalıdır.

4.2.3.2. Görsellerde Verilen Bilgilerin Doğruluğu

Anket çalışmasının bu bölümdeki ikinci sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerde verilen bilgilerin doğruluğuna ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-13'deki bulgular incelendiğinde “Görsellerde verilen bilgiler doğrudur.” maddesine ilişkin katılımcıların % 20'si (10 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 68'i (34 kişi) “Katılıyorum” ; % 4'ü (2 kişi) “Kararsızım”; % 6'sı (3 kişi) “Katılmıyorum” ; %2'si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 78'i (39 kişi) ders kitaplarındaki görsellerde verilen bilgilerin doğru olduğunu düşünürken, % 8'i (4 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerde verilen bilgilerin doğru olmadığını düşünmektedir. Katılımcıların % 4'ü (2 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-3'teki görselde verilen bilgilerin doğruluğuna ilişkin düşünceleri görüşme verilerinden çıkarılabilir. G11 kodlu katılımcı “...görselde verilen bilgiler doğrudur. Gerçek hayatta da bu şekilde.” şeklindeki görüşüyle görselde yer alan bilgilerin doğru olduğunu savunmaktadır. G12 kodlu katılımcı görseldeki bilgileri“...tamamen doğru.” bulmaktadır. G13 kodlu katılımcı ilgili soruya “...verilen bilgiler doğrudur.” şeklinde cevap vermektedir. G14 kodlu katılımcı “...Gayet doğru.” yorumunda bulunmaktadır. G15 kodlu katılımcı “Verilen öğeler ve bilgileri ...çocuklara rahat bir şekilde anlattıktan sonra bunun doğru olduğunu çocuklar kısa zamanda kavrayabilirler.” şeklindeki görüşüyle görselin bu yönden oldukça yeterli oldukları öne çıkarmaktadır. G16 kodlu katılımcı “Şekil 4-3'teki görselde dört tane bilgi var zaten. Öncelikle şeklin sıcaklık farkını anlattığını yazmış. Her 200 metrede 1 santigrat derece azalacağını oklarla belirtmiş. Aşağı doğru hani yüksekten seviye düşmeye başladıkça her 100 metrede 1 santigrat derece artacağını söylemiş ve sıcaklık fön rüzgarlarının etkili olacağını söylemiş. Bence buradaki dört cümle de olması gereken cümleler. ...Açık, net ve doğru bilgilerdir.” ifadesiyle görselin içerikteki bilgileri doğruladığını örneklemektedir. G17 kodlu katılımcı “Yani doğru bilgiler tabii.” yorumunda bulunmaktadır. G18 kodlu katılımcı “...buradaki bilgiler doğru.” düşüncesiyle görseldeki bilgilerin doğruluğunu ortaya koymaktadır. G19 kodlu katılımcı “...tariflemeye uygun. ...Her yerde deniz budur, dağ budur.” G20

kodlu katılımcı “Şekil 4-3’teki görsel zaten fotoğraftan ziyade görselleştirilmek için çizilmiş bir çizim. Kesinlikle doğru.” şeklindeki görüşüyle görselin içerikteki bilgileri görselleştirerek doğruladığını dile getirmektedir. Görüşmeye katılan öğretmenler şekil 4-3’teki görselde verilen bilgileri gerçek hayata uygun olduğu için doğru olduğu konusunda hem fikirdirler.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-4’teki görselde verilen bilgilerin doğruluğuna ilişkin düşünceleri görüşme verilerinden çıkarılabilir. G11 kodlu katılımcı “...zaten gerçek bir görüntü. Doğru.” ifadesiyle görselin gerçek bir görüntü olduğunu ve bu nedenle olduğunu ileri sürmektedir. G12 kodlu katılımcı “Verilen bilgilerin doğruluğu anlaşılıyor, anlaşılabilirliği az olduğu için net olarak belli değil. ...doğru ama anlaşılabilirliği yetersiz.” açıklamasıyla görseldeki öğelerin anlaşılır olmadığına dikkat çekmektedir. G13 kodlu katılımcı “...verilen bilgiler doğrudur.” yorumunda bulunmaktadır. G14 kodlu katılımcı “...doğrudur. O konuda bir sıkıntı yok. Sadece dediğim gibi biraz daha kolay dikkat çekmesi gerekiyor.” bakış açısıyla görselin yetersiz olduğunu ancak bilgilerin doğru olduğunu düşünmektedir. G15 kodlu katılımcı “...görselde hangi kalenin nerede olduğunu, 41 tane kulenin nerde olduğunu görebilseydik doğru bir bilgi olduğunu teyit edebilecektik ama resmi çok kaba taslak olarak gördüğümüz için ...bilgilerin doğruluğunu iyi bir şekilde teyit edemiyoruz.” düşüncesiyle görseldeki öğelerin belirgin olmadığı için görseldeki bilgilerin doğruluğundan emin olamadığı görüşündedir. G16 kodlu katılımcı “Kalede büyüklük 9060 adım. Bu resimden çıkartamayız. 41 kule resimden çıkartamayız. 800 beden çıkartamayız. 307 kadar dükkan çıkartamayız. Kalenin topları büyüklü küçüklü 70 kadardır, diyor çıkartamayız. Yani görselle bilgi arasında çok fazla ilişkilendirme yapamayız.” yorumuyla görselin içerikteki bilgileri doğrulamadığına vurgu yapmaktadır. G17 kodlu katılımcı “Görselde yani sadece kale görünüyor. Başka bir de aşağıdaki evler görünüyor. Başka bir şey yok. ...net değil, belirgin değil. ...seçilmiyor.” açıklamasıyla görseli belirgin olmadığı için eleştirmektedir. G18 kodlu katılımcı “...Büyük ihtimalle doğrudur.” ifadesiyle görseldeki bilgilerin doğru olabileceği üzerinde durmaktadır. G19 kodlu katılımcı “...Burası Amasya. Burası Amasya Kalesi.” açıklamasıyla görselin doğru bilgiler içerdiğini ileri sürmektedir. G20 kodlu katılımcı “...Kesinlikle doğru bilgi çünkü fotoğrafın kendisi. Bunda bir sıkıntı yok. Fotoğraf doğru net bir fotoğraf.” şeklindeki bakış açısıyla görselin gerçek bir görüntü olduğuna öne çıkarmaktadır. Görüşmeye

katılan öğretmenlerin şekil 4-4'teki görseldeki bilgilerin doğruluğuna ilişkin olarak gerçek bir görüntü olmasının doğruluğu yansıttığını ancak anlaşılır olmadığını ve görselden içerikte verilen bilgilere ulaşamadığını ileri sürdükleri görülmektedir.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4'teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görseldeki bilgilerin doğru olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Gerçek hayata uygun olmalı, gerçek görüntüler olmalı, anlaşılır olmalı ve görselden içerikteki bilgi doğrulanmalıdır.

4.2.3.3. Görsellerdeki Bilgilerin Güncel Olması

Anket çalışmasının bu bölümdeki üçüncü sorusuyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerdeki bilgilerin güncel olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-13'deki bulgular incelendiğinde “Görsellerdeki bilgiler günceldir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 4'ü (2 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 58'i (29 kişi) “Katılıyorum” ; % 16'sı (8 kişi) “Kararsızım”; % 18'i (9 kişi) “Katılmıyorum”; %4'ü (2 kişi) ise “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 62'si (31 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki bilgilerin güncel olduğunu düşünürken, % 22'si (11 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki bilgilerin güncel olmadığını düşündüğü söylenebilir. Katılımcıların % 16'sı (8 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin için şekil 4-3'teki görselin güncel olmasına ilişkin düşüncelerine görüşme verilerinden ulaşılabılır. G11 kodlu katılımcı “...kurallar bellidir yağış oluşumunda, iklimde. İklimin etkilenmesinden dolayı kurallar bellidir. Güncel.” yorumuyla görseldeki bilgilerin güncel olduğu görüşündedir. G12 ve G13 kodlu katılımcılar görselin “...güncel.” olduğunu düşünmektedirler. G14 kodlu katılımcı “...güncel yani değişen bir şey yok zaten bu konuda.” ifadesiyle görseldeki bilgilerin geçerli yani güncel olduğuna işaret etmektedir. G15 kodlu katılımcı görseldeki bilgileri“...Bilimsel bir bilgi olduğu için güncel bir bilgidir.” şeklinde yorumlamaktadır. G16 kodlu katılımcı “Günümüzde de geçerli tabi. Günümüzden sonra da nesiller sonra da devam edecektir, aynı bilgiler devam edecektir.” düşüncesiyle görseldeki bilgilerin sürekli güncel kalacağına dikkat

çekmektedir. G17 kodlu katılımcı "...Büyük şehirlerde yaşayan çocuklar hayır. Çünkü böyle bir tepe ya da dağ yok." şeklindeki farklı bakış açısıyla görseldeki öğelerin öğrenciler tarafından görülemeyebileceğini ileri sürmektedir. G18 kodlu katılımcı "Yani bizim bölgemiz için evet denizi mesela görebilir ama denizin yanında tepelik alan hani büyük şehirde yaşayan biri için zor." görüşüyle görseldeki öğelerin büyük şehirlerde yaşayan öğrenciler için güncel olmadığını belirtmektedir. G19 kodlu katılımcı "Evet (günceldir). Yani hem de (günlük hayata) oldukça yakın, dağı, denizi." ifadesiyle görselin günlük hayata yakın olduğu için güncel olduğunu savunmaktadır. G20 kodlu katılımcı "...bu anlamda eleştirebiliriz tabi ki güncel hayata yakınlık konusunda. Çünkü ne kadarda olsa bir görsel çizim yani bu." açıklamasıyla görselin gerçek görüntü olmadığını öne sürerek güncel olmadığını ima etmektedir. Görüşmeye katılan öğretmenlerin görüşlerinden hareketle görselin güncel olması için günümüzde ve gelecekte geçerli olan bilgiyi içermeli ve günlük hayata yakın olmalıdır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-4'teki görselin güncel olmasına ilişkin düşüncelerine görüşme verilerinden ulaşılabilir. G11, G12 ve G13 kodlu katılımcılar kısaca görselin "Güncel." olduğunu dile getirdiler. G14 kodlu katılımcı "Güncel bir fotoğraf mı bilemiyorum şu anda. Güncele benziyor." ifadesiyle güncelliğinden emin olamadığı ancak güncele benzediği görüşündedir. G15 kodlu katılımcı "...görsele baktığımız zaman güncel bir görsel olduğunu düşünüyorum. Çünkü fotoğraf makinesi ile çekilmiş bir görsel ve yakın zamanda çekilmiş bir görsel olduğu zaten çevredeki eşyalardan veya evlerden veya başka bir nesnelere anlayabiliyoruz." açıklamalarıyla görseldeki öğelerden yola çıkarak güncel olduğunun anlaşıldığını ileri sürmektedir. G16 kodlu katılımcı "...görselde ben bilgi görmüyorum." şeklindeki görüşüyle görselin anlaşılır olmadığını öne sürmektedir. G18 kodlu katılımcı "Yani aşağı yukarı her şehirde bir kale var." yorumuyla görseldeki ana öğeyle her yerde karşılaşılabileceğimize dikkat çekmektedir. G19 kodlu katılımcı "...Günlük hayata yakın. Yani şu an Türkiye'de böyle bir yapılaşma var. Bir tarafta kendi tarihsel, kültürel dokusunu koruyan evler, bir taraftan da saçma sapan bir çarpık kentleşmeyi örneklendiren şu arkadaki yapılaşma." şeklindeki bakış açısıyla görseldeki öğelerin günlük hayatla ilişkili olduğunu ve bu nedenle görselin güncel olduğunu savunmaktadır. G20 kodlu katılımcı "...fotoğraf daha gerçek görselde." ifadesiyle görselin bir fotoğraf

olduğunu ve bu nedenle de güncel olduğunu vurgulamaktadır. Görüşmeye katılan öğretmenlere göre bir görselin güncel olması için günlük hayata yakın olmalı ve çevremizde görebileceğimiz türden olmalıdır.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4'teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin güncel olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Günlük hayata yakın olmalı, günümüzde geçerli bilgiyi içermeli ve çevremizde görebileceğimiz bir görüntü olmalıdır.

4.2.3.4. Görsellerdeki Bilgilerin / Ögelerin Doğru Yerleştirilmesi

Anket çalışmasının bu bölümdeki dördüncü sorusuyla 6. sınıf ders kitabındaki görsellerdeki bilgilerin veya ögelerin görsel üzerine doğru yerleştirilmesine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-13'deki bulgular incelendiğinde “Görsellerdeki bilgiler / ögeler doğru yerleştirilmiştir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 8'i (4 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 58'i (29 kişi) “Katılıyorum” ; % 20'si (10 kişi) “Kararsızım”; % 12'si (6 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2'si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 64'ü (32 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki bilgilerin / ögelerin doğru yerleştirildiğini düşünürken, % 14'ü (7 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki bilgilerin / ögelerin doğru yerleştirilmediğini düşündüğü söylenebilir. Katılımcıların % 20'sinin (10 kişi) ise bu konuda kararsız kaldığı görülmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin şekil 4-3'teki görselde yer alan bilgilerin ve ögelerin doğru yerleştirilmesine ilişkin yapılan görüşme sonuçlarına bakıldığında: G11 kodlu katılımcı “Olması gereken yerde. Doğru yerleştirilmiş. ...Deniz var, evet bir yükselme söz konusu, bir yağış bırakma, bulut gene şey yapılmış daha sonra diğer şekillerde de gösterdiği gibi doğru.” yorumuyla içerikte verilen bilgi doğrultusunda görseldeki ögelerin yerleştirildiğini belirtmektedir. G12 kodlu katılımcı “...çok doğru bir şekilde yerleştirilmiş, oldukça güzel çıkış gösterilmiş, iniş gösterilmiş.” görüşüyle görseldeki bilgilerin ve ögelerin olması gerektiği şekilde yerleştirildiğini ifade etmektedir. G13 kodlu katılımcı

“Doğru yerleştirilmiş, doğru anlatılmış. ...Soğuyan hava yağış bırakacak, daha sonra hava diğer taraftan inmeye başladığında da ısınacak. Doğru.” düşüncesiyle görseldeki öğelerin ve bilgilerin mantıklı bir şekilde yerleştirildiğine dikkat çekmektedir. G14 kodlu katılımcı görseldeki öge ve bilgilerin“...Doğru yerleştirilmiş.” olduğunu ileri sürmektedir. G15 kodlu katılımcı “...doğru yerleştirilmiş. Verilen bilgiye göre, bilimsel bir bilgiye göre, hava sıcaklığının bulutlara, havanın yükselip soğuyup alçalıp yağmur bırakacağı güzel bir şekilde oklarla göstermiş.” şeklindeki bakış açısıyla görselde içeriğe uygun bir yerleştirme yapıldığını göstermektedir. G16 kodlu katılımcı “...deniz seviyesini gösterdiği için dağın en tabanına çizilmiş, 0 dereceyi gösteriyor. Oradan oklarla işareti doğal olarak yükseltiyi gösteriyor. Oklar aşağıya indiği zaman da yükseltiden deniz seviyesine tekrar indiğimizi gösteriyor. ...görselde yerleştirmede ...sıkıntı yok.” ifadesiyle görseldeki yerleşimin içeriğe uygun bir şekilde yapıldığı üzerinde durmaktadır. G18 kodlu katılımcı “...bulut acaba biraz daha yukarda olabilir miydi? ...Daha yukarıda olabilirdi.” yorumuyla görseldeki bazı öğelerin yerinin farklı olabileceğini düşünmektedir. G20 kodlu katılımcı “Kesinlikle doğru yerleştirilmiş. Deniz, bulut, soğuk hava her 100(200) metrede 1 (derece) artar (azalır). ...Baktığımızda zaten doğru yerleştirilmiş burada.” görüşüyle görseldeki bilgi ve öğelerin içerikteki bilgi doğrultusunda yerleştirildiğini vurgulamaktadır. Görüşmeye katılan öğretmenlerin görüşlerinden şekil 4-3’teki görseldeki bilgilerin içeriğe uygun yerleştirildiğini ve açık ve anlaşılır olduğu çıkarılabilir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-4’teki görselde yer alan bilgilerin ve öğelerin doğru yerleştirilmesine ilişkin düşünceleri görüşme verilerinden elde edilebilir. G11 kodlu katılımcı “Doğru yerleştirilmiş.” ifadesiyle görseli yeterli bulmaktadır. G12 kodlu katılımcı “...görsel bu açıdan bana olumsuz geldi. Yani bilgiler resim üzerinde de belki görselleştirilebilirdi. Fotoğraf tam anlaşılır olmadığı için belki orası daha belirgin hale getirilebilirdi.” yorumuyla görseldeki öğelerin görsel üzerinde de gösterilmesinin gerekliliğinden bahsederek görseli eleştirmektedir. G13 kodlu katılımcı “...Görüntü birazcık daha evlerin yukarisından sadece kaleyi alacak şekilde başlatılmalıydı.” görüşüyle görselde gereksiz ayrıntıların bulunduğuna dikkat çekmektedir. G14 kodlu katılımcı “Bence doğru yerleştirilmemiş. Dediğim gibi kalenin daha çok ortada olması gerekiyordu dikkat çekmesi için.” şeklindeki bakış açısıyla görseldeki ana ögenin daha ön plana

yerleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. G15 kodlu katılımcı “...görsel bir makineyle çekildiği için zaten oynama yapamıyoruz görselin üzerinde, nesnelerin üzerinde.” açıklamasıyla görselin fotoğraf olduğu için yerleşimin doğru olduğunu dile getirmektedir. G16 kodlu katılımcı “...görselde objeler tam olarak yerleştirilmediğini tekrar dile getiriyorum.” ifadesiyle görsel üzerinde düzenleme yapılması gerektiğini ima etmektedir. G18 kodlu katılımcı “Fotoğraf olduğu için fotoğrafı çeken kişinin doğru çekmesi lazım diye düşünüyorum.” açıklamasıyla görselin fotoğraf olduğu için öğelerin gerçek olduğunun ancak fotoğrafın çekim açısının doğru olmadığına üzerinde durmaktadır. G20 kodlu katılımcı “Kesinlikle doğru yerleştirilmemiştir. Mesela neyin nerde olduğu belli değil kalenin etrafında. O yönden ben şekil 4-4’teki görseli eksik buluyorum.” yorumuyla görsel üzerinde bir düzen olmadığını ve neyin nerede olduğunun anlaşılmadığını vurgulamaktadır. Görüşmeye katılan öğretmenlerin görüşlerinden hareketle şekil 4-4’teki görselin fotoğraf olduğu için üzerinde oynama yapılamayacağı ancak çekim açısının iyi ayarlanması, içerikteki ana öğeye odaklanması ve öğelerin anlaşılır olması noktasında yetersiz kaldığını belirtebiliriz.

Katılımcıların şekil 4-3 ve 4-4’teki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görseldeki bilgilerin veya öğelerin görsele doğru yerleştirmede başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: İçeriğe uygun yerleştirilmeli, öğeler açık, net ve anlaşılır olmalı, içerikteki temel öge merkeze alınmalıdır.

4.3. 7. Sınıf Anket Çalışması ve Görüşme Sonuçları

2015 – 2016 eğitim – öğretim yılında İstanbul ilinde TTK tarafından kullanılması uygun görülen Sosyal Bilgiler 7. Sınıf (Tuna Matbaacılık) ders kitabındaki görseller, araştırmacı tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan ve uzman görüşleri alınan “Ders Kitaplarındaki Görselleri Değerlendirme Anketi” yardımıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Anket İstanbul ilinde görev yapan ve 7. sınıflarda derse giren 50 Sosyal Bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Anket çalışmasına katılan 50 Sosyal Bilgiler öğretmenin cinsiyet ve hizmet süresi tablo 4-14’te gösterilmiştir.

Tablo 4-14: Anket Çalışmasına Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet ve Hizmet Süresi Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Bayan	18	36
Erkek	32	64
Toplam	50	100
Hizmet Süreleri	f	%
1 – 5	24	48
6 – 10	10	20
11 – 15	4	8
16 – 20	5	10
21 yıl üstü	7	14
Toplam	50	100

Not: F, katılımcıların frekansını; % ise yüzde olarak dağılımlarını ifade etmektedir.

Anket çalışmasına katılan 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni tarafından olumlu görsel seçilen 4-5’teki görsel ve olumsuz görsel olarak seçilen 4-6’daki görsel üzerine 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile görüşme yapılarak anket çalışması sonuçları desteklenmeye çalışılmıştır. 7. sınıf düzeyinde görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin cinsiyet, kıdem durumları ile görüşme tarihleri ve süreleri tablo 4-15’de gösterilmiştir.

Tablo 4-15: Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet, Kıdem, Görüşmeye Katıldıkları Sınıf Düzeyi ile Görüşme Tarihleri ve Süreleri

K. K	C	K	S. D	G. T	G. S
G21	E	3	7	28.03.2016	11.13 dakika
G22	K	1	7	28.03.2016	13.34 dakika
G23	K	3	7	29.03.2016	07.46 dakika
G24	E	3	7	31.03.2016	13.03 dakika
G25	E	2	7	31.03.2016	06.41 dakika
G26	K	6	7	31.03.2016	08.45 dakika
G27	E	22	7	30.03.2016	10.01 dakika
G28	K	2	7	07.04.2016	09.29 dakika
G29	E	3	7	07.04.2016	12.49 dakika
G30	K	1	7	07.04.2016	12.26 dakika

Not: G.K katılımcı kodunu; C cinsiyeti; K kıdemi; S.D sınıf düzeyini; G.T görüşme tarihini; G.S ise görüşme süresini ifade etmektedir.

50 Sosyal Bilgiler öğretmenine uygulanan anket çalışması kendi içinde “ anlam”, “biçim ve yerleşim” ve “gerçeklik” yönünden olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Anket soruları çerçevesinde hazırlanan görüşme soruları ile yapılan görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilerek bu bölümde “Anlam Yönünden Veriler ve Bulgular”, “Biçim ve İçerik Yönünden Veriler ve Bulgular” ve “Gerçeklik Yönünden Veriler ve Bulgular” olmak üzere üç alt başlık altında incelenecektir. Aşağıda incelenen 7. sınıf ders kitabından olumlu görsel seçilen görselin bulunduğu 115. sayfanın ve olumsuz görsel seçilen görselin bulunduğu 119. sayfanın görüntüsü yer almaktadır. Katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-5’teki altta bulunan görsel ile olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-6’daki üstteki görseller üzerine yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ile desteklenmeye çalışılmaktadır. Görüşmelerde şekil 4-5’teki görsel ifadesi ile şekil 4-5’deki altta yer alan görsel ifade edilirken, şekil 4-6’daki görsel ifadesi ile de şekil 4-6’daki üstteki görsel ifade edilmektedir.

Alper: Tımar sistemi ile Orta Çağda Avrupa'da uygulanan feodalite arasındaki farklılıklar nelerdir?

Mustafa Bey: Feodalitede toprağı işleyen ve serf adı verilen insanlar, köle durumundaydı. Toprağın gerçek sahibi olan senyörler ise onların efendisi konumundaydı.

Tımar sisteminde ise dirlik sahipleri ne toprağın sahibi ne de halkın efendisi durumundaydı. Halk hürdü ve devletin kiracısıydı. Dirlik sahipleri de aslında devletin vergi memuruydu. Bunların yetkileri devletin koyduğu kanunlar çerçevesinde sınırlandırılmıştı. Bu nedenle dirlik sahipleri kendilerine bırakılan toprakları satamaz, devredemez ve miras bırakamazlardı. Kanunlara aykırı davranışları hâlinde de topraklarına devlet tarafından el konulabilirdi. Buna karşılık feodalite yönetiminde krallar senyörlerin topraklarına el koyamazdı. Senyörler toprakları üzerindeki halkı kendi koydukları kurallara göre yönetir, gerektiğinde yargılar ve cezalandırabilirlerdi. Oysa tımar sisteminde dirlik sahibinin kural koyma, yargılama ve cezalandırma gibi yetkileri yoktu. Bu yetkiler kesin olarak devlete aitti.

Orta Çağ Avrupa'sında senyör ve onun topraklarında çalışan serfleri gösteren bir tablo

? Sizce o dönemde bir devlet sosyal ve ekonomik düzenini tımar sistemiyle mi yoksa feodaliteyle mi daha kolay kurup geliştirebilir? Neden?

Feodalite yönetiminde senyörler yetiştirdikleri askerlere kendileri komuta eder, gerekirse krallarına karşı kullanmaktan bile çekinmezlerdi. Tımarlı sipahilerin yetiştirdikleri askerler ise Osmanlı ordusunun bir parçası sayılırdı. Feodalite yönetiminde derebeyi adıyla da bilinen senyörler etrafı su ile doldurulmuş hendeklerle çevrili şatolarda yaşarlardı.

Bir derebeyi şatosu

? Sizce derebeyleri neden bu tür şatolarda yaşamayı tercih etmiş olabilirler?

Katar, topraklarında petrolün bulunmasından önce tek zenginlik kaynağı inci olan küçük bir ülkedir. Halkın başlıca ekonomik faaliyetleri balıkçılık ve hayvancılıktır. Ancak zengin petrol yataklarına sahip olduğunun anlaşılmasıyla birlikte Katar'da her şey değişti. Katar'ın başkenti Doha yakınlarındaki petrol yataklarının işletilmesiyle ülke sanayisinde hızlı bir gelişme yaşandı. Böylece geçmişte balıkçı teknelerine barınaklık yapan Katar kıyılarında petrol işleme ve petrol ürünleri yükleme tesisleri kuruldu.

Katar'da bir petrol rafinerisi

Kişi başına düşen millî gelir bakımından dünyanın başta gelen ülkelerinden biri olan Katar, bu zenginliğini büyük ölçüde petrole borçludur. Öyle ki ülke ihracatının % 84'ünü ham petrol oluşturmaktadır. Katar aynı zamanda dünyanın üçüncü büyük doğal gaz rezervine de sahiptir. Bu rezerv ABD'deki tüm evleri yüzyıldan daha uzun süre ısıtmaya yetecek miktardadır.

Petrol fiyatlarının artması ve doğal gaz rezervlerini değerlendirmeye başlamasıyla birlikte Katar her yıl ortalama % 8-9 civarında büyümektedir.

Ekonomik gelişmişliğini petrol ve doğal gaz kaynaklarına borçlu olan başka hangi ülkeleri biliyorsunuz?

Petrol ve doğal gaz gelirleri Katar'da ekonomiyi olduğu kadar, sosyal ve siyasî durumu da hızla değiştirmektedir. Günümüzde ülke nüfusunun neredeyse tamamı şehirlerde yaşamaktadır. Daha önceleri küçük bir balıkçı köyü olan başkent Doha, bugün toplam nüfusun yarısına ev sahipliği yapmaktadır. Doha; gökdelenleri, lüks otelleri, spor ve eğlence merkezleri, banka binaları, park ve bahçeleriyle Arap dünyasının en rahat, en iyi planlanmış şehirlerinden biridir.

Katar'da ekonomik refah düzeyinin yüksek olması nedeniyle yaşam standartları da yüksektir. Ortalama insan ömrü günümüzde kadınlar için 75, erkeklerde 70 yıldır. Ülkede okuma yazma oranı oldukça yüksek olup sağlık hizmetleri de gelişmiş ülkeler seviyesindedir.

Katar'ın başkenti Doha'dan bir görünüş

Katar'da 2003'te yapılan anayasa referandumundan sonra devlet yönetimi alanında önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Yeni anayasa ile bir parlamento kurulmuş ve tüm yetkilerin tek kişinin elinde toplandığı bir sistemden demokratik bir sisteme geçilmiştir. Ayrıca kadınlara da seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır.

Katar'da devlet yönetimi alanında gerçekleştirilen değişiklikler ile ülkedeki ekonomik gelişme arasında bir ilişki kurulabilir mi? Neden?

119

4.3.1. Anlam Yönünden Veriler ve Bulgular

Bu başlık altında ankette yer alan her madde sırasıyla ele alınmaya ve ankete katılan Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-5'teki görsel ile olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-6'daki görsel üzerine yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ile desteklenmeye çalışılacaktır.

Bulguların bu başlığı altında 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görseller üzerine 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan anket çalışmasının sonuçları ile anket çalışması sonucunda ilgili ders kitabından bir olumlu ve bir olumsuz görsel üzerine 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan görüşme verileri ele alınmıştır. Anket çalışması sonuçları tablo 4-16'yı genel olarak değerlendirildiğinde:

“Görseller içerikle uyumludur.” maddesi %80,

“Görseller içeriği açıklamaktadır.” maddesi %66,

“Görseller içeriği desteklemektedir.” maddesi %54,

“Görseller içeriği somutlaştırmaktadır.” maddesi %42,

“Görseller içeriğin ana fikrine dikkat çekmektedir.” maddesi %60,

“Görseller öğrenciyi düşündürücü niteliktedir.” maddesi %32 oranında katılımcılar tarafından olumlu bulunmaktadır.

Tablo 4-16: Görsellerin Anlam Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları

Anlam Yönünden	Tamamen Katılıyorum				Katılıyorum				Kararsızım				Katılmıyorum				Tamamen Katılmıyorum				Toplam			
	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%
1. Görseller içerikle uyumludur.	1	4	5	10	11	24	35	70	2	-	2	4	3	4	7	14	1	-	1	2	18	32	50	100
2. Görseller içeriği açıklamaktadır.	-	5	5	10	10	18	28	56	2	7	9	18	5	2	7	14	1	-	1	2	18	32	50	100
3. Görseller içeriği desteklemektedir.	-	6	6	12	13	18	21	42	2	3	5	10	3	6	9	18	-	-	-	-	18	32	50	100
4. Görseller içeriği somutlaştırmaktadır.	1	1	2	4	7	12	19	38	6	14	20	40	2	4	6	12	2	1	3	6	18	32	50	100
5. Görseller içeriğin ana fikrine dikkat çekmektedir.	-	3	3	6	9	18	27	54	3	5	8	16	4	6	10	20	2	-	2	4	18	32	50	100
6. Görseller öğrenciyi düşündürücü niteliktedir.	-	1	1	2	3	12	15	30	6	8	14	28	6	10	16	32	3	1	4	8	18	32	50	100

Not: K kadın katılımcıları; E erkek katılımcıları; T toplam katılımcı sayısını; % ise katılımcıların oranını ifade etmektedir.

Tablo 4-16 genel olarak incelendiğinde anlam yönünden ilgili ders kitabında en yüksek oranda katılımcılar tarafından olumlu bulunan maddenin %80 ile “Görseller içerikle uyumludur” maddesi olduğu görülmektedir. Ancak içerikle uyumu yakalayamayan bir görselin amacına hizmet etmesi beklenemez. Bu yüzden katılımcıların %20’sinin ilgili ders kitabındaki görsellerin içerikle uyumunu yeterli bulmadıkları da dikkat alınmalıdır.

Tablo 4-16 incelendiğinde en dikkat çeken sonuç “Görseller öğrenciyi düşündürücü niteliktedir” maddesi olduğu görülmektedir. Katılımcıların sadece %32’si olumlu yönde maddeyi değerlendirdiği %68 gibi büyük bir çoğunluğunun görselleri bu yönden olumlu değerlendirmedeği görülmektedir. Görsellerin en büyük faydalarından biri de öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmek olduğu bilinmektedir. Ancak bu sonuç katılımcıların üçte ikisinin ilgili ders kitabının bu yönden yeterli bulmadığını ortaya koymaktadır.

Benzer bir şekilde “Görseller içeriği somutlaştırmaktadır.” maddesi de katılımcıların sadece %42’si gibi bir bölümü tarafından olumlu bulunmaktadır. Bu sonuç katılımcıların %58’inin ilgili ders kitaplarındaki görselleri içeriğin somutlaştırılma noktasında yeterli bulmadıklarını ortaya çıkarmaktadır.

4.3.1.1. Görsellerin İçerikle Uyumu

Anket çalışmasının bu ilk sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin içerikle uyumuna ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-16’daki bulgular incelendiğinde “Görseller içerikle uyumludur.” maddesine ilişkin katılımcıların % 10’u (5 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 70’i (35 kişi) “Katılıyorum” ; % 4’ü (2 kişi) “Kararsızım”; % 14’ü (7 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2’si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 80’inin (40 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin içerikle uyumlu olduğunu, % 16’sının (8 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin içerikle uyumlu olmadığını düşündüklerini söylemek mümkündür. Katılımcıların % 4’ü (2 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Anket çalışmasına göre 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-5'teki görselin içerikle uyumuna ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin düşünceleri görüşme verilerinden çıkarılabilir. G21 kodlu katılımcı "...Kesinlikle iletilmek istenen mesajla uyumlu. ...Yani anlatınca resimle, görselle bütünleştirdiği zaman direkt alıyor o mesajı zaten." ifadesiyle görselin içerikle uyumlu olduğunu açıklamaktadır. G22 kodlu katılımcı "Uyumlu aslında bahsedilen konuyla." şeklindeki kısa açıklamasıyla görseli bu yönden başarılı bulmaktadır. G23 kodlu katılımcı "...içerikle görsel birbirini tutuyor." görüşüyle görselin içerikle uyumlu olduğunu belirtmektedir. G24 kodlu katılımcı "...kesinlikle verilen içerikle görsel arasında bir uyum var. Herhangi bir sıkıntı yok. Zaten ders esnasında çocuklardan hissedebiliyoruz. Yani çocuklar geri dönütü güzel bir şekilde veriyor." yorumuyla görselin içerikle uyumlu olduğunu ve öğrencilerden de görsel üzerine olumlu tepkiler aldığını dile getirmektedir. G25 kodlu katılımcı "...gerçekten bir uyum söz konusu." şeklinde belirttiği düşüncesiyle görseli başarılı bulduğunu açıklamaktadır. G26 kodlu katılımcı "...verilen bilgilerle görsel arasında uyum söz konusu. ...açık ve net şekilde gösterilmiş." açıklamasıyla görselin içerikteki bilgileri yansıtmada oldukça başarılı olduğu görüşündedir. G27 kodlu katılımcı ilgili soruya kısaca "Var." şeklinde cevap vermektedir. G28 kodlu katılımcı "...içerikte bahsettiği şey feodalite sistemindeki derebeylerin ne kadar rahat bir yaşam sürdüğü. Gösterdikleri görselle bunu desteklemişler." yorumuyla görselin içerikteki bilgiyi yansıttığını öne çıkarmaktadır. G29 kodlu katılımcı "...resimle ilgili verilen bilgilerle görsel arasında bağlantılar var. Verilen bilgilerde anlatılan durumların hepsi görselde yansıtılmış." ifadesiyle görselin içerikte bahsedilen bilgileri içerdiğini dile getirmektedir. G30 kodlu katılımcı "...fotoğrafta feodalite yönetimini anlatmaya çalışmış. Bir derebeyi şatosu üzerinden gitmiş. Bu görseli biz öğrencilerle işlerken de somutlaştırdığımı gördüm öğrencilerin. ...Uyum var." şeklindeki görüşüyle görselin derslerde içeriğin somutlaştırılmasında yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin 4-5'teki görselin içerikle bütünlük algısı oluşturduğunu, içeriği yansıtmada başarılı olduğunu ve içerikle açık ve net bağlantılar kurduğunu ifade ettikleri görülmektedir.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-6'daki görselin içerikle uyumuna ilişkin niteliğini ortaya koymak için görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin görüşleri incelendiğinde: G21 kodlu

katılımcı “...Yani ülkenin o zenginliğini, petrolle daha iyi ifade edecek açık bir görsel olsaydı daha iyi olurdu.” açıklamasıyla görselin içeriği çok iyi yansıtamadığını ileri sürmektedir. G22 kodlu katılımcı “Yani baktığımız zaman şimdi tamam bir ticari faaliyetler konusuna odaklanılmış. ...Buradaki(görseldeki) ışıktandırmalar falan, yansıtma görselin yeterli olmadığını gösteriyor bence.” ifadesiyle görselin içeriği yansıtmada yeterli olmadığı üzerinde durmaktadır. G23 kodlu katılımcı “...çok net bir görsel değil. İçerikle uyumlu.” şeklindeki bakış açısıyla görselin anlaşılır olmadığını ancak içerikle yine de uyumlu olduğunu dile getirmektedir. G24 kodlu katılımcı “...Petrol açısından zengindir, şöyleydi böyleydi diyorsun. Resme baktığın zaman çocuklar bir karadan çıkarımını sanıyorlar.” yorumuyla görselin öğrenci seviyesine uygun olmadığına dikkati çekmektedir. G25 kodlu katılımcı “...bir uyum söz konusu değil. ...resimde sanki adamlar gökdelen dikmişler. Gökdelen bakıyormuş ...gibi bir de meşale yakılmış gibi. Petrolle bir alakası yok.” ifadesiyle görselin içeriği yansıtmadığını ve anlaşılır olmadığını ima etmektedir. G26 kodlu katılımcı “...Anlatılanlarla hani gelişmiş bir ülke görselliği yok burada. Yani (içerikte) anlatılanlarla görselde verilenler arasında bir bağlantı söz konusu değil.” şeklindeki bakış açısıyla görselin içerikteki ana fikri yansıtmadığını düşünmektedir. G27 kodlu katılımcı görseli bu yönden “...uygun.” bulmaktadır. G28 kodlu katılımcı “Petrol rafinerisi göstermeleri çocuklar açısından pek mantıklı değil. Rafinerinin ne olduğunu çünkü daha adamakıllı bilmiyorlar.” açıklamasıyla görselin öğrenci seviyesine uygun olmadığını savunmaktadır. G29 kodlu katılımcı “...kısmen olarak. Hani görsel yansıtılmış bilgileri var ama ...geneline bakıldığı zaman hani tam yansıtmıyor diye düşünüyorum.” şeklinde dile getirdiği düşüncesiyle görselin içeriği tam olarak yansıtmada yetersiz kaldığı üzerinde durmaktadır. G30 kodlu katılımcı görseli “İçerikle uyumlu değil.” şeklinde değerlendirmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-6’daki görsel üzerine görüşlerinden yola çıkarak görselin genel olarak içeriği yansıtmada, anlaşılır ve net olma, öğrenci seviyesine uygunluk ve farklı algılamalar uyandırmama yönlerinden yetersiz olduğu söylenebilir.

Katılımcıların şekil 4-5 ve 4-6’daki numaralı görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içerikle uyumlu olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görsel

içeriği yansıtmalı, görsel ile içerik arasında bağlantılar açık olmalı, içerikle görsel arasında bütünlük algısı olmalı, görsel açık, anlaşılır ve net olmalıdır.

4.3.1.2. Görsellerin İçeriği Açıklaması

Anket çalışmasının bu bölümünün ikinci sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin içeriği açıklamasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-16'daki bulgular incelendiğinde “Görseller içeriği açıklamaktadır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 10'u (5 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 56'ü (28 kişi) “Katılıyorum” ; % 18'i (9 kişi) “Kararsızım”; % 14'ü (7 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2'si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 66'sı (33 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin içeriği açıkladığını düşünürken, % 16'sı (8 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin içeriği açıklamadığını düşündüklerini söyleyebiliriz. Katılımcıların % 18'i (9 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumlu görsel seçilen şekil 4-5'teki görselin içeriği açıklamasına ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin görüşlerinden çıkarımlar yapılabilir. G21 kodlu katılımcı “...daha açık.” ifadesiyle görselin şekil 4-6'daki görsele göre içeriği açıklamada daha başarılı olduğunu belirtmektedir. G23 kodlu katılımcı “...içerikte bahsedilen özelliklerle gösterilen görsel birbirini tamamen tutuyor.” yorumuyla görselin içerikteki bilgilerle tutarlı olduğunu ifade etmektedir. G24 kodlu katılımcı “...kesinlikle içeriği açıklıyor. ... filmlerin etkisi, dizilerin etkisi ya da bu dergilerin etkisiyle şatoyu zaten böyle canlandırıyor. Çok kasvetli bir ortam. Zaten resme de öyle bir resim konulmuş.” şeklindeki görüşüyle görselin içeriğin açıklanmasına önemli katkı sağladığına dikkat çekmektedir. G25 kodlu katılımcı “...çok güzel bir şekilde, öğrencinin anlayabileceği bir şekilde somutlaştırmış.” açıklamasıyla görselin öğrencilerin anlayabileceği şekilde olduğuna işaret etmektedir. G26 kodlu katılımcı kısaca “...(bağlantı) kurulmuş.” olduğunu dile getirmektedir. G27 kodlu katılımcı “Tam net, gayet anlaşılır bir şey. ...açıklıyor.” şeklindeki bakış açısıyla görselin içeriği anlaşılır kıldığı görüşündedir. G28 kodlu katılımcı “...uygun olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü çocukların çoğu derebeyi şatosunun ne olduğunu biliyor

aslında. Ama görseli gördükten sonra iyice kafalarında oturuyordur.” yorumuyla görselin öğrencilerin içeriği zihinlerinde yerleştirilmesine yardımcı olduğunu savunmaktadır. G29 kodlu katılımcı “...Doğru bağlantılar var. O dönemi yansıtan cümleler ve o dönemi gösteren fotoğraflar birbirlerine içerik olarak da uyumlu duruyor zaten.” ifadesiyle görselin içerikle doğru bağlantılar kurduğunu dile getirmektedir. G30 kodlu katılımcı “...içerikle görsel açısından bir sıkıntı olmadığını düşünüyorum. ...Çünkü konuyu anlatırken ilk önce anlattım sonra fotoğraf üzerinden konuştuk. Gayet net bir şekilde oturdu kafalarında.” şeklinde düşüncelerini açıklamaktadır. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-5’teki görseli; içerikteki bilgiyle tutarlı olduğu, içeriği öğrencilerin anlayabileceği şekilde somut hale getirdiği, içerikle doğru bağlantılar kurduğu, bilginin kalıcılığına katkı sağladığı gerekçeleriyle başarılı bulmaktadırlar.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumsuz görsel olarak seçilen şekil 4-6’daki görsel içeriği açıklamasına ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşlerine göz atarak katılımcıların bu konudaki düşünceleri ortaya konulabilir. G21 kodlu katılımcı “...anlaşılır, yakın bir fotoğraf verilseydi bence daha anlaşılır olurdu.” açıklamasıyla görselin içeriği anlaşılır hale getirmediğine vurgu yapmaktadır. G23 kodlu katılımcı “...tamamen bir uyumdan bahsedemeyeceğim. Yakın ama çok da kaliteli bir resim olmamış bu.” şeklindeki bakı açısıyla görselin içeriği açıklama noktasında yetersiz kaldığına işaret etmektedir. G24 kodlu katılımcı “...kesinlikle çocuklar anlamakta ve kavramakta (zorlanırlar) yani yaş itibarıyla uyuşmuyor.” ifadesiyle görselin öğrencilerin anlayabileceği seviyede olmadığını dile getirmektedir. G25 kodlu katılımcı “...baktığımız zaman yok yani, bir alaka yok.” şeklinde görseli yetersiz olduğu için eleştirmektedir. G26 kodlu katılımcı “...(bağlantı) kurulmamış.” şeklindeki kısa açıklamasıyla görselin içerikle bağlantı kurmadığını ifade etmektedir. G27 kodlu katılımcı kısaca görselin içeriği “...açıklıyor.” olduğu yorumunda bulunmaktadır. G28 kodlu katılımcı “Tam olarak (içerikle bağlantı) kurulmamış diyebiliriz. Çünkü rafinerinin ne olduğunu bilmeden direk sadece rafinerinin fotoğrafını koymuşlar. ...denizin üstünde neden olduğunu açıklayabilirlerdi. Derinliğine inerken direkler kullanıldığını falan söyleyebilirlerdi.” yorumuyla görselin içeriği açıklamada yetersiz olduğuna vurgu yapmaktadır. G29 kodlu katılımcı “İçerik olarak şekil 4-6’daki resimle içeriğindeki bilgilerin tam uyuşmadığı görülüyor. İçerisindeki bilgilerde

yapılan faaliyetler sadece petrol üzerine resimde gösterilmiş ama bunun dışında balıkçılık, hayvancılık veya farklı alanlarda da çalışmalar olduğundan bahsediyor ekonomik faaliyet olarak ama bunlar görselle ilişkilendirilmemiş.” ifadesiyle görselin yetersiz kaldığını düşünmektedir. G30 kodlu katılımcı “...fotoğraf zaten çok net anlatmadığı için çok somutlaştırmıyor.” şeklindeki görüşüyle görselin anlaşılır olmadığını ortaya koymaktadır. Görüşmeye katılan öğretmenlerin büyük bölümü görselin anlaşılır olmadığı, içerikle uyum noktasında eksik kaldığı, içerikle bağlantı kuramadığı ve öğrencilerin kafasını karıştırabileceği gibi nedenlerden dolayı görseli yeterli bulmamaktadırlar.

Katılımcıların şekil 4-5 ve 4-6'daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içeriği açıklamada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görsel içerikle doğru bağlantılar kurmalı, içerikteki bilginin kalıcılığına katkı sağlamalı, görsel içeriği anlaşılır kılmalıdır.

4.3.1.3. Görsellerin İçeriği Desteklemesi

Anket çalışmasının bu bölümünün üçüncü sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin içeriği desteklemesine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-16'daki bulgular incelendiğinde “Görseller içeriği desteklemektedir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 12'si (6 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 60'ı (30 kişi) “Katılıyorum” ; % 10'u (5 kişi) “Kararsızım”; % 18'i (9 kişi) “Katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 72'si (36 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin içeriği desteklediğini düşünürken, % 18'i (9 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin içeriği desteklemediğini düşündükleri görülmektedir. Katılımcıların % 10'u (5 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-5'teki görselin içeriği destekleme noktasındaki niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşleri ele alındığında: G21 kodlu katılımcı “...Kesinlikle mesajın yani vereceğimiz dersin içeriği ile ilgili tabii ki. Görsel yardımcı oluyor. Kesinlikle görselin faydası var.” yorumuyla görselin içeriğin aktarılmasına yardımcı olduğunu

düşünmektedir. G22 kodlu katılımcı “Mesaj aktarılıyor. Yeterli bence.” cevabıyla görselin içerikteki mesajın aktarılmasında yeterli olduğunu belirtmektedir. G23 kodlu katılımcı “...mesaj aktarımı açısından olumlu.” ifadesiyle görselin içerikteki mesajın iletilmesi açısından olumlu olduğunu dile getirmektedir. G24 kodlu katılımcı “...Senyörler etrafı su dolu hendeklerle çevrili şatolarda yaşarlar. ...yani bu mesajı destekleyici. ...Yani şato ya da feodal sistemde derebeyi anlatıyorsun. Derebeyin özelliklerini anlatıyorsun. ...Yani derebeyi bir tımarlı sipahiyle arasındaki farkı anlatıyorsun. Çocuk ikisini de aynı algılıyor ama buraya baktığı zaman, şatoya halktan farklı biri olarak algılamasını kesinlikle bu sağlar.” şeklindeki açıklamasıyla görselin içerikteki bilgilerin öğrenciler tarafından algılanmasına katkı sağladığını ifade etmektedir. G25 kodlu katılımcı “...Öğrencilerin anlayabileceği bir şekilde öğretmene dahi bir soru sormadan kendisi kavrayabilir.” şeklindeki düşüncesiyle görselin açık ve anlaşılır olduğuna dikkat çekmektedir. G26 kodlu katılımcı görselin içeriği desteklemesine ilişkin soruya kısaca “...olumlu katkılar sağlayacaktır.” şeklinde cevap vermektedir. G27 kodlu katılımcı “...yani tam olarak değil ama öğretmenin de katkısıyla daha anlaşılabilir bir şey.” şeklindeki bakış açısıyla görselin öğretmen yardımıyla daha iyi anlaşılacağını savunmaktadır. G28 kodlu katılımcı “...fotoğraf gayet iyi sağlıyor.” ifadesi görseli bu yönden olumlu bulduğunu göstermektedir. G29 kodlu katılımcı “...resim katkı sağlıyor diyebiliriz. Çünkü içerisindeki bilgilere baktığımız zaman ben resme hani bilgiden hariç resme baksam bile bunları anlayabilirim, görebilirim.” yorumuyla görselin çok açık ve anlaşılır olduğuna, içeriğin aktarımına katkı sağladığına ve öğrenciler tarafından kolayca algılanabileceğine dikkat çekmektedir. G30 kodlu katılımcı “...fotoğraf başarılı bu şekilde bakınca. İçerikte çünkü biraz Osmanlı üzerinden de vermişti. Tımarlı sipahileri anlattık ilk önce daha sonra derebeyleri. İkisinin farkını vermesi açısından önemli. Çünkü tımarlı sipahileri anlatırken herhangi böyle bir baskın grup, derebeylik sistemi gibi bir şey olmadığı için burada direk böyle bir fotoğrafı vermesi işin ciddi olduğunu gösterdi çocuklara.” açıklamasıyla içeriğin daha etkili olmasında görselin önemli bir işleve sahip olduğuna değinmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni genel olarak görselin içeriğin aktarılmasına yardımcı olduğunu ve içeriğin anlaşılmasını kolaylaştırdığını belirtmektedirler.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumsuz görsel seçilen şekil 4-6'daki görsel içeriği desteklemesine ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler

öğretmenin görüşme verilerinden düşüncelerine ulaşılabilir. G21 kodlu katılımcı görseli bu yönden “...Yani bence yeterli değil.” şeklinde değerlendirmektedir. G22 kodlu katılımcı “Mesaj aktarılıyor. Yeterli bence.” şeklindeki bakış açısıyla görseli yeterli bulmaktadır. G23 kodlu katılımcı görsel için “...Görsel karışık.” ifadesini kullanmaktadır. G24 kodlu katılımcı “...Kesinlikle yok.” şeklinde düşüncesini açıklamaktadır. G25 kodlu katılımcı “...bir öğretmen bile ilk bakışta anlayamaz.” yorumuyla görselin anlaşılır olmadığını ileri sürmektedir. G26 kodlu katılımcı “...olumlu bir katkı sağlayamaz. Çocuk algılayamadığı için sağlayamaz.” açıklamasıyla görselin içeriğin aktarılmasına olumlu katkı sağlamadığına ve öğrenciler tarafından anlaşılır olmadığına vurgu yapmaktadır. G27 kodlu katılımcı “Rafineri olduğunu belki anlayamaz. Belki şuradan(içerikten) okursa anlayabilir. Çünkü rafineriyi çocuk ne olduğunu bilmiyordur belki.” ifadesiyle öğrencilerin ön bilgi eksiliğinden dolayı görseli anlayamayabileceğine dikkat çekmektedir. G28 kodlu katılımcı “...rafinerinin ne olduğunu çocuklar bilmeden direk getirip koydukları için ...çok fazla desteklemiyor.” yorumuyla görselin öğrenciler için anlaşılabilir olmadığını ve bu nedenle de içeriği desteklemediğini savunmaktadır. G29 kodlu katılımcı “...resimde sadece bir rafineri görüyorum. Diğer bilgilere ulaşmam bu resim üzerinden çok zor.” şeklindeki görüşüyle görselin içeriği tam olarak yansıtamadığına, eksik kaldığına işaret etmektedir. G30 kodlu katılımcı görselin içeriği desteklemesine ilişkin olarak “...öyle bir durum söz konusu değil.” şeklinde eleştirini yapmaktadır. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin büyük bölümü görseli karışık, öğrenci seviyesine uygun olmama ve içeriği aktarmada yetersizlik gibi yönlerden eleştirmektedir.

Katılımcıların şekil 4-5’teki ve 4-6’daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içeriği desteklemede başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görsel içerikteki mesajın aktarılmasına katkı sağlamalı, görsel içeriğin öğrenciler tarafından anlaşılmasını kolaylaştırmalı, görsel öğrenci seviyesine uygun olmalı ve görsel açık, anlaşılır olmalıdır.

4.3.1.4. Görsellerin İçeriği Somutlaştırması

Anket çalışmasının bu bölümünün dördüncü sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin içeriği somutlaştırmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-16'daki bulgular incelendiğinde “Görseller içeriği somutlaştırmaktadır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 4’ü (2 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 38’i (19 kişi) “Katılıyorum” ; % 40’ı (120 kişi) “Kararsızım”; % 12’si (6 kişi) “Katılmıyorum” ve % 6’sı (3 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 42’si (21 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin içeriği somutlaştırdığını düşünürken, % 18’i (9 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin içeriği somutlaştırmadığını düşündükleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların % 40’ı (20 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-5’teki görselin içeriği somutlaştırma noktasındaki niteliğini ortaya koymak için yapılan görüşme sonuçlarından katılımcıların düşüncelerine ulaşılabilir. G21 kodlu katılımcı “...kesinlikle içeriği doğruluyor.” ifadesiyle görselin içerikte verilen bilgiyle uyumlu olduğuna işaret etmektedir. G22 kodlu katılımcı “(İçeriği öğrencinin zihninde) Canlandırır ama bunu derslerde bir materyalle de oyunla da desteklersek daha kalıcı olabilir.” yorumuyla görselin öğrencinin zihninde canlandırılabilir olduğuna ve görselin materyalle de desteklenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. G23 kodlu katılımcı “...somutlaştırıyor. ...Anlatılan konuyla uyumlu olduğu için yani yukarıda bahsedilen özelliklerin tamamı aşağıdaki görselde gözüküyor.” açıklamasıyla içerikteki bilginin görselde görselleştirildiğine dikkat çekmektedir. G24 kodlu katılımcı “...Şatoyu somutlaştırabiliyor.” şeklindeki düşüncesiyle görselin içerikteki öğeyi ön plana çıkararak görselleştirdiğini dile getirmektedir. G25 kodlu katılımcı “...öğrenci dediğim gibi en basit düzeyde anlar.” şeklindeki görüşüyle görselin öğrencinin anlayabileceği şekilde basitleştirildiğini ileri sürmektedir. G26 kodlu katılımcı görselin içeriği “...Kısmen somutlaştırmış.” olduğunu düşünmektedir. G28 kodlu katılımcı “...Birebir örtüşüyor. Somutlaştırıyor. Çocukların kafasında tam zaten çizgi filmlerde çoğu çocuk gördüğünü söyledi.” yorumuyla sınıf içi gözlemlerinden hareketle görselin öğrenciler tarafından somutlaştırılabildiğini belirtmektedir. G29 kodlu katılımcı “...Yukarıda verilen bilgiler konu içerisinde

aktarılan bilgilerin hepsi resimde zaten. Öğrencilerin baktığı zaman anlayabileceği, kafasında oluşturulabilir ve daha akılda kalıcı olabilir diyebiliriz.” ifadesiyle görselin içerikte verilen bilgileri görselleştirdiğini ve öğrencilerin rahatlıkla algılayabileceğini ileri sürmektedir. G30 kodlu katılımcı “Derebeylik sistemi aslında karıştırılabilecek bir konu. Yani güçlü bir sistem olduğu için çocukların anlayabileceği bir şey değildi. Ama fotoğraf sayesinde bu biraz daha netleşti. Yani işte etrafı niye sularla çevrili ya da işte niçin bu kadar büyük kalelere ihtiyaç duyuyor bu derebeyler, ne için kendilerine tehlike olarak görüyor, tehlikeli bir durumda görüyor? Böyle bir fotoğraf olması tabi ki çocuklar için faydalı oldu.” şeklindeki görüşüyle görselin içeriğin ana fikrine odaklanarak onu görselleştirdiğini ve öğrencilerin dikkatini çekmeyi başardığını ifade etmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-5’teki görsel üzerine yapılan görüşme sonucunda ilgili görselin içeriği doğruladığı, içeriği öğrencilerin zihninde canlandırdığı, içeriği yansıttığı, öğrenci seviyesine uygun olduğu, bilginin aktarılmasına ve kalıcılığına katkı sağladığı ve basit, anlaşılır olduğunu söylemek mümkündür.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumsuz görsel seçilen şekil 4-6’daki görsel içeriği somutlaştırmasına ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşlerine yer verildiğinde: G21 kodlu katılımcı “...çocuğa bunu anlayabileceği tarzda bence değil, daha net ve açık bir şekilde görsel ifade edilebilirdi.” açıklamasından anlaşılacağı üzere görselin öğrencilerin anlayamayabileceğini düşünmektedir. G22 kodlu katılımcı “Bu daha çok yaşantıya dayalı olduğu için ...daha soyut kalabilir.” yorumuyla görselin öğrenciler için soyut kalabileceğini ileri sürmektedir. G23 kodlu katılımcı “Bir kısmını karşılıyor.” kısa açıklamasıyla görselin içeriğin tamamına odaklanmadığına dikkat çekmektedir. G24 kodlu katılımcı “...Buradaki resim çok farklı. ...Yani petrol dediğimiz zaman çocuk boş bir arazide bir kuyudan çıkar. Mesela burada denizin ortasında çocuk bunu somutlaştıramıyor. Hiç görmemiş, hiç duymamış.” ifadesiyle görselin öğrenciler için kafa karışıklığı yaratabileceğine vurgu yapmaktadır. G25 kodlu katılımcı “...(öğrenci) anlayamaz bunu.” şeklindeki kısa görüşüyle görselin öğrencilerin seviyesine uygun olmadığını savunmaktadır. G26 kodlu katılımcı “...ben bile algılayamıyorum hani bunun petrol rafinerisi olduğunu. Çocuğun düşünmesi de biraz zor olacaktır.” yorumuyla görselin öğrenciler için soyut kaldığını ifade etmektedir. G27 kodlu katılımcı “...en azından şurayı(içeriği) okursa en azından bir sanayi tesisi

olduğunu anlıyor yani çocuk.” görüşüyle görselin içerik okunursa öğrenciler tarafından anlaşılabilirliğini ileri sürmektedir. G28 kodlu katılımcı “Yani öğrenci bunu somutlaştıramıyor, zihninde görselleştiremiyor.” ifadesiyle görselin öğrenciler için uygun olmadığını dile getirmektedir. G29 kodlu katılımcı “...çocuk burada sadece rafineri veya petrolü hatırlayabilir ama bunun dışında olan durumları, bilgileri anlaması veya hatırlaması çok zor olur.” açıklamasıyla görselin içeriği tam olarak yansıtmadığına işaret etmektedir. G30 kodlu katılımcı “...somutlaştırma açısından sıkıntılar var. Çünkü gerçekten hani uzaktan bakınca büyük bir insanın bile anlayamayacağı bir şey kendi. Böyle sadece birkaç yerde bir parıltı var. Petrol rafinerisi olmaya dair bir ipucu olarak çok net değil tabi ki.” ifadesiyle görseli anlaşılır olmadığı ve öğrenci seviyesinin de üzerinde olduğu için eleştirmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin 199 numaralı görsel üzerine görüşlerinden yola çıkarak görselin soyut, anlaşılır ve net olmama, içerikle uyumda eksik ve öğrenci seviyesine uygun olmadığı şeklinde eleştiriler aldığı söylenebilir.

Katılımcıların şekil 4-5’teki ve 4-6’daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içeriği somutlaştırmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görsel içerikle uyumlu olmalı ve içeriği yansıtmalı, içerikteki bilgiyi doğrulamalı, içeriği görselleştirerek öğrencinin zihninde canlandırmasına yardım etmeli, içerikteki bilginin kalıcılığına katkı sağlamalı, basit, anlaşılır ve net olmalı, öğrenci seviyesine uygun olmalı.

4.3.1.5. Görsellerin İçeriğin Ana Fikrine Dikkat Çekmesi

Anket çalışmasının bu bölümünün beşinci sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin içeriğin ana fikrine dikkat çekmesine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-16’daki bulgular incelendiğinde “Görseller içeriğin ana fikrine dikkat çekmektedir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 6’sı (3 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 54’ü (27 kişi) “Katılıyorum” ; % 16’sı (8 kişi) “Kararsızım”; % 20’ü (10 kişi) “Katılmıyorum” ve % 4’ü (2 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 60’ı (30 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin içeriğin ana fikrine dikkat çektiğini düşünürken, % 24’ü (12 kişi) ise ders kitaplarındaki

görsellerin içeriğın ana fikrine dikkat çekmediğini düşündüğünü söyleyebiliriz. Katılımcıların % 16'sı (8 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Anket çalışması doğrultusunda katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-5'teki görsel üzerine yapılan görüşmeden çıkan sonuçlara baktığımızda görselin içeriğın ana fikrine dikkat çekmesi konusunda katılımcıların tamamı olumlu düşünmektedir. G21 kodlu katılımcı "...kesinlikle zaten odak noktası. Hani derebeylik denilince aklımıza, çocuklara ben anlattığımda direk ne üzerinden bağlantı kuruyorum? İşte büyük şatoları var ve büyük surlarla çevrili yerleri o şekilde ifade ediyorum. ...(ana fikri) direk anlatacak bir görsel." açıklamasıyla görselin içerikteki mesajın ana fikrini yansıtan temel öğeye yer verdiğine dikkat çekmektedir. G22 kodlu katılımcı "Odaklanmış bence." şeklindeki kısa cevabıyla görselin ana fikir etrafında şekillendiğini dile getirmektedir.. G23 kodlu katılımcı "...şatolar gösterilmiş. Şatoların korunaklı oluşundan bahsediliyor. Yine burada da aynı şekilde şatonun korunaklı bir halde olduğunu görüyoruz." ifadesiyle görselin içeriğın ana fikrine odaklanarak onu görselleştirdiğini düşünmektedir. G24 kodlu katılımcı "...burada (sayfanın bütününde) tımar sistemi ile feodal sistemin farkları (anlatılmış). ...Ama resimde sadece yeni derebeyin yaşadığı bir yer olarak gösterilmiş." düşüncesiyle görselin içeriğın sadece bir bölümüne odaklanmasını eleştirmektedir. G25 kodlu katılımcı "...buraya şatoyu çok güzel bir şekilde koymuş. ...Öğrenciler şatonun güvenli bir yer olduğunu anlayabiliyor." görüşüyle görselden yola çıkarak öğrencilerin ana fikre ulaşabileceklerini ileri sürmektedir. G26 kodlu katılımcı "...Yani şatoyu ve su dolu hendeği ben görebiliyorum. Çocuklar da algılayabilir." açıklamasıyla görselin anlaşılır olduğuna vurgu yapmaktadır. G27 kodlu katılımcı "...Burada diyor işte etrafı su doldurulmuş hendeklerle çevrili şatolarda yaşarlar diyor. Yani tam yüzde yüz olmasa da bir uyum var gibi." ifadeleriyle görselin içerikle uyumlu olduğunu, yani ana fikre odaklandığını belirtmektedir. G28 kodlu katılımcı "Buradaki ana fikir buradaki derebeyin krala karşı gelişinden sonra nasıl bir yerde saklandığını biraz daha gösteriyor." yorumuyla görselin içeriğın ana fikrini yansıttığını göstermektedir. G29 kodlu katılımcı "...ana fikre uygun bir resim kullanılmış. Yukarıda ne(den) bahsediyorsa veya ne verilmek isteniyorsa bunu görselde anlamamız hani daha kolay diyebiliriz." açıklamasıyla görselin içeriğın ana fikrini yansıttığını ve içeriğın anlaşılmasına da olumlu katkı yaptığını savunmaktadır. G30 kodlu katılımcı

“...Zaten derebey deyince hemen işte etrafı sularla çevrili bir şato mantığını kurdurttuğumuz için çocuklara, direk de böyle bir sur fotoğrafı vermesi tabi ki somutlaştırır.” ifadesiyle görselin öğrencilerin içeriğin ana fikrini anlamalarına yardımcı olduğuna işaret etmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-5’teki görsel hakkındaki görüşlerinden hareketle ilgili görselin içeriğin odağında yer alan bilgiyi yansıttığını, içerikle uyumlu olduğunu, anlaşılır ve net olduğunu, içeriği görselleştirerek somutlaştırdığı söylenebilir.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumsuz görsel seçilen şekil 4-6’daki görselin içeriğin ana fikrine dikkat çekmesine ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın görüşleri şu şekildedir: G21 kodlu katılımcı “...petrolle ilgili bir şey verilmiş. Çocukların anlaması bence biraz zor.” ifadesiyle görselin anlaşılır olmaktan uzak olduğunu iddia etmektedir. G22 kodlu katılımcı “Odaklanmış bence.” şeklindeki cevabıyla görseli bu konuda yeterli bulmaktadır. G23 kodlu katılımcı “...Ana fikrin tamamen uzağında değil ama görselde bir karanlık var. Öğrencilerin bunu çok anlaması da mümkün değil. Bizim öncelikle bir açıklamamız gerekir.” yorumuyla görselin ana fikre odaklandığını ancak anlaşılır olmadığını ifade etmektedir. G24 kodlu katılımcı “...Bize göre belki tamam olabilir de çocuklara göre pek sanmıyorum.” şeklindeki düşüncesiyle görselin öğrenciler için uygun olamayabileceğini dile getirmektedir. G25 kodlu katılımcı “...Sanki gökdelen dikilmiş, meşale yakılmış ve orada kutlama yapılmış gibi bir görüntü.” yorumuyla görselin içeriğin ana fikrini yansıtmadığına ve farklı algılar uyandırabileceğine dikkat çekmektedir. G26 kodlu katılımcı “...Petrol işleme tesisine ...benzetemedim ben.” açıklamasıyla görselin amacına hizmet etmediğine işaret etmektedir. G27 kodlu katılımcı “...rafineriyi belki çocuk kavrayamaz ama en azından okuduktan sonra bağlantı kurabilir yani.” ifadesiyle içeriğin yardımıyla görselin anlaşılabilirliğini düşünmektedir. G28 kodlu katılımcı “Ana fikir odağa alınmış. Alınma sebebi rafinerinin fotoğrafı gösterilmiş ama yine örtüşmüyor, birebir örtüşmüyor içerikle.” şeklindeki görüşüyle içeriğin ana fikre odaklandığını ancak yeterli olmadığını ifade etmektedir. G29 kodlu katılımcı “...resim içerisine baktığımız zaman ana fikriyle biraz benzerlik var ama tam olarak yansıttığını veya ana fikre ulaşmamızı sağladığını tam olarak söyleyemeyeceğim.” ifadesiyle görselin ana fikri yansıtmada yeterli olmadığını savunmaktadır. G30 kodlu katılımcı “Ana fikir etrafında odaklandığını çok fazla düşünmüyorum. Çünkü Katar’ın farklı

özelliklerini de verip sadece petrol üzerine yoğunlaşması çok mantıklı gelmedi.” yorumuyla görselin ana fikri yansıtma eksik kaldığını ileri sürmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-6’daki görsel hakkındaki görüşlerinden hareketle ilgili görselin anlaşılır ve net olma, öğrenci seviyesine uygun olma, ana fikri tam olarak yansıtma gibi yönlerden eksik kaldığı görülmektedir.

Katılımcıların şekil 4-5’teki ve 4-6’daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içeriğinin ana fikrine dikkat çekmede başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Ana fikir görselde odağa alınarak tam yansıtılmalı, görseldeki öğeler içerikle uyumlu olmalı ve içeriği görselleştirmeli, görseldeki öğeler anlaşılır ve net olmalı, görseldeki öğeler öğrencilere uygun olmalı.

4.3.1.6. Görsellerin Öğrenciyi Düşündürücü Nitelikte Olması

Anket çalışmasının bu bölümünün altıncı sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin öğrenciyi düşündürücü nitelikte olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-16’daki bulgular incelendiğinde “Görseller öğrenciyi düşündürücü niteliktedir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 2’si (1 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 30’u (15 kişi) “Katılıyorum” ; % 28’i (14 kişi) “Kararsızım”; % 32’si (16 kişi) “Katılmıyorum” ve % 8’i (4 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 32’si (16 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin öğrenciyi düşündürücü niteliğe sahip olduğunu düşünürken, % 40’ı (20 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin öğrenciyi düşündürücü niteliğe sahip olmadığını düşündüklerini söylemek mümkündür. Katılımcıların % 28’i (14 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Anket çalışması doğrultusunda katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-5’teki görselin öğrenciyi düşündürücü özelliğine ilişkin 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın görüşleri şu şekildedir: G21 kodlu katılımcı “Tabi ki çocukları düşündürücü yani. Çocuklar şunu şöyle düşünüyorlar. Yani bunu nasıl yapabilmış, yapmışlar o zamanın şartlarında falan. ...çocuklar bununla ilgili sorular soruyorlar.” ifadesiyle görselin öğrencilerin zihinlerinde soru sorma isteği uyandırdığını öne

çıkarmaktadır. G22 kodlu katılımcı “Düşündürücülükten ziyade hazır, hazır konma var gibi. Yani öğrenciyi düşünmeye, araştırmaya sevk etmiyor.” yorumuyla görselin öğrencilere hazır olarak verilmesini eleştirmektedir. G23 kodlu katılımcı “...net bir şekilde (öğrencilerin zihninde) canlanır. Hatta soru işareti kalmaz diyebiliriz.” açıklamasıyla öğrencilerin görseli zihinlerinde rahat bir şekilde canlandırabileceklerini ileri sürmektedir. G24 kodlu katılımcı “...hem düşündürüyor. ...hem canlan(dır)ıyor.” kısa görüşüyle görselin öğrencileri düşündürdüğünü ve öğrencilerin zihinlerinde canlandırılabilirliğini savunmaktadır. G25 kodlu katılımcı “...Kendini o şatodaki oturan derebey yerine dahi koyabilir.” görüşüyle görselden hareketle öğrencinin zihninde canlandırma yapabileceğine dikkat çekmektedir. G26 kodlu katılımcı “...zaten söylenenler gösterildiği için çocuk somutlaştırır.” ifadesiyle görselin içerikteki bilgileri görselleştirdiğini ve böylece öğrencinin zihninde görseli canlandırabileceğini ima etmektedir. G27 kodlu katılımcı “Canlanır. ...İşte şatolar, kaleler düşünür.” bakış açısıyla görselin öğrencilerin zihninde canlanabileceğini ifade etmektedir. G28 kodlu katılımcı “(Öğrencilerin hayal güçlerini) Zenginleştirir. Zaten çoğu etrafında ejderhalar olduğunu söylediler. Çizgi filmlerde oluyor bazen.” yorumuyla görselin öğrencilerin hayal güçlerini zenginleştirebileceğini belirtmektedir. G29 kodlu katılımcı “...Öğrencilerin düşüncesini geliştirmesi açısından etrafındaki mesela su örneğini vermek gerekirse çocuk buranın nasıl savunulduğunu veya bu kalede nasıl yaşandığını hayal gücünü geliştirerek düşünebilir veya yaratıcı fikirler ortaya çıkarabilir.” ifadesiyle görselin öğrencilerin sorgulama becerilerini geliştirebileceğini düşünmektedir. G30 kodlu katılımcı “...sürekli soru sorma ihtiyacı duydular. Hocam şöyle mi olur? Böyle mi olur? Nasıl? Kafalarında bir şeyler canlandırmaya çalışıyorlar.” açıklamasıyla görselin öğrencilerin zihinsel olarak düşünmelerine katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-5'teki görsel üzerinden hareketle öğrenciyi düşündürücü bir görselin öğrencilere soru sorduran, öğrenciyi düşünmeye sevk eden, öğrencinin zihninde canlandırılabilen, içerikteki bilgiyle uyumlu ve öğrencilerin hayal güçlerini geliştiren bir özelliğe sahip olmalıdır.

Ankete katılan katılımcılar tarafından olumsuz görsel seçilen şekil 4-6'daki görselin öğrenciyi düşündürücü bir niteliğe sahip olduğuna ilişkin niteliğini ortaya koymak için 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşlerinden çıkarımlar yapılabilir. G21 kodlu katılımcı “...çocuklar petrol rafinerileriyle ilgili fazla bilgileri olmadıkları

için bununla ilgili ben fazla bir dönüt alamıyorum.” yorumuyla görselin öğrenci seviyesine uygun olmadığını ileri sürmektedir. G22 kodlu katılımcı “...turizm amaçlı bakar yani. Çocuklar daha çok görsele odaklandıkları için bunun hangi amaçlarla konulduğunu pek (anlayamazlar). Petrol rafinerisi ama demir parçasından ya da bir gemi parçasından, binadan başka camdan başka bir şey göremez(ler) yani. Ardında ne verilmek isteniyor, açıklanmadığı sürece çok da (çocuk) kendisi somutlaştıramayacaktır.” ifadesiyle görselin öğrencileri yanlış düşünmelere sevk edebileceğine dikkat çekmektedir. G23 kodlu katılımcı “...düşünceleri gerekir. Üzerindeki yapıyı biraz anlamlandırmaları gerekir.” açıklamasıyla görselin anlaşılır olmaktan uzak olduğuna vurgu yaparak öğrencilerin görseli anlamada zorluk yaşayabileceğini belirtmektedir. G24 kodlu katılımcı “...hiç hayal etmediği şekilde. ...Bence bu açıdan olumlu olabilir. Çünkü canlanıyor, hiç görmemiş. Bunu görerek denizin ortasından petrol çıkarıldığını canlandırabiliyor. Yani o açıdan olumlu.” düşüncesiyle görselin öğrencilere tanıdık gelmediği için onları üzerinde düşünmeye itebileceğini savunmaktadır. G25 kodlu katılımcı “...Katar’daki petrol rafinerisinde apartmanda oturan bir insan olarak kendini görebilir.” şeklindeki eleştirisi ile görselin öğrencileri konuyla ilgisiz düşüncelere düşürebileceğine dikkat çekmektedir. G26 kodlu katılımcı “...çocuğu düşündürmeye yöneltir. ...Olumsuz yönde. Çünkü bu ne diye düşünmeye başlayacak çocuk.” bakış açısıyla görselin öğrenciler tarafından anlaşılamayacağını ve olumsuz yönde düşünceler geliştirileceğini ileri sürmektedir. G27 kodlu katılımcı görselin öğrencilerin zihinlerinde düşünceler “Canlandırır.” olduğunu düşünmektedir. G28 kodlu katılımcı “...hiçbir çocuk görmediği için bunda akıllarında soru işareti kaldı büyük ihtimalle.” ifadesiyle görselin öğrenciler tarafından anlaşılamayacak öğeler içerdiğini dile getirmektedir. G29 kodlu katılımcı “...Öğrencinin hayalini veya aklına gelmesi gereken durumları pek yansıttığını düşünmüyorum. Çünkü çocuk buraya baktığı zaman pek farklı şeyler düşünemeyecek aklına getiremeyecek.” açıklamasıyla görselin öğrenciler için anlaşılır olmaktan uzak olduğunu vurgulamaktadır. G30 kodlu katılımcı “...çok soyut olduğu için öyle bir şey olmadı. Sadece işte Katar’da bir petrol rafinerisi deyip geçmiş olduk.” yorumuyla görselin öğrenciler için soyut ve anlaşılmaz kaldığını ifade etmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-6’daki görselden hareketle görselin öğrenciyi düşündürücü olması için öğrencilerin ön bilgisi olan bir görsel olmalı, anlaşılır olmalı, somut olmalı, öğrencileri farklı yönlere çekmemeli özelliklerine sahip olması gerektiğini düşünmektedirler.

Katılımcıların şekil 4-5'teki ve 4-6'daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan yola çıkarak bir görselin içeriğın öğrenciyi düşündürücü bir özelliğe sahip olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Öğrencileri düşünmeye teşvik edici olmalı, anlaşılır ve somut olmalı, öğrencilerin zihinlerinde canlandırılabilir olmalı, öğrencilerin hayal güçlerini kullanmasına imkan tanınmalı ve öğrencilerin ön bilgilerine uygun olmalıdır.

4.3.2. Biçim ve İçerik Yönünden Veriler ve Bulgular

Tablo 4-17'deki genel olarak incelendiğinde 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görseller üzerine 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan anket çalışmasının sonuçları ile anket çalışması sonucunda ilgili ders kitabından bir olumlu ve bir olumsuz görsel üzerine 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan görüşme verileri ele alınmıştır. Anket çalışmasının "Biçim ve İçerik Yönünden" tablo 4-17'deki verileri ele aldığında:

"Görsellerde kullanılan renkler birbiriyle uyumludur." maddesi %84,

"Görsel öğelerin boyutlandırılması konunun önemine göre yapılmıştır." maddesi %58,

"Görsellerdeki bütün öğeler içerikle ilgilidir." maddesi %46,

"Görseller kolay algılanabilir." maddesi %58,

"Görseller sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekicidir." maddesi %56,

"Görsellerdeki öğeler arasında uyum vardır." maddesi %74,

"Görseller sayfa üzerine dengeli dağıtılmıştır." maddesi %50,

"Sayfa üzerindeki öğeler birbirini tamamlamaktadır." maddesi %52,

"Görsellerin baskısı açık, net ve temizdir." maddesi %60 oranında katılımcılar tarafından olumlu bulunmaktadır.

Tablo 4-17: Görsellerin Biçim ve İçerik Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları

Biçim ve içerik Yönünden	Tamamen Katılıyorum				Kararsızım				Katılmıyorum				Tamamen Katılmıyorum				Toplam							
	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%				
1. Görsellerde kullanılan renkler birbiriyle uyumludur.	1	8	9	18	16	17	33	66	1	4	5	10	-	3	3	6	-	-	-	-	18	32	50	100
2. Görsel öğelerin boyutlandırılması konunun önemine göre yapılmıştır.	-	4	4	8	7	18	25	50	8	5	13	26	3	5	8	16	-	-	-	-	18	32	50	100
3. Görsellerdeki bütün öğeler içerikle ilgilidir.	-	4	4	8	7	12	19	38	5	10	15	30	5	6	11	22	1	-	1	2	18	32	50	100
4. Görseller kolay algılanabilir.	1	3	4	8	9	16	25	50	3	9	12	24	5	4	9	18	-	-	-	-	18	32	50	100
5. Görseller sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekicidir.	-	2	2	4	9	17	26	52	5	8	13	26	3	4	7	14	1	1	2	4	18	32	50	100
6. Görsellerdeki öğeler arasında uyum vardır.	-	1	1	2	14	22	36	72	3	4	7	14	1	5	6	12	-	-	-	-	18	32	50	100
7. Görseller sayfa üzerine dengeli dağıtılmıştır.	-	3	3	6	9	13	22	44	4	9	13	26	4	6	10	20	1	1	2	4	18	32	50	100
8. Sayfa üzerindeki öğeler birbirini tamamlamaktadır.	-	3	3	6	12	11	23	46	2	12	14	28	2	6	8	16	2	-	2	4	18	32	50	100
9. Görsellerin baskısı açık, net ve temizdir.	-	6	6	12	9	15	24	48	4	5	9	18	4	2	6	12	1	4	5	10	18	32	50	100

Not: K kadın katılımcıları; E erkek katılımcıları; T toplam katılımcı sayısını; % ise katılımcıların oranını ifade etmektedir.

Tablo 4-17 genel olarak incelendiğinde katılımcıların %84'ü tarafından olumlu kabul edilen “Görsellerde kullanılan renkler birbiriyle uyumludur. ” maddesi olduğu görülmektedir. Ancak özellikle “Görsellerdeki bütün öğeler içerikle ilgilidir.” maddesi katılımcıların %46'sı gibi bir bölümü tarafından olumlu bulunurken %54'ü gibi bir bölümü tarafından olumlu bulunmamaktadır. Bu durum katılımcıların yarsından fazlasının ilgili ders kitaplarındaki görsellerin içeriğinde içerikle ilgili olmayan öğeler bulunduğu düşündüklerini göstermektedir.

“Görseller sayfa üzerine dengeli dağıtılmıştır.” maddesi katılımcıların %50'si ve “Sayfa üzerindeki öğeler birbirini tamamlamaktadır. ” maddesi de katılımcıların %52'si tarafından başarılı bulunmuştur. Bu iki madde katılımcıların yaklaşık yarısı tarafından olumlu bulunmamaktadır. Bu durum katılımcıların yaklaşık yarısının ilgili ders kitabındaki görsellerin sayfa üzerine yerleşiminde gerekli özenin gösterilmediğini ve bu yönden ders kitabının yeterli olmadığını düşündüklerini ortaya koymaktadır.

“Görsellerin baskısı açık, net ve temizdir.” maddesi de katılımcıların %60'ı tarafından olumlu bulunurken %40'ı tarafından olumlu bulunmamaktadır. Özellikle görseller söz konusu olduğunda baskı daha da bir önem kazanmaktadır. Bunun nedeni baskı kalitesinin görselin niteliğini ve anlaşılabilirliğini yakından ilgilendirmesidir. Renklerin özellikle yansıtılmasında baskı kalitesi öne çıkmaktadır. Ancak araştırma sonuçları ilgili ders kitabındaki baskının da katılımcıların önemli bir bölümü tarafından yeterli bulunmadığını göstermektedir.

4.3.2.1. Görsellerdeki Renk Uyumu

Anket çalışmasının bu bölümünün ilk sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerdeki renk uyumuna ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-17'deki bulgular incelendiğinde “Görsellerde kullanılan renkler birbiriyle uyumludur.” maddesine ilişkin katılımcıların % 18'i (9 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 66'sı (33 kişi) “Katılıyorum” ; % 10'u (5 kişi) “Kararsızım”; % 6'sı (3 kişi) “Katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 84'ü (41 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki renklerin

birbiriyle uyumlu olduğunu düşünürken, % 6'sı (3 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki renklerin birbiriyle uyumlu olmadığını düşündüğü söylenebilir. Katılımcıların % 10'u (5 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Anket çalışması doğrultusunda katılımcılar tarafından olumlu görsel olarak seçilen şekil 4-5'teki görsel üzerine 10 Sosyal Bilgiler öğretmeniyle yapılan görüşmeden çıkan sonuçlara baktığımızda katılımcıların görselde kullanılan renklerin birbiriyle uyumuna ilişkin farklı düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. G21 kodlu katılımcı "...görsel yakın ve net olduğu için çocuklarda tabi ki ilgi uyandırıyor ve onunla ilgili dönütler alıyorum." açıklamasıyla görselde kullanılan renklerin öğrencilerin ilgisini çektiğini dile getirmektedir. G22 kodlu katılımcı "(Görseldeki renkler) Daha canlandırılabilir. Sıradan basit yani. Sıradan basit." yorumuyla görseldeki renklerin kaliteli ve canlı olmadığına işaret etmektedir. G23 kodlu katılımcı görseli "...renkleri uyumlu." şeklinde değerlendirerek görseli renk konusunda başarılı bulmaktadır. G24 kodlu katılımcı "...belki ilgi uyandırırken biraz daha ...farklı renkler kullanılabilirdi." şeklindeki görüşüyle görseldeki renklerin daha da iyileştirilebileceğini ima etmektedir. G25 kodlu katılımcı "Uyuma baktığımız zaman geçmiş seneleri bize andırabiliyor. ...Çünkü biraz eskimsi hava var." ifadesiyle görselin içeriğindeki ögenin yapıldığı dönemin izlenimini uyandırdığına vurgu yapmakta ve görseli renklendirme yönünden başarılı bulmaktadır. G26 kodlu katılımcı "Çok renkli değil bence. (Renkler) Olumlu kullanılmamış." yorumuyla görseldeki renklerin etkili kullanılmadığını ileri sürmektedir. G27 kodlu katılımcı görseldeki renkler için "Yok mükemmel değil ama yani en azından bir uyum var gibi duruyor." değerlendirmesinde bulunmaktadır. G28 kodlu katılımcı "Var. Bu eskiyi bize yansıtabiliyor...Eski dönemlerden kaldığını yansıtıyor." ifadesiyle görselin dönemini yansıtmada renklerin katkısını öne çıkarmaktadır. G29 kodlu katılımcı "...resim eski tarzda bir mimari yapı olduğu için renkler o dönemi yansıtıyor ve çok canlı veya parlak renkler olduğu zaman zaten eskiyi yansıtması veya çocuğun bunu algılaması daha zor olacağını düşünüyorum." şeklinde düşüncelerini açıklamaktadır. G30 kodlu katılımcı "...renkler birbirine çok yakın duruyor. Yani hani alttaki işte etrafı sularla çevrili olması, suların rengiyle şatonun renginin aynı olması, surların aynı olması biraz görünürlük açısından sıkıntı gibi duruyor." yorumuyla görseldeki renklerin öğeleri birbirinden ayırt etmede yeterli olmadığına dikkat çekmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-6'daki görselin renk uyumuna ilişkin görüşlerinin incelendiğinde: G21 kodlu katılımcı "...renkler anlamında ...biraz sönük kalmış." açıklamasıyla görseldeki renklerin etkili kullanılmadığını ve ilgi çekici olmadığını düşünmektedir. G22 kodlu katılımcı "...renklerin kalitesi ve somutluğu sıkıntılı." ifadesiyle görseldeki renklerin öğeleri somutlaştırmaya yardımcı olmadığına dikkat çekmektedir. G23 kodlu katılımcı görseli "...iç karartıcı." olarak nitelendirmektedir. G24 kodlu katılımcı "Renklerde herhangi bir sıkıntı yok. ...biraz akşam vakti çekilmiş herhalde soluk duruyor." ifadesiyle görselin görüntüsünün net olmadığını ifade etmektedir. G25 kodlu katılımcı "...sadece iki üç tane kırmızı koymuşlar, bırakmışlar. ...hiçbir şey yok." şeklindeki açıklamasıyla görselde farklı renkler kullanılmadığını ve görselin renklendirme yönünden oldukça yetersiz kaldığını dile getirmektedir. G26 kodlu katılımcı "Renkler olumsuz. Çocukta yani herhangi bir dikkat çekmiyor." görüşüyle görseldeki renklerin yetersiz kaldığını ve öğrenciler üzerinde etki uyandırmadığını ifade etmektedir. G27 kodlu katılımcı "Normal öyle çok çarpıcı bir şey yok yani." şeklindeki ifadesiyle görselin dikkat çekici olmadığını ileri sürmektedir. G28 kodlu katılımcı "...Akşam vakti ışıklandırılmış falan. O şeyi bize yansıtabiliyor renkleri." görüşüyle görseli bu yönden yeterli bulmaktadır. G29 kodlu katılımcı "...fotoğrafta zaten renkler çok fazla belli olmuyor. Sadece bir ateş veya ışıklar olduğu görünüyor." açıklamasıyla görseldeki renklerin öğeleri yansıtmada yetersiz kaldığını ve öğelerin anlaşılır olmadığını öne sürmektedir. G30 kodlu katılımcı "...bu biraz daha belki net olabilir. ...petrol rafinerisinden çıkan ateşlerin şeyinden kaynaklı herhalde ." ifadesiyle görselin şekil 4-6'daki görsele göre renk olarak daha net olduğunu düşünmektedir.

Katılımcıların şekil 4-5'teki ve 4-6'daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin renk uyumunda başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Renklendirme görüntünün gerçeğine uygun olmalı, renkler canlı ve dikkat çekici olmalı, renkler arasında bütünlük olmalı, renkler önemli ayrıntılara dikkat çekmeli, renkler görselin kalıcılığına katkı sağlamalı.

4.3.2.2. Görsellerdeki Boyutlandırma

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerdeki boyutlandırmanın niteliğine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-17'deki bulgular incelendiğinde “Görsel öğelerin boyutlandırılması konunun önemine göre yapılmıştır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 8'i (4 kişi) “Tamamen katılıyorum”; % 50'si (25 kişi) “Katılıyorum”; % 26'sı (13 kişi) “Kararsızım”; % 16'sı (8 kişi) “Katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 58'i (29 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin boyutlandırılmasının uygun olduğunu düşünürken, % 16'sı (8 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin boyutlandırılmasının uygun olmadığını düşünmektedir. Katılımcıların % 26'sı (13 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Anket çalışması doğrultusunda seçilen şekil 4-5'teki görselin boyutlandırılmasına ilişkin görüşmeye katılan katılımcıların görüşleri şu şekildedir: G21 kodlu katılımcı görselin boyutunu “...çok açık, anlaşılır.” olarak değerlendirmektedir. G22 kodlu katılımcı “Şimdi mimari yapının yani gerçekteki halini düşünürsek evet hani onun büyüklüğünü yansıtıyor.” ifadesiyle görselin ögenin boyutunu başarılı bir şekilde ortaya çıkardığını vurgulamaktadır. G23 kodlu katılımcı “...büyük bir şato. Büyük bir görsel kullanılmış. Öğrenciler için daha anlamlı olur.” açıklamasıyla görselin boyutunun öğrencilerin dikkatini çekebileceğini ve görseli anlaşılır yapacağını ileri sürmektedir. G24 kodlu katılımcı görseldeki ögenin boyutu için “...Şato gayet uygun.” değerlendirmesinde bulunmaktadır. G25 kodlu katılımcı görselin “...güzel boyutlandırılmış.” olduğunu düşünmektedir. G26 kodlu katılımcı “...Ya eğer (şatonun)dışı sularla kaplıysa bu suların daha büyük bir alanı kaplaması gerekiyordu bence. Burada ...şatoyu ön plana çıkarmışlar.” şeklindeki yorumuyla görseldeki öğelerin boyutlarının dengeli yapılmadığını öne çıkarmaktadır. G27 kodlu katılımcı görsel için “Boyutlandırma normal. Uygun.” tespitinde bulunmaktadır. G28 kodlu katılımcı “Boyutları da gayet uygun. ...Şatonun yüksekliğini bize vurgulayabilmiş. Gösterebiliyor yani.” şeklindeki düşüncesiyle görselin boyutlandırmasının amaca uygun şekilde yapıldığını ifade etmektedir. G29 kodlu katılımcı “...şato resmi olduğu için boyut olarak hani uygun diyebilirim. Öğrenci buraya baktığı zaman en azından büyüklüğünü veya kapasitesini anlaması

açısından daha iyi olduğunu düşünüyorum.” yorumuyla görseldeki öğelerin boyutlarının öğrenciye öğeler hakkında bilgi verebileceğini dile getirmektedir. G30 kodlu katılımcı “...Zaten verilmek istenen şey; işte şatodur, surdur. Onu da gayet güzel büyük bir şekilde vermiş.” ifadesiyle görselin içeriğindeki öğeleri anlaşılır bir şekilde boyutlandığına işaret etmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-5’teki görsel üzerine görüşlerinden yola çıkarak görselin boyutlandırma yönünden başarılı olması için görseldeki öğelerin anlaşılır olmalı, görseldeki öğeler gerçekteki görüntüsünü yansıtmalı, öğrenciler görselden yola çıkarak zihinlerinde görseli boyutlandırabilmelidirler.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-6’daki görselin boyutlandırılmasına ilişkin yapılan görüşme sonuçlarından düşüncelerine ulaşılabilir. G21 kodlu katılımcı “...aslında uygun bir görsel verilmiş ana net ve açık olmadığı için tabi ki çocuklar için tam böyle üzerinde dikkat çekici olarak durmuyor.” yorumuyla görselin açık ve net olmadığı için boyutunun öğrenciler için ilgi çekici olmayabileceğini dile getirmektedir. G22 kodlu katılımcı “...bu petrol rafinerisi ...çok az yer kapladığı için sıkıntı hani. Ne olduğu pek anlaşılabilir.” ifadesiyle görselin boyutunun öğeyi anlaşılır şekilde vermeyi engellediğini ileri sürmektedir. G23 kodlu katılımcı “...çok uzak bir görünüm verilmiş burada. Bir de çok kirli bir fotoğraf bu.” şeklindeki görüşüyle görseldeki öğenin çekim yönünden fotoğrafta uzakta kaldığını ve görselin görüntü kalitesinin de yetersiz kaldığını belirtmektedir. G24 kodlu katılımcı “...hem farklı bir resim hem de biraz işte şatodaki gibi boyut olarak biraz daha geniş tutsaydı daha güzel olurdu diye düşünüyorum...Yani bu şahsen konuyu önemsiz gibiymiş gibi gösteriyor.” şeklindeki görüşüyle görselin boyutunun yeterli olmadığını şekil 4-5’teki görsel ile kıyaslayarak ifade etmektedir. G25 kodlu katılımcı “...güzel boyutlandırılmış. Ama bize bir şey anlatmıyor burası.” yorumuyla görselin anlaşılır olmadığı için boyutunun önemli olmadığına dikkati çekmektedir. G26 kodlu katılımcı “...şey çok geri planda kalmış, rafineri. Denizin ortasında küçük bir şey.” açıklamasıyla görseldeki ana öğenin boyutlandırılmasının yeterli olmadığını ileri sürmektedir. G27 kodlu katılımcı “...biraz daha büyük olabilirdi, daha detaylı olabilirdi.” şeklindeki düşüncesiyle görselin boyutunun daha büyük olması gerektiğine inanmaktadır. G28 kodlu katılımcı görselin boyutlandırılmasını “...gayet uygun.” bulmaktadır. G29 kodlu katılımcı “...fotoğrafın boyutu bence biraz küçük kalmış. Öğrencilerin bunu

algılaması, hani çok küçük veya çok farklı şekilde algılayabilir. Resim biraz daha büyük olabilirdi.” şeklindeki ifadesiyle görselin boyutunun içeriğindeki öğelerin algılanmasını zorlaştırdığına dikkat çekmektedir. G30 kodlu katılımcı “...biraz zayıf kaldığını düşünüyorum. Çünkü hani çok fazla mesajı veremiyor. Arka taraflarda çok boş, küçük gözüküyor uzaktan bir görüntü olduğu için. Çok net değil o açıdan.” şeklindeki yorumuyla görseldeki öğelerin uzakta kaldığını ve bu nedenle de anlaşılır olmadığını düşünmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin şekil 4-6’daki görsel üzerine görüşlerinden yola çıkarak görselin boyutlandırılmada başarılı olması için açık ve anlaşılır olmalı, sayfa üzerinde yeterli alanı kaplamalı, görüntü kalitesi net olmalı, görsel içinde ana öğe ön plana çıkacak şekilde boyutlandırılmalı, öğrenciler görseldeki öğeleri algılayabilmeli yeterliliklerine sahip olmalıdır.

Katılımcıların şekil 4-5’teki ve 4-6’daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin boyutlandırılmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görseldeki öğeler net ve anlaşılır olmalıdır, görseldeki öğeler gerçekteki görüntülerini yansıtmalıdır, öğrenci görseldeki öğenin gerçek boyutlarını zihninde canlandırabilmelidir, görsel sayfa üzerinde yeterli alanı kaplamalıdır.

4.3.2.3. Görsellerdeki Bütün Öğelerin İçerikle İlgili Olması

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerde yer alan bütün öğelerin verilen içerikle ilgili olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-17’deki bulgular incelendiğinde “Görsellerdeki bütün öğeler içerikle ilgilidir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 8’i (4 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 38’i (19 kişi) “Katılıyorum” ; % 30’u (15 kişi) “Kararsızım”; % 22’si (11 kişi) “Katılmıyorum” ve % 2’si (1 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 46’sı (23 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki bütün öğelerin içerikle ilgili olduğunu düşünürken, % 24’ü (12 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki bütün öğelerin içerikle ilgili olmadığını düşündükleri söylenebilir. Katılımcıların % 30’u (15 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Anket çalışması doğrultusunda seçilen şekil 4-5'teki görselde yer alan öğelerin içerikle ilgili olmasına ilişkin olarak görüşmeye katılan katılımcıların görüşleri şu şekildedir: G21 kodlu katılımcı şekil 4-5'teki görseldeki öğelerin "...kesinlikle." içerikle ilgili olduğunu ve gereksiz bir ögenin görselde yer almadığını düşünmektedir. G22 kodlu katılımcı "...Tek bir örnek üzerinde durulmuş ama işte dediğimiz gibi, hani konudan ziyade sadece feodalite sistemindeki mesela mimari yapıya değinilmiş. Yani onun başka ..resimlerle de desteklenebilirdi diye düşünüyorum." yorumuyla görseldeki öğelerin içeriğin sadece bir yönünü yansıttığını ortaya koymaktadır. G23 kodlu katılımcı görseldeki tüm öğelerin "...sadece içerikle ilgili." olduğunu ifade etmektedir. G25 kodlu katılımcı "...şekil 4-5'te gereksiz hiçbir şey yok. Buraya belki bir tane de şatoda duran derebeyin resmini de koyabilirlerdi kapının önüne. Öğrencide daha iyi bir şekilde anlam ifade etsin diye." şeklindeki yorumuyla görseldeki tüm öğelerin içerikle ilgili olduğunu belirterek belki görsele bir takım eklemeler de yapılabileceği üzerinde durmaktadır. G26 kodlu katılımcı "Zaten çok bir öge kullanılmamış. ...Gereksiz bir içerik(öge) yok. Olması gereken neyse o verilmiş. Bence eksik bile kalmış." açıklamasıyla görselde yer alan öğelerin içerikle ilgili olduğunu dile getirerek görsele eklemeler de yapılması gerektiğini savunmaktadır. G28 kodlu katılımcı görseldeki öğeleri "...birebir içerikle uyumlu." bulmaktadır. G29 kodlu katılımcı "Gereksiz olarak şekil 4-5'teki fotoğrafta, resimde herhangi bir fazlalık yok. Hani görülen zaten su, şato ve köprü. Bunların hepsi zaten yukarıdaki bilgilerle birebir uyumlu şekilde gösteriliyor." şeklindeki ifadeleriyle görselde gereksiz bir ögenin olmadığı ve görseldeki öğelerin içerikle oldukça uyumlu olduğu yorumunda bulunmaktadır. G30 kodlu katılımcı "...şekil 4-5'teki fotoğraf da gayet bence olması gereken bir fotoğraf. Vermesi gereken şeyi zaten yazmış, yazdığını da göstermiş." şeklindeki açıklamasıyla görseli başarılı bulmaktadır. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin şeklin 4-5'teki görsel üzerine görüşlerini özetlersek öğretmenler şekil 4-5'teki görselde içerikle ilgisi olmayan öge olmadığını, görselin basit ve anlaşılır olduğunu, içerikte vurgulanan öğelerin yer aldığını ifade ederken görsele içerikle ilgili daha fazla da öge yerleştirilebileceğini düşünmektedirler.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin şeklin 4-6'daki görselde bulunan tüm öğelerin içerikle uyumlu olmasına ilişkin görüşleri ele alındığında şunları görmek mümkündür: G21 kodlu katılımcı "...ülkenin zenginliğini, petrole

daha iyi ifade edecek açık bir görsel olsaydı daha iyi olurdu.” ifadesiyle görseldeki öğelerin içeriği yansıtma yeterliliği yeterli olmadığı görüşündedir. G22 kodlu katılımcı “...yani direk bu oluşuma dikkat etmeleri de bir eksiklik bence.” görüşüyle görselin içeriğinin başka yönlerine de dikkat çekmesi gerektiğini savunmaktadır. G23 kodlu katılımcı görseldeki öğeleri “...bir kısmı içerikle ilgili.” şeklinde değerlendirerek görseli bu yönden yeterli bulmadığını ortaya koymaktadır. G25 kodlu katılımcı “...şekil 4-6’daki görsele baktığımız zaman yani sanki bir site içerisinde kurulmuş bir apartman dairesi var.” şeklindeki farklı bakış açısıyla görselin içeriği yansıtmadığı tespitinde bulunmaktadır. G28 kodlu katılımcı “...rafinerinin ne olduğunu çocuklar bilmediği için sadece fotoğrafa bakmakla kaldılar.” açıklamasıyla görselin içeriği yansıtma başarılı olamadığı üzerinde durmaktadır. G29 kodlu katılımcı “...gösterilen sadece bir rafineri olduğu için petrol alanı konusunu karşılayabilir ama eksiklikler var diyebiliriz. Eksiklikler var, hani fazlalıktan ziyade. Eksiklikler var diye düşünüyorum yukarıda (içerikte) anlatılan bilgilere göre. Biraz daha yukarıdaki metne göre resim uygulanabilirdi, ayarlanabilirdi.” şeklindeki ifadeyle görselin içinde yer alan öğelerin içeriği yansıtma yeterliliğini öne sürmektedir. G30 kodlu katılımcı “...biraz konuyla da alakalı olarak soyut şeyleri anlattığı için işte ithalatındaki işte ihracatındaki noktaları biraz zayıf kalmış.” yorumuyla görselin içerikteki bilgileri tam yansıtmadığını dile getirmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-6’daki görsel üzerine söylemleri özetlenirse; görseldeki öğeler içeriği yeterince temsil edemiyor, kısmen içeriği yansıtıyor, anlaşılır değil, öğeler öğrencilerin seviyesine uygun değil şeklinde sıralanabilir.

Katılımcıların şekil 4-5’teki ve 4-6’daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görseldeki bütün öğelerin içerikle ilgili olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görsel içindeki bütün öğeler içerikle ilgili olmalı, görsel içeriğinin sadece tek bir yönüne odaklanmalı, görseldeki öğeler öğrencilerin anlayabileceği seviyede basit ve anlaşılır olmalı, görsellerdeki öğelerin içeriği yansıtma yeterliliğine dikkat edilmeli.

4.3.2.4. Görsellerin Kolay Algılanması

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin kolay algılanabilir olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-17'deki bulgular incelendiğinde “Görseller kolay algılanabilir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 8'i (4 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 50'si (25 kişi) “Katılıyorum” ; % 24'ü (12 kişi) “Kararsızım”; % 18'i (9 kişi) “Katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 58'i (29 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin kolay algılanabildiğini düşünürken, % 18'i (9 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin kolay algılanamadığını düşündüğü söylenebilir. Katılımcıların % 24'ünün (12 kişi) ise bu konuda kararsız kaldıkları görülmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-5'teki görselin kolay algılanabilirliğine dair görüşme verilerinden düşüncelerine ulaşılabilir. G21 kodlu katılımcı “...içerikle uygun olduğu için şekil 4-5'teki görsel çocuk için anlaşılır olabiliyor.” ifadesiyle görselin içerikle uyumlu olmasının algılanabilirliğini olumlu yönde etkilediğini öne sürmektedir. G22 kodlu katılımcı görselin kolay algılanabilir olmasına ilişkin soruya kısaca “Anlarlar.” şeklinde cevap vererek öğrencilerin görseli algılayabileceklerini ima etmektedir. G24 kodlu katılımcı görseli bu yönden “...sıkıntı yok.” şeklinde değerlendirmektedir. G25 kodlu katılımcı “7. sınıf öğrencileri açısından baktığımız zaman normal bir şekilde anlayabilir, anlamlandırabilir.” yorumuyla görselin öğrenciler için kolay algılanabilir olduğuna vurgu yapmaktadır. G26 kodlu katılımcı “Algılar ama ...renksiz olan bir görsel. Onun çok da dikkatini çekmeyecek aslında.” ifadesiyle görselin renklerinin iyileştirilmesinin algılanabilirliğini de kolaylaştıracağını ifade etmektedir. G27 kodlu katılımcı görseli bu yönden “...uygun ...Anlayabilirler.” ifadeleriyle değerlendirerek görselin öğrenci seviyesine uygun olduğunu ve algılanabilir olduğunu düşünmektedir. G29 kodlu katılımcı “...bence ideal boyutta bir fotoğraf olmuş. ...Öğrenci buraya baktığı zaman en azından büyüklüğünü veya kapasitesini anlaması açısından daha iyi olduğunu düşünüyorum.” şeklindeki açıklamasıyla görselin boyutunun öğrencilere gerçeği hakkında bilgi verebileceğine dikkat çekmektedir. G30 kodlu katılımcı “...gayet büyük bir şekilde vermiş. ...(öğrencilerin) bunları(görseldeki öğeleri) anlayabileceği somutlukta bir fotoğraf.” şeklindeki

görüŖüyle görselin bu yönden başarılı olduğunu düşünmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni Ŗekil 4-5'teki görselin anlaşılır olduğunu, boyutunun yeterli olduğunu, içeriği somutlaştırdığı için öğrencinin zihninde canlandırılabilceğini dile getirirken görseldeki renklerin biraz daha iyileştirilebileceği gibi noktalara değinmektedirler.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile Ŗekil 4-6'daki görselin kolay algılanabilir olmasına ilişkin görüşme sonuçları Ŗu Ŗekildedir: G21 kodlu katılımcı "...Çok sönük kalmıŖ ya dikkat çekmesi lazım. Resmin, görselin dikkat çekici olması lazım bence." Ŗeklindeki görüşüyle görselin kolay algılanabilir olmadığına işaret etmektedir. G22 kodlu katılımcı "...anlama konusunda sıkıntı yaŖayabilirler. Hocam denize nasıl yapılmıŖ bu? Nasıl inşa edilmiŖ? Yani birçok soru akıllara getirebiliriz." ifadeleriyle görselin öğrenciler için kolay algılanabilir olmadığını öne sürmektedir. G24 kodlu katılımcı "Bu resim uygun değil. ...Kesinlikle/öğrenci) anlayamaz petrol rafinerisi olduğunu." yorumuyla görselin öğrenciler tarafından anlaşılabilir seviyede olduğunu dile getirmektedir. G25 kodlu katılımcı "...öğrenci bunu anlayamaz." Ŗeklindeki kısa ifadesiyle görselin algılanabilir olmadığını düşünmektedir. G26 kodlu katılımcı "...(öğrencinin) çok fazla dikkatini çekmeyecek. Çocuk öylesine bakacak ona. ...Hiçbir Ŗey algılayamaz." Ŗeklindeki açıklamasıyla görseli eleştirmektedir. G27 kodlu katılımcı görselin daha kolay algılanabilir olması için "...biraz daha büyük olabilirdi, daha detaylı olabilirdi." Ŗeklinde tespitlerde bulunmaktadır. G29 kodlu katılımcı "...fotoğrafın boyutu bence biraz küçük kalmıŖ. Öğrencilerin bunu algılaması, hani çok küçük veya çok farklı Ŗekilde algılayabilir." açıklamasıyla görselin boyutunun küçük olmasının algılanabilirliği olumsuz etkilediğini belirtmektedir. G30 kodlu katılımcı "...küçük görünüyor uzaktan bir görüntü olduğu için. ...bir yetiŖkinin bile baktığında belki anlayamayacağı bir fotoğraf." yorumuyla görselin kolay algılanabilirlikten uzak olduğu tespitinde bulunmaktadır. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni Ŗekil 4-6'daki görsel için sönük kalmıŖ ve dikkat çekmiyor, anlaşılır ve detaylı değil, boyutu yeterli değil, öge görselde uzakta kalmıŖ yorumlarını yapmaktadırlar.

Katılımcıların Ŗekil 4-5'teki ve 4-6'daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin kolay algılanabilir olmada

başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görselin boyutu yeterli olmalı, dikkat çekici ve yeterli olmalı, görseldeki öğeler algılanabilir olmalı, içeriği öğrenciler için somutlaştırmalı

4.3.2.5. Görsellerin Sayfa Üzerinde Dikkat Çekmesi

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin buldukları sayfa üzerinde dikkat çekmesine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-17'deki bulgular incelendiğinde “Görseller sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekicidir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 4'ü (2 kişi) “Tamamen katılıyorum”; % 52'si (26 kişi) “Katılıyorum”; % 26'sı (13 kişi) “Kararsızım”; % 14'ü (7 kişi) “Katılmıyorum” ve % 4'ü (2 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 56'sı (28 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerinde dikkat çektiğini düşünürken, % 18'i (9 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerinde dikkat çekmediğini düşündüğünü söyleyebiliriz. Katılımcıların % 26'sı (13 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-5'teki görselin sayfa üzerinde dikkat çekmesine ilişkin görüşleri şu şekildedir: G21 kodlu katılımcı “...kesinlikle çocuğun dikkatini çekiyor ve çok güzel bir yere konulmuş.” yorumuyla görselin sayfa üzerine yerleşiminin ve dikkat çekiciliğinin oldukça başarılı olduğunu ifade etmektedir. G22 kodlu katılımcı görselin sayfa üzerinde dikkat çekiciliğini “...iyi.” bulmaktadır. G24 kodlu katılımcı “...şekil 4-5'te mesela sıkıntı yok. Çünkü içeriği hemen altına verilmiş. İçerik başta okutu(lu)yor, belki üstüne verilse de olabilirdi ama altına verildiği için başta çocuk önbilgiyi, önbilgisi yoksa bile önbilgisi oluşuyor. Daha sonra bunu kavrayabiliyor mesela.” şeklindeki görüşüyle görselin sayfaya yerleşiminde önce içerik sonra görsel verilmesini başarılı bulmaktadır. G25 kodlu katılımcı “...çok güzel bir şekilde yukarıda anlatmış. ...Ardından resmini de koyduktan sonra, altına da bir tane sorusunu koymuşlar. ...dikkat çekici.” açıklamasıyla sayfa üzerinde önce açıklamanın verilip sonra ilgili görselin verilmesinin dikkat çekici olduğunu vurgulamaktadır. G26 kodlu katılımcı “...dikkat çekici. Zaten sayfanın büyük çoğunluğunu kaplamış.” yorumuyla görselin sayfa üzerinde dikkat çekici olduğunu düşünmektedir. G27 kodlu katılımcı “Çok

olumsuz bir durum yok. ...Normal. ...çok dikkat çekici de değil aslında.” ifadesiyle görselin çok dikkat çekici olmadığını ancak bu haliyle de yeterli olduğunu açıklamaktadır. G28 kodlu katılımcı görselin sayfa üzerinde “Çok karmaşıklık oluşturmamış.” şeklinde değerlendirmektedir. G29 kodlu katılımcı “...baktığın zaman boyut olarak öğrencinin dikkatini çektiği için yer zaten uygun olarak düşünüyorum ben. Şekil 4-5’in bulunduğu yer bence gayet iyi.” şeklindeki ifadesiyle görselin boyutunun ve konulduğu yerin dikkat çekici olduğu görüşündedir. G30 kodlu katılımcı “Dikkat çekici. Çünkü alt kısımda yer alıyor. Büyük bir boyutta.” yorumuyla görselin sayfa üzerindeki yerinin dikkat çekici olduğunu düşünmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşlerinden hareketle şekil 4-5’teki görselin yerinin dikkat çekici olduğunu, içeriğin altında olmasının olumlu bulunduğunu, boyutunun büyük olmasının dikkat çektiğini, basit ve anlaşılır olduğu söylenebilir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin şekil 4-6’daki görselin sayfa üzerinde dikkat çekmesine ilişkin görüşlerinden düşüncelerine ulaşılabilir. G21 kodlu katılımcı görseli sayfa üzerinde “...sönük kalmış.” şeklinde eleştirmektedir. G22 kodlu katılımcı “...dikkat dağıtıcı olduğunu düşünüyorum. Çünkü paragrafı bölmesi açısından sıkıntı yaratmış.” şeklindeki ifadesiyle görselin paragrafın bütünlüğünü bozduğunu ve görüntü yönünden dikkat dağıtıcı olduğunu dile getirmektedir. G24 kodlu katılımcı “...herhangi bir sıkıntı, dikkat dağıtıcı bir şey ben göremiyorum.” yorumuyla görselin sayfa üzerinde dikkat çekici olduğunu belirtmektedir. G25 kodlu katılımcı “...konulduğu yer de benim pek hoşuma gitmedi. O da sorunun bir üstüne konulabilirdi.” şeklindeki görüşüyle görselin yerinin dikkat çekici olmadığını ve başka bir yere konulması gerektiğini ifade etmektedir. G26 kodlu katılımcı “...Biraz daha büyük ve net olabilir.” açıklamasıyla görselin dikkat çekici olması için boyutunun biraz daha büyük olmasını ve görüntüsünün net olması önerisinde bulunmaktadır. G27 kodlu katılımcı “...biraz daha canlı gibi durduğu için biraz daha dikkat çekici gibi. ...Yani renklendirmeden kaynaklanıyor olabilir herhalde.” yorumuyla görselin sayfa üzerinde şekil 4-5’teki görsele göre daha dikkat çekici olduğunu belirtmektedir. G28 kodlu katılımcı “Dikkat çekiyor ama dediğim gibi bu rafinerinin çocuklar belki altında rafineri yazmasa buranın ne olduğunu düşünecekler.” şeklindeki görüşüyle görselin dikkat çektiğini ancak anlaşılır olmadığını düşünmektedir. G29 kodlu katılımcı “Şekil 4-

6'daki resim konunun tam ortasına yerleştirildiği için çocuk konuyu okuduğu zaman veya öğrenmeye çalıştığı zaman arada bir kopukluk yaşayacak diye düşünüyorum. Resim tam orta yerine değil de sayfanın en başına konulup altına bilgiler verilirse daha iyi olurdu.” şeklindeki açıklamasıyla görseli bu yönden yetersiz bulmaktadır. G30 kodlu katılımcı “...sayfanın üst kısmında yer alıyor. Onda da çok sıkıntı olduğunu düşünmüyorum.” yorumuyla görselin dikkat çekiciliğinin yeterli olduğunu düşünmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-6'daki görsel üzerine yapılan görüşmeden hareketle ilgili görselin sönük ve dikkat dağıtıcı olduğunu, paragrafı böldüğünü, boyut olarak küçük kaldığını ve öğrenci seviyesine uygun olmadığı sonucuna ulaşılabilir.

Katılımcıların şekil 4-5'teki ve 4-6'daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekmede başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Boyutu yeterli olmalı, paragrafı bölmemeli, içeriğin altında veya üzerinde olmalı, karmaşık ve dikkat dağıtıcı olmamalı, hitap ettiği öğrenci seviyesine uygun bir görsel olmalı.

4.3.2.6. Görsellerdeki Öğeler Arasındaki Uyum

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerdeki öğeler arasında uyum olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-17'deki bulgular incelendiğinde “Görsellerdeki öğeler arasında uyum vardır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 2'si (1 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 72'si (36 kişi) “Katılıyorum” ; % 14'ü (7 kişi) “Kararsızım”; % 12'si (6 kişi) şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 74'ü (37 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki öğeler arasında uyum olduğunu düşünürken, % 12'si (6 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki öğeler arasında uyum olmadığını düşünmektedir. Katılımcıların % 14'ünün (7 kişi) ise bu konuda kararsız kaldığı görülmektedir.

Anket çalışması doğrultusunda seçilen şekil 4-5'teki görselde yer alan öğelerin birbiri arasında uyum olmasına ilişkin görüşmeye katılan katılımcıların görüşleri şu şekildedir: G21 kodlu katılımcı “...Yani gayet uyumlu. Renkleri, şeyleri

birbiriyle uyumlu olmuş. Gayet iyi.” şeklindeki ifadesiyle görselin kendi içinde renkleri ve öğeleriyle uyumlu olduğu görüşündedir. G22 kodlu katılımcı “Bilgi anlamında eksikliği yok fakat renk olarak uyumda sıkıntı var. Yani tam anlamıyla yansıtmamış renk olarak. Bu da tek bir renk gibi görünüyor. O da hani soyut kalıyor ya. Çok soluk.” şeklindeki açıklamasıyla görsel öğelerin renklerinin farklılıkları ortaya çıkaramadığını ve bu nedenle görseldeki öğelerin belirgin olmadığını öne sürmektedir. G23 kodlu katılımcı “...birbiriyle uyumlu. ...Kale var, köprü var, suyu var. Bahsedilen her şey mevcut şekil 4-5’te.” şeklindeki görüşüyle görseldeki öğelerin içerikte belirtildiği şekilde yer aldığını ve görsel uyumun sağlandığını dile getirmektedir. G24 kodlu katılımcı “Yani evet, uyum kesinlikle vardır. ...Şato dediğiniz zaman zaten herkesin kafasında canlanır işte en azından iki tarafından surlarla çevrili.” şeklindeki yorumuyla görseli kendi içinde uyumlu bulmaktadır. G25 kodlu katılımcı “...kesinlikle bir bütün halinde. Biz anlamlandırabiliyoruz.” ifadesiyle görselin kendi içinde bir bütünlük sağladığını düşünmektedir. G26 kodlu katılımcı “...renkler aslında çok canlı olmadığı için sönük kalmış buradaki su falan.” şeklindeki bakış açısıyla görseldeki renklerin etkili kullanılmadığı için görsel içi uyumun yeterli olmadığını ima etmektedir. G28 kodlu katılımcı “Uyumlu bence. ...Örnek buradaki şatoda günümüze ait ya da çağıma ait hiçbir şey yok. Şurada örnek veriyorum bir arada olsaydı belki daha farklı algılayabilirdik. Ama bunun eskiye ait olduğunu tamamen bize yansıtabiliyor.” şeklindeki açıklamasıyla görselin kendi içindeki uyumun oldukça başarılı olduğunu vurgulamaktadır. G29 kodlu katılımcı “...uyumlu diye düşünüyorum. Çünkü zaten tarihi bina olduğu için, tarihi bir yapı olduğu için burada herhangi farklı bir döneme ait bir yapı yok veya bir unsur yok. Zaten köprü olsun, su, kanal olsun veya şato olsun zaten o dönemi yansıtan veya birbiriyle uyumlu öğeler diyebiliriz.” şeklindeki yorumuyla görselin sadece kendi dönemine ait öğeleri içerdiği için görsel uyum yönünden oldukça başarılı olduğunu savunmaktadır. G30 kodlu katılımcı “...fotoğrafta zaten net bir şekilde şato, sur üzerinden vermiş. Onu da yerleştirmiş fotoğrafta. Köprünün olması anlatıyor aslında. ...Bir bütünlük olduğunu düşünüyorum. Yani vermesi gereken fotoğrafı vermiş olduğunu düşünüyorum.” şeklinde belirttiği görüşüyle görselin kendi içinde uyumlu olduğunu dile getirmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşlerinden yola çıkarak şekil 4-5’teki görseldeki öğelerin birbirini tamamladığını, öğelerin bir bütün halinde olduğunu, öğeler arasındaki uyumu bozacak başka bir öğenin yer almadığını ve içerikten yola çıkarak zihnimizde canlandırdığımız öğeye

uygun yapıldığını söyleyebiliriz. Ancak görseldeki renklerin iyileştirilmesi gerektiği ifade edilebilir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-6'daki görseldeki ögeler arasında uyuma ilişkin düşüncelerine görüşme verilerinden ulaşılabilir. G21 kodlu katılımcı "...olumsuz bir resim bence. Nasıl olumsuz? Çünkü herhangi bir uyumdan bahsedemiyoruz. Biraz uzak kalmış ve yani bence olumsuz." şeklindeki yorumuyla görselin kendi içinde uyumdan yoksun olduğunu ileri sürmektedir. G22 kodlu katılımcı "Çok cezbedici gelmiyor öğrenciler için. Biraz da karamsarlığa itiyor açıkçası bence." şeklindeki açıklamasıyla görsel içinde uyumun olmadığını ve öğrenciler üzerinde de etkili olamayacağını belirtmektedir. G23 kodlu katılımcı "...bir petrol rafinerisi var ama bu çocukların ilgisini çok çekebilecek tarzda bir resim değil." şeklindeki görüşüyle görselin içinde yer alan ögelerin ilgi çekici ve uyumlu olmada yetersiz kaldığını ifade etmektedir. G24 kodlu katılımcı görsel ögeler arasında uyumu "...var." şeklinde kısaca dile getirmektedir. G25 kodlu katılımcı "...bir kopukluk var orada." ifadesiyle görselin kendi içinde bütünlükten yoksun olduğunu öne sürmektedir. G26 kodlu katılımcı görsel içi uyuma ilişkin "...bir uyum yok." düşüncesine sahip olduğu görülmektedir. G28 kodlu katılımcı "...günümüzü bize yansıtıyor. Işıl ışıl gözüküyor. Doğalgaz rezervi olduğu belli, daha doğrusu petrol rafinerisi olduğu belli." yorumuyla görseldeki ögelerin uyumlu olduğunu ifade etmektedir. G29 kodlu katılımcı "...rafineri gösterilmiş ama onun dışında birkaç tane benim bile anlayamadığım ...görseller var. Ben bunu hep birlikte düşünmek veya ilişkilendirme konusunda biraz sıkıntı yaşayacaklarını düşünüyorum öğrencilerin. O yüzden şekil 4-6'daki rafineri dışındaki diğer ögeler çıkarılabilir." şeklindeki açıklamasıyla görsel içinde uyum olmadığı üzerinde durmaktadır. G30 kodlu katılımcı "...zaten çok soyut bir şey olduğu için ne kadar da uğraşırsak 7.sınıf çocuklarının seviyesine çok uygun bir fotoğraf olmadığı için sıkıntılı." şeklindeki ifadesiyle görselin öğrenciler için anlaşılır düzeyde olmadığı tespitinde bulunmaktadır. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-6'daki görsele ilişkin görüşlerini toparlanırsa; görselde uyum yok, görseldeki öge uzakta kalmış, çekici değil ve öğrenciler üzerinde karamsarlık oluşturabilir ve öğrenci seviyesine uygun değil şeklinde dile getirilebilir.

Katılımcıların şekil 4-5'teki ve 4-6'daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin kendi içinde uyumda başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görselde yer alan öğeler birbirini tamamlamalı ve aralarında bir bütünlük algısı olmalıdır, görseldeki öğeler içinde içerikle ilgili olmayan öğe yer almamalı, görseldeki öğeler arasındaki renk uyumuna dikkat edilmeli, görseldeki öğeler öğrencilerin anlayabileceği seviyede olmalı.

4.3.2.7. Görsellerin Sayfa Üzerine Dengeli Dağıtılması

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin sayfa üzerine dengeli dağılmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-17'deki bulgular incelendiğinde “Görseller sayfa üzerinde dengeli dağıtılmıştır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 6'sı (3 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 44'ü (22 kişi) “Katılıyorum” ; % 26'sı (13 kişi) “Kararsızım”; % 20'si (10 kişi) “Katılmıyorum” ve % 4'ü (2 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 50'si (25 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerine dengeli dağıtıldığını düşünürken, % 24'ü (12 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerine dengeli dağıtılmadığını düşündüğü görülmektedir. Katılımcıların % 26'sı (13 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşme yapılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-5'teki görselin sayfa üzerine dengeli dağıtıldığıyla ilgili olarak görüşleri şu şekildedir: G21 kodlu katılımcı “...Sayfaya dağılışı da aynı şekilde uygun bence.” ifadesiyle görselin sayfaya yerleşimin başarılı olduğuna inanmaktadır. G22 kodlu katılımcı “...hani şunun(şatonun) büyüklüğünü yansıtmak için büyük çizilmiş ama çok fazla yer kaplamış sayfada.” yorumuyla görselin sayfa üzerinde fazla yer kapladığını düşünmektedir. G23 kodlu katılımcı “...biraz büyük gibi. Belki biraz daha küçültülebilir. Üstteki görselle çok uyumlu durmuyorlar.” şeklindeki açıklamasıyla görselin sayfa üzerinde kapladığı alanın küçültülmesi gerektiğini dile getirmektedir. G25 kodlu katılımcı “...çok güzel yerde konulmuş.” ifadesiyle görselin sayfa üzerinde yerleşiminin başarılı olduğunu belirtmektedir. G27 kodlu katılımcı görselin sayfa üzerindeki dağılımını “...Normal, uygun.” olarak değerlendirmektedir. G28

kodlu katılımcı “...sayfanın tümünü daha doğrusu sağını solunu tümünü kapladığı için uygun bir yer olmuş bence.” yorumuyla görseli sayfa üzerine dağılım yönünden yeterli bulmaktadır. G29 kodlu katılımcı “Olması gereken yerde bence en alt kısım(da).” açıklamasıyla görselin yerleşiminin uygun olduğunu ifade etmektedir. G30 kodlu katılımcı “...belki fotoğrafta sol üst köşeye konulabilirdi, direk sayfayı açınca göze çarpması açısından. ...Boyutu yeterli ama belki biraz sayfa düzeniyle alakalı olarak sol üst köşede yer alabilirdi.” yorumuyla görselin sayfa üzerinde sol üst köşeye yerleştirilebileceğini düşünmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni görseli bu yönden başarılı bulurken görselin sayfanın sol üst köşesine koyulabileceği ve sayfa üzerinde daha az yer kaplaması gerektiğini düşünmektedirler.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-6’daki görselin sayfa üzerinde dağılımına ilişkin görüşlerinden bazı değerlendirmeler yapılabilir. G21 kodlu katılımcı şekil 4-5’teki görseli başarılı bulurken şekil 4-6’daki görsel için “...aynı şeyi söyleyemem.” ifadesini kullanmaktadır. G22 kodlu katılımcı görselin sayfa üzerindeki yerleşiminin “...yeterli.” olduğunu düşünmektedir. G23 kodlu katılımcı “...büyüklüğü olması gereken gibi bence.” yorumuyla görselin sayfa üzerinde büyüklüğünün yeterli olduğunu dile getirmektedir. G25 kodlu katılımcı “...biraz daha ortada olabilirdi ya da en üstte olabilirdi ki tam yazıların ortasında kalmasın.” şeklindeki görüşüyle görselin sayfa üzerinde farklı yere konulabileceğini belirtmektedir. G26 kodlu katılımcı “...Biraz daha büyük ve net olabilir.” ifadesiyle görselin sayfa üzerinde daha geniş yer tutması gerektiğini savunmaktadır. G27 kodlu katılımcı görselin sayfa üzerinde dağılımına ilişkin “...biraz ...büyük olabilirdi.” yorumunda bulunmaktadır. G29 kodlu katılımcı “...Resim tam orta yerine değil de sayfanın en başına konulup altına bilgiler verilse daha iyi olurdu.” açıklamasıyla görselin sayfa üzerindeki yerleşiminin başarılı olmadığına dikkat çekmektedir. G30 kodlu katılımcı “Boyutlar daha büyük yapılabilirdi. ...Sayfa üzerinde bence doğru yerde.” yorumuyla görselin yerleşiminin uygun olduğunu ancak boyutunun büyütülebileceğini düşünmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-6’daki görselin büyüklüğünün yeterli olduğunu ve görselin sayfanın üst bölümünde olması gerektiğini belirtmektedirler.

Katılımcıların şekil 4-5'teki ve 4-6'daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin sayfa üzerinde dengeli dağıtılmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görselin dikkat çekmesi için sayfanın sol üst köşesine yerleştirilmeli, görselin büyüklüğü yeterli olmalı.

4.3.2.8. Sayfa Üzerindeki Ögelerin Birbirini Tamamlaması

Anket çalışmasının bu bölümünün bu sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki sayfa üzerinde yer alan ögelerin birbirini tamamlamasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-17'deki bulgular incelendiğinde “Sayfa üzerindeki ögeler birbirini tamamlamaktadır.” maddesine ilişkin katılımcıların % 6'sı (3 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 46'sı (23 kişi) “Katılıyorum” ; % 28'i (14 kişi) “Kararsızım”; % 16'sı (8 kişi) “Katılmıyorum” ve % 4'ü (2 kişi) de “Tamamen katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 52'si (26 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerindeki ögelerin birbirini tamamladığını düşünürken, % 20'si (10 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerindeki ögelerin birbirini tamamlamadığını düşündüğü görülmektedir. Katılımcıların % 28'i (14 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin de şekil 4-5'teki görselin bulunduğu sayfa üzerindeki ögelerin birbirini tamamlamasına ilişkin görüşleri şu şekildedir: G22 kodlu katılımcı “...ders materyalinde çok yer kaplamış hani. ...Avrupa'dan daha farklı resimler gösterilebilirdi. ...şatoların içinden de birkaç resim olabilirdi dinlerini yansıtan veya kültürlerini yansıtan.” yorumuyla sayfa üzerinde konuyla ilgili daha farklı görseller kullanılarak bütünlüğün daha iyi sağlanabileceğini düşünmektedir. G23 kodlu katılımcı “...Belki biraz küçültülebilir. Üstteki görselle çok uyumlu durmuyorlar.” ifadesiyle görselin boyutunun oldukça büyük olduğunu ve sayfa üzerindeki diğer görselle uyumlu olmadığını dile getirmektedir. G25 kodlu katılımcı “...çok güzel bir şekilde yukarıda anlatmış. ...Ardından resmini de koyduktan sonra altına bir tane de sorusunu koymuşlar.” açıklamasıyla sayfa üzerinde içerik, görsel ve soru maddesinin başarılı bir uyum sağladığını ifade etmektedir. G27 kodlu katılımcı “...Mesela burada başka bir

konuya atlamış. Mesela tımarlı sipahilere geçmiş. Çocuk şimdi tımarlı sipahi ile feodalite yönetimi arasında nasıl bir bağlantı kurabilecek.” şeklindeki görüşüyle sayfa üzerinde farklı konuların yer aldığını ve bunun da karışıklığa neden olabileceğini öne sürmektedir. G28 kodlu katılımcı “...Var. Üsteki resimle selfleri, köle olarak çalışan işçileri gösteriyor. Aşağıda da onları çalıştıran kişinin kaldığı yeri gösteriyor. Gayet uygun.” yorumuyla sayfa üzerindeki görsel öğelerin birbirini tamamladığına dikkati çekmektedir. G29 kodlu katılımcı “...şekil 4-5’teki.resmin üzerinde farklı bir resim daha var. Onunla renk tonları farklı olduğu için zıt şekilde. ...diğer resimler veya sayfa yapısı biraz daha düzeltilebilir.” şeklindeki görüşüyle sayfa üzerinde bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç olduğunu ifade etmektedir. G30 kodlu katılımcı “Bir bütünlük var. Üst kısımda da yine Orta Çağ’da anlatıyor işte senyörlerin ve onların topraklarında çalışan köylülerin görüntülerini üstte onu vermiş, altta da işte onların başındaki kişileri vermiş. O açıdan uyumlu olduğunu düşünüyorum.” şeklindeki açıklamasıyla sayfa üzerindeki içerik ve görsellerin birbirini tamamladığını ve bir bütünlük içinde olduğunu dile getirmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ilgili soruda görsel için farklı düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların bir bölümü sayfa üzerinde içerikle görseller arasında bir bütünlük olduğunu düşünürken bir bölümü de sayfa üzerinde daha farklı görseller olabileceğini ve mevcut görseller arasında uyum olmadığını dile getirmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-6’daki görselin bulunduğu sayfa üzerindeki öğelerin birbirini tamamlamasına ilişkin görüşlerini incelenirse: G21 kodlu katılımcı “...Mesela Katar’ın başkenti Doha’dan bir görünüş diye. Ben çocuklara şey anlatıyorum. İşte Katar ...petrol bulduktan sonra yüksek kuleler, binalar falan yapılmış diye. ...birinci görselinde petrol ile ilgili şey verilmiş. Çocukların anlaması zor bence.” yorumuyla sayfa üzerindeki öğeler arasında bütünlük olmadığını düşünmektedir. G22 kodlu katılımcı “...Sadece bir resim olması olmuyor gibi. Yani birkaç tane küçük ve birbirini tamamlayıcı resim.” ifadesiyle sayfa üzerinde konuyla ilgili daha fazla görsel unsur olması gerektiğini savunmaktadır. G24 kodlu katılımcı “...herhangi bir sıkıntı, dikkat dağıtıcı bir şey ben göremiyorum.” açıklamasıyla sayfa üzerindeki unsurların başarılı olduğunu öne sürmektedir. G25 kodlu katılımcı “...(görsel) biraz daha ortada olabilirdi ya da en üstte olabilirdi ki tam yazıların ortasında kalmasın.” görüşüyle görselin içeriğin

ortasında yer almasının sayfanın bütünlüğünü bozduğunu ima etmektedir. G28 kodlu katılımcı "...sayfanın yapısıyla tam uyumlu değil. ...Olmamış." ifadesiyle sayfa üzerinde içerikle görselin birbirini tamamlamadığını belirtmektedir. G29 kodlu katılımcı "...aynı sayfada farklı bir fotoğraf var. Ama bu fotoğrafla rafineri, fotoğrafı 199.fotoğraf arasında ben bir bağlantı kuramadım. Çok farklı resimler olarak duruyorlar. İyileştirilebilir." yorumuyla sayfa üzerindeki görsel unsurların birbirini tamamlanmadığını ifade etmektedir. G30 kodlu katılımcı "...Alta Katar'ın başkentinden bir görüntü var. Üstte hani direk çok soyut bir şekilde petrol rafinerisini verip alta böyle bir başkent görüntüsünü vermesi, çok fazla uyumlu gelmedi gözüme. Yani belki biraz daha su petrol rafinerisi ile ilgili başka fotoğraflar verseydi. Çünkü hani vermek istediği mesaj o sayfa genelinde de." şeklindeki açıklamasıyla sayfa üzerindeki görsel unsurların birbirini tamamlamadığına vurgu yapmaktadır. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni sayfa üzerinde daha fazla görsel kullanılması gerektiğini, görselin paragrafı böldüğünü, sayfa üzerinde görseller arında bütünlük olmadığını düşündükleri söylenebilir.

Katılımcıların şekil 4-5'teki ve 4-6'daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle görsellerin sayfa üzerindeki bütünlüğün sağlanmasında başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Sayfa üzerinde içerik görsel uyumu olmalı, sayfa üzerinde görselleri içeriği bölmemeli, görsellerin boyutlandırılması dikkatli yapılmalı ve görseller arasında boyut anlamında da uyum olmalı, genelde sayfa üzerinde içerik ve görseller arasında bütünlük olmalı.

4.3.2.9. Görsellerin Baskısının Açık, Net ve Temiz Olması

Anket çalışmasının bu bölümünün son sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin öğrenciyi düşündürücü nitelikte olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-17'deki bulgular incelendiğinde "Görsellerin baskısı açık, net ve temizdir." maddesine ilişkin katılımcıların % 12'si (6 kişi) "Tamamen katılıyorum"; % 48'i (24 kişi) "Katılıyorum"; % 18'i (9 kişi) "Kararsızım"; % 12'si (6 kişi) "Katılmıyorum" ve % 10'u (5 kişi) de "Tamamen katılmıyorum" şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan

hareketle katılımcıların % 60'ı (30 kişi) ders kitaplarındaki görsellerin baskısının açık, net ve temiz olduğunu düşünürken, % 22'si (11 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerin baskısının açık, net ve temiz olmadığını düşündükleri görülmektedir. Katılımcıların % 18'i (9 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-5'teki görselin baskısının açık, net ve temiz olmasına ilişkin görüşleri şu şekildedir: G21 kodlu katılımcı "...baskısı bence biraz daha ...açık ve rengi biraz daha açık olursa bence daha iyi olurdu ama yine de çocuk bunu ayırt edebiliyor ve dikkatini çekiyor." yorumuyla görselin baskısının yeterli olmadığını ancak yine de dikkat çekici olduğunu belirtmektedir. G22 kodlu katılımcı "...Daha canlı olabilirdi yaş grubuna hitaben." açıklamasıyla görselin renklerinin daha canlı olabileceğine vurgu yapmaktadır. G23 kodlu katılımcı "...baskı açık, net, anlaşılır." şeklindeki görüşüyle görselin baskısını yeterli bulmaktadır. G25 kodlu katılımcı görselin baskısı için "...biraz daha net olabilirdi." şeklinde düşüncelerini belirtmektedir. G26 kodlu katılımcı şekil 4-5'teki görselin şekil 4-6'daki görselden "...daha net." olduğunu düşünmektedir. G28 kodlu katılımcı "Ondan yana bir sıkıntı yok." ifadesiyle görselin baskı yönünden yeterli olduğunu savunmaktadır. G29 kodlu katılımcı "...resim bakıldığı zaman zaten anlaşılabilir düzeyde. Herhangi bir bulanıklık veya bozulma tarzında bir durum yok. Gayet açık, anlaşılır şekilde görünüyor. Hani bakıldığı zaman yakından uzaktan ne olduğu anlaşılabilir." yorumuyla görselin baskısının oldukça başarılı olduğuna vurgu yapmaktadır. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşleri doğrultusunda görselin baskısının net olduğunu ifade edebiliriz. Ancak katılımcılar renk kalitesinin biraz daha iyileştirilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin şekil 4-6'daki görselin baskısının açık, net ve temiz olmasına ilişkin düşüncelerini ele alındığında: G21 kodlu katılımcı "...böyle soluk kalmış, soluk kalan şeyler de zaten genelde ilgi çekmez." yorumuyla görselin baskısının yeterince canlı olmadığına dikkat çekmektedir. G22 kodlu katılımcı "...daha canlı olabilirdi. Daha renkli olabilirdi." şeklindeki değerlendirmesiyle görselin renk kalitesinin yetersizliğine işaret etmektedir. G23 kodlu katılımcı görselin baskısını "...düzeltmeli." şeklinde değerlendirmelidir. G25 kodlu katılımcı görselin baskısı için "...biraz daha net

olabilirdi.” şeklinde düşüncelerini ifade etmektedir. G26 kodlu katılımcı “...hani şunlar(rafineri) algılanmıyor. Bir ateş falan filan var ama. Yok yani rafineri.” ifadesiyle görselin içerdiği ögenin anlaşılmadığını öne sürmektedir. G28 kodlu katılımcı “...baskısı da renkleri de canlılığı da gayet uygun görünüyor.” açıklamasıyla görseli baskısı yönünden başarılı bulduğunu dile getirmektedir. G29 kodlu katılımcı “...eksik kalıyor diye düşünüyorum görüntü olarak. Çünkü çocuklar baktığı zaman burada renk tonlarından dolayı olsun daha önce söylediğimiz gibi çocuklar algılamakta zorlanacaklar. Biraz daha farklı renkler veya görüntü şeklinde uygulanabilirdi.” ifadeleriyle görselin baskı ve görüntü yönünden yeterli olmadığını düşünmektedir. G30 kodlu katılımcı “...şekilde yani denizle gökyüzünün aynı durması. Sadece işte petrol rafinerisinden çıkan ateşin gözükmesi net değil.” yorumuyla görselin baskı yönünden eksik kaldığını düşündüğünü göstermektedir. Görüşemeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşlerinden yola çıkarak görselin baskısının net olmadığı ve soluk kaldığı, renklerin canlı ve dikkat çekici olmadığı çıkarımı yapılabilir.

Katılımcıların şekil 4-5’teki ve 4-6’daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine yanıtlardan hareketle bir görselin baskısının açık, net ve temiz olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Baskısı açık, net ve temiz olmalı, görsellerin görüntüsü net olmalı ve bulanık olmamalı, görsellerin renklendirmeleri canlı ve ilgi çekici olmalı.

4.3.3. Gerçekçilik Yönünden Veriler ve Bulgular

Tablo 4-18 genel olarak incelendiğinde 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görseller üzerine 50 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan anket çalışmasının sonuçları ile anket çalışması sonucunda ilgili ders kitabından bir olumlu ve bir olumsuz görsel üzerine 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan görüşme verileri ele alınmıştır. Anket çalışmasının “Gerçekçilik Yönünden” verileri ele alındığında: “Görsellerdeki öğeler gerçeğine uygundur.” maddesi %84,

“Görsellerde verilen bilgiler doğrudur.” maddesi %80,

“Görsellerdeki bilgiler günceldir” maddesi %60,

“Görsellerdeki bilgiler/ öğeler doğru yerleştirilmiştir.” maddesi %60

oranında katılımcılar tarafından olumlu bulunmaktadır.

Tablo 4-18: Görsellerin Gerçeklik Yönünden Öğretmenler Tarafından Değerlendirilmesi Sonuçları

Gerçeklik Yönünden	Tamamen Katılıyorum				Katılıyorum				Kararsızım				Katılmıyorum				Tamamen Katılmıyorum				Toplam			
	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%	K	E	T	%
1. Görsellerdeki öğeler gerçeğine uygundur.	-	6	6	12	15	21	36	72	1	2	3	6	2	3	5	10	-	-	-	-	18	32	50	100
2. Görsellerde verilen bilgiler doğrudur.	-	5	5	10	15	20	35	70	2	6	8	16	1	1	2	4	-	-	-	-	18	32	50	100
3. Görsellerdeki bilgiler günceldir.	1	4	5	10	9	16	25	50	5	8	13	26	2	4	6	12	1	-	1	2	18	32	50	100
4. Görsellerdeki bilgiler / öğeler doğru yerleştirilmiştir.	1	3	4	8	10	16	26	52	4	10	14	28	3	3	6	12	-	-	-	-	18	32	50	100

Not: K kadın katılımcıları; E erkek katılımcıları; T toplam katılımcı sayısını; % ise katılımcıların oranını ifade etmektedir.

Tablo 4-18 genel olarak incelendiğinde “Görsellerdeki bilgiler günceldir” maddesi katılımcıların %60’ı, “Görsellerdeki bilgiler/ öğeler doğru yerleştirilmiştir.” maddesi de aynı şekilde katılımcıların %60’ı tarafından katılımcılar tarafından olumlu bulunduğu görülmektedir. Bu durum ilgili ders kitabında görsellerde yer alan bilgilerin güncelliğinin katılımcıların %40 tarafından yeterli bulunmadığını göstermektedir. Benzer şekilde katılımcıların %40’ı görsellerdeki bilgilerin veya öğelerin doğru yerleştirilmediğini düşünmektedirler.

4.3.3.1. Görsellerdeki Öğelerin Gerçeğine Uygun Olması

Anket çalışmasının bu bölümdeki ilk sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerde yer alan öğelerin gerçeğine uygun olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-18’deki bulgular incelendiğinde “Görsellerdeki öğeler gerçeğine uygundur.” maddesine ilişkin katılımcıların % 12’si (6 kişi) “Tamamen katılıyorum”; % 72’si (36 kişi) “Katılıyorum”; % 6’sı (3 kişi) “Kararsızım”; % 10’u (5 kişi) “Katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 84’ü (42 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki öğelerin gerçeğine uygun olduğunu düşünürken, % 10’u (5 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki öğelerin gerçeğine uygun olmadığını düşünmektedir. Katılımcıların % 6’sının (3 kişi) ise bu konuda kararsız kaldığı görülmektedir.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-5’teki görseldeki öğelerin gerçeğine uygun yapıldığı üzerine görüşlerinden düşüncelerine ulaşılabilir. G21 kodlu katılımcı “Kesinlikle gerçeğine uygun şekil 4-5’teki şato gerçeğine uygun. Çünkü ben bunu görsel olarak videoda da göstermişim. Gerçeğine uygun bir şekilde verilmiş.” açıklamasıyla görseldeki öğelerin gerçekteki görüntüsüne uygun olduğunu dile getirmektedir. G22 kodlu katılımcı “...gerçeğine uygun ama dediğim gibi tam anlamıyla yansıtmıyor.” ifadesiyle görselin gerçeğine uygun olmasına rağmen içeriği yansıtmada yeterli olmadığını düşünmektedir. G23 kodlu katılımcı görselin “...gerçeğine uygun.” olduğunu belirtmektedir. G24 kodlu katılımcı görseli gerçeğine “...uygun.” olarak değerlendirmektedir. G25 kodlu katılımcı görselin “...gerçeğine uygun bir şekilde yapılmış.” olduğunu ifade etmektedir. G26 kodlu katılımcı görseli “...anlatılanlara göre gerçeğe uygundur.” şeklinde

değerlendirmektedir. G27 kodlu katılımcı görselin “...gerçek.” olduğu tespitinde bulunmaktadır. G28 kodlu katılımcı görselin gerçeğine “...Birebir uygun.” şeklinde belirtmektedir. G29 kodlu katılımcı “...resim zaten gerçeklik olarak da o dönemi yansıttığı için birebir aynı bir yapı diyelim. Herhangi bir farklılık yok o dönemde ne varsa aynı günümüze kadar ulaşmış şekli bize gösterilmiş.” açıklamasıyla görselin dönemindeki şekliyle günümüze ulaştığını ve fotoğrafın da gerçeği birebir yansıttığını düşünmektedir. G30 kodlu katılımcı “...bir sıkıntı olmadığını düşünüyorum. Yani gerçekten vermek istenen mesajı vermiş.” yorumuyla görselin gerçekçilik yönünden yeterli olduğunu dile getirmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-5’teki görsel üzerine görüşlerinden hareketle bir görselin gerçeğe uygun olması için gerçek hayattaki görüntüsüne uygun olmalı, görseldeki öğeler içerikte anlatılanlara uygun olmalı ve mümkünse fotoğraf olmalıdır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-6’daki görseldeki öğelerin gerçeğine uygun olmasına ilişkin yapılan görüşme sonuçları şu şekildedir: G21 kodlu katılımcı “...gerçeğine uygun bir şekilde verilmiş ama ... Resmin boyutu küçük kalmış. Yani dikkat çekici değil.” ifadesiyle görselin boyutunun yeterli olmadığı için gerçeğine uygunluğunun çok öne çıkamadığını ima etmektedir. G22 kodlu katılımcı “Çok boyutlu olarak değerlendirmeyeceklerdir. Yani ön planda olanları göreceklerdir. O yüzden ...eksik olduğunu düşünüyorum.” yorumuyla görseldeki ana öğenin öne çıkarılmadığı için görselin yeterli olmadığını vurgulamaktadır. G23 kodlu katılımcı görselin “...gerçeğine uygun.” olduğunu düşünmektedir. G24 kodlu katılımcı görselin gerçeğine “...uygun.” olduğunu dile getirmektedir. G25 kodlu katılımcı “...öğrenci bir şey anlayamaz burada.” ifadesiyle görselin anlaşılır olmadığına işaret etmektedir. G26 kodlu katılımcı “...rafineriyi göstermek lazım birebir çocuklara aslında onlarda görmedikleri için rafineriyi.” şeklindeki yorumuyla görselin öğrencilerin önbilgilerine uygun olmadığına dikkat çekmektedir. G27 kodlu katılımcı görseli “...gerçek.” olarak değerlendirmektedir. G28 kodlu katılımcı görselin gerçeğine “...uygun.” olduğunu düşünmektedir. G29 kodlu katılımcı “...tam olarak yansıttığını düşünemiyorum ben. Çünkü bir rafineri resmi konulmuş. Ama bunu algılamak veya rafineri olduğunu çocuğa belirtmek biraz daha zor diyebiliriz.” ifadesiyle görselin anlaşılır olmaktan uzak olduğu için gerçeğini yansıtmada etkili olamadığına vurgu yapmaktadır. G30 kodlu katılımcı

“...biraz çocukların uzak olduğu bir konu olduğu için belki sıkıntı yaratabilir. Yoksa aynen çekilmiş bir fotoğraf.” yorumuyla görselin öğrenci seviyesine uygun olmadığı için anlaşılmayabileceğini ileri sürmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin görüşlerinden yola çıkarak şekil 4-6’daki görselin gerçeğe uygunluğu üzerine yapılan görüşme sonuçlarına göre görseldeki öğeler ön plana çıkarılmalı, görseldeki öğeler anlaşılır olmalı ve görseldeki öğeler öğrencilerin ön bilgilerine uygun olmalıdır.

Katılımcıların şekil 4-5’teki ve 4-6’daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görseldeki öğelerin gerçeğine uygun olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: görseldeki öğeler gerçek hayattaki görüntülerine uygun olmalı, görseldeki öğeler içerikteki bilgiye uygun olmalı, görsel mümkünse fotoğraf olmalı, görsel anlaşılır olmalı ve görseldeki öğeler öğrencilerin ön bilgilerine uygun olmalıdır.

4.3.3.2. Görsellerde Verilen Bilgilerin Doğruluğu

Anket çalışmasının bu bölümdeki ikinci sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerde verilen bilgilerin doğruluğuna ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-18’deki bulgular incelendiğinde “Görsellerde verilen bilgiler doğrudur.” maddesine ilişkin katılımcıların % 10’u (5 kişi) “Tamamen katılıyorum” ; % 70’i (35 kişi) “Katılıyorum” ; % 16’sı (8 kişi) “Kararsızım”; % 4’ü (2 kişi) “Katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 80’i (40 kişi) ders kitaplarındaki görsellerde verilen bilgilerin doğru olduğunu düşünürken, % 4’ü (2 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerde verilen bilgilerin doğru olmadığını düşünmektedir. Katılımcıların % 16’sı (8 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-5’teki görselde verilen bilgilerin doğruluğuna ilişkin görüşlerine bakıldığında: G21 kodlu katılımcı “Böyle şatolar şeyde var. Özellikle mesela bu surlara benzer surlar İstanbul’da da var yani.” şeklindeki bakış açısıyla görselde verilen bilgilerin doğru olduğunu düşünmektedir. G23 kodlu katılımcı görselde verilen bilgilerin “...doğru.” olduğunu

belirtmektedir. G25 kodlu katılımcı "...doğru. O yukarıda(içerikte) anlatılanla da olsun bizim öğrendiklerimiz olsun doğru bir şekilde konulmuş." yorumuyla görseldeki öğelerin verdiği bilgilerin doğru olduğunu dile getirmektedir. G27 kodlu katılımcı görselde verilemeye çalışılan bilgileri "...doğrudur." şeklinde değerlendirmektedir. G28 kodlu katılımcı "...Birebir doğru tüm verilenler." ifadesiyle görselde verilen bilgilerin doğru olduğunu vurgulamaktadır. G29 kodlu katılımcı "...verilen bilgiler doğru. Çocuk nerden bakarsa baksın, nereden araştırılma yapılırsa yapılsın veya kime sorarsa sorsun, hep aynı bilgiler karşısına çıkıyor. Bunlar ispatlanmış bilgiler olduğu için zaten veya yazılı kaynaklarda belirtilen bilgiler olduğu için herhangi bir yanlış bilgi yok diyebiliriz." şeklindeki açıklamasıyla görselde verilen bilgilerin değiştirilemeyeceğini ve bu nedenle doğru bilgiler olduğunu ifade etmektedir. G30 kodlu katılımcı "...bir sıkıntı olmadığını düşünüyorum." ifadesiyle görselde verilen bilgilerin doğru olduğunu ileri sürmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninın şekil 4-5'teki görsel üzerine görüşme sonuçlarından yola çıkarak görseldeki bilgilerin doğru olması için görseldeki öğelerin gerçeğe uygun olmalı, görseldeki bilgiler içeriğe uygun olmalı ve görseldeki öğeler yazılı bilgi ve belgelere uygun olmalıdır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-6'daki görselde verilen bilgilerin doğruluğuna ilişkin görüşme sonuçları şu şekildedir: G21 kodlu katılımcı "...Yani tabi ki gerçekteki kısmı var. Yani onu yansıtıyor ama daha açık bir şekilde olursa çocuk bunu gerçekte olduğunu da daha da anlayabilir." ifadesiyle görselin gerçekte olduğunu ve bu nedenle de görselin verdiği bilgilerin doğru olduğunu düşünmektedir. G23 kodlu katılımcı görselde verilen bilgileri "...doğru." olarak nitelendirmektedir. G25 kodlu katılımcı "...ben bildiğim için doğrudur ama ...öğrenci bunu anlayamaz." yorumuyla görselde verilen bilgilerin doğru olduğunu ancak anlaşılır olmadığını ifade etmektedir. G26 kodlu katılımcı "...bana hiç petrol rafinerisi imajı vermiyor ki. ...Ben Aliğa'dakini görmüştüm mesela böyle değil." ifadesiyle görselin verdiği bilgilerin doğru olmadığını öne sürmektedir. G27 kodlu katılımcı görselde verilemeye çalışılan bilgileri "...doğrudur." şeklinde değerlendirmektedir. G28 kodlu katılımcı "...birebir zaten fotoğraf olduğu için." şeklindeki görüşüyle görselin fotoğraf olduğu için verdiği bilgilerin de doğru olduğuna dikkat çekmektedir. G29 kodlu katılımcı "...farklı yansıtmaları olabilir, farklı aktarmaları olabilir. Bu yüzden güvenilirliği biraz daha az diyebiliriz."

şeklindeki açıklamasıyla görseldeki bilgilerin doğruluğunun şekil 4-5'teki görsele göre sorgulanabilir olduğunu ima etmektedir. G30 kodlu katılımcı "...ülkenin ekonomisinin dayandığı bir şeyden bahsediyor. Petrolden. Dolayısıyla böyle bir fotoğraf vermesi normal." şeklindeki görüşüyle görselin bu yönden yeterli olduğunu düşünmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin şeklin 4-6'daki görsel üzerine görüşlerinden hareketle bir görselin içerdiği bilgilerin doğru olması için net ve anlaşılır olmalı, öğrencilerin seviyesine uygun olmalı, görseldeki öğeler bilinen gerçek görüntüsüne sahip olmalı ve özellikle mümkünse fotoğraf tercih edilmelidir.

Katılımcıların şekil 4-5'teki ve 4-6'daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görseldeki bilgilerin doğru olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görseldeki öğeler gerçek görüntülerini yansıtmalı, görseldeki öğeler içerikteki bilgiye uygun olmalı, görseldeki öğeler net ve anlaşılır olmalı, görsel mümkünse fotoğraf olmalı ve görsel öğrenci seviyesine uygun olmalıdır.

4.3.3.3. Görsellerdeki Bilgilerin Güncel Olması

Anket çalışmasının bu bölümdeki üçüncü sorusuyla 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerdeki bilgilerin güncel olmasına ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-18'deki bulgular incelendiğinde "Görsellerdeki bilgiler günceldir." maddesine ilişkin katılımcıların % 10'si (5 kişi) "Tamamen katılıyorum" ; % 50'si (25 kişi) "Katılıyorum" ; % 26'sı (13 kişi) "Kararsızım"; % 12'si (6 kişi) "Katılmıyorum"; %2'si (1 kişi) ise "Tamamen katılmıyorum" şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 60'ı (30 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki bilgilerin güncel olduğunu düşünürken, % 14'ü (7 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki bilgilerin güncel olmadığını düşündüğü söylenebilir. Katılımcıların % 26'sı (13 kişi) ise bu konuda kararsız kalmaktadır.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmenin şeklin 4-5'teki görselin güncel olmasına ilişkin düşünceleri görüşme verilerinden inceleyebilir. G21 kodlu katılımcı "...Ortaçağ'da yaşanmış bir durumu anlattığı için tabii ki şu an güncel değil." ifadesiyle görselin geçmiş döneme ait bir öğeyi barındırdığı için güncellikten

uzak olduğunu ileri sürmektedir. G22 kodlu katılımcı "...kalıplaşmış veriler olduğu için çok da güncellik gerektirmiyor." yorumuyla görselin güncellik gerektirmeyen bir ögeyi içerdiğine vurgu yapmaktadır. G24 kodlu katılımcı "...Sağlam duran şatolar da var." ifadesiyle görselin güncel olan bir ögeye yer verdiğini düşünmektedir. G25 kodlu katılımcı "...güncel. Çünkü bu eskiden yapılmış bir yapılmış bir yapının üzerine restore edilmiş bir hali var." yorumuyla görselin eski zamanlara ait bir ögeyi içerse bile güncelliğini koruduğuna inanmaktadır. G26 kodlu katılımcı "Bunun güncelliğini konuşamayız zaten. Geçmişe ait." açıklamasıyla görselin günümüze ait olmayan bir ögeyi içerdiğini öne sürmektedir. G29 kodlu katılımcı "...günlük hayata yakındır diyebiliriz. Öğrencilerin çevresinde gördüğü bir tarihi yapı olduğu için örnek olarak söyleyelim. Çocuk bunu araştırdığı zaman günümüzde de bunun farkına varabilir veya günümüzle ilişkilendirme yapabilir." şeklindeki görüşüyle görselin günümüzde de ayakta olan geçmişe ait bir yapıyı barındırdığını ve günümüzle bağlantı kurulabileceğini dile getirmektedir. G30 kodlu katılımcı "...Günümüzde ya da çevremizde böyle bir şeye denk gelmesi artık çok uzak bir ihtimal." yorumuyla görselin günümüzde ulaşılacak bir yapıyı içermediğini belirtmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-5'teki görselin güncelliği konusunda farklı fikirlere sahiptirler. Öğretmenler görselin güncel olması için günümüze ait olması, öğrencilerin günlük hayatta karşılaşılabilecekleri bir öge olması gerektiği üzerinde durmaktadırlar.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-6'daki görselin güncel olmasına ilişkin yapılan görüşme sonuçları şu şekildedir: G21 kodlu katılımcı "...şu an günümüzde olan şeyler." açıklamasıyla görselin günümüze ait bir ögeyi yansıttığını ve bu nedene de güncel olduğunu belirtmektedir. G22 kodlu katılımcı "...Dünyadaki gelişmeleri takip etme, savaşlar veya olaylar konusunda bağlantılar kurulabilir." şeklindeki görüşüyle görselden yola çıkarak günümüze ait olaylarla bağlantı kurulabileceğini dile getirmektedir. G24 kodlu katılımcı görselin "...güncel." olduğunu düşünmektedir. G25 kodlu katılımcı görseli "...günümüz teknolojisiyle yapılmış." olarak değerlendirmekte ve güncel olduğunu savunmaktadır. G26 kodlu katılımcı "...petrol rafinerisi daha modern bir şekilde. ...Güncel." ifadesiyle görselin günümüze ait bir ögeyi içerdiğini vurgulamaktadır. G29 kodlu katılımcı "...kolay kolay göremeyecekleri bir yapı. Rafineri her bölgede bulunmadığı için çocuk bunu günlük hayata uyarlamakta, adapte etmekte biraz daha

zorlanabilir diyebiliriz.” yorumuyla görselin öğrencilerin sıklıkla karşılaşamayacağı bir ögeyi içerdiği için güncellikten biraz uzak olduğunu düşünmektedir. G30 kodlu katılımcı “...belgeselerde ülkelerle ilgili ya da haberlerde ülkelerin bu konuyla ilgili herhangi bir çalışması olduğunda ...görseli görebilirler tabi ki.” açıklamasıyla görselin öğrencilerin günlük hayatta medya aracılığıyla görebilecekleri güncellikte olduğunu düşünmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni şekil 4-6’daki görsel üzerine yapılan görüşme sonucundan anlaşıldığı üzere bir görselin güncel olması için günümüze ait olması gerektiği, güncel olaylarla bağlantı kurulabilmesi gerektiği ve öğrencilerin günlük hayatta karşılaşabileceği ögeler olması gerektiğini düşünmektedirler.

Katılımcıların şekil 4-5’teki ve 4-6’daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görselin güncel olmada başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir: Görseldeki ögeler günümüze ait olmalı, görseldeki öge günlük hayatla bağlantı kurulabilecek türden olmalı ve görseldeki öge öğrencilerin günlük hayatta karşılaşabilecek şekilde olmalıdır.

4.3.3.4. Görsellerdeki Bilgilerin / Ögelerin Doğru Yerleştirilmesi

Anket çalışmasının bu bölümdeki dördüncü sorusuyla 7. sınıf ders kitabındaki görsellerdeki bilgilerin veya ögelerin görsel üzerine doğru yerleştirilmesine ilişkin veriler elde edilmeye çalışılmaktadır. Tablo 4-18’deki bulgular incelendiğinde “Görsellerdeki bilgiler / ögeler doğru yerleştirilmiştir.” maddesine ilişkin katılımcıların % 8’i (4 kişi) “Tamamen katılıyorum”; % 52’si (26 kişi) “Katılıyorum”; % 28’i (14 kişi) “Kararsızım”; % 12’si (6 kişi) “Katılmıyorum” şeklinde görüşe sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgulardan hareketle katılımcıların % 60’ı (30 kişi) ders kitaplarındaki görsellerdeki bilgilerin / ögelerin doğru yerleştirildiğini düşünürken, % 12’si (6 kişi) ise ders kitaplarındaki görsellerdeki bilgilerin / ögelerin doğru yerleştirilmediğini düşündüğü söylenebilir. Katılımcıların % 28’inin (14 kişi) ise bu konuda kararsız kaldığı görülmektedir.

Görüşmeye katılan Sosyal Bilgiler öğretmenleri şekil 4-5’teki görseldeki ögelerin ve bilgilerin görsele doğru yerleştirilmesi konusundakini düşüncelerini

görüşme verilerinden çıkarılabilir. G21 kodlu katılımcı görseldeki bilgi ve öğeleri “...kesinlikle doğru bir şekilde yerleştirilmiş.” olarak değerlendirmektedir. G24 kodlu katılımcı düşüncelerini “...yerleştirmede herhangi bir sıkıntı göremedim.” şeklinde belirtmektedir. G26 kodlu katılımcı “...doğru. Etrafı suyla çevrili. ...olması gerektiği gibi.” ifadesiyle görseldeki öğelerin doğru yerleştirildiğini belirtmektedir. G28 kodlu katılımcı görseldeki öğelerin “...kendi içerisinde doğru yerleştirilmiş.” olduğunu düşünmektedir. G29 kodlu katılımcı “...görselde yerleştirme ...uygun olarak gösterilmiş. Çünkü kalenin etrafı olsun, çevresi olsun veya şatonun görüntüsü olsun veya şatoya giriş yerleri olsun. Bunların hepsi açık açık bu fotoğrafta belirtilmiş bakıldığı zaman.” yorumuyla görselin içerisine öğelerin yerleşiminin anlaşılır bir şekilde yapıldığına dikkat çekmektedir. G30 kodlu katılımcı “...fotoğrafta bir sıkıntı olmadığını düşünüyorum.” açıklamasıyla görselin bu yönden yeterli olduğunu ileri sürmektedir. Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni görseldeki bilgi ve öğelerin doğru yerleştirildiğini düşünmektedirler.

Görüşmeye katılan 10 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile şekil 4-6'daki görselde yer alan bilgilerin ve öğelerin doğru yerleştirilmesine ilişkin yapılan görüşme sonuçları şu şekildedir: G21 kodlu katılımcı görseli “...yerleştirilmesi uygun değil.” şeklinde değerlendirmektedir. G24 kodlu katılımcı “...yerleştirmede herhangi bir sıkıntı göremedim.” ifadesiyle görseldeki öğelerin yerleşimini uygun bulmaktadır. G26 kodlu katılımcı görseldeki yerleştirmeleri “...olması gerektiği gibi.” yapıldığını düşünmektedir. G28 kodlu katılımcı “...kendi içerisinde doğru yerleştirilmiş. Bir petrol rafinerisinin nasıl olacağını bize aktarabiliyor.” yorumuyla görseldeki öğenin yerleştirmesinin yeterli olduğunu dile getirmektedir. G29 kodlu katılımcı “...uzaktan çekilmiş bir fotoğraf ve bunun ilk bakışta ne olduğu anlaşılamayacak bir fotoğraf. O yüzden farklı tarzda bir çekim noktasında bu fotoğraf çekilseydi belki daha açıklayıcı olabilirdi.” açıklamasıyla görselin yerleşimin değerlendirilebilmesi için anlaşılır olmadığını vurgulamaktadır. G30 kodlu katılımcı “...fotoğrafta bir sıkıntı olmadığını düşünüyorum.” şeklindeki görüşüyle görseli yeterli bulmaktadır. Görüşme sonucunda 10 Sosyal Bilgiler öğretmeninin şekil 4-6'daki görseldeki bilgilerin öğelerin doğru yerleştirilmesine ilişkin farklı düşüncelere sahip oldukları görülmektedir.

Katılımcıların Şekil 4-5'teki ve 4-6'daki görseller üzerine görüşme formunun bu maddesine verdikleri yanıtlardan hareketle bir görseldeki bilgilerin veya ögelerin grŐle doğu yerleştirmede başarılı olması için dikkat edilmesi gereken noktalar Şu Şekilde sıralanabilir: Görsel görseldeki ögeyi gerçek hayatta olduğu gibi aktarabilmeli, görseldeki ögeler içerikteki bilgiyle eliŐmemeli.

BÖLÜM V: ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE SONUÇLAR DOĞRULTUSUNDA ÖNERİLER

Eğitim – öğretim ortamı düşünüldüğünde tüm teknolojik ilerleme ve gelişmelere karşın ders kitaplarının okullarda kullanılan temel kaynak olmaya devam ettiği görülmektedir. Bu durum ders kitaplarının eğitim – öğretim sürecinin en çok kullanılan ve en önemli bilgi kaynaklarından biri olarak günümüzde önemini koruduğunu göstermektedir. Bunun en önemli nedeni bu sürecin iki olmazsa olmaz unsuru olan öğrenci ve öğretmene sağladığı faydalar olduğu söylenebilir. Nitekim ders kitapları öğretmenler için bir rehber işlevi görürken öğrenciler için de çeşitli alanlardaki bilgilere daha kısa sürede ve daha derli toplu ulaşma imkanı tanımaktadır (Cemaloğlu, 2003; Ceyhan & Yiğit, 2004; Demirel & Kıroğlu, 2008; Kılıç, 2008; Tan, 2009).

Eğitim ortamlarında önemli bir yere sahip olan ders kitaplarının dağıtımı 2003 – 2004 eğitim – öğretim yılından itibaren MEB tarafından ücretsiz olarak yapılmaktadır. MEB ders kitabı alımını ihale usulü yapmakta ve bu ihalelere çok sayıda yayınevi katılmaktadır (Bayrakçı, 2005). Bu durum beraberinde ders kitaplarının niteliğini gündeme getirmektedir. Bu niteliklerden biri de ders kitaplarında kullanılan görsellerdir. Çünkü günümüzde ders kitapları incelendiğinde içeriğin hemen hemen yarısına yakınına fotoğraf, resimler, karikatürler, grafikler, tablolar, şekiller gibi görsellerin oluşturduğu görülmektedir. Bu görsellerin her birinin kendine özgü özellikleri ve kullanımında dikkat edilmesi gereken önemli noktalar olduğu bilinmektedir (Oğuzoğlu, 2003). Bu bilgiden hareketle bu çalışmada incelenen 5, 6 ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin mevcut durumu anket çalışması ve görüşme verileri doğrultusunda ortaya koymak amaçlanmıştır.

5.1. Araştırma Sonuçları

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, 2015 – 2016 eğitim- öğretim yılında İstanbul ilinde devlet ortaokullarında kullanılan 5, 6 ve 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellere ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada

ulaşılan sonuçlar bu bölümde ele alınacaktır. Bu kapsamda anket çalışmasından elde edilen veriler önceki yıllarda Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellere ilişkin yapılan çalışmalardan elde edilen verilerle karşılaştırılacaktır. Anket çalışmasından ve görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda öneriler geliştirilecektir.

İncelenen ders kitaplarında 400 sayfada (5. sınıf 116, 6. sınıf 138 ve 7. sınıf 146) 1031 görsel (5. sınıf 352, 6. sınıf 332 ve 7. sınıf 347) tespit edilmiştir. Sayfa başına düşen görsel sayısı 5. sınıf ders kitabında 3.03, 6. sınıf ders kitabında 2.4 ve 7. sınıf ders kitabında ise 2.3 olduğu görülmüştür. Bu sayılar göz önüne alındığında incelenen ders kitaplarının görseller yönünden yeterli olduğu söylenebilir. Ancak ilgili kitaplarına bakıldığında tüm sınıf düzeylerinde toplam 19 görsel çeşidine (5. sınıf 11, 6. sınıf 10 ve 7. sınıf 14) ulaşılmıştır. Tüm sınıf düzeylerinde en fazla kullanılan görsel çeşidinin fotoğraf olduğu tespit edilmiştir. Toplam 1031 görselin 612'sini (toplam görsellerin %59.3) fotoğraflar oluşturmaktadır. Tarih şeridi, Gravür, minyatür gibi görsel çeşitleri sadece 7. sınıf ders kitabında sadece birer defa kullanıldığı görülmüştür. Kavram haritası, zihin haritası, Diyagram gibi görsel çeşitleri de sadece 5. sınıf ders kitabında yer almıştır. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi için önemli bir yere sahip olabilecek olan karikatüre incelenen ders kitabında rastlanamamıştır. Bu durumda incelenen ders kitaplarının görsel sayısı ve sayfa başına düşen görsel sayısı bakımından yeterli olduğu, ancak görsel çeşitliliği bakımından eksik kaldığı söylenebilir.

Araştırmanın anket uygulamasına her sınıf düzeyinde 50 olmak üzere 150 öğretmen gönüllülük esasına göre katılmıştır. Araştırmaya katılan bu 150 öğretmenden 54'ü (%36'sı) kadın, 96'sı (%64'ü) erkektir. Anket çalışması 5.sınıftan 116 sayfadaki 332, 6.sınıftan 138 sayfadaki 332 ve 7.sınıftan 146 sayfadaki 347 görsel üzerine yapılmıştır. Anket çalışmasına katılan katılımcıların anket sonuna yerleştirilen “en olumlu bulduğunuz iki görsel” ve “en olumsuz bulduğunuz iki görsel” şeklindeki iki açık uçlu soru sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda ilgili ders kitaplarında “en fazla olumlu bulunan” ve “en fazla olumsuz bulunan” olmak üzere her sınıf düzeyinden iki görsel belirlenmiştir. Belirlenen bu görseller üzerine her sınıf düzeyinden 10 olmak üzere toplam 30 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile de görüşme yapılmıştır. Bu öğretmenlerin 12'si (%40'ı) kadın ve 18'i (%60'ı) erkektir.

Araştırmadan elde edilen bulgular aşağıda ele alınarak bir takım sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır:

Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içerikle uyumuna ilişkin anket verileri incelendiğinde araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5.sınıf düzeyinde %76'sı, 6 ve 7. sınıf düzeyinde %80'ni ilgili ders kitaplarındaki görsellerin içerikle uyumlu olduğunu düşünmektedir. Ders kitaplarında kullanılan görseller içeriğe uygun seçilmesi durumunda istenilen mesajın iletilmesine yardımcı olacaktır. Bunun aksine bir durumda ise içerikte iletilmek istenen mesaj görsel yoluyla verilemeyecektir (aktaran Demircioğlu, 2011; Carney & Levin, 2002; Halis, 2004; Kochhar, 2009; Pettersson, 2000). Ancak araştırma sonuçları katılımcıların bir bölümünün görsellerin içerikteki mesajı yansıtmadığı, içerik görsel bütünlüğünün sağlamadığı, görsellerin öğrenci seviyesine uygun olmadığı gibi nedenlerle görselleri içerikle uyumlu bulmadıklarını göstermektedir. Bu durumda ilgili görsellerin içeriği yansıtmada tam olarak yeterli olmadığı ortaya çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler ile ilgili alanlarda yapılan çalışmalara bakıldığında da Sosyal Bilgiler ders kitaplarında görsel içerik uyumunun yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Öcal ve Yiğittir (2007), 2005 – 2006 eğitim-öğretim yılında Kırıkkale’de 71 öğretmenle 4 ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları öğretmen görüşlerine göre değerlendirmişler ve “Ders kitabındaki görseller, yazılı ifadeler ile uygun olarak yerleştirilmiştir” maddesi öğretmenler tarafından %63.4 başarılı bulunmuştur. Türkel (2010) çalışmasında Sosyal Bilgiler 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında içerik - görsel bütünlüğünün sağlanamadığını ortaya koymuştur (ss.93 - 95). Demircioğlu (2011) çalışması kapsamında Trabzon’da 49 tarih öğretmenini kapsayan bir araştırma yapmış ve kitapta yer alan görsellerin bir kısmının metinle uyumlu olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Şahin (2012), 6. sınıf düzeyinde dört yayınevine ait Sosyal Bilgiler ders kitabının “İpek Yolunda Türkler” ünitesini mesaj tasarımı ve ilkeleri açısından incelemiş ve ilgili ders kitaplarında görsel öğelerle metin içeriğinin tutarlılığını orta düzeyde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır (s.145). Hem araştırma sonuçları hem de önceki çalışmaların sonuçları ışığında ders kitaplarındaki görsellerin içerikle uyumunun yeterli düzeyde olmadığını söylemek mümkündür. Bu durum ilgili ders kitaplarının hazırlanması aşamasında içerik görsel uyumunun sağlanması noktasında gerekli özenin gösterilmediğini ortaya koymaktadır. Belirtilen bu çalışmaların sonuçlarıyla araştırma sonuçlarının birbirini desteklediği görülmektedir.

Ders kitaplarında kullanılan görsellerin içerikte anlatılanlara hiçbir yanlış anlam yüklemeyen öğrencilerin fikirlerini geliştirmeli ve konunun içeriğinin açıklanmasına yardımcı olmalıdır (Becer, 2011; Carney & Levin, 2002; Janko & Peskova, 2013; Oğuzoğlu, 2003; Schnotz, 2002). Eğer görseller karmaşık olurlarsa çoğunlukla öğrenmeye yardımcı olmayıp, öğrenmeyi engelleyici olabilir (Carney & Levin, 2002). Bu durumda ise öğrenciler görseli anlamada zorluk yaşayabilir (Becer, 2011). Bunun önüne geçebilmek için ders kitaplarında öğrencilerin anlayabileceği görseller kullanılmalıdır. Böylece öğrenciler herhangi bir açıklamaya veya yoruma gereksinim duymadan görseldeki mesajı kendileri anlayabileceklerdir (Kochhar, 2009). Ancak Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içeriği açıklamasına ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %72'si, 6. sınıf düzeyinde %66'sı ve 7. sınıf düzeyinde %70'i ilgili ders kitaplarını olumlu değerlendirmektedir. Bu sonuç incelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarının katılımcıların önemli bir bölümü tarafından yeterli bulunmadığını göstermektedir. Buradan hareketle katılımcıların bir bölümünün bu yönden ilgili ders kitaplarındaki görsellerin iyileştirilmesi gerektiğini düşündüklerini göstermektedir.

Ders kitaplarındaki görsellerin önemli amaçlarından biri sözel içeriğin öğrencilere daha hızlı ve kolay iletilmesine yardımcı olmaktır (Ceyhan & Yiğit, 2004; Janko & Knecht, 2013). Bundan dolayı ders kitaplarındaki görseller boş yere hazırlanmamalı ve içerikte iletilmek istenen mesajın aktarımına katkı sağlamalıdır (Alpan, 2004; Becer, 2011; Carney & Levin, 2002). Wileman (1993), görsel malzemelerin iyi hazırlanması ve uygun biçimde sunulması durumunda bilginin öğrenenler tarafından hem öğrenilmesinin hem de hatırlanmasının kolaylaşabileceğini belirtmiştir (aktaran Katsioloudis, 2010). Haring ve Fry (1979) ve Aglin (1986) tarafından yapılan çalışmalar bu bilgiyi desteklemektedir. Nitekim Haring ve Fry (1979) görsellerin içerikteki bilgilerin hatırlanmasını kolaylaştırıp kolaylaştırmadığını araştırdıkları ve üç gruba yaptıkları çalışmalarında bir gruba görsel olmadan diğer iki gruba ise görsel kullanılarak hikaye anlatılmıştır. Beş gün sonra habersiz yapılan çalışmada görselle öğrenen grupların görsel olmadan öğrenen gruba oranla daha fazla içerikteki bilgiyi hatırladıkları ortaya çıkmıştır (ss. 187 - 189). Benzer şekilde Aglin (1986) yaptığı çalışmada görsel kullanılarak sunulan içeriğin görsel kullanılmadan sunulan içeriğe göre öğrenciler tarafından hatırlanmasının %11 - %15 arasında daha fazla olduğu ve içerikle görsel

kullanılmasının içeriğin hatırlanma süresini 26 günden 55 güne kadar çıkardığı sonucuna ulaşmıştır (ss.12 -16). Ancak araştırmamızın bulgularına göre incelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içeriği desteklemesine ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %68'i, 6. sınıf düzeyinde %76'sı ve 7. sınıf düzeyinde %54'ü ilgili ders kitaplarının içeriği desteklemede olumlu olduğunu düşünmektedir. Sonuçlar incelendiğinde özellikle 7. sınıf ders kitabının diğerlerine oranla daha az olumlu bulunduğu göze çarpmaktadır. Hiçbir ders kitabının katılımcıların %80'i tarafından bile içeriği desteklemede olumlu bulunmadığı görülmektedir. Bu halleriyle katılımcıların bir bölümüne göre ilgili ders kitaplarındaki görsellerin içeriği desteklemede yeterli olmadığı ortadadır. Ülkemizde daha önce yapılan araştırma sonuçlarına bakıldığında araştırma sonuçlarımızla benzer sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Yalçınkaya (2004) 2003 – 2004 eğitim-öğretim yılında Kayseri’de 72 Sosyal Bilgiler öğretmeni ve 8. sınıf öğrencileri ile ilköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan haritaların nitelikleri ve kullanılabilirliklerine ilişkin yaptığı çalışmada ilgili ders kitabındaki haritaların konuları destekleyici tarzda hazırlanma durumunu araştırmaya katılan öğretmenlerin %31’i “çok” düzeyde değerlendirirken, %38’i “orta” düzeyde ve %22.5’i de “az” düzeyde etkili olarak değerlendirmişlerdir. Dursun ve Eşgi (2008) 2005 - 2006 eğitim - öğretim yılında yaptıkları çalışmada Sosyal Bilgiler 4 ve 5. sınıfa ait altı ders kitabını 48 görsel tasarım ilkesine göre değerlendirmiş ve “Görsel öğelerin mesaj aktarımına katkıda bulunmaları” yönünden ilgili ders kitaplarından dördünün uygun olmadığı ve ikisinin de kısmen uygun olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Şahin (2012) yaptığı araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarında metnin içeriğini destekleyen görsel öğelerin çok az düzeyde kullanıldığını ortaya koymuştur. Hem araştırma sonuçları hem de daha önceki araştırma sonuçları, Sosyal Bilgiler ders kitapları hazırlanırken görsellerin içeriği desteklemesine yeterince önem verilmediği noktasında örtüşmektedir.

Görseller ders kitaplarındaki anlaşılması güç olan konuları görselleştirerek basitleştirebilir ve bu konuların daha kolay öğretilmesine katkı sağlayabilir (Ceyhan & Yiğit, 2004; Cruz & Thornton, 2012; Janko & Knecht, 2013; Kochhar, 2009; Yaşar & Seremet, 2007). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içeriği somutlaştırmasına ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %50’si, 6. sınıf düzeyinde %60’ı ve 7. sınıf düzeyinde %48’i ilgili ders

kitaplarını olumlu değerlendirmektedir. Sonuçlar incelendiğinde katılımcıların yarısının ilgili ders kitaplarının içeriği somutlaştırmada oldukça yeterli olmadığını düşündüklerini ortaya çıkmaktadır. Görsellerin en önemli özelliklerinden biri somutlaştırmadır. Fakat sonuçlar göz önüne alındığında incelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarının somutlaştırma yönünden katılımcıların bir bölümü tarafından yeterli bulunmadığını gözler önüne sermektedir. Araştırma sonuçlarımıza benzer bir çalışmayı da Nalçacı (2011) yapmıştır. Nalçacı (2011), 2008 - 2009 eğitim- öğretim yılında Erzurum'da 35 ilköğretim okulunda 5. sınıflarda görev yapan 85 sınıf öğretmeni ile 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının fiziksel yapısı, tasarımı, dili, görsel düzeni vb. özelliklerini öğretmen görüşlerine göre incelemiş ve ilgili ders kitabıyla ilgili "Grafikler ve tablolar verileri somutlaştırmaktadır" maddesine öğretmenler %45 "evet" yanıtını vermişlerdir. Bu araştırma sonuçları da araştırmamızdan elde edilen sonuçları desteklemektedir.

Ders kitapları hazırlanırken içerikte iletilmek istenen mesaj belirlenmeli ve görselde bu mesaja yer verilmelidir (Pettersson, 2000). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içeriğin ana fikrine dikkat çekmesine ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %52'si, 6.sınıf düzeyinde %50'si ve 7. sınıf düzeyinde %60'ı ilgili ders kitaplarını olumlu değerlendirmektedir. Çalışma sonuçları katılımcıların yarısına yakınının ilgili ders kitaplarında kullanılan görselleri içeriğin ana fikrine dikkat çekmede yeterli bulmadığını ortaya koymaktadır. Bu yönden ders ilgili ders kitaplarının belirgin bir farklılık sağlayamadığı görülmektedir.

Görseller öğrencileri düşünmeye teşvik ederek onların hayal dünyalarının zenginleşmesine ve üst düzey düşünme becerilerinin gelişmesine katkıda bulunabilirler (aktaran Virtuli & Santoli, 2013; Ceyhan & Yiğit, 2004; Cruz & Thornton, 2012; Levie & Lentz, 1982). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının öğrenciyi düşündürücü nitelikte olmasına ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %36'sı, 6. sınıf düzeyinde %38'i ve 7. sınıf düzeyinde %32'si ilgili ders kitaplarını olumlu değerlendirmektedir. Araştırmanın bu maddesi anlam yönünden ankette elde edilen en düşük sonuçlar olarak ortaya çıkmaktadır. İlgili ders kitaplarından hiçbirinin katılımcıların üçte ikisi tarafından başarılı bulunmadığı görülmektedir. Bu ise katılımcıların büyük çoğunluğuna göre

ilgili ders kitaplarındaki görsellerin tasarımında öğrenciyi düşünmeye sevk edici bir çalışma yapılmadığını, yapıldıysa bile bu anlamda başarılı olunmadığını ortaya koymaktadır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarıyla ilgili bu maddeye yönelik daha önceki araştırma sonuçları da şu şekildedir: Yalçinkaya (2004), yukarıda ayrıntıları verilen Sosyal Bilgiler ve öğretmenleriyle 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki haritalar üzerine yaptığı araştırmasında ilgili ders kitabındaki haritaların öğrencileri muhakeme etmeye ve yaratıcı düşünmeye, kıyaslamaya, edinilen bilgidен hareketle sonuçlar çıkartmaya yöneltecek şekilde hazırlama durumunu öğretmenlerin %43.7'sinin “orta” düzeyde, %23.9'unun “çok” düzeyde ve %21.1'inin ise “az” düzeyde değerlendirdiği görülmüştür. Dursun ve Eşgi (2008), araştırmasında 4 ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına ilişkin “Görsel öğelerin mesaj aktarımında öğrenci için uyarıcı olması” maddesinin incelediği altı ders kitabından beşinin uygun olmadığı, birinin ise kısmen uygun olmadığını ortaya koymuştur. Şahin (2012), yukarıda bahsedilen araştırmasında görsel öğelerin öğrenciyi düşündürmede çok az düzeyde etkili kullanıldığı ve görsel öğelerin genellikle ilgi ve dikkat çekmede, bilgiye yönlendirmede, araştırma yapmaya imkan tanımada amacına hizmet etmediği sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçların araştırma sonuçlarımızla uyumlu olduğu görülmektedir. Bu durum ise Sosyal Bilgiler ders kitaplarının hazırlanması aşamasında görsellerin öğrencilerin zihinsel gelişimlerini ve hayal dünyalarını geliştirmeye gereken önemin ve özenin gösterilmesi gerektiğini açıkça göstermektedir.

Görsellerde kullanılan renkler kitaba ilginin çekilmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Kitaplarda renkler önemli bilgi ve ayrıntılara, benzerlik ve farklılıklara dikkat çekme, öğrencilerin ilgisini odaklama, zıtlık oluşturma, içeriğin anlaşılmasını kolaylaştırma gibi pek çok farklı amaç için kullanılabilir (Alpan, 2004; Kaptan & Kaptan, 2004; Kılıç & Seven, 2005). Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin renklerinin birbiriyle uyumuna ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %66'sı, 6.sınıf düzeyinde %68'i ve 7. sınıf düzeyinde %84'ü ilgili ders kitaplarını olumlu olarak değerlendirmektedir. Anket verilerinden elde edilen sonuçlara bakıldığında 7. sınıf düzeyinde renklerin kullanımının diğer ders kitaplarına karşın belirgin bir üstünlüğü göze çarpmaktadır. Ancak katılımcıların bir bölümüne göre 5 ve 6. sınıf düzeylerinde renkler arası uyum yeterli seviyede değildir. Bu maddeye ilişkin ülkemizde yapılan çalışmalara

rastlamak mümkündür. Seven (2001), 2000 – 2001 eğitim – öğretim yılında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yönelik yedi ilde bulunan 18 ilköğretim okulunun 4, 5, 6 ve 7. sınıflarında okuyan 1367 öğrenci ve bu öğrencilerin Sosyal Bilgiler derslerine giren 60 öğretmenin görüşleri doğrultusunda Sosyal Bilgiler ders kitaplarını değerlendirmiş (s.26) ve ilgili ders kitaplarından 5. sınıfta görsellerde renklerin uygun kullanılmadığı ve 7. sınıfta ise renklerin konuyla uyumlu olmadığı sonucuna ulaşmıştır (s.60). Yalçınkaya (2004), yukarıda ayrıntıları verilen araştırmasında 7. sınıf ders kitabındaki haritalara yönelik araştırmaya katılan öğrenciler ders kitabındaki haritaların renklerinin güzel olma durumunu %65.6’sı renklendirmeleri güzel bulmuş, diğerleri ise bulmamıştır (s.77). Taş (2007) yaptığı çalışmada 2005 – 2006 eğitim – öğretim yılında 4 ve 5. sınıf öğretmenlerinin MEB sosyal ders kitabına ilişkin görüşlerini belirlemek için Konya ilinde 312 sınıf öğretmeni ile çalışma yapmış ve “ Kitapta kullanılan renkler ilgi çekicidir” maddesine katılımcıların %61.9’u tamamen katılıyorum cevabını verdiğini ortaya koymuştur (ss.521-524). Dursun ve Eşgi (2008), yukarıda tanıtılan araştırmasında “ Rengin amacına uygun kullanılması” maddesi bakımından incelediği 4 ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersine ait altı ders kitabının da uygun olmadığı sonucuna ulaşmıştır (s.28). Nalçacı (2011), 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına ilişkin 85 sınıf öğretmeniyle yaptığı çalışmada “Renkler arası uyum ve bütünlük sağlanmıştır” maddesi katılımcıların %62.5’i tarafından “evet” olarak değerlendirilmiştir. Şahin’in (2012), yukarıda ayrıntıları verilen araştırmasında 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki “İpek yolunda Türkler” ünitesine ait incelenen dört yayınevine ait ders kitabında görsel öğelerin renkli olmasına kısmen özen gösterildiği, ancak kullanılan renklerin çoğunlukla amacına uygun kullanılmadığı ve renklerin önemli ayrıntıları vurgulamadığı ortaya çıkmıştır (ss.136-146). İncelenen araştırma sonuçlarıyla 5 ve 6. sınıf ders kitaplarına yönelik elde edilen bulgular birbiriyle uyumlu olduğu görülmektedir.

Ders kitaplarında kullanılan öğelerin boyutunun doğru seçilmesi kitabın etkili kullanımı ve öğretici öğelerin verimliliği açısından önemlidir (Kılıç & Seven, 2005). Kullanılan görsellerin oranı, konunun önemi ile doğru orantılı olarak ayarlanmalı (Ceyhan & Yiğit, 2004) ve görsel tasarımda iletilmek istenen mesaja göre vurgulanacak öğe ölçülendirilerek öne çıkarılmalıdır (Becer, 2011; Kaptan, 2008). Görsellerin içeriği ayrıntı gerektiriyorsa boyutların büyük ve geniş tutulmalıdır

(Alpan, 2004). Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsel öğelerin boyutlarının konunun önemine göre yapılmasına ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %52'si, 6. sınıf düzeyinde %42'si ve 7. sınıf düzeyinde %58'i ilgili ders kitaplarını olumlu olarak değerlendirmektedir. Araştırmanın bu maddesine ilişkin sonuçlar ilgili ders kitaplarındaki boyutlandırma Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin %42'si tarafından yeterli görülmemektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin neredeyse yarısı görsellerin boyutlandırılmasının amacına uygun yapılmadığını düşünmektedir. Özellikle 6. sınıf ders kitabı bu yönden katılımcıların çoğunluğu tarafından yeterli bulunmamaktadır. Bu maddeyle ilgili yapılmış çalışmaların sonuçlarına bakalım. Dursun ve Eşgi (2008), yukarıda tanıtılan araştırmasında “ Görsel öğelerin boyutlarının amacına uygun kullanılması” maddesi bakımından incelediği 4 ve 5.sınıf Sosyal Bilgiler dersine ait incelenen altı ders kitabının da uygun olmadığı sonucuna ulaşmıştır (s.28). Şahin (2012) bahsedilen araştırmasında görsel öğelerin boyutlarının çoğunlukla gerçeğine uygun olarak kullanılmadığı, benzerlik ve farklılıkları vurgulayacak özelliklere dikkat edilmediği, mesajları etkili kılacak ve ön plana çıkaracak detaylara özen gösterilmediğini ortaya koymuştur (s.146). Bu araştırmaların sonuçları araştırmamızla uyum içerisindedir. İncelenen ders kitaplarında da katılımcıların önemli bir bölümü görsellerin boyutlarının ayarlanmasına yeterli özen gösterilmediğini düşünmektedirler.

Görsellerin tüm öğeler bir konuyla ilgili birbiriyle uyumlu olacak şekilde seçilmeli ve birbirini tamamlayacak şekilde düzenlenmelidir (Alpan, 2004; Becer, 2011). Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerdeki bütün öğelerin içerikle ilgili olmasına ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %58'i 6. sınıf düzeyinde %56'sı ve 7. sınıf düzeyinde %46'sı ilgili ders kitaplarını olumlu olarak değerlendirmektedir. Araştırma sonuçları Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin neredeyse yarıya yakınının görsellerdeki öğelerin kendi içindeki tasarımının yeterli olmadığını düşündüklerini göstermektedir. Görsel içindeki öğeler arasında bir bütünlük sağlanmadığında görselin amacına hizmet edebilmesi olanaklı değildir. Benzer şekilde bir sonuca da Dursun ve Eşgi (2008) ulaşmıştır. Yapılan araştırmada “ Tasarımda bütünlük ilkesine uyulması” maddesi için incelenen altı ders kitabının da uygun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları ve önceki araştırma sonuçları Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görsellerin tasarımında bütünlük algısının tam olarak oluşmadığını ortaya koymaktadır.

İnsanlar çevreleri öncelikle görerek tanımaya başladıkları için eğitim sürecinde de görsel algılama üzerinde önemle durulması gereken bir konudur (Oğuzoğlu, 2003). Görsel algılama için devamlılık önemli olduğundan görsel öğeler gözün hareketlerine uygun yönde yerleştirilmeli ve görsellerin algılama yönü öğrenciler için dikkat dağıtıcı olmamalıdır (Becer, 2011). Yapılan araştırmalar insan gözünün sayfa üzerindeki hareketinin sol üst köşeden sağa ve yukarıdan aşağıya doğru bir sıralamada hareket ederek devamlılığı sağladığını ortaya koymuştur (Becer, 2011; Kaptan, 2008; Kılıç & Seven, 2005). Araştırmamızın sonuçlarına göre; Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin kolay algılanabilir olmasına ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %54'ü, 6. sınıf düzeyinde %60'ı ve 7. sınıf düzeyinde %58'i ilgili ders kitaplarını olumlu olarak değerlendirmektedir. Sonuçlar incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin önemli bir bölümü ders kitaplarındaki görsellerin kolay algılanabilir olduğunu düşünmemektedirler. Önceki araştırma sonuçlarını ele alındığında araştırmamızı destekleyen sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Nitekim Taş (2007), yukarıda ayrıntıları verilen araştırmasında “Kitapta kullanılan resimler gözün kolaylıkla algılayabileceği şekilde hazırlanmıştır” şeklindeki maddeye 312 katılımcının %60'ı “Tamamen Katılıyorum” cevabını verdiğini ortaya koymuştur (s.524). Dursun ve Eşgi (2008) de yukarıda bahsedilen araştırmasında “Tasarımda yalınlık ve basitlik ilkesine uyulması” maddesi bakımından incelediği 4 ve 5. sınıflara ait altı ders kitabının da uygun olmadığı sonucuna ulaşmıştır (s.27). Türkel (2010), 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına yönelik yaptığı araştırma sonucunda ders kitabının düzeninin çok karmaşık olduğunu ve algılamayı zorlaştırdığını ortaya koymuştur (ss.93- 95). Hem önceki çalışmaların sonuçları hem de araştırmamızın sonuçları Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin hazırlanması aşamasında kolay algılanabilir olmasına yeterince dikkat edilmediğini göstermektedir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekici olmasına ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %54'ü, 6. sınıf düzeyinde %50'si ve 7. sınıf düzeyinde %56'sı ilgili ders kitaplarını olumlu olarak değerlendirmektedir. Araştırma sonuçları ilgili ders kitaplarını inceleyen katılımcıların %44'ünün ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekmede yeterli bulmadıklarını ortaya koymaktadır. Bu yönden incelenen ders kitaplarından hiçbirini

diğerlerine belirgin bir üstünlük sağlayamadığı görülmektedir. Taş (2007), ilgili araştırmasında 4 ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını “Kitaptaki resim, grafik, şekil ve tablolar sayfaya uygun yerleştirilmiştir” maddesi çerçevesinde öğretmen görüşlerine göre değerlendirmiş ve katılımcıların sadece %45.8’i “Tamamen Katılıyorum” şeklinde değerlendirmede bulunduğu görülmüştür(s.524). Dursun ve Eşgi (2008), araştırmasında “Görsel öğelerin yerleştirilmesinde hareketin sağlanması ” yönünden incelen altı ders kitabından dördünün uygun olmadığı, ikisinin de kısmen uygun olduğunu ortaya koymuştur (s.29). Şahin (2012) araştırmasında incelen dört yayınevine ait 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki görsellerin sayfa üzerinde yerleştirilmesini çok az düzeyde etkili kullanıldığını tespit etmiştir (s.145). İlgili araştırma sonuçları ile karşılaştırıldığında araştırma sonuçlarının birbirlerini desteklediği görülmektedir. Bu sonuçlar sayfa üzerinde görsel öğelerin yerleşimine gereken önemin verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Araştırmamızın sonuçlarına göre Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerdeki öğeler arasında uyum olmasına ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %62’si, 6. sınıf düzeyinde %70’i ve 7. sınıf düzeyinde %74’ü ilgili ders kitaplarını olumlu olarak değerlendirmektedir. Görsellerin tüm öğeler bir konuyla ilgili birbiriyle uyumlu olacak şekilde seçilmeli ve birbirini tamamlayacak şekilde düzenlenmelidir (Alpan, 2004; Becer, 2011). Araştırma sonuçları incelendiğinde araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenleri 6 ve 7. sınıf ders kitaplarını 5. sınıf ders kitabına oranla nispeten daha olumlu değerlendirdikleri görülmektedir. Katılımcıların 5.sınıf düzeyinde %38’i, 6.sınıf düzeyinde %30’u ve 7.sınıf düzeyinde %26’sı bu yönden ilgili ders kitaplarındaki görsellerin yeterli düzeyde olmadığını düşünmektedirler.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerine dengeli dağıtılmasına ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %58’i, 6. sınıf düzeyinde %58’i ve 7. sınıf düzeyinde %50’si ilgili ders kitaplarını olumlu olarak değerlendirmektedir. Bu sonuçlar katılımcıların yaklaşık yarısının ilgili ders kitaplarındaki görsellerin sayfa üzerinde dengeli dağıtılmadığını düşündüklerini göstermektedir. Buradan hareketle katılımcıların yarısına yakınının ilgili ders kitaplarında sayfa üzerinde görsellerin dengeli dağıtılmasına gereken önemin verilmeye başlanmadığını düşündükleri

söylenbilir. Dursun ve Eşgi (2008), araştırmalarında “Tasarımda denge ilkesine uyulması” maddesine ilişkin inceledikleri altı ders kitabının da buna uygun olmadığı sonucuna varmışlardır (s.28). Türkel (2010) araştırmasında 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında metinler ile görsel öğeler düzensiz verildiği için karmaşıklık oluştuğu görüşüne ulaşmıştır (ss. 93 -95). Nalçacı (2011), ilgili araştırmasında “Sayfalarda yazılı ve görsel araçların hizalanmasına dikkat edilmiştir” ekindeki maddesine ilişkin katılımcıların %51,3’ü “evet” şeklinde katıldıklarını ortaya koymuştur (s.326). Araştırma sonuçları önceki yıllarda yapılan araştırma sonuçlarıyla benzer yönde olup Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsel düzen oluşturulurken denge unsuruna gereken önemin ve özenin gösterilmesi gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

Araştırmamızın kapsamında incelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sayfa üzerindeki öğelerin birbirini tamamlamasına ilişkin anket verileri, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tüm sınıf düzeylerinde %52’si ilgili ders kitaplarını olumlu olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Bu sonuç incelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki sayfalar üzerindeki yazı ve görsellerin birbirini tamamlamasına ilişkin olarak katılımcıların hemen hemen yarısının olumlu bir düşünceye sahip olmadığını göstermektedir. Taş (2007) araştırmasında incelediği 4 ve 5. sınıflara ait Sosyal Bilgiler ders kitaplarının “Kitabın sayfalarında kullanılan öğeler birbiriyle bütünlük oluşturmaktadır” maddesi yönünden katılımcıların sadece %40.7’si “Tamamen Katılıyorum” değerlendirmesinde bulunduğunu ortaya koymuştur (s.524). Dursun ve Eşgi (2008), çalışmalarında sayfa üzerinde “Belirgin bir bütünlük ve görsel devamlılığın sağlanması” yönünden inceledikleri altı ders kitabının da uygun olmadığı sonucuna varmışlardır (s.28). İncelenen araştırma sonuçları elde edilen sonuçlarla tutarlı olduğu görülmektedir. Bu ise Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki sayfa tasarımında içerik görsel arasında bütünlüğün sağlanmasına yeterince dikkat edilmediğini göstermektedir.

Araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin baskısının açık, net ve temiz olmasına ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %48’i, 6. sınıf düzeyinde %62’si ve 7. sınıf düzeyinde %60’ı ilgili ders kitaplarını olumlu olarak değerlendirmektedir. Sonuçlar incelendiğinde 6 ve 7. sınıf düzeyinde katılımcıların önemli bir bölümü görsellerin baskısını açık, net ve temiz olduğunu düşünmediği görülürken 5. sınıf düzeyinde

katılımcıların yarısından fazlasının olumlu düşünmemesi oldukça dikkat çekmektedir. Ders kitaplarında baskı unsuru görsel ve yazılı öğelerin anlaşılmasını sağlayan en önemli faktörlerden biridir. Bu nedenle baskıda meydana gelebilecek eksiklikler, ders kitabındaki görsellerin ve yazıların alıcılar tarafından algılanmasını güçleştirebilir, hatta tamamen engelleyebilir. Bu durumun önüne geçebilmek için baskının kalitesini etkileyen kullanılan mürekkep, kullanılan kağıdın kalitesi, baskı tekniği gibi unsurlar yakından etkilemektedir (Kılıç & Seven, 2005). Bu durum göz önüne alındığında incelenen ders kitaplarında baskı kalitesine yeterince dikkat edilmediği görülmektedir. Baskıya yönelik önceki yıllarda yapılan çalışmaların sonuçları şu şekildedir: Seven (2001), yukarıda bahsedilen araştırmasında 4, 5, 6 ve 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirmiş ve 5 ve 6. sınıf düzeyinde incelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan fotoğrafların baskısının yeterli olmadığı sonucuna ulaşmıştır (s.61). Yalçinkaya (2004), öğretmen ve öğrencilerle yaptığı araştırmasında 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki haritaları incelemiş ve Sosyal Bilgiler öğretmenleri haritaların estetik yönden uygun, net ve temiz baskılı olma durumunu katılımcıların %37,5'i "çok" düzeyde, %27,8'i "orta" düzeyde ve %26,4'ü de "az" düzeyde değerlendirmiştir. Öcal ve Yiğittir (2007) yaptıkları çalışmada Sosyal Bilgiler 4 ve 5. sınıf ders kitaplarını öğretmen görüşlerine göre değerlendirmişler ve incelenen ders kitaplarını "Ders kitabı ve çalışma kitabında kullanılan öğretime yardımcı unsurlar estetik yönden uygun, net ve temiz baskılıdır" maddesi yönünden katılımcıların sadece %59,2'si başarılı bulmuştur (s.56). Dursun ve Eşgi (2008) araştırmalarında inceledikleri 4 ve 5. sınıfa ait altı ders kitabından hiçbirini "Baskısının net, düzgün ve temiz yapısı" yönünden uygun bulunmadığını ortaya koymuşlardır. Hem araştırma sonuçları hem de önceki yıllarda Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yönelik yapılan araştırma sonuçları Sosyal Bilgiler ders kitaplarında baskının yeterli olmadığını göstermektedir.

Araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerdeki öğelerin gerçeğe uygun olmasına ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %74'ü, 6. sınıf düzeyinde %82'si ve 7. sınıf düzeyinde %84'ü ilgili ders kitaplarını olumlu olarak değerlendirmektedir. Sonuçlar incelendiğinde 5. sınıf düzeyinde katılımcıların olumlu düşünme oranı 6 ve 7. sınıf düzeylerine göre

daha az olduğu gör÷lmektedir. Bu y÷nden de ilgili ders kitaplarının gözden geçirilmesi ve gerekli iyileştirilmelerin yapılması gerektiği söylenebilir.

Araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerde verilen bilgilerin doğru olmasına ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %80'i, 6. sınıf düzeyinde %88'i ve 7. sınıf düzeyinde %80'i ilgili ders kitaplarını olumlu olarak değerlendirmektedir. Ders kitaplarındaki görsel unsurlar, içerikte anlatılanları hiçbir yanlış anlaşılmaya yer vermeyecek şekilde doğru aktarmalıdır (Oğuzoğlu; 2003). Elde edilen veriler ışığında incelenen madde katılımcılar tarafından ankette en yüksek oranda olumlu bulunmasına karşın katılımcıların 5. sınıf düzeyinde %20'si, 6. sınıf düzeyinde %12'si ve 7. sınıf düzeyinde %20'si bu y÷nden ilgili ders kitaplarını yeterli görmemektedirler. Yalçınkaya (2004), 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki haritaların niteliklerine ilişkin yaptığı araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitabındaki haritalarda yanlış bilgiye rastlanma durumuna baktığında; rastlayanların oranını %30, rastlamayanların oranını %70 olarak bulmuştur. Bu araştırmanın verileri de araştırma sonuçlarımıza yakın olması nedeniyle destekleyici bir veri sunmaktadır. Ders kitabı olarak kullanılan bir kitap olabildiğince doğru bilgi ile donatılması gerekmektedir. Aksi halde öğrencileri yanlış bilgilerle donatacak ve ilerde telafisi çok güç olabilecek birtakım sorunların çıkmasına ortam hazırlayabilir.

Araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerdeki bilgilerin güncel olmasına ilişkin anket verileri ele alındığında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %44'ü, 6. sınıf düzeyinde %62'si ve 7. sınıf düzeyinde %60'ı ilgili ders kitaplarını olumlu olarak değerlendirmektedir. Sonuçlara bakıldığında özellikle 5. sınıf düzeyinde katılımcıların yarısından fazlasının kullanılan görsellerin güncel olduğunu düşünmedikleri gör÷lmektedir. Güncelliğin sağlanması öğrencilerin dikkatini öğretim materyaline çekebilir. Çünkü yakın çevre ve yakın zamana ait olan bilgi ve görüntüler öğrenciler tarafından daha ilgi çekici olabilmektedir. 6 ve 7. sınıf düzeylerinde de olumlu düşünenlerin oranının fazla olmaması Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin güncellik yönünden yeterli bulunmadığını ortaya koymaktadır.

Araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerdeki bilgilerin / öğelerin doğru yerleştirilmesine ilişkin anket verileri incelendiğinde Sosyal Bilgiler

öğretmenlerinin 5. sınıf düzeyinde %64'ü, 6. sınıf düzeyinde %66'sı ve 7. sınıf düzeyinde %60'ı ilgili ders kitaplarını olumlu olarak değerlendirmektedir. İncelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerde yer alan bilgi ve öğelerin yerleştirilmesi noktasında katılımcıların önemli bir kısmının olumlu düşünmediği görülmektedir. Bundan dolayı görsellerin yeniden gözden geçirilmesi ve eksikliklerinin giderilmesi gerektiği söylenebilir.

Genel olarak bakıldığında; Araştırmaya katılan Sosyal Bilgiler öğretmenleri 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görselleri “anlam”, “biçim ve içerik” ve “gerçekçilik” yönünden karşılaştırdıklarında “gerçekçilik” yönünden diğerlerine göre daha yeterli bulmuşlardır. Katılımcılar ilgili ders kitaplarındaki görselleri 5 ve 6. sınıf düzeylerinde “biçim ve içerik yönünden”, 7. sınıf düzeyinde ise “anlam yönünden” diğer alanlara göre daha zayıf bulmuşlardır.

5.2. Öneriler

Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılan görsellerin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi adlı araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak gelecek yıllarda kullanılacak Sosyal Bilgiler ders kitaplarını hazırlayacak komisyonlara görsellerle ilgili şu önerilerde bulunulabilir:

Ders kitaplarının hazırlanması sürecinde alanında uzman kişilerden oluşan bir komisyon olması gerekmektedir. Bu komisyonda görsellerin seçilmesi ve nitelikli hazırlanması için mutlaka görsel tasarım uzmanı veya uzmanları yer almalıdır.

Görsellerin seçiminde öğrencilerin yaşlarına, gelişim seviyelerine ve ön bilgilerine uygunluğa öncelikle dikkat edilmelidir. Bunu sağlamak için ders kitapları hazırlama komisyonlarında alanında uzman bir pedagoğ bulunmalıdır.

Ders kitaplarında kullanılacak görsellerin içerikte sunulan bilgiyi somutlaştıracak türden olmasına özen gösterilmelidir. Özellikle seçilecek görsellerin içeriği görselleştirmesi sağlanmalıdır. Bunun yanında içerikteki bilginin kalıcılığına katkı sağlayacak ve içeriği basitleştirecek görseller seçilmesine çalışılmalıdır.

Araştırma kapsamında ilgili ders kitaplarındaki en büyük eksikliğin kullanılan görsellerin öğrenciyi düşündürücü bir özelliğe sahip olmasına ilişkin olduğu görülmektedir. Görsellerin öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirici türden

seçilmesine gereken önem verilmelidir. Görseller seçilirken öncelikle öğrencilerin seviyesine uygun, anlaşılır ve net olmasına dikkat edilmelidir. Görsellerin öğrencilerin zihninde canlandırılabilir olmasına çalışılmalıdır. Öğrencilerin görselden yola çıkarak zihinlerinde içerikle ilgili birtakım çıkarımlar yapabilmesine olanak sağlayacak görsellere yer verilmelidir. Ayrıca öğrencilerin ön bilgileri ile tutarlı görseller seçilerek karmaşıklıktan uzak durulmalıdır.

Görsellerin içeriğin ana fikrine dikkat çekmesi sağlanmalıdır. Bunu sağlayabilmek için içerikte asıl anlatılmak istenen mesaj belirlenerek bu mesaj doğrultusunda görsel seçimi yapılmalıdır. İçerikte asıl anlatılmak istenen mesajın görselin merkezinde yer almasına özen gösterilmelidir. Görselde yer alacak mesajın öğrencilerin kolaylıkla anlayabileceği türden seçilmesine çalışılmalıdır.

Ders kitaplarında kullanılacak görsellerin hem sayfa üzerinde kapladıkları alanın hem de görsel içindeki öğelerin boyutları özel olarak ayarlanmalıdır. Görsellerin sayfa üzerinde yeterli alanı kaplaması sağlanmalıdır. Görsel içindeki öğelerin boyutlandırılmasına ve içerikle uyumuna dikkat edilmelidir. Görselin içinde yer alan öğelerin net ve anlaşılır olmasına özen gösterilmelidir. Görselin içindeki boyutlandırmalar öğrencilerin öğenin gerçek boyutlarını fark edebilmesi için öğrencilerin iyi bildiği bir öğe ile boyutlandırılma yapılmalıdır.

Görsellerin öğrenciler tarafından kolay algılanabilir olmasına özen gösterilmelidir. Görsellerin dikkat çekici ve boyutlarının yeterli olması sağlanmalıdır. Görselin içindeki öğelerin karmaşıklıktan uzak olması, gözü yormaması ve görüntü kalitesinin de yeterli düzeyde olmasına dikkat edilmelidir.

Görsellerin sayfa üzerindeki yerleşiminde kapladığı alanının yeterli olmasına, paragrafları bölmediğine dikkat edilmelidir. Paragrafların üstünde, altında veya ortasında görselin yer alması sağlanmalıdır. Sayfa üzerinde paragraflarla görseller arasında görsel bir bütünlük sağlanarak görsel karmaşıklığın önüne geçilmelidir.

Görsellerin kullanımı esnasında karşılaşılan en büyük sorunlardan biri de görselin sayfa üzerine aktarılmasında görüntü kalitesinin korunamamasıdır. Görselin hazırlandığı haliyle sayfa üzerine aktarılmadığında kaliteli bir görsel bile kendisinden bekleneni verememektedir. Bu yüzden ders kitaplarının hazırlanması esnasında baskı kalitesine gereken önem verilmelidir. Baskı kalitesinin sağlanması için kağıt kalitesi,

kullanılan mürekkep ve baskı tekniği önem taşımaktadır. İyi bir baskı için I. sınıf hamur kağıt kullanılmalı ve baskı tekniğinde sayfalar üzerinde mürekkep lekesi kalmadığından emin olunmalıdır. Görsellerin renklerinin ve canlılığının sayfa üzerine tam olarak aktarılması görselin kendisinden bekleneni vermesi için önemli olduğu da unutulmamalıdır.

Görsellerin öğrenci üzerinde etkili olması için güncel olmasına dikkat edilmelidir. Bundan dolayı görsellerin seçiminde mümkün olduğu ölçüde öğrencilerin günlük hayatlarında ya da medya aracılığıyla karşılaşılabilecekleri görsellerin kullanılmasına özen gösterilmelidir. Böylece öğrenci görsel ile günlük hayat arasında bağlantı kurabilir ve görsel kendinden beklenen katkıyı sağlayabilir.

Ülke genelinde kullanılan diğer yayınevlerine ait sosyal bilgiler ders kitaplarındaki görseller üzerine de araştırmalar yapılabilir. Yapılacak araştırmalarda bu araştırmadan farklı olarak öğrencilerin ve uzmanların görüşleri alınabilir.

Araştırma sonuçları gelecek yıllarda hazırlanacak Sosyal Bilgiler ders kitaplarında kullanılacak görsellerin seçiminde dikkate alınabilir.

KAYNAKLAR

- Aglin, G. J. (1986). *Effect of pictures on recall of written prose: How durable are picture effects?*. Paper presented at the annual convention of the association for Educational Communications and Technology, Las Vegas, NV. Ed.267755.
- Akbaba, B. (2005). Tarih öğretiminde fotoğraf kullanımı. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 185-197.
- Alpan, G. B. (2004). Ders kitaplarındaki grafik tasarımın öğrenci başarısına ve derse ilişkin tutumlarına etkisi. *Journal of Educational Sciences Practices*, 3(6), 193-209.
- Aşçı, İ. (2014). *İlköğretim beşinci sınıftan ve teknoloji ders kitabının içerik ve görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Baştürk, M. (2008). Ders kitaplarının tarihçesi. Demirel, Ö. ve Kiroğlu, K. (Ed.), *Konu alanı ders kitabı incelemesi* (2. Basımdan tıpkı basım) içinde (ss.13-36). Ankara: Pegem Akademi.
- Bayrakçı, M. (2005). Ders kitapları konusu ve ilköğretimde ücretsiz ders kitabı dağıtım projesi. *Milli Eğitim Dergisi*. 165. http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/milli_egitim_dergisi/165/bayrakci.htm.
- Becer, E. (2011). *İletişim ve grafik tasarım* (8. Basım). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

- Boling, E., Smith, K., Frick, T., & Eccarius, M. (2007). *Graphical devices in instructional illustrations: Designers' intentions and viewers' interpretations*. In annual meeting of the American Educational Research Association, Chicago, IL.
- Bruner, J. S. (1999). *The process of education* (25th ed.). London: Harvard University Press.
- Carney, R. N., & Levin, J. R. (2002). Pictorial illustrations still improve students' learning from text. *Educational Psychology Review*, 14(1), 5-26.
- Cemaloğlu, N. (2003). Öğretimde ders kitaplarının yeri ve önemi. Hayta, N., Şahin, M., Cemaloğlu, N., Karabağ, G., Oğuzoğlu, D. T., & Köksal, H. (Kom.). *Konu alanı ders kitabı inceleme klavuzu: Tarih 9-12* (1.Basım) içinde (ss.1-32). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ceyhan, E., & Yiğit, B. (2004). *Konu alanı ders kitabı incelemesi* (2.Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Cinkılıç, E. (2010). *Ortaöğretim 9. sınıf tarih ders kitapları ile ilköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan tarih ünitelerindeki görsel malzeme sunumunun karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Crawford, K. (2003). The role and purpose of textbooks. *Historical Learning, Teaching and Research*, 3(2), 5-10.
- Cruz, B. C., & Thornton, S. J. (2012). Visualizing social studies literacy: Teaching content and skills to English language learners. *Social Studies Research and Practice*, 7 (2), 98-111.
- Demir, D. (2008). *İlköğretim 1. 2. ve 3. sınıf Türkçe ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine uygunluğu açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

- Demircioğlu, E. (2011). *Tarih öğretmenlerinin dokuzuncu sınıf tarih ders kitabındaki görseller hakkındaki görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Demirel, Ö., & Kiroğlu, K. (2008). Eğitim ve ders kitapları. Demirel, Ö., & Kiroğlu, K.(Ed.). *Konu alanı ders kitabı incelemesi* (2. Basımdan tıpkı basım) içinde (ss. 2-11). Ankara: Pegem Akademi.
- Duchastel, P. C. (1980). Research on illustrations in text: Issues and perspectives. *Educational Communication and Technology Journal*, 28, 283-287.
- Duman, H. (2011). *Sosyal Bilgiler eğitiminde harita kullanımı ve harita kullanımı konusunda öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Duman, T., & Çakmak, M. (2011). Ders kitabının nitelikleri. Küçükahmet, L. (Ed). *Konu alanı ders kitabı inceleme klavuzu* (3. Basım ekonomik baskı) içinde (ss.17-32). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Dursun, F., & Eşgi, N. (2008). 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretimi ders kitaplarının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 21-34.
- Erözkan, A. (2007). Bilimsel araştırmalarda yöntemler. Ekiz, D. (Ed.). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (1. Basım) içinde (ss.99-124). İstanbul: Avcı Ofset Matbaacılık.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında Sosyal Bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports ve Science Education*, 2(1), 8-26.
- Güngör, İ. H. (1983). Temel tasar (Basic design). İstanbul: Afa Matbaacılık.

- Halis, İ. (2004). Öğretim ortamında kullanılan yaygın materyal türleri (sosyal fen-matematik). R. Yıldız, (Ed.), *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme* içinde (ss. 51 - 75). Konya: Atlas Kitabevi.
- Haring, M. J., & Fry, M. A. (1979). Effect of pictures on children's comprehension of written text. *Educational Communication and Technology*, 27(1), 185-190.
- Hayes, D. A., & Headence, J. E. (1983). Transfer of learning from illustration-dependent text. *The Journal of Educational Research*, 76(4), 245-248.
- Helvacı Tüzel, Ş. (2009). *İlköğretim ikinci kademe Türkçe dersi ders kitaplarında yer alan görsellerin düzenlenmesi bağlamında değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Çanakkale.
- İşler, A. Ş. (2003). Yazılı ders materyallerinde illüstrasyon kullanımının yeri ve önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 157, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/157/isler.htm.
- Janko, T., & Knecht, P. (2013). Visuals in geograpy textbooks: Categorization of types and assessment of their instructional qualities. *Review of International Geographical Education Online*, 3(1), 93-110.
- Janko, T., & Peskova, K. (2013). Analysing the types of visual german language: considering the instructional functioning of photographs. *Antropologist*, 16(1-2), 363-372.
- Kaptan, F. (1998). Fen öğretiminde kavram haritası yönteminin kullanılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 95-99.
- Karabıyık, E. Ü. (2015). *İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı*. Ankara: Evren Yayıncılık.
- Katsioloudis, P. (2010). Identification of quality visual-based learning material for tecnology education. *Journal of Industrial Teacher Education*, 47(1), 70-98.

- Kılıç, D. (2008). Ders kitabının öğretimdeki yeri. Demirel, Ö., & Kıröğlu, K. (Ed.), *Konu alanı ders kitabı incelemeesi* (2.Basımdan tıpkı basım) içinde (ss.37-53). Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıç, A., & Seven, S. (2005). *Konu alanı ders kitabı incelemeesi* (5.Basım). Ankara: Pegem A Yayınları.
- Kochhar, S. K. (2009). *The teaching of social studies* (20th ed.). New Delhi: Sterling Publishers.
- Köksal, H. (2011). Ders kitaplarında görsel materyaller. Küçükahmet, L. (Ed), *Konu alanı ders kitabı inceleme klavuzu* (3.Basım ekonomik baskı) içinde (ss.105-114). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuzu, A., Akbulut, Y., & Şahin, M. C. (2007). Application of multimedia design principles to visuals used in course-books: Education tool. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 6, 8-14.
- Lee, V. R. (2010). Adaptations and continuities in the use and design of visual representations in US middle school science textbooks. *International Journal of Science Education*, 32(8), 1099-1126.
- Levie, W, H., & Lentz, R. (1982). Effects of text illustrations : A review of research. *Educational Communication and Technology Journal*, 30(4), 195-232.
- Macdonald-Ross, M. (1977). How numbers are shown. *AV Communication Review*, 25(4), 359-409.
- Mayer, R. E., & Gallini, J. K. (1990). When is an illustration worth ten thousand words?. *Journal of Educational Psychology*, 82(4), 715-726.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2007). Ders kitapları ile eğitim araçlarının incelenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin yönerge. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2597_0.html.

- Nalçacı, A. (2011). İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Erzurum örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 321-335.
- Novak, J. D., & Canas, A. J. (2008). The theory underlying concept maps and how to construct and use them, 1(36), <http://eprint.ihmc.us/5/2/TheoryUnderlyingConceptMaps.pdf>.
- Oğuzoğlu, T. (2003). Görsel tasarım açısından tarih kitapları. N. Hayta., M. Şahin., N. Cemaloğlu., G. Karabağ., D. T. Oğuzoğlu., & H. Köksal, (Kom.), *Konu alanı ders kitabı inceleme klavuzu: Tarih 9-12* (1.Basım) içinde (ss.131-154). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Öcal, A., & Yiğittir, S. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Kırıkkale örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 8(1), 51-61.
- Pettersson, R. (2000 April). Literacies in the New Millennium. *III. Miedzynardowa Konferencja*. Poznan: University of Adam Mickiewicz.
- Pingel, F. (2003). *Ders kitaplarını araştırma ve düzeltme rehberi UNESCO*. (Çev. Elhüseyni, N.). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Schnotz, W. (2002). Towards on integrated view of learning from text and visual displays. *Educational Psychology Review*, 14(1), 101-120.
- Seferoğlu, S. S. (2006). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarım* (3.Basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (2008). Eğitimin psikolojik temelleri. V. Sönmez (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (4.Basım) içinde (ss.119-150). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Seven, S. (2001). *İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitapları hakkında öğretmen ve öğrenci görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
- Shah, P., & Hoeffner, J. (2002). Review of graph comprehension research: Implications for instruction. *Educational Psychology Review*, 14(1),47-69.
- Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2011). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri* (1.Basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Stokes, S. (2002). Visual literacy in teaching and learning: *A literature perspective*. *Electronic Journal for The Integration of Tecnology in Education*, 1(1), 10-19.
- Şahin, M. (2011). *Sosyal Bilgiler ders kitaplarının mesaj tasarımı ilkeleri açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şahin, M. (2012). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının mesaj tasarımı ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13(3), 129 – 154.
- Şahin İzmirli, Ö., Kabakçı, I., & İzmirli, S. (2009). Evaluation of the student workbook in terms of purpose of use of pictures. *Journal of Education of Theoretical Applied Information Technology*, 6(3), 372-376.
- Taş, A. M. (2007). Yeni Sosyal Bilgiler ders kitaplarına ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 519-532.
- Tekten, Z. (2015). *İlköğretim sosyal bilgiler 6 ders kitabı*. Ankara: Yakın Çağ Yayınları.

- Tertemiz, N., Ercan, L., & Yücebaşı, K. (2011). Ders kitabı ve eğitimdeki önemi. Küçükahmet, L. (Ed), *Konu alanı ders kitabı inceleme klavuzu* (3. Basım ekonomik baskı) içinde (ss.33-66). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tural, E. (2007). *İlköğretim II. basamak fen bilgisi ders kitaplarında kullanılan görsellerin biçim ve içerik yönünden incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuzmayıs Üniversitesi, Samsun.
- Türkel, N. (2010). *İlköğretim II. kademe sosyal alan ders kitaplarında görsel boyut ve içerik tutarlılığı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Türk Dil Kurumu [TDK]. Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanatvearama=kelimeveguid=TDK.GTS.562c1566da3f01.16277431.
- Tüysüz, S., & Yıldırım, Ş. (2015). *İlköğretim sosyal bilgiler 7 ders kitabı*. Ankara: Tuna Matbaacılık.
- Uçar, T. F. (2004). *Görsel iletişim ve grafik tasarım* (3. Basım). İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Uzuner, S., Aktaş, E., & Albayrak, R. (2010). Türkçe 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarının görseller (illüstrasyonlar) açısından değerlendirilmesi. *Türklük Bilim Araştırmaları (TÜBAR)*, 27, 721-733.
- Verdi, M. P., & Kulhavy, R. W. (2002). Learning with maps and texts: An overview. *Educational Psychology Review*, 14 (1), 27-46.
- Vitulli, P., & Santoli, S. P. (2013). Visual arts and social studies: Powerful partners in promoting critical thinking skills. *Social Studies and Practice*, 8(1), 117-134.

- Yalçinkaya, E. (2004). *İlköğretim okulu 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan haritaların nitelikleri ve kullanılabilirlik düzeylerine ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri (Kayseri örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yaşar, O. (2004). İlköğretim Sosyal Bilgiler derslerinde görsel materyal kullanımı ve coğrafya konularının eğitim ve öğretimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 163, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/163/yasar.htm.
- Yaşar, O., & Seremet, M. (2007). A comparative analysis regarding pictures included in secondary school geography textbooks taught in Turkey. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 16(2), 157-187.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Tıpkı basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EKLER

EK – 1: Valilik İzin Dilekçesi

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-20-E.1215499
Konu: Anket ve Araştırma İzin Talebi

03/02/2016

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) İstanbul Üniversitesinin 15.01.2016 tarih ve 6448 sayılı yazısı.
b) MEB. Yen. ve Eğ. Tek. Gn Md. 07.03.2012 tarih ve 3616 sayılı 2012/13 nolu gen.
c) Millî Eğitim Araştırma ve Anket Komisyonunun 29.01.2016 tarihli tutanağı.

İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Murat TAŞKIN'ın "*Ortaokul Sosyal Bilgiler (5. 6 ve 7. Sınıf) Ders Kitaplarında Kullanılan Görsellerin Değerlendirilmesi*" konulu tezi kapsamında, ilimiz Fatih, Bağcılar ve Esenler ilçelerinde bulunan ortaokullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerine; ders kitaplarındaki görselleri değerlendirme anketi ve ders kitapları görselleri değerlendirme görüşme formunu uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının; söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim -öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Dr. Muammer YILDIZ
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
03/02/2016

Ahmet Hamdi USTA
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:1- Genelge
2- Komisyon Tutanağı

İl Millî Eğitim Müdürlüğü
E-Posta: sgb34@meh.gov.tr

A. BALTA-VHKJ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

E-Posta ile güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evr.ksorgu.meb.gov.tr> adresinden f82d-8579-39f7-807e-03d9 kodu ile teyit edilebilir.

EK – 2: İstanbul Üniversitesi Etik Kurul Onayı

Tarih ve Sayı: 08/02/2016-17450

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı :55180510-302.14.01-
Konu :MURAT TAŞKIN HK.Konu
Belirleme, Değişirme ve Onama
(302.14.01)

Sayın MURAT TAŞKIN

Fatih Mah. Dalyan Sok. No: 16/4 Bağcılar/İSTANBUL

İlgi :İstanbul Valiliği, İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 03.02.2016 tarihli ve 59090411/44/E.1232119 sayılı yazısı.

"Ortaokul Sosyal Bilgiler (5.,6. ve 7. Sınıf) Ders Kitaplarında Kullanılan Görsellerin Değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tezinizin veri toplama sürecine ilişkin izin isteminiz ilgili makamlarca uygun görülmüştür. Söz konusu sürecin yazımız ekindeki onay evrakında belirtilen duyarlılıklar çerçevesinde gerçekleştirilmesi ve sonucun rapor halinde tarafımıza bildirilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini önemle rica ederim.

e-İmzalı

Prof. Dr. Hasan AKGÜNDÜZ
Enstitü Müdürü

08/02/2016 B.İşl. : E.CİNGÖZ
08/02/2016 Enst.Sek. : N.BEYHATUN

Doğrulamak İçin:http://194.27.128.66/envision.Sorgula/Validate_Doc.aspx?V=BECD5KE8R

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Enes CİNGÖZ

Eski Esnaf Hastanesi Süleymaniye Takvimhane Cd. No: 19 Kat: 4 Süleymaniye/Fatih/İstanbul Posta Kodu: 34119 1
Tel : 02124400000-13090 Fax : 0212 440 18 05
e-posta : iubilgi@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : www.istanbul.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Ek 3: Ders Kitaplarındaki Görselleri Değerlendirme Anketi

T.C.
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
İlköğretim Anabilim Dalı Başkanlığı

DERS KİTAPLARINDAKİ GÖRSELLERİ DEĞERLENDİRME ANKETİ

Ortaokul Sosyal Bilgiler (5, 6 ve 7. Sınıf) Ders Kitaplarında Kullanılan Görsellerin Değerlendirilmesi adlı Yüksek Lisans tez çalışması kapsamında aşağıdaki anketi doldurmanız beklenmektedir. Ankete vereceğiniz cevaplar mevcut Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin durumunun ortaya konulması açısından önemlidir.

Katılımcı kodu:

Yaş:

Cinsiyet:

Meslekte Hizmet Yılı:

Değerlendirilen Kitap:

	Tamamen Katılıyorrum	Katılıyorrum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum
Anlam Yönünden					
Görseller içerikle uyumludur.					
Görseller içeriği açıklamaktadır.					
Görseller içeriği desteklemektedir.					
Görseller içeriği somutlaştırmaktadır.					
Görseller içeriğin ana fikrine dikkat çekmektedir.					
Görseller öğrenciyi düşündürücü niteliktedir.					
Biçim ve Yerleşim Yönünden					
Görsellerde kullanılan renkler birbiriyle uyumludur.					
Görsel öğelerin boyutlandırılması konunun önemine göre yapılmıştır.					
Görsellerdeki bütün öğeler içerikle ilgilidir.					
Görseller kolay algılanabilir.					
Görseller sayfa üzerinde yerleşim yönünden dikkat çekicidir.					
Görsellerdeki öğeler arasında uyum vardır.					
Görseller sayfa üzerine dengeli dağıtılmıştır.					
Sayfa üzerindeki öğeler birbirini tamamlamaktadır.					
Görsellerin baskısı açık, net ve temizdir.					
Gerçeklik Yönünden					
Görsellerdeki öğeler gerçeğine uygundur.					
Görsellerde verilen bilgiler doğrudur.					
Görsellerdeki bilgiler günceldir.					
Görsellerdeki bilgiler / öğeler doğru yerleştirilmiştir.					

İncelediğiniz ders kitabında size göre olumlu iki görselin numarasını yazınız:

İncelediğiniz ders kitabında size göre olumsuz iki görselin numarasını yazınız:

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

EK – 4: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

T.C.
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
İlköğretim Anabilim Dalı Başkanlığı

DERS KİTAPLARI GÖRSELLERİ DEĞERLENDİRME GÖRÜŞME FORMU

1. Verilen içerikle görsel arasındaki uyuma ilişkin düşüncelerinizi açıklayınız. (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
2. Görselin içeriği açıklamasına ilişkin bir değerlendirme yapınız? (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
3. Görseli içeriği destekleme konusunda değerlendiriniz. (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
4. Görseli içeriği somutlaştırma konusunda değerlendiriniz. (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
5. Görseli içeriğin ana fikrine dikkat çekmesi konusunda değerlendiriniz. (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
6. Verilen görseli öğrenciyi düşündürücü bir özelliğe sahip olması konusunda değerlendiriniz? (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
7. Verilen görseldeki renklerin birbiriyle olan uyumunu değerlendiriniz. (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
8. Görseldeki öğelerin içeriğe uygun olarak boyutlandırılması hakkındaki düşüncelerinizi belirtiniz. (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
9. Görselde yer alan tüm öğelerin içerikle uyumlu olmasına ilişkin düşünceleriniz nelerdir ? (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
10. Görseli öğrenci seviyesine uygunluğu konusunda değerlendiriniz. (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
11. Görselin sayfaya yerleştirildiği yeri dikkat çekicilik bağlamında değerlendiriniz. (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)

T.C.
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
İlköğretim Anabilim Dalı Başkanlığı

12. Görseldeki öğelerin birbiriyle uyumunu değerlendiriniz. (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
13. Görselin sayfa üzerindeki dağılım bakımından değerlendiriniz. (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
14. Görselde yer alan öğelerin içerikte iletilmek istenen mesajla uyumlu bir bütünlük sağlanması konusunda ne düşünüyorsunuz? (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
15. Görselin baskısının açık, net ve temiz olmasına ilişkin düşünceleriniz nelerdir? (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
16. Görselde yer alan öğeleri gerçeğine uygun olması bakımından değerlendiriniz. (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
17. Görselde verilmeye çalışılan bilgilerin doğruluğu konusunda ne düşünüyorsunuz? (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
18. Görseldeki bilgileri güncellik bağlamında değerlendiriniz. (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)
19. Verilen bilgileri / öğeleri görselde doğru yerleştirilme yönünden değerlendiriniz. (Olumlu veya olumsuz anlamda görüşlerinizi paylaşabilirsiniz.)

Ek – 5: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

T.C. İstanbul Üniversitesi

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Murat TAŞKIN tarafından yürütülen “Ortaokul Sosyal Bilgiler (5, 6 ve 7. Sınıf) Ders Kitaplarındaki Görsellerin Değerlendirilmesi ” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellerin mevcut durumunu ortaya koymak ve gelecekte hazırlanacak ders kitaplarının görseller yönünden niteliğinin artırılmasına katkı sağlamaktır. Araştırmada sizden tahminen 30 dakika ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 149 kişi katılacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için “ortak katılımcı havuzuna” aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya mniksat@hotmail.com e-posta adresi ve 05315533667 numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının²:

Adı-Soyadı:.....

İmzası: İletişim Bilgileri: e-posta:

Telefon:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için “ortak araştırma havuzuna” aktarılmasını; kabul ediyorum kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

ÖZGEÇMİŞ

15.09.1990 tarihinde Sinop'ta doğdu. İstanbul Üniversitesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'dan 2012 yılında mezun oldu. Aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü İngilizce Öğretmenliği Anabilim Dalı'ndan (ÇAP) aynı yıl mezun oldu. 2013 yılında İstanbul üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisansa başladı. 2016 yılında İstanbul Üniversitesi AUZEF'te Felsefe okumaya başladı ve halen devam etmektedir. 2013 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nda Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak çalışmaya başladı. Sırasıyla Fatih Topkapılı Mehmet Bey Ortaokulu, Fatih İbrahim Alaattin Gövsa Ortaokulu ve Başakşehir Şehit Mustafa Erdoğan Ortaokulu'nda görev yaptı. Halen Fatih Tevfik Kut Ortaokulu'nda Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

Yayınları:

Taşkın, M. ve Açıkalın, M. (2017). *Ortaokul Sosyal Bilgiler (5, 6 ve 7. sınıf) ders kitaplarında kullanılan görsellerin değerlendirilmesi*. VI. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'da sunulan sözlü bildiri, Eskişehir.